

TEORİK-SİYASİ DERGİ

SAYI: 93

FİYATI: 10 TL

HAZİRAN/2020

ISSN: 2630-5801

Faşizme, Emperyalizme, Feodalizme ve Her Türden Gericiliğe Karşı **PARTİZAN**

- Korona Salgınıyla Oluşan Çok Katmanlı Kriz
- Egemenlerin Yönetememe Krizi Derinleşiyor
- Liberalizm ve Aydınlanma İlişkisi
- Marksizm ve Aydınlanma İlişkisi
- Liberalizme Karşı Mücadelede Özgürlük Sorunu
- Devrimci Sanat Liberalizme Karşı Bir Siperdir

PARTİZAN

TEORİK-SİYASİ DERGİ

SAYI: 93
HAZİRAN 2020

İÇİNDEKİLER

■ Sunu.....	5
■ Emperyalizmin 'Normal'i ve Korona Salgınıyla Oluşan Çok Katmanlı Kriz.....	7
■ Egemenlerin Yönetememe Krizi Derinleşiyor, Salgının Bir Nefes Molası Olmasına İzin Vermeyelim, Mücadeleyi Yükseltelim!	19
■ Liberalizm ve Aydınlanma İlişkisi.....	35
■ Marksizm ve Aydınlanma İlişkisi.....	63
■ Liberalizme Karşı Mücadelenin Önemli Bir Cephesi Olarak Özgürlük Sorunu.....	111
■ Devrimci Sanat Liberalizme Karşı Bir Siperdir.....	129

UMUT BASIM YAYIMCILIK

Yönetim Yeri:
İskenderpaşa Mah. Horhor
Cad. No: 70/4 Fatih/İST.
Tel: 0(212) 235 20 22
e-mail:
umutyayimcilik1@gmail.com
umutyayimcilik.com

MLM Işığında Faşizme, Emperyalizme, Feodalizme ve Her Türden Gericiliğe Karşı Partizan
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü:
Tuba Apaydın,
Yayın Türü: Yaygın Süreli,
ISSN: 2630-5801
Baskı: Alesta Ajans
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad.
Güven İş Merkezi B Blok, 1. Kat,
No: 349 Zeytinburnu/İST.
Tel: 0(212) 501 21 20

■ SUNU

Emperyalist-kapitalist sistemin krizler sarmalında boğuştuğu bir süreç içerisinde geçiyoruz. Koronavirüs salgınının derinleştirdiği kriz, dünya çapında ekonomik, siyasi ve askeri çelişkileri derinleştirdi. Sistemin her bir kurum ve işleyişini özelden ise burjuva liberalizmin devlete yüklediği sınıflar üstü misyonu deşifre ederek ilerleyen korona salgını tüm sınıfsal çelişkilerin de berrak bir yansıması oldu. Salgın sadece sistem, hâkim sınıflar ve devlet nezdinde üstü örtülü gerçekleri ortaya çıkarmakla kalmadı; komünistlerin, devrimcilerin ve genel olarak “sol”, “sosyalistlik” adına söz eden politik yapıların ideolojik ve politik gerçekliğini de göz önüne serdi. Sokağa çıkma ve eylem yasakları gibi politikalar karşısında salgına ve aslında sisteme ve devlete yaklaşımlar da ayrışma gösterdi. Salgın karşısında ‘devleti’ göreve çağırınlar olduğu gibi dayanışmacılığı ve balkonlarla sınırlı bir eylemi propagandan edenler de oldu. Her tarafından dökülen sisteme ekonomik modeller öneren ve “sosyal devlet”i arayan tartışmalar ideolojik alanda yaşanan savrulmuş uç örnekleri oldu.

Komünistler ise sistemin krizini derinleştirmeyi ve açık hale gelen sınıfsal çelişkileri daha da keskinleştirmeyi esas alarak toplumsal bir devrimin zorunluluğuna ve bu devrimin imkânlarına odaklandılar. Başta işçi sınıfı olmak üzere halkın salgın karşısında “korumasız” olduğu, emek sömürsü, hak gaspı ve talanın hız kesmeden sürdüğü koşullarda politikayı duvarlar arkasına ve sanal dünyaya hapsedmek isteyen liberal-reformist yaklaşımlara karşı devrimci çizginin savunulması önemli bir yerde duruyordu. Dünyanın değişik ülkelerinde işçi sınıfı ve ezilen kesimlerin salgın koşullarında da mücadelesi ivme kazanırken özellikle belli ülkelerde Marksist-Leninist-Maoistlerin büyüttüğü halk savaşı, salgın ve onun tetiklediği çok katmanlı kriz karşısında izlenmesi gereken çizginin de somut göstergesi oldu.

Lübnan, Şili, Fransa, Haiti ve daha onlarca ülkede kitleler salgının ekonomik ve politik faturasının işçi sınıfı ve halka kesilmek istenmesine karşı sokakları, alanları doldurarak toplumsal isyanın fitilini ateşledi. George Floyd’un polis tarafından boğularak öldürülmesinin ardından ABD’de siyahilerin öznesi olduğu isyan dalgası, onlarca ülkede polis ve devlet terörüne karşı kitlesel eylemlerle karşılık buldu. Bu eylemler devlet terörü ve ırkçılığa karşı bir gelişim gösterse de içinde sisteme ve devlete karşı öfkenin potansiyelini taşıyordu.

Bu süreçte Türk hâkim sınıflarının saldırıları da dozajını artırarak devam ettirdi. Ekonomik sömürü, siyasi baskı ve yasaklar yoğunlaşırken salgının yarattığı toplumsal ihtiyaçlar faşist devleti ve onun hükümetini meşrulaştırmanın bir aracı yapılmak istendi. Halka ve muhalif kesimlere devlet zoru sürekli hissettirilirken faşist gruplar üzerinden de bir korku iklimi yaratılmak istendi. Komünistler bu faşist devlet zoruna karşı devrimci örgütlenme ve mücadeleyi, başka bir deyimle karşı zoru adres göstererek iktidarın yaşadığı yönetme krizini ve halk hareketinden duydukları korkuyu deşifre ettiler.

Bu dönemde ülkemizde de sokağa çıkma yasağı bahanesiyle devlet ve polis terörü artarak devam etti. Şovenist propagandalar eşliğinde özellikle Kürt ulusu ve legal-demokratik örgütlenmelerine karşı çok yönlü faşist kuşatma ve saldırı poli-

tikasının işareti verildi. Hâkim sınıflar ve onların devleti Kürt ulusuna yönelik yoğunlaştırdığı saldırılarla tüm halkı ve muhalif kesimleri susturmayı hedefledi. İşçilerin, köylülerin, gençlerin, Kürtlerin, kadınların ve bir bütün ezilenlerin hak arama mücadelesi ve talepleri devletin zor aygıtları ile bastırılmak istendi. Hâkim sınıflar tüm kuşatma, faşist propaganda ve fiziki saldırılarına karşın amaçlarına ulaşabiliş değil. Salgına yaslanarak oluşturulan sessizlik ve durağanlığa karşı parça parça da olsa eylemlilikler yükseliyor ve gelişme potansiyeli taşıyor.

Dünyada ve ülkemizde halkı ekonomik sömürü, işsizlik, açlık ve politik baskıların yoğunlaştığı zorlu bir mücadele dönemi bekliyor. Bu zorluk, ekonomik ve siyasi krizini yönetmekte zorlanan, tüm ideolojik ve fiziki saldırılarına karşın halk hareketinin önüne geçemeyen egemenler için de aynı geçerliliği taşıyor. Tüm dünyada sisteme ve yoğunlaşan devlet terörüne karşı politik arayış ve mücadeleler yükseliyor ve tam da burada bu mücadelenin hedefi ve yöntemine dair tartışmalar önemli bir yer kaplıyor.

Tüm yıkıcı potansiyeline karşın dünyadaki halk hareketlerini düzen sınırları içerisinde tutulabilmek için fiziki saldırılara paralel ideolojik saldırılar da yoğunlaşıyor. Alanlara dökülen kitleler yine bu düzeni tahkim edecek şekilde liberal, reformist ve revizyonist ideolojilerin etki alanı içinde tutulmaya çalışılıyor. Asıl odağını liberal-reformist deformasyonun oluşturduğu fakat burjuvazinin ideolojik envanterinde bulunan her türlü ideolojik silahın devreye koyulduğu bu dönemde proletaryanın sınıf bakış açısından yürütülecek ideolojik mücadele de önemini artırıyor.

Kaynağını burjuva Aydınlanmacılığı ve liberalizmden alan envaiçeşit politik tutum ve önerme, işçi sınıfı, halk ve ezilen kesimleri ideolojik olarak silahsızlandırmanın aktif bir aracı olarak kullanılıyor. Bu ideolojik saldırı devrimci yapılara da ciddi oranda sirayet ederek “komünist”, “devrimci” söylemlerle harmanlanmış bir biçimde liberal-reformist çizginin üretilmesine olanak tanıyor. Devrimci mücadele adına kullanılan kavramlar, geliştirilen dil ve ortaya konan politik önermeler, farkında olunsun veya olunmasın, kaynağı burjuvazi olan, onun cephaneliğinden alınan Aydınlanmacı, liberal teorileri içinde barındırıyor. Tüm bu gerçeklik içerisinde, sınıf mücadelesinin en yoğun biçimde ideolojik alanda yürüdüğüünün bilinciyile bu sayımızda burjuva Aydınlanmacılığın ve liberalizme karşı bir dosyayı siz okurlarımızla paylaşıyoruz.

Bu sayımızda salgının derinleştirdiği ekonomik-politik krizi, bu kriz ve salgın karşısında komünistlerin yaklaşımını ortaya koyan “*Emperyalizmin ‘Normali’ ve Korona Salgınıyla Oluşan Çok Katmanlı Kriz*” ve “*Egemenlerin Yönetememe Krizi Derinleşiyor, Salgının Bir Nefes Molası Olmasına İzin Vermeyelim, Mücadeleyi Yükseltelim!*” başlıklı iki ‘güncel’ yazı bulunuyor. Devamında “*Liberalizm ve Aydınlanma İlişkisi*”, “*Marksizm ve Aydınlanma ilişkisi*”, “*Liberalizme Karşı Mücadelenin Bir Cephesi Olarak Özgürlük Sorunu*” ve “*Devrimci Sanat Liberalizme Karşı Bir Siperdir*” başlıklı dosya konularımızı okuyucularımızın dikkatine sunuyoruz. Ele aldığı konu, kavram ve teorilerle birlikte günümüzde hâkim olan ideoloji ve düşüncelere karşı ideolojik bir saldırı amacını taşıyan bu dosyamızın, ülkemizdeki devrimci-demokratik hareketler özgülünde de ideolojik bir sorgulamaya vesile olmasını umuyor. ideolojik mücadelenin ‘içerde’ ve ‘dışarıda’ aktif bir biçimde yürütülmesi zorunluluğuna inanıyoruz.

Bir sonraki sayımızda buluşmak umuduyla...

■ Emperyalizmin 'Normali' ve Korona Salgınıyla Oluşan Çok Katmanlı Kriz

Emperyalist tekeller ve kurulu sistemi, dünyayı; dokunduğu yeri çölleştirmeden, sermayesinin kanlı izini bırakmadan, gericilik tohumları ekmeden, sömürü çarklarını daha katmerli hale getirmeden, acımasız üretim rekabetiyle üreticileri yıkıma uğratmadan, doğayı talan etmeden, barut kokusu bırakmadan, ezilen ulus ve halkları kimliksizleştirmeden ve kişiliksizleştirmeden hesaplarını yapmayacak şekilde tam bir kuşatmaya almış durumda. Emperyalist sistem özellikle 1917 Ekim Devrimi ile sosyal ve ekonomik sistemini, birikim modellerini sosyalizm ve devrim gerçekliği ve de korkusuyla sınırlayan ve gerçek yüzünü, hedefini ve yönelimini 1990'lara kadar tam anlamıyla hayata geçiremeyen bir gerçeklik içerisinde kalmıştır. Sınıf mücadelesinin gelişkinlik düzeyinin sınırladığı emperyalist sistem, 1990'larla birlikte sınıf mücadelesinin geriye çekildiği, işçi sınıfının ve emekçilerin ideolojik-politik kuşatma altına alındığı koşullarda deyim yerindeyse tüm sınırlamalardan ve endişelerinden sıyrılarak bir yönelime girmiştir. Bu yönelim üretimin, teknolojinin, bilimin büyük çaplı gelişmesi, sermaye, mal ve hizmet dolaşımının önündeki engellerin kalkması ve hızının artması ile desteklendiğinde emperyalist sermaye tam anlamıyla vampirleşmiş, asalak yapısı, çürütücü ve kokuşmuş karakteri tüm dünyayı kuşatmıştır.

Emperyalist-kapitalist sistemin bu dizginsizliği, yok eden ve kurutan yapısı tüm sosyal, siyasi yaşama ve toplumsal ilişkilerin bütününe yansıdığı gibi sınıf ayrımlarının daha fazla keskinleşmesini, gelir adaletsizliği denen uçurumun boyutlanmasını, üretimin kolektif yapısı ile bireysel gasp arasındaki çelişkinin kökleşmesini, doğanın sistem tarafından tarumar edilmesini beraberinde getir-

miştir. İşçi ve emekçilerin sosyal ve ekonomik haklarının sürekli ve sistemli şekilde gasp edilmesi, her krizin hem ekonomik hem de politik faturasının tümüyle işçi-emekçilere kesilmesi, tüm kamusal hizmetlerin ve ilişkilerin özelleştirme ekseninde sermayenin cenderesi altına alınması ile soygun düzeninin kapsamının genişletilmesi sağlanmıştır. Örgütsüzlüğün kutsallaştırıldığı ideolojik saldırı ve örgütlülüklerin politik kuşatma altına alınması ile halk kitlelerinin dağınıklığını mutlaklaştırma saldırıları, emperyalist tekellerin artık “kanun koyucu” rolüne bürünerek tüm çalışma-sosyal hakları belirleyen konumlanışı bu süreç boyunca sermayenin ayak basmadığı alan bırakmayarak yayılmasında sistematik olarak hayata geçen uygulamalar olmuştur.

Bu emperyalist-kapitalist üretim ve birikim modeli 2008’de en derin ve köklü krizini yaşamıştır. Bir süreç boyunca kutsanan sistemin emekçiler tarafından sorguya çekilen ve memnuniyetsizlikle dışa vuran tepkileri 2008 krizi sonrası etraflı bir sorgulamaya, sisteme güvensizliğe dönüşmüştür. Bu süreç aynı zamanda sistemin devrevi krizlerinden birisi olması özelliğini aşmış, süreklilik arz eden bir yapıyla ekonomik krizleri peş peşe yeniden üreten ve baş edilmesi güç bir noktaya savurmuştur. Emperyalist tekellerin ve onların uluslararası finans kuruluşlarının yıllara yayılan tedbir ve düzenleme operasyonları esaslı sonuçlar vermemiş hem emperyalist merkezlerde hem de yarı-sömürge, yarı-feodal ülkelerde krizler sık aralıklarla ve şiddeti değişen boyutlarda tekrarlanmıştır. Trilyon dolarlık ekonomik paketler, İMF-DB paketleri, AB troykasının itfaiyeleri ve alınan hiçbir tedbir “küreselleşme”nin krizine çare olmamıştır. Nihayetinde emperyalistlerin ve onların düşünce kuruluşlarının, ekonomik forumlarının temel tartışma konusu bu süregelen krize çare ve yeni birikim modelinin olanaklı olup olmayacağı tartışması olmuştur. Bu ekseninde ticaret savaşları, gümrük duvarları, sermayenin güvenli liman arayışları, çok uluslu şirketlerin iç bunalımları, emperyalist güçlerin tırmanan gerilimleri ve emekçilere yönelik artan saldırı paketleri bu krizin ortaya çıkardığı sonuçlar olmuştur.

Kriz Virüsün Değil Emperyalist-Kapitalizmindir

2018’den bu yana emperyalist-kapitalist sistemin “küresel ölçekte” yeni bir finansal krize doğru sürükleneceğine, mali oligarşinin kurumları olan borsa ve bankalarda biriken köpüğün ne zaman ve nasıl bir patlama ile sonuçlanacağına dair tartışmalar söz konusuydu. Yani mali krizin emperyalist-kapitalist sistemin kapısını ne zaman kıracağı, 2008 krizini aşacak, 1929 Büyük Buhranı’na atacak patlamanın ne zaman olacağı bekleniyordu.

2020, beklenen ekonomik krizi çok boyutlu, çok katmanlı ve adeta çarpan etkisi yaratan faktörlerle birlikte getirdi. Üstelik kriz, sadece mali kriz olmanın ötesinde üretim krizini içerecek şekilde kapıya dayandı. Daha da önemlisi politik ve sosyal bir krizin de eşlik ettiği bir tablo söz konusu. Bu durum istisnasız tüm dünyayı sarıp sarmalamış, oldukça özgün bir kriz olarak adlandırılmalıdır.

Çin’in Wuhan kentinde 2019 sonlarında ortaya çıkan Kovid-19 virüsü, kısa

sürede dünyayı kuşatan bir salgına dönüştü. Çin merkezli başlayan salgın yaklaşık 6 aylık süreç boyunca tüm dünyayı kuşattığı gibi salgının merkezlerini de sürekli farklılaştırdı. Salgının merkezi Çin'den tüm Avrupa'ya doğru kayarken, kısa süre sonra ABD ana merkez durumuna geldi ve hala bu konumu devam ediyor. Öte yandan Rusya, Brezilya merkezli tüm Latin Amerika ve Hindistan'da da yayılan bir tablo söz konusudur. Yaşanan salgın tüm emperyalist-kapitalist merkezleri vurmuş, yarı-sömürge, yarı-feodal ülkeleri ise tarumar etmiştir.

Salgın en başta emperyalist-kapitalist üretim biçimi ve birikim modelinin yarattığı tahribatı, halk düşmanı yüzünü daha fazla açık etmiştir. Sınırsız ve fütursuz bir şekilde doğayı kâr maksimizasyonu için talan eden, tüm kamu hizmetlerini yine aynı amaç için parçalayan, sigorta ve sağlık sistemlerinin halk sağlığı için hiçbir yarar getirmeyen yapısını açığa çıkaran, sağlığın yüksek kar getiren yapıya uyumlu hale getirildiğini ortaya seren, halk sağlığından önce üretimin güvenliğini önemseyen, sermaye akışının sürekliliğine kodlanan, bu tür durumlarda sosyal krize yol açacak panik-endişe ve kaygıyı yönetmekten çok bunu daha fazla büyüten ve yaygınlaştıranlardır. Salgın koşullarında halk virüsle boğuşurken emperyalist politikaların savaş makinasının ara vermeksizin ölüm saçmasından geri durmayan, işgal ve ilhak politikalarına hız veren, emperyalist Pazar alanını genişletme mücadelesinin ivme kazanmasını sağlayan, var olan sorunu çözmek üzerine kurulu bir yaklaşım değil meseleyi öldürücü bir rekabetle egemenlik kurmaya ve gerici sistemlerin avantaj elde etmek için boğazlaşmaya çevirdiği bir süreç yaşanmıştır, yaşanmaktadır. Bu gerçeklik emperyalist-kapitalist sistemin ezilen yığınların öfke ve kızgınlığını daha fazla üzerine çekmesini sağlamıştır.

Emperyalist-kapitalist üretim biçiminin bir nedeni olarak ortaya çıkan koronavirüs salgını, yine bu sistemin kar odaklı işleyişinden kaynaklı tüm dünyaya yayılmış ve yine onun çürümüş sağlık sistemin bir sonucu olarak geniş kitleleri adeta ölümcül bir sağlık sorununun içine atmıştır. Dünyada milyonlarca insan öldürücü etkisi olan bu virüs karşısında çaresizleştirilmiştir. Emperyalist kapitalist sistemin ve onun zincirinin her bir halkasında sağlık sistemleri bir çöküş yaşamış, sınıfsal ayrıma dayalı ilişkiler sağlık hakkından faydalanma gerçekliğinde apaçık ortaya çıkmıştır. Yoksul olanın adeta hastane köşelerinde sürüdüğü, testlerden mahrum kaldığı ortamda parası olanın sürekli ve sistemli kontrollerle ve uygulanan tedavi yöntemleriyle canının daha kıymetli olduğu gerçeği emekçilerin gözünün içine sokulmuştur. Alınan ve alınmayan tedbirlerin her biri emekçi yığınların yaşamında olumsuz ekonomik, sosyal, siyasal sonuçlar doğurmuştur. Virüsün yayılmasına karşı çalışma hayatının kısıtlanması, üretim sürecinin buna uygun olarak yeniden planlanması ve örgütlenmesinde hiçbir sistem emekçileri hesap ederek tedbirler geliştirmemiştir. Emekçiler zorunlu olmayan iş kollarında ve üretim alanlarında tam mesai çalışmaya devam etmiştir. Üretim sahasında alınan tedbirlerin hiçbirinin ise önleyici karakterde olmadığı, virüsün yaygınlaşma düzeyine bakılarak görülebilmektedir. İşçi sınıfı ve emekçilerin kendi tedbirini almasının koşulu güvencesizlik, açlık, işsiz-

lik olarak çıkmıştır. Zira salgına karşı emekçilerin yaşamlarında uygulayacağı karantina ve önleyici tedbirlerin faturası sistemlerin işleyişi içinde yoklukları göze alma olarak belirginleşmiştir. Alınan kimi tedbirler ise işçi ve emekçiler için gelirin düşmesi, işsizlik sarmalına sokulması, sosyal kısıtlanmışlık içinde bunalımlar üretmesi, yaratılan korku ve panikle büyük streslerle baş etmek zorunda bırakılması, karantina uygulamaları ile siyasal tabiiyet ve gerici rejimin daha baskıcı bir şekilde kendini yeniden dizayn etmesini sağlayan saldırıya maruz kalmasını beraberinde getirmiştir.

Emperyalist-kapitalist sistem ve onun zincirinin halkası olan yarı-sömürge, yarı-feodal ülkelerde salgının ciddiyetine uygun olarak sağlık sisteminin tedbir ve donanımdan ne kadar uzak olduğunu göstermiştir. Diğer yandan ayları bulan süreç boyunca sağlık haklarının emekçiler için daha kolay ve ücretsiz ulaşılabilir olmasını sağlayan hiçbir düzenleme yapılmamıştır. Virüse karşı teknik ekipmanlar ve donanımı arttırma noktasında salgının boyutuna uygun bir girişim olmamıştır. Yüzbinlerin enfekte olduğu ülkelerde solunum cihazlarının dahi binlerle ifade edildiği, masraftan kaçınmak için test sayısının minimumda tutulduğu, etkin ilaçların kullanımında son evreye gelene kadar uzak durulduğu görülmüştür. Acımasız ve zalimane bir sistemin çarkları işçi ve emekçiler için salgın koşullarında da işlemiştir. Alınan kısmi tedbirler ise en masrafsız alanlarda olmuştur. Dezenfektan, maske ve temizlik gibi “donanımlar” sürekli propaganda edilmiş ve ayrıca “ücrete tabi olmayan” “sosyal mesafe kuralları” şiddetle virüse karşı önerilmiştir. Donanımsız, hazırlıksız ve kâr amacına odaklı sağlık sistemi salgın boyunca bu özelliklerini korumuştur. Sağlık ekipmanlarına dair donanım edinme girişimleri ise tüm dünyada adeta sembolik düzeyde kalmıştır. Tedbir amaçlı emperyalist devletlerin adeta “trilyon dolarlar” olarak açıkladığı paketlerin kullanımında sağlık donanımına dair kalemlerin hatırı dahi sayılmamaktadır. En etkili donanım “maske” olmuştur. Virüse karşı tedbirde, aşıda, ilaçta, solunum cihazı da “maskenin” omuzlarına yüklenmiştir. Açıklanan tedbir paketlerinin bu tabloda sağlık kaleminde yeri yok düzeyindedir. Sistem bu düzeyde bir arsızlık, halk düşmanlığı, salgın virüsünün “dostu” başka bir “virüs” olduğunu göstermiştir.

Trilyon Dolarlık Kurtarma Paketleri Sağlık İçin mi?

Dünyada koronavirüs salgınına karşı açıklanmış önlem paketlerinin toplamda 7 trilyon doları bulduğu ifade edilmektedir. (BBC Türkçe) Japonya 2.2 trilyon dolarla başı çekerken ABD'nin 2 trilyon dolarlık ve hâlâ açıklanmayı bekleyen paketleri olduğu bilinmektedir. Yine Almanya, Fransa ve İngiltere’de toplamda 1.5 trilyon dolarlık paketlerle önde gelen ülkelerdir. Bu ekonomik paketlerin, 2008 krizinde piyasaya pompalanan ve açılmış karadelikleri kapatma operasyonlarının çok üzerine çıktığı ve daha da çıkacağı görülebilir bir durumdur. Emperyalist-kapitalist sistemin büyüyerek gelen krizi şimdi korona irüs salgını ile birlikte daha da büyümüştür. Bu paketlerin her birinin tıkanmış, kriz haline gelmiş sermaye birikiminin ve onun yarattığı köpüğün, paradan para kazanan tefeci mali oligarşinin yarattığı açmaza çare amacıyla sunulduğu açıktır. Sal-

gını görece hafif atlatan Japonya'nın ekonomik paketlerin en büyüğünü açıklaması, ekonomisinin "resesyona" girdiğini ilan etmesi var olan krizin emperyalist sistemin yapısal sorunlarından, asalak yapısından ve devrevi krizlerinin bir parçası olarak gerçekleştiğine açık bir işarettir. Korona salgını belirtmek gerekir ki gelen krizin büyük bir tetikleyicisi olmuştur sadece.

Emperyalist kapitalist sistemin salgın dolayısıyla geliştirdiği ilk tedbirlerin küçük ve orta ölçekli işletmelerin hızla iflas koşullarına sürüklenmesini, işçi ve emekçilerin kazanılmış sosyal ve ekonomik haklarının tırpanlanmasını, emperyalist tekellerin birbirini zayıf düşürerek yutma operasyonlarına başlamasını içermektedir. Her ne kadar istihdamı, gelirleri ve mağdur olan şirketleri destekleme ve sübvans etme şeklinde bu paketler sunulsa da işsizler ordusunun oluşması, spekülasyonlarla ve desteklerle küçük işletmelerin iflasa sürüklenmesi ve tekellere alanın daha fazla açılması, oluşmuş ve yığılmış sermaye ve meta fazlasının yarattığı krizin yönetilmesi ve bu yolla birikmiş emeğin daha acımasız şekilde gasp edilmesi amaçlanmaktadır. Bu krizle birlikte piyasaya uygun koşullarda pompalanan kredilerin ve oluşan köpüğün uygun koşullarda mali oligarşinin düzenbazları için realize edilmesi hedeflenmektedir. Üretim anarşisinin yarattığı aşırı mal birikiminin yarattığı kriz ile kârlılık oranındaki azalmayı emeğin üstüne sınırsız bir şekilde çökerek, gasp ederek çözümlenmesinde, dolaşım aşamasında sermayenin gerçekleşmesinde yaşanan tıkanmayı da bu şekilde aşma hesabı yapılmaktadır.

Emperyalist kapitalist sistemin nisan ayından itibaren artık ilan ettiği bir kriz vardır. 2020'nin ilk çeyreğinde büyümede ön görülen resesyona koşulları verilerle desteklenmiştir. Japonya, ABD gibi emperyalist ülkeler resesyona girdiklerini ilan etmiştir. 28 yıldır kesintisiz büyüyen Çin 2020'nin ilk çeyreğinde küçülmüştür. IMF kriterlerine göre dünya ölçeğinde %2.5'lük büyüme oranının üstüne çıkamamak resesyona anlamına gelmektedir. Resesyona ise ekonominin resmi olarak kriz yaşaması durumudur. 2020 yılında IMF, DB, OECD ve diğer kredi kuruluşlarının büyüme tahmini %3.5 küçülmenin gerçekleşmesidir. Bu tablonun 1929 krizinde dahi görülmediği bilinmektedir. 2020 için ön görülen daralma rakamları emperyalist-kapitalist sistemin dizlerini titretecek boyuttadır. Bu tablonun 3-5 aylık salgın etkisiyle oluşması imkansızdır. Bu durum emperyalist sistemin asalak, sömürgeci, gözü doymayan sermaye yapısı ve elbette kapitalist üretimin anarşik karakterinden ileri gelen yapısal sorunudur.

Emperyalist sistemin krizli yapısı onun krizler karşısında politik olarak gelişkin bir yapıya sahip olmasını sağlamaktadır. Ancak emperyalist-kapitalist sistemin üretim ilişkileri ve üretim biçimi onu krizli karakterine karşı yetenekli kılmak bir yana, üretim ve dolaşımda kat edilen her gelişme ve hızla birlikte daha hızlı ve derin krizlere sürüklemektedir. Bundan kurtulma yeteneği olmadığı gibi özel yapısı bunu üreten ve bataklığa doğru toplumu sürükleyen ve bu bataklıkta emekçilerin sırtına basarak yaşama tutunan karakteri vardır. Salgın ile birlikte şimdi bu büyük çaplı kriz tetiklenmiş, bu krize politik ve sosyal yarlarda da en sarsıcı biçimlerle, çelişkilerle eklenmiştir. Lenin yoldaşın deyimiyle "can çe-

kişen kapitalizm olan” emperyalist sistem gelişmelerle birlikte daha fazla can çekişir hale gelmektedir. 5 yılda bir tekrarlanan periyodik krizleri artık daha sürekli ve döngüsü kısalmış bir şekilde ve zirveye ulaştığında bir öncekinden daha sert ve kalıcı hasarlar bırakarak sürmektedir.

Bu krizin faturası işçi sınıfı ve emekçilere esasta işsizlik, gelir kaybı, sosyal hakların budanması, daha fazla yoksulluk olarak yansımaya başlamıştır. Dünya çapında yaklaşık 150 milyon insanın daha açlık sınırının altına düştüğü tahmin edilmektedir. 100 milyona yakın yeni bir işsizler ordusu daha şimdiden oluşmuştur. Sadece ABD’de 40 milyon insanın bu yıl içinde işsiz kalacağı tahmin edilmektedir. Dünya genelinde de var olan işsizliğin birkaç kat artacağı tahmin edilmektedir. Bu tahminlerin iyimser yaklaşımıyla oluşturulduğunu da belirtmek gerekir. Yani öngörülenden daha kötü bir tablonun çıkma olasılığı ise daha fazladır. Sürecin ya da krizin hangi seyir ve boyutta, hangi periyotta seyredeceğine dair belirsizlik ise esas durumundadır. Bu belirsizlik durumu emekçiler açısından daha fazla gerçeklik arz etmektedir. Zira her an işini kaybetme, daha fazla yoksullaşma, birikimlerini kaybetme, iflase sürüklenme ve büyük bir belirsizlik içinde geleceğini görememe hali söz konusudur. Bu, emperyalist-kapitalist sistemin ekonomik saldırganlığı, salgın tedbirlerindeki yetersizliğinden kaynaklanacak can güvenliği, emperyalist saldırganlıktan kaynaklanacak yerel ve bölgesel ölçekli savaş hali, hak talepli mücadelede uygulanacak devlet şiddeti, politik krizlerin yaratacağı topyekün saldırı durumu ve emperyalistler arası dalaşın kızışmasına paralel “savaş akımının” olgunlaşma eğiliminden kaynaklı belirsizliği daha da büyütülmektedir. Artık sadece yoksulluk ve sefalet değil, işsizlik ve sosyal hak kayıpları değil canını almaya daha fazla odaklanmış bir gerçeklikle yüz yüzedir emekçiler.

Zayıf Sistem, Güçsüz Burjuvazi ve Yarı-Sömürge Yarı-Feodal Ülkeler

Dünya genelinde salgının ortaya çıkardığı bu tablo özellikle yarı-sömürge, yarı-feodal ülkeler için daha vahimdir. Buna Türkiye de dahildir. Özellikle bu sürecin ekonomik ve siyasi sonuçları, krizli yapı içinde olan bu sistemleri derinden sarsacak işçi ve emekçilere karşı daha saldırgan ve pervasız hale getirecektir. Dünyayı kuşatan çok katmanlı kriz, emperyalizm öksürse yatalak hasta durumuna gelecek bağımlı bu ülkeleri çok daha boyutlu kuşatmaktadır. Özellikle politik krizlere karşı daha donanımlı olan yarı-feodal, yarı-sömürge egemen sınıfları buna ekonomik kriz eklendiğinde iç yarılma ve klik mücadelesinin boyut kazandığı, emperyalizmin yönelimine uyumlu hale gelme çabasının çatlakları derinleştirdiği bir gerçeklik çıkarmaktadır.

Salgın özellikle Brezilya, Türkiye, İran, Hindistan gibi yarı-sömürge, yarı-feodal ülkelerde etkisini en sert şekilde gösteren bir durum yaratmıştır. Bu krizi fırsata çevirme arayışı ile krizi yönetememe arasında sıkışmış, donanımsız ve zayıf ekonomik yapısı ile yönetmede yaşadığı krizli siyasal rejimlerinin tüm sıkıntılarını açmazlarını yaşamaktadırlar. Emperyalist güçlerin bu sorun karşısındaki içerde klik çekişmeleri ve kendi aralarındaki rekabet ise bu ülkelerdeki klik çatışmasını derinleştirerek, yönetme krizini büyütülmektedir. Özellikle

Türkiye ve Brezilya hâkim sınıf klikleri salgın krizini ekonomik fırsata çevirmek üzerine bir şekilleniş belirlemiştir. Ruh ikizi olan Brezilya Devlet Başkanı Bolsonaro ve Tayyip Erdoğan, bir yandan salgını fırsata çevirip ekonomik ve siyasi avantajlar elde etme mücadelesi içindeyken yetersizlik ve eksikliklerden kaynaklı engelleyemedikleri salgına karşı tedbir alma zorunluluğu arasında sıkışmış durumdadırlar. Bolsonaro tedbir almamak üzerine gerici, şoven ve halk düşmanı bir çizgiyle eylem düzenleyecek kadar pervasızlaşıp salgına dair verileri gizlerken, Tayyip Erdoğan daha güçlü olmanın avantajıyla oynadığı verilerle durumu normalleştirmeye evirtecek yaklaşımı hâkim hale getirmeye çalışıyor. İkinin de temel dürtüsü emperyalizm tarafından daha kullanışlı hale gelmek, daha fazla yatırım olanakları yaratmak ve daha azgın sömürü koşulları inşa etmektir. Bu krizi bu ekseninde bir fırsata çevirme meselesini aynı dürtü ve saiklerle ancak ülkelerindeki güç dengelerinden kaynaklı farklı yöntemlerle hayata geçirmektedirler. Bu iki gerici-faşist liderin dayanak noktası ve cesaretlendirici faktörü ise Trump olmaktadır. Brezilya’da Bolsonaro politikasının ve egemen sınıflar arasındaki keskin mücadelenin sonucu olarak salgın ABD’den sonra en güçlü bu ülkeyi etkilemektedir. Artık günlük bin kişinin hayatını kaybettiği koşullar oluşmuştur. Süreci karşılamaya dair politikada egemen sınıf klikleri boğazlaşma noktasındadırlar. Artık askeri bürokrasinin açık şekilde ayar verdiği ve sürece müdahil olduğu koşullar içerisine düşülmüştür. Bu tablo krizin boyutunu göstermesi açısından önemlidir.

Virüs Salgını Politiktir

Türkiye’de ise gerek AKP içinde gerek AKP-MHP bloğu arasında gerekse de AKP-MHP bloğu ve CHP’nin başını çektiği klik arasında ciddi bir mücadele söz konusudur. Zaten hali hazırda 2013’den bu yana süren politik krize 2018’de büyük çaplı ekonomik kriz eklenmiş ve tüm bunların üstüne salgın krizi binmiştir. Bu krizli yapıya yeni krizlerin eklenmesi süreci yönetmede zorlukları getirmektedir. Bu zorluklar aynı zamanda iç klik çatışmasını da körüklemektedir. Salgına dair alınacak tedbirler noktasında sürecin başından itibaren AKP-MHP içinde bir ayrışma yaşanmaktadır. Karantina tedbirlerinin alınması ve uluslararası tedbirlere uyumlu olunup olunmayacağına dair farklılaşmalar mart ayından itibaren başlamıştır. Başlayan salgını bilerek ve kasten geç açıklayan faşist diktatörlük, tüm bölgede İran’daki salgını da aşan ve en fazla etkilenen ülke konumuna gelmiştir. Devamında sokağa çıkma yasağı meselesinde bu fikrin “FETÖ kaynaklı” olduğu iddiasıyla başlayan kapışma “Cumhurbaşkanının talimatıyla hayata geçti elbette” (İçişleri Bakanı SS) diyerek, patronları da gözeten hafta sonu ve resmi-dini bayramları da içine alacak şekilde kısmı tedbirlerle uygulamaya konuldu. Devamındaki süreç boyunca normalleşme adımları ile tedbirlere devam çizgisi arasında halk sağlığı ile oynama pahasına bir mücadeleye tanık olduk. İçişleri Bakanı’nın “sokağa çıkma yasağı olmayacak” dediği noktada sokağa çıkma yasağı, olacak dediği noktada Cumhurbaşkanı yetkisi ile yasağın biraz sonra kaldırıldığı bir gerginlik gerçekliği kendisini gösterdi. Bu gerginliğin bir kopuştan çok güç kazanma ve etki düzeyini arttırmaya yönelik hamleler olduğu görülmektedir. Bu gerginliğin ürettiği

ve her defasında yeniden sahaya sürdüğü bir şey var ki o da Kürt düşmanlığına dayalı şovenizmdir. İçişleri Bakanı istifa ederken de şovenist bir kampanya örülmekte, İçişleri Bakanı'nın kararı iptal edilirken de HDP vekillerinin vekilliklerinin düşürülmesi ve kayyum atamaları ile şovenizm sorunun üstüne boca edilmektedir. Şovenizmi kim daha etkili ve güçlü hayata geçirirse yükselmek için basacağı o kadar iyi kullanılacağına dair bir politik rekabet vardır.

Bir yandan bu rekabet söz konusuken diğer yandan ise AKP-MHP'nin CHP önderliğindeki kliği hizaya çekme mücadelesi sürmektedir. Salgın krizi içinde dahi, bu krizi olabildiğince politik mücadelenin bir aracına çevirme durumu yaşanmıştır. Klikler her fırsatta ve koşulda birbirine saldırmakta nihayetinde CHP milletvekilli Enis Berberoğlu'nun vekilliğinin düşürülmesine kadar gerginlik tırmandırılmıştır. AKP içinde Davutoğlu ve Babacan'ın kurdukları partilerin yarattığı rahatsızlık ve AKP-MHP bloğunun yönetmede yaşadığı sorun kapışmanın daha da artacağına, "milli masa", "yedi düvel", "Kürt meselesi" gibi birleştirici ögelerin dahi bu kapışmanın sertleşmesine çare olamayacağı görülmektedir.

Türk hâkim sınıflarının asıl saldırısı ise işçi sınıfı, emekçiler ve Kürt ulusuna yöneliktir. Salgının yönetilme biçimi emekçilerin yaşamını karartacak düzeydedir. Bir yandan tedbir alınmaması ya da alınan tedbirlerin sonuç vermeme si ve tam hafifledi derken salgının tekrar artış eğilimi göstermesi ve virüsün emekçilerin tepesinde bir ölümcül kılıç gibi sallanması diğer yandan zor olan yaşam koşullarının daha da zorlaşması artan işsizlik ve işsizlik korkusu daralan gelirler yaşanan iflaslar ve pahalanan yaşam arasında bir sıkışma söz konusudur. Yaklaşık 2.2 milyon insanın işsiz kaldığı, ekonominin %8 düzeyinde daralacağı, enflasyonun ve ona eşlik edecek döviz kurundaki kötüleşmenin ve elbette eriyen maaşlar, gasp edilen sosyal haklar ve bindirilecek yeni vergilerle çileli olan yaşamın daha da katlanılmaz olacağı koşullar gelmektedir. Faşist diktatörlüğün aynı zamanda politik saldırıları da işçi sınıfı ve ezilenlere dönük olarak yoğunlaşmaktadır. Kürt Ulusal Hareketi'ne karşı imha ve inkara dayalı savaş politikası sınır içi ve sınır dışını içerecek şekilde devam etmektedir. Kürt halkının tüm örgütlenmeleri dağıtılmakta, ulusal temelde kazandığı haklar gasp edilmekte, politik hakları ise tümüyle yok sayılmaktadır. Kürt Ulusal Hareketi'ni çökertme ve çöktürmeye dayalı siyaset, örgütlülüklerin dağıtılması ve imha siyasetiyle hayata geçmektedir. Savaş makinası bir an dahi durmamaktadır. Kürt düşmanlığına kilitlenmiş şovenizm bir nefes molası dahi vermemektedir. Türk hâkim sınıfları bir yandan da Ortadoğu'da ve Libya'da Ruslarla gerginliğin tırmanması, ABD için daha kullanışlı hale gelmenin mücadelesi ve emperyalistler arasındaki çatışma ve gerginliğin artmasına paralel sürece daha hazırlıklı olma adına, Kürtlerle kendi istediği koşulları yaratarak bir bütün masaya oturma hesabını da devre dışı bırakmamaktadır. Kürt direnişi sürdüğü ve direnç kırılmadığı noktada var olan topyekûn saldırı politikasının sürdürülme olanağı zayıftır. Bu ekseninde Türk hâkim sınıfları koşulları elverişli hale getirmek için tüm olanaklarını ve tüm argümanlarını bir kuşatma saldırısı ile sürdürmek peşindedir. Rojava'da işgal ve ilhakına meşru zemin bulmaya, Kürt Ulusal

Hareketi'ni teslim almaya çalışmaktadır. Bu ekseninde Kürtlere yönelik havuç (barış-uzlaşma-açılım) ve sopa (topyekûn savaş ve imha) siyasetinde esas olan sopenın yerine havucu bir zaman içinde hayata geçirme olasılığı vardır. Bunu Kürt hareketinin yönelimi ve duruşu, direnci ve çizgisi belirleyecektir. Ancak hala Türk egemen sınıfları için bölgesel aktör olma ve ABD için tam kullanışlı hale gelmesinde Kürt meselesi önemli bir yerde durmaktadır. Savaş ve imha seçeneğini son raddesine kadar sürdürecektir. Bunun dışındaki seçenekleri de Kürt meselesi için deneyimlere ve eğilimlere bakarsak devre dışı değildir.

Türk hakim sınıflarının salgın döneminde politik saldırılarının bir diğer ayağı da muhalif halk kesimlerine yöneliktir. Özellikle AKP-MHP kligi kendi kitlesini şovenizm argümanıya kendine muhalif olan toplumsal kesimlere karşı etkili şekilde düşmanlaştırmaktadır. Bunun yanında fikir ve düşünce özgürlüğü de dahil her türlü hak talebinde devletin kolluk gücü hazır durumdadır. Muhalifler atıkları mesajlar yüzünden tutuklanmakta, özgürlük istediği için coplanmakta ve haklarını talep ettiğinden dolayı devlet şiddetine maruz kalmaktadır. Bu, eleştirel söz söyleyen herkesin potansiyel "devlet düşmanı" olması, "terör faaliyeti" içine girmesi, "vatan haini" olarak saldırıya uğraması işten bile değildir. AKP-MHP bloğu süreci bu şekilde korku atmosferi ile yönetme peşindedir. Diğer yandan seçimler ve parlamento=demokrasi şeklindeki ideolojik saldırı ile muhalif kesimleri sistem dışına çıkarmayacak şekilde etkisizleştirmektedir. Bunda hiç kuşkusuz HDP'nin var olan saldırılara karşı parlamentarist çizgisinin de ciddi katkısı vardır.

Bileylenmiş Öfke, Yangın İçin Gerekli Kıvılcım

Tüm bu çelişkilerin yoğunlaşması ve derinleşmesi durumu dünya çapında kitlelerin büyük bir memnuniyetsizlikle, sistemi sorgulaması ile eş güdümlü ilerlemektedir. Ekonomik krizin daha fazla boyutlanıp yansımalarının ortaya çıkması ve politik krizin derinleşmesi ile birlikte sınıf mücadelesinin kızışma zemini daha fazla oluşacaktır. Şu kısa sürede dahi büyüyen çelişkiler, artan öfke, egemenlerin halk kitleleriyle alay eden ve aşağılayan yaklaşımları dünyayı patlamaya hazır bir bombaya dönüştürmektedir. Şovenizmin, ırkçılığın, gericiğin yükselme eğiliminde olduğu dünya konjonktüründe salgınla birlikte önplana yepyeni gündemler ve egemenlerin yönetmede zorluk çektiği çelişkiler ortaya çıkmıştır. Toplumsal stres ve gerginlik ile büyüyen çelişkiler egemenlerin pervasızlığına karşı daha hızlı reaksiyonlara dönüşme potansiyeline kavuşmuştur. Kitlelerin sistemleri daha güçlü sorguladığı, arayışını daha fazla arttırdığı bir periyodun içindeyiz. Kitlelerin ekonomik sebeplerden çok politik nedenlerle sokaklara taşması, deyim yerindeyse çakılan bir kıvılcımın ruh ve eylem birliği ile kendiliğinden patlaması için şartlar olgunlaşmaktadır.

İrkçılığın, gericiğin, şovenizmin emperyalistler arasındaki çelişkilerin artması ve egemen devletler arası mücadelenin boyutlanmasıyla ivme kazandığı koşullarda ABD'de George Floyd isimli bir siyahın, tarihsel olarak ırkçı sâiklerle şekillenmiş ve tüm kalıntılarının var olduğu sistemde, polis tarafından katledilmesi ile patlayan isyan haftalardır devam etmektedir. Salgının merkezi

olan ABD’de tüm uyarılara, korkutmalara ve baskıya rağmen milyonlar, onlarca şehirde karakolları, devlet binalarını basıp işgal etme noktasına kadar götürdüğü bir isyanı sürdürmektedir. Dünyanın emperyalist jandarması, ekonomik ve askeri olarak en büyük gücü durumunda ki ABD’de anti-faşist nitelikli bu hareketin kabına sığmayarak taşması ve tüm sistem güçlerinin söylemde de olsa kendisine çeki düzen vermesini sağlaması kuşkusuz önemlidir. Irkçılığın ve şovenizmin tırmandığı koşullarda anti-faşist, anti-ırkçı ve anti-şovenist bu hareketin radikal biçim ve arayışlarla kendini ifade etmesi ezilenler cephesinde umudu güçlendirmekte, cesareti büyütülmektedir. Bu hareketin kuşkusuz tetiklenmesinde salgının yarattığı ekonomik-sosyal-siyasal-psikolojik etkide büyük rol oynamaktadır. Irkçılığa karşı biriken tarihsel öfke salgının yarattığı ekonomik ve politik çelişkilerle birleşmiştir. Bu hareketin itim noktası, dinamosu ve motivasyonu olmaktadır. Başkanlık seçimlerinin örgütlendiği aşamada bu hareketin gerçekleşmesi ise egemen klikler için bir avantaj, işçi sınıfı ve ezilenler içinse manipüle olma koşulları getirmektedir. ABD egemen klikleri şimdi bu hareketi ehlileştirme, içeri doğru çekme mücadelesini başkanlık seçiminin politik iklimini kullanarak yapmaktadır. Durum ve gelişme nereye evrilirse evirilsin ABD’de yaşanan halk isyanı emperyalist-kapitalist sistem için salgında izlediği politikaya gösterilen bir reaksiyon olarak görülmelidir. Hareketin şiddetle barışık yapısı ve şiddeti reddeden kesimlerle arasına çekmeye çalıştığı çizgi ya da teskin edici bir etki göstermemesi hareketin en önemli özelliği olarak görülmelidir. Bu salgının genel olarak yaratacağı çelişkilerin kitlelerin sisteme daha fazla öfke duyacağına bir işaretidir. Bu hareket kuşkusuz durgunlaşıp sistem sınırları içine hapsedebilir. Ancak emperyalist-kapitalist sistemin yönelimi, krizleri ve ekonomik-siyasi eğilimi kitlelerin hareketine, tepkisine ve çelişkilerine çarpan etkisi yaratacaktır.

Örgütsüzlükten Örgütlülüğe, Kaostan Parça Parça İktidar Hattına!..

Dünyada ve bölgede yaşanan gelişmeler, salgın gerçekliğinin yarattığı kriz durumu, emperyalist güçler arasında bu krizle birlikte zaten tırmanan gerginliğin daha fazla tırmanması durumu, askeri saldırganlığın daha da boyutlanma eğilimi, ihtilafli olan tüm bölgelerde hareketliliğin artması ve hak taleplerinin daha fazla gündeme gelmesi ve elbette kitlelerin artık eskisi gibi yönetilmek istememesi hem siyasi yönelimi hem mücadele araçlarını hem de kitlelerin arayışını daha sola çekecektir. Bu devrimci siyasete ve sistem dışı çizgilere daha güçlü eğilim gösterilmesini sağlayacaktır. Bu eksende emperyalist-kapitalist sistemin ve onun zincirinin tüm halkası olan gerici egemen sınıfların muhalif olan, sistem dışına çıkan her şeye daha da agresif saldırılar içinde olacağı kesindir. Bu tablo içinde ezilen yığınlar daha fazla örgütlenme isteği gösterecektir.

Salgın süreci bu örgütsüzlüğün ağır bir fatura ile ödenmesini getirmiştir. Salgının devamında oluşacak ekonomik-siyasi konjonktür örgütsüz kitleleri daha da ağırlaştırmış fatura ile baş başa bırakacaktır. Bu durumu bilinçli ya da bilinçsiz, kitleler fark etmektedir. Bu durum kitlelerin dayanışma hareketinden daha çok örgütlü harekete ihtiyacı olmasını belirginleştirecektir. Ancak bunun yanın-

da değişim isteği ve talebinin, egemen güçlerin süreci yönetmede yaşayacağı zorlukla birlikte daha fazla tırmanacağı açıktır. Bu tabloda sistem dışı siyasi programlar, devrimci yapılanmalar en önemli politik ihtiyaçtır. Fakat tüm bu ihtiyaçları karşılayacak, gerçekliğe hükmedecek ve kitlelerin çelişkilerini doğru hedefe yönlendirecek olan ise komünist önderlik olacaktır. Ülkemizde Halk Savaşı çizgisi ile iktidar perspektifli, kısıntıları değil tam egemenliği ve her şeyi isteyen bir devrimci strateji halihazırda yürümektedir. Komünist parti önderliğinde yürüyen bu savaş bugün tutunma ve savaşı süreklileştirmede çapa atmıştır. Çelişkilerin olgunluğu ve eğilimi Halk Savaşı Stratejisi ile toplumsal çelişkilere etkin müdahale etme zeminini güçlendirmektedir. Komünist perspektifle, proleter devrimci çizgiyle şekillenen Proletarya Partisi tüm saldırılara rağmen savaş çizgisindeki ısrarı ile sınıf mücadelesinin bu önemli eşliğinde tarihsel ve politik anlamı önemli olan bir duruş ortaya koymuştur. Son olarak Hasan Ataş (Şerzan) bu duruşu kanı ile canıyla partisinin çizgisine bağlılık yeminleri ile sürdürmüştür. Savaşı büyütmek proleter devrimci çizgide ısrar etmek ve proleter devrimci duruşu göstermek, onun tarihsel perspektifinden şekillenmek ve yaşamakla olanaklıdır. Bu çizgi Yeni Demokratik Devrim'i inşa edecek, büyüyerek gelen çelişkileri karşılayacak ve faşizmi alt edecektir.

■ Egemenlerin Yönetememe Krizi Derinleşiyor, Salgının Bir Nefes Molası Olmasına İzin Vermeyelim, Mücadeleyi Yükseltelim!*

Ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel, psikolojik olarak daha şimdiden yıkıcı sonuçlar üretmiş ve devam ettikçe sonuçları üstel biçimde büyütecek olan bir sürecin içindeyiz. Bizim için tayin edici sorun böyle bir sürecin içerisinde Proletarya Partisi'nin nasıl konumlandığı veya konumlanacağıdır. Konumlanışımızı belirleyen biricik kriter temsil ettiğimiz sınıfın ve dolayısıyla diğer ezilen halkın çıkarlarıdır. Partimiz açısından proletaryanın çıkarları onun kurtuluş mücadelesine bağlıdır. İçerisinde bulunduğumuz süreç ne kadar öncekilerden farklı ve kıyaslanamayacak denli karmaşık olursa olsun yolumuzu ve yönümüzü bu anlayış belirlemek zorundadır.

Kitlelerin iş, aş ve gelecek sorunu derinleşmişken, Kovid-19 salgınıyla birlikte bu sorunları katbekat artmış, bununla birlikte yaşamları da riske girmiş, hayatta kalma sorunu ortaya çıkmıştır. Milyonlarla ifade edilen bir kitle (bir çalışmaya göre dört milyonu aşkın bir kitle) virüs nedeniyle işini kaybetmiştir ya da kaybetme tehlikesi ile yüz yüzedir. Çalışanlar ise her an işsiz kalma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Halkımız işsiz kalmaktansa korona tehdidi koşullarında çalışmaya mecbur bırakılmaktadır. Çünkü halkımızın banka ve kredi kartı borçları 624 milyar, takibe alınan kredileri ise 62 milyar TL'dir. Bu borçları ödeme zorunluluğu dışında bir de geçim sorunu vardır, bir gün çalışmasa aç kalacaktır. Dolayısıyla çalışıyor olmak yani ücret almak korona virüse yakalanma tehlikesinden çok daha geçrek ve yakıcıdır.

Resmi açıklamalara göre 24 Mart itibariyle salgına tedbir amaçlı 210 bin işyeri

* Bu yazı ikk-online1.net sitesinden alınmıştır. (31 Mart 2020)

kepenk kapatmıştır. Bu işyerleri 1 ile 9 kişi çalıştıran kafe, bar, sinema salonu, çay bahçesi, lokanta, berber, mağaza, küçük atölye vs. ağırlıklıdır. Bunun yanında AVM'lere de ciddi düzeyde kısıtlama getirildiği bir kısmının kapatıldığı görülmektedir. Açık olan işyerlerinin ise ciddi bir iş kaybına uğraması söz konusudur. Yani ilk etapta küçük ve orta işletmelerde "tedbirler" alınmıştır. Resmî rakamlara göre küçük ve orta işletmelerin (KOBİ'ler) bankalara olan kredi borçları 620 milyar liradır. Kepenk kapatmalar borçların büyümesini ve iflasları getirecektir. Tedbir amaçlı kapatılan iş yerlerinde bir milyondan fazla çalışanın olduğu tahmin edilmektedir. Fiilen bu kesim işsiz kalmış durumdadır.

Virüsün ekonomik yaşama yansımaları bununla sınırlı değildir. En başta tüm hizmet sektörü olmak üzere, mobilya, tekstil, toptancılık, yeme-içme, konaklama ve seyahat gibi iş kolları da bu süreçten etkilenen sektörlerdir. Bu alanlarda bir milyona yakın işyeri ve yaklaşık dört milyon çalışan bulunmaktadır. Virüsün bu sektörleri açık ve kesin olarak vurduğu görülmektedir. Yüz binlerce işyeri kepenk kapatmakla ve milyonlarca insan işsiz kalma tehlikesi altındadır. Bu durum virüsün yayılması ve alınan ek tedbirlerle birlikte gerçekleşmektedir. Alınan tedbirlerin ilk etapta bu sektörleri güçlü bir şekilde vurması söz konusudur. Faşist diktatörlüğün, krizin büyümesinden duyduğu korku uluslararası ölçekte alınan tedbirlerden oldukça uzaktır. Halkın yaşamına dair açıklanmış ciddi hiçbir ekonomik paket söz konusu değildir. Tam tersi "Millî dayanışma" adı altında "biz bize yeteriz" sloganıyla, halktan para toplama kampanyası başlatılmıştır. Bu devletin kriz karşısında hem iflas bayrağını çekmesini, hem de halka faturayı kesmenin ilk adımları olarak okunmalıdır. Türk hakim sınıfları böylesi bir kriz anında dahi, halkın karşısına şovenist bir yaklaşımla çıkarak nakit para peşine düşmesi halk düşmanlığındaki pervasızlığının bir göstergesidir.

Sürecin henüz başındayız, kitleler hâlâ şaşkınlığını atabilmiş değildir, şok evresi devam ediyor. Bu durum fazla uzun sürmeyecek, kitleler gerçek sorunlarıyla baş başa kalacaktır. Egemen sınıfların ekonomik, siyasal krizi gibi virüsün de faturası ezilen halka kesiliyor; kitleleri bekleyen gelecek bugünkünden daha kötü ve karanlıktır. Sürecin başından itibaren zayıf devlet yapısı ve krizli iktisadi yapı halkın temel gereksinimlerini, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını, sağlık gereksinimini, ekonomik sorunlarını çözmeye yönelik tedbirleri yaşanan krizin yanında yok düzeyindedir. İşsiz kalan kesimler kendi kaderleriyle baş başa bırakılıyor, "evden çıkmayın" çağrıları temel gereksinimleri karşılamaya dönük hiçbir yaklaşım geliştirilmeyerek hayata geçiyor. Faşist devlet, halka verebileceği hiçbir şey olmadığından halkı ancak "dua etmeye" ve "korona'ya yakalanmamaya" çağırabiliyor. Tayyip Erdoğan'ın bizzat açıkladığı tedbir paketleri ise "kredi teşvikleri", ticari tedbirler, krizin fırsata dönüşmesini amaçlayan ekonomik yatırımlarıyla sınırlı olmaktadır. Sosyal ve ekonomik yaşamın devamını sağlayacak bir esneklik ve bu durumdan fırsat devşirmeye çalışan bir devlet aklı söz konusudur. Koşulları ekonomik düzeyde nasıl avantaja çevireceğine dair bir yaklaşım Tayyip Erdoğan tarafından açık bir şekilde ifade edilmektedir. Bunların ise yaşanan krizde bir karşılığı yoktur. Milyarlarca dolar

olarak sunulan tedbir paketlerinin içinde halkın gereksinimlerine denk düşen milyon dolarlarla ifade edilen sınırlı gıda yardımları olmaktadır.

Bu durum krizli olan sistemin daha fazla krizle karşı karşıya gelmesini kaçınılmaz kılıyor. “Korona günleri”nde de geçerli olmak üzere karşıt sınıflar arasındaki çelişki daha da keskinleşiyor, sınıflar arasındaki mücadele daha da kızışıyor. Oluşan tablo çöken sağlık sistemi, çaresiz kalan devlet gerçekliği, egemen sınıfların çıkarlarını önceleyen tedbirler olmaktadır. İşçi sınıfı ve halkın payına düşen ise esnek çalışmanın koşullarının oluşması, devasa boyuta ulaşan işsizlik, elinde avucunda olan her şeyin kaybedilmesi, sosyal ve ekonomik haklarının tırpanlanması, yapılan zamlar ve salgınla can güvenliğine dair alınmayan tedbirler olmaktadır. Bu sınıf çelişkilerini keskinleştiren bir tablonun ortaya çıkmasını sağladığı gibi, sınıf mücadelesinin ivme kazanmasına olabildiğince uygun koşullar yaratmaktadır.

Bu durum ve koşulların bize yüklediği görev ve sorumluluklar vardır. Yaşanan gelişmelerin iktidar ve devrim mücadelesi perspektifinden ele alınması gerektiği, halkın çıkarlarının bu yaklaşımla ancak korunup geliştirilebileceği unutulmamalıdır. Bu eksende sorumluluklarımızı sahiplenip devrim mücadelesini yükseltmemiz gerekmektedir.

Egemenlerin Hiçbir Kurumuna ve Medyasına Güvenme!

Bütün mücadele biçim ve araçlarıyla kitlelere seslenmeyi, onlara gerçeği anlatmayı sürdürmeliyiz. Salgının nedenleri, sonuçları ve egemen sınıfların bunun karşısında aldığı konumlanışı, yaygın bir teşhir çalışmasıyla halka anlatma görevimiz vardır. Karlılık anlayışı ile şekillenmiş sağlık sistemi tüm yetersizliği, eksikliği ve halkı düşünmeyen yapısıyla çirkin yüzünü göstermiştir. Halkın sağlığı, sermayenin acımasız pençeleri arasına alınmış, adeta bağıra çağıra gelen tehlikeye karşı hiçbir önleyici tedbir alınmamıştır. Sonrasında ise meseleyi ciddiye almaktan uzak bir devlet yaklaşımı oluşmuştur. Hastalığın teşhisinden, tedavisine kadar uzanan süreç boyunca kar oranlarının eğrilerine göre dizayn edilmiş sağlık sistemi, salgın karşısında çaresizleşmiştir. Kuşkusuz bu çaresizlik parası olan için değildir. Sömürülen yoksul halk için geçerlidir. Sistemin dünden bugüne halkın çıkarları için hiçbir şey yapmadığı, yapmaya dair hiçbir hesabının olmadığı tam tersi halka düşmanlıkla şekillenmiş bir yapısı olduğu unutulmamalıdır. Bu salgın bu gerçeğin bir kez daha ve keskin bir biçimde açığa çıkmasını sağlamıştır.

Egemen sınıflar örgütlenmiş yapısıyla virüs salgınının yarattığı sağlık sorunları karşısında tüm süreci manipüle eden, kitleleri paniğe sevk eden bir yaklaşım içindedir. Meseleye, tehlikeleriyle ve alınacak önlemlerle birlikte hakim olmak önemlidir. Gerici egemen sistemin hiçbir kurumunun güvenilir olmadığı daha net görülmüştür. Halk sağlığını önemsemeyen yaklaşım tüm yönüyle açık hale gelmiştir. Bu eksende dürüst ve güvenilir bilim insanları, halkın çıkarlarını gözetken sağlık örgütleri, halk için çalışan gönüllüler grubu bu süreçte temel referans olarak görülmelidir. Onların bilgilendirmeleri, sundukları çözüm cid-

diye alınmalı ve örgütlü bir hareketle kitlelere anlatılmalıdır. Gerçekten bilimi halkın çıkarları için ele alan bilim insanları, meslek örgütleri bu süreçte daha örgütlü bir duruş içinde olmalı ve halkı en doğru ve etkin şekilde bilgilendirmelidir.

Egemen sınıfların manipülasyon araçları haline gelen medyası bu süreçte felç olmuştur. Böylesi bir salgında dahi halkı paniğe sürüklemeyi, korku iklimi yaratmayı, kitleleri istediği biçimde ve kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeyi temel hedefi yapmıştır. Halkın sorunlarıyla ilgilenen, sisteme muhalif basın-yayın organları sürece dair bilgilendirme aracı olma rolünü daha güçlü üstlenmelidir. Daha etkin ve yaygın bilgilendirme, gerçekleri anlatma, dürüst bilim insanlarının ve sağlık örgütlerinin çalışmalarını yayma görevi üstlenmelidir. Bu süreçte halkın dezenformasyon girdabına çekilmesine, komplo teorileriyle kafasının karıştırılmasına karşı açık ve kesin bir sınıf savaşımı yürütülmelidir. Geniş kitleler gelişmeleri sıkı ve yaygın bir şekilde takip etmekte, örgütsüz yapısı sunulan şeylerin tasnif ederek doğruya ulaşılmasına engel oluşturmaktadır. Bu süreç etkili bir enformasyon sürecinin örgütlenmesini getirmektedir. Doğru olan bilgiye, bilimsel olana ulaşmaya yönelik yaklaşım örgütlü, organize ve yaygın bir şekilde hayata geçmelidir. “Sistem ve onun bilgilendirme yöntemi halk sağlığı için zararlıdır” bu süreçte şiarımız olmalıdır.

Virüsün Azmettiricileri ve Salgın Süresince Kabaran Sicilleri

Virüs salgınına karşı tedbir ve mücadelenin aynı zamanda politik bir çalışma olduğu, bu ekseninde ele alınması gerektiği açıktır. Ancak bütünlüklü politik hedeflerimiz ve amaçlarımızın sadece bir parçasıdır. Virüsle mücadele ve buna karşı tedbir emperyalist sisteme ve faşizme karşı mücadelemizi, bu ekseninde belirlenmiş politik iktidar hedefli çalışmalarımızı ve bütünlüğümüzü bozamazdır. Virüsle yürütülecek mücadele örgütlü duruşu pekiştirmenin, güçlendirmenin ve onunla kendi gücümüzle baş etmenin koşullarını yaratmaya odaklanmalıdır.

Emperyalizmin ve faşizmin bu salgında bir kez daha emekçi yığınlara “yangında ilk gözden çıkarılacaklar” muamelesi yapması söz konusudur. Onları ilgilendiren halkın virüsle kırıma uğraması değildir. Buna dair tedbir almayan, bunu önlemeye yönelik bilimi ve teknolojiyi seferber etmeyen onlardır. Zira onlar bilimi ve teknolojiyi insan öğüten savaş makinalarını üretmeye, onları geliştirmeye seferber etmektedir. Gericilik Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da gerçekleştirdiği operasyonlarla koronavirüs nedeniyle bugüne kadar yaşanan ölümleri bir gecede savaş makinalarını çalıştırarak gerçekleştirmektedir. Onlar için ezilenlerin canının beş paralık bir değeri yoktur. Binlerce kilometre uzaktan uçakları ile, savaş gemileriyle, on binlerce askeriyle, en gelişkin savaş aygıtlarıyla Pazar alanlarında hakimiyet elde etmek ya da pekiştirmek için seferber olup yüzbinlerce insanı acımasız bir şekilde katleden emperyalistlerin salgınlarda halkın canını önemseyeceklerini düşünmek gerçeklere gözünü kapatmak olacaktır. Faşizmin savaş seferberliği ilan ederek T. Kürdistanı şehirlerinde binlerce Kürdü, büyük politik-ekonomik çıkarları için Rojava

ve Suriye’de işgale girişerek on binlerce insanı katleden gerçekliği, ölümler karşısında ne kadar hassas olacağına dair başka politik gerçeklerdir. Halkın canı, sağlığı ve çıkarları ile ilgilenmeyen, salgının ekonomisine ve çıkarlarına zararını azaltmaya çalışan, krizini bu şekilde toplumsallaştırmaya çalışan bir yaklaşımı söz konusudur. Emperyalizmin, faşizmin ve tüm gerici güçlerin ve sistemlerin virüs salgınında oluşan kırımında sorumluluğu birinci derecedendir. Bu asla unutulmamalıdır.

Virüsle mücadelede dayanışma ruhu oldukça önemlidir. Ancak sorunu sadece dayanışma politikasına indirgeyen yaklaşım sorunun büyüklüğü, yarattığı sonuçlar, geniş kitlelerin faşizmin insafına kalmış gerçekliği karşısında hiçbir şey dememek anlamına gelmektedir. Salgının yarattığı korku, panik hali ve egemenlerin kitleleri çaresizliğe sürükleyen yaklaşımları, bu tabloyu tersine çevirmeye yönelik yetersizlikler, geniş halk yığınlarının “çaresiz” kalması durumu, üzerinde düşünülmesi gereken çok önemli bir gerçeğe işaret ediyor. O da örgütlü olmanın, örgütlü yapının gerekliliği, zorunluluğu. Alınması gereken tedbirlerin sağlanması, sağlık hakkının sağlanmasına yönelik etkili olunması, işsizlik ve kepenk kapatmayla sonuçlanan tedbirlere karşı sosyal-ekonomik haklardan yoksun olma hali, bu türden felaketler için ödenmiş yüz milyarlarca dolarlık fonların halk için geriye dönüşünün olmaması, böylesi olağanüstü salgın ve felaketler karşısında halk kitlelerinin organize olamaması gibi esaslı meseleler örgütlü gücün önemini daha fazla açığa çıkarmıştır. Bu süreçte dayanışma organizasyonları da dahil her girişimin halk güçlerini birleştirme, örgütlülük bilincini oluşturmaya hizmet eder hale getirilmesi gerekmektedir. Oluşan sorunların ve elbette bu sorunun kaynağında sistemin kendisi vardır. Devrimci-demokratik temelde bütünlüklü bir mücadele ve örgütlenme hattı oluşturulmadığı, buna dair güçlü bir politik çalışma ve propaganda ağı örülmediği sürece geçici dayanışma girişimleri dönemsel karakter kazanmaktan, sistemin ve uzantılarının kurduğu daha organize dayanışma çalışmaları karşısında yenik düşmekten kurtulamayacaktır. Zira sistem ve uzantılarının bu süreçte en iyi yaptığı şey “dayanışma” adı altında sistemin açığını-gediğini kapatmak olmaktadır. Bizim görevimiz ise öncesi ve sonrası ile sorunun özüne inmek, kitlelerin bu özü ve esası kavramasını sağlamak ve süreç içinde ve sonrasında oluşan keskin çelişki üzerinden devrimci-demokratik mücadeleyi ve örgütlülüğü güçlendirmek ve geliştirmek olmalıdır.

Bu süreçte kapitalist-emperyalist sistemin ve ona bağlı gerici-faşist devletlerin milliyetçiliği körükleyen politikalara sarılması söz konusudur. Salgının ortaya çıktığı yerden başlayarak salgının yayıldığı ülkeler ve toplumlara uzanan, sınırların kapatılması ve seyahatlerin durdurulmasına kadar ilerleyen tedbirlerin her biri milliyetçiliği körükleyecek, bu zemini besleyecek şekilde kullanılmaktadır. Salgının dünya genelinde yaşanmasına rağmen salgınla mücadelede her ülkenin kendi gücü, olanakları ve sınırları içinde kalmasını sağlayan bir tedbirler silsilesi geliştirilmektedir. Bu eksende sınırlar belirginleştirilmekte, uluslar ve toplumlar arasına bariyerler kurulmakta, her toplum ve ülke kendi içinde tecrit olma politikasına sarılmaktadır. Bu sınırları yükseltmeye dayalı

politikanın ve yaklaşımın hiç kuşkusuz milliyetçiliği büyütecek sosyal ve siyasal sonuçları örgütlemesi kaçınılmazdır. Salgınla mücadelede “her toplum kendi bacağından asılsın” yaklaşımı makro ölçekli yaklaşımken, “herkes kendi bacağından asılsın” şekline bürünen sınıfsal yaklaşımla tecrit ve izolasyona dayanan mikro ölçekli, bütünlüklü bir politika benimsenmiş ve hakim hale gelmiş durumdadır. Virüsle mücadelenin toplumsal karakteri böylece parçalanmakta, bencillik ve bireycilik beslenmektedir. Kendi toplumuna ait olmayan kesimlerin tehlikeli bir virüs gibi algılanmasını sağlayacak milliyetçilik ise büyük resmin bir parçasıdır. Bunun yer yer düşmanlıkla beslendiği görülmektedir. Tüm dünya Çinlilere hatta yetmezmiş gibi tüm çekik gözlülere düşmanlaştırılırken tüm Avrupa İtalyanlara karşı öfkeli hale getirilmektedir. Ulusun ve toplumun parçası olmayan kesimlerin ait olduğu toplumda sağlık hizmetlerinden faydalanması, onlara ayrılacak her hizmetin kendi haklarından kesildiğine dair bir düşmanlaşma politikası güçlenmektedir. Bu ekseninde özellikle on milyonlarca göçmenin bulunduğu dünyada ve özellikle salgının merkezi konumuna gelen Avrupa’da göçmen ve mülteci düşmanlığı körüklenecektir. Bunun karşı reaksiyonlara işçi ve emekçi sınıflar arasında bir düşmanlaşmaya dönüşmesi, milliyetçiliğin ve ırkçılığın güçlü bir eğilim haline gelmesi durumunu geliştirmeler olgunlaştırmaktadır. Ekonomik krizin derinleşmesi, işçi ve emekçilere kesilecek ağır faturalarla egemenlerin bu gerici silahı daha etkin şekilde kullanacağı açıktır. Bu süreçte şovenizm zehrinin işçi ve emekçilere daha güçlü şekilde aşılması durumu söz konusudur.

Emekçiler Evde Değil Çünkü!

Sistemin önleyici tedbirler almaması yanında salgını engelleyecek tedbirlere yaklaşımı da tam da gerici karakterine, halk düşmanı çizgisine uygundur. Bugün dünyanın birçok yerinde ve ülkemizde en önemli tedbir meselesi olarak “OHAL”, “sıkıyönetim”, “sokağa çıkma yasağı” tartışılmaktadır. Bu uygulamalar ise “çalışmak zorunda olanları” kapsam dışı bırakarak ele alınmaktadır. Bunun çerçevesi ise ağırlıklı olarak ekonominin en az zarara uğraması, devlet bütçelerinin zarar görmemesi, sermayedarların mağdur olmaması, “ihracat ve ticarete devamlılığın” aksamaması, sermaye dolaşımının mağdur edilmemesidir. Bu kaygılar ön plana çıkarılarak tedbirler tartışılmaktadır. Bu anlamda “sokağa çıkma”, “OHAL” vs. tartışmalarının her biri sistemin kendisini sigortaya alacak bir anlayışla biçimlendirilmektedir. Egemen sınıfların neyi yasaklayıp neyi özgür bırakacağı meselesi onun sınıfsal ve tarihsel çıkarlarından bağımsız düşünülemez. Bu yaklaşımdan kopuk ele alınacak bir değerlendirme egemenlerin sorunu sınıflar üstü bir mesele gibi topluma benimsetme çabasına çanak tutacaktır. Egemen sınıflar tam olarak neyi yasaklayıp neyi özgür bırakacakları meselesinde sınıfsal çıkarlarını çok iyi bildikleri için kararlı ve net durmaktadırlar. Panik ve korkuyu yaygınlaştıran, büyüten, krizi virüse mal ederek ortaya çıkan tabloda tüm mücadeleyi bu sonuca karşı yönlendirme ve esasta kitlelere “kendi OHAL’ini kendin kur”, “gönüllü karantina”, “evde kal” çağrıları yaparak tedbir meselesini emekçi sınıfın üstüne yıkmak ve onlar üzerinde tam bir egemenlik kurmayı amaçlamaktadır. Çözüm üretmediği, üretmeye çıkarlarının

ve gücünün el vermediği koşullarda sorumluluk halkın omuzlarına ustaca yı-kılmaktadır.

Egemen sınıfların kendilerini tam donanımlı sağlık ekipmanlarıyla korunaklı ve konforlu evlerine çekerek yaptığı “evde kal!” çağrısına karşın emekçiler evde değildir!

Evde değiller çünkü hayat eve sığsa da ekmek evde değil ve her gün çalışarak onu evine getirmesi gerekiyor!

Evde değiller çünkü patronlar evde kalınmasını değil çalışmasını istiyor! Evde değiller çünkü ücretli izin hakları yok! Evde değiller çünkü sendikalı olmak isteyen işten atıldılar ve hakkını savunacak bir sendikası yok!

Evde değil çünkü sendikalar hakları söke söke almak yerine patronlardan rica ediyor ve tabii ki patronlar ricadan anlamıyor!

Evde değil çünkü Soma Katliamı’nda bir maden işçisinin “yerin altında ölüm bir ihtimal, yerin üstündeyse açlık var ve açlık kesin!” dediği gibi emekçiler çalışırsa hastalanmak bir ihtimal ama çalışmaz evde kalırsa açlıktan ölme durumu var!

Evde değil çünkü 6 ay dolmadan patronlar çıkış gösterdiği için iktidarın yağmaladığı işsizlik sigortasından asla faydalanmıyorlar!

Evde değil çünkü zincirlerinden başka kaybedeceği hiçbir birikimi, hiçbir güvencesi söz konusu değil.

Sokağa çıkma yasağının özgürlük mü değil mi, tedbir mi değil mi tartışması gerçekler karşısında meleklerin cinsiyetini tartışmaktan başka bir karşılığı yoktur. Emekçilere dayatılan gerçekler evde kalmamak, salgında tek silahı olan virüse “yakalanmamak”, teşhis ve tedaviye kadar her aşamada sağlık hizmetlerinden mahrum kalmaktır. Mücadele edilmesi ve tartışılması gereken de budur. Sistemle ve gericilikle hesaplaşma ve keskin karşıtlık bu eksene oturmalıdır. Virüsle mücadele ederken, onun salgın hale gelmesini sağlayan emperyalist-kapitalist sistem ve gerici egemen sınıflar olduğunu unutmayacağız. Bu anlamda virüse karşı azami düzeyde tedbirimizi aldığımız ve yaşamı sürdürdüğümüz her yer mücadele alanı olmak zorundadır. Evde, sokakta, fabrikada, tarlada, tüm çalışma alanlarında, hastanede, yolda, otobüste, arabada, sanal dünyada nerde ve nasıl duruyorsak kesin ve net bir karşıtlıkla ve çelişkilerin keskinleşmesini sağlayarak kavgaya tutuşmamız gerekmektedir. Bu bakış açısı ve perspektif bizim gerçek sorunları gündemde tutmamızı, mücadeleyi her yerde ve durumda geliştirme ve keskinleştirme kararlılığımızı büyütecektir. Kavramamız gereken mücadeleyi büyütmek, keskinleştirmek için koşullar olabildiğince uygundur. Geniş kesimlerin tüm dikkati ve algısı açıktır. Sistemle olan çelişkileri keskindir, öfkesi güçlüdür. Devrimci çalışmaya ve müdahaleye ilgisi dünden daha gelişkindir. Bu sistem karşıtlığının gelişmesi, büyümesinin zeminini yaratmaktadır. Komünist ve devrimcilerin politik sorumluluğu bunu sürüklemek ve önderlik etmek olmalıdır.

Emperyalist-Kapitalist Krizin Korona İle Dansı!

Koronavirüs salgını emperyalist-kapitalist sistemin devrevi krizinin tam göbeğinde ortaya çıkmıştır. Kapitalizmin periyodik krizleri hakkında Marks`ın belirlemesi 10 yılda bir tekrarlanan krizler olarak gerçekleştiği yönündeydi. Engels 1890`larda bu sürenin daha da kısaldığını söyler. Emperyalizm döneminde periyotlar hakkında Mao yoldaş Marks`ın belirttiği periyodun artık yarı yarıya düştüğünü belirtir. Üretimin yoğunlaşması ve sermayenin merkezileşmesine paralel olarak bu sürenin daha da kısaldığı yönünde bir ortaklaşma bulunmaktadır. Son 30 yıla bakıldığında bölgesel ama tamamen emperyalist sermayeyle ilişkili ve dört yılda bir gerçekleşen krizler görmekteyiz. Emperyalizmin şu an yaşadığı kriz ise bir benzerine rastlanmayan boyutta bir krizdir. Aşırı düzeyde birikmiş sermaye, yine üretim anarşisinden kaynaklı yığılmış meta emperyalist tekeller için bir süredir 2008`den sonra bunu açacak bir finansal ve üretim krizi sinyali vermektedir. Tüm iktisatçıların bir süredir emperyalizmin merkezi düzeyde bir kriz içine gireceği beklentisi söz konusuydu. Koronavirüs vesilesiyle emperyalist sistemin ekonomik krizi yeni boyut kazanmış durumdadır. Dünya genelinde ekonomik yaşam ciddi oranda durmuş, ABD resesyon ilan etmiştir. 2008 krizinde görülen tüm belirtiler, alınan mali tedbirlerin benzeri “salgın gerekçesiyle” hayata geçmektedir. Kapitalizmin üretim ve ekonomik yaşamını bu virüs salgının akamate uğratmayacağı, insan sağlığının kapitalist üretimin ihtiyaçları karşısında bir önemi olmadığı açıktır. Emperyalist devletler 2008 krizinde oluşan mali delikleri kapatmak için yaptığı gibi şimdi de piyasaya trilyon dolarlar pompalamaktadır. Şimdiden salgının yarattığı krize karşı 4 trilyon doların piyasaya sürülmesi, tedbir adı altında karar altına alınmıştır. Bu tarz krizlerde tipik hale gelen küçük ve orta ölçekli işletmelerin ilk tahribatı yaşaması, salgına karşı alınan tedbirlerle gerçekleşmiştir. Alınan tedbirlerle milyonlarca insan fiilen işsiz kalmış durumdadır. Yine işçi kıyımları henüz virüs salgını gündemdeyken başlamıştır bile.

Bu krizin sadece koronavirüsten kaynaklı olmadığı açıktır. Emperyalist kapitalist sistemin kapısını zorlayan kriz Koronavirüs tarafından sonuna kadar açılmıştır. Bir yandan “halk sağlığı” gibi oldukça hassas bir mesele üzerinden “ekonominin durduğu, krizin büyük olduğu” propagandası yapılırken, diğer yandan emekçiler, küçük ve orta işletmeler emperyalist sermaye kaynaklı finansal krizin cenderesi altına alınmıştır. Büyük çaplı batıklar, üretim alanının daralması, işçi kıyımları, piyasanın sıcak paraya boğulması ve sermayenin realize edilmesi gibi gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Halk içinde yaratılan paniğin bilerek ve kasten köpürtülmesi, biçimlendirilmesi ve bir yönetme biçimine dönüştürülmesi yaşanmaktadır. Ortaya çıkacak faturanın bu salgınla halka fatura edilmesi için tüm politik-ideolojik-psikolojik koşullar örgütlenmektedir. Şimdiden halka krizin “hep birlikte göğüslenmesi” gerektiğine dair propaganda yapılmaktadır. Bu krizin işsizler ordusu, sosyal hakların kısıtlanması, ücretlerin tırpanlanması, esnek üretimin daha fazla yaygınlaştırılması, küçük-orta işletmelerin iflası gibi sonuçları Koronanın çizdiği bir kader olarak yazılması bugünden görünen bir gerçektir. Her kriz aynı zamanda egemenlerin

halkın politik-ekonomik hak taleplerine karşı daha saldırgan hale gelmesini ve tahammülsüz olmasını getirmektedir ve yine öyle olacaktır. Emperyalist-kapitalist sistem ve faşizm, krizin faturasının halka kesilmesine karşı gösterilecek reaksiyonda koronavirüs psikolojik bir savaş aracına çevirmesi kaçınılmazdır. Bu halk kitlelerinin sindirilmesi ve krizi sessiz sedasız kabullenmesi açısından kullanılacak bir araç olacaktır. Yine bu süreçte tekeller arası rekabetin kızışması ve büyük çaplı birbirini yutmaya çalışacak hamleler de söz konusu olacaktır. Emperyalist güçler arası çelişkinin bu bağlamda keskinleşmesi ve büyümesi beklenmesi gereken sonuçlardan birisidir. Virüs salgınının kontrol altına alınması ve bir adım sonraki normalleşme adımları emperyalist-kapitalist sistemin krizinin işçi sınıfına, emekçilere, ezilen uluslara yumuşak ya da sert tedbirlerle fatura edilmesi olacaktır. Salgınla başlayan sürecin kitlelere yansıyan en belirgin yönü işsizlik, hak kaybı, örgütsüzleştirme vb.'dir ve bu derinleşerek ve büyüyerek yeni bir "salgın" halini alacaktır.

Kriz, Fırsat, Fırsatçılık Ve Emperyalizmin Kazılan Mezarı!

Kriz emperyalist-kapitalist sistem için hem bir fırsat hem de büyük bir sorun ve açmaz demektir. Bu emperyalist güçler arasındaki ve her ülkenin egemen sınıfları arasındaki ilişkilerde çelişkilerin derinleşmesi, kökleşmesi anlamına gelecektir. Şimdiden bu krizden avantaj devşirmeye çalışan acımasız bir mücadele söz konusudur. Ortaya çıkan salgından en avantajlı çıkma mücadelesi rekabeti kızıştırarak ve keskinleştirerek büyümektedir. Emperyalist blokların kendi içlerinde bir süredir yaşadıkları politik kriz ve denge değişimi arayışını bu süreç körükleyecektir. Görece uyumla ve belli bir noktaya taşınan gerginliklerin geçici uzlaşmalarla "ürettiği çözümlerin" olanaklarının daralması söz konusu olacaktır. ABD, AB ve Japon emperyalistlerinin sorunlu giden ittifakları, sorgulanan güç dengeleri ve ilişkileri yaşanan salgınla ve onun yarattığı krizle birlikte daha fazla bunalımlı hale gelecektir. Emperyalist kredi kuruluşları ve mali örgütlenmeleri şimdiden büyüme tahminlerini revize etmiş, tüm sistemin resesyon yaşamasının kaçınılmaz olduğunu ilan etmiştir. Böylesi bir durum emperyalistleri dayanışmaya değil daha fazla çatışmaya sürükleyecektir. Pazar alanlarına hakimiyet, ittifak güçler dengesinin daha fazla sorgulanması ve ilişkilerin çatırdaması eğilimi ivme kazanacaktır. Bu durum daha tahammülsüz ilişkileri, kendi çıkarlarının gerçekleşmesine daha güçlü odaklanmayı getirecektir. Emperyalist bloklar arasındaki rekabet ve savaşım ise daha fazla keskinleşecektir. Özellikle Rusya'nın ve Çin'in daha güçlü bir yakınlaşma içine gireceği ve Batı bloğuna karşı pazar alanlarını genişletmeye yönelik hamlelerine ivme katacağı açıktır. Özellikle bugün yaşanan krizin Çin merkezli çıkması ve hızla Avrupa merkezli hale gelmesi ve şimdi bunun ABD'nin merkez haline gelme eğilimi kazanması krizden de en fazla zarar görecektir. AB ve ABD'nin krizin göbeğinde yer alma durumuna düşmesi aynı zamanda daha fazla zarar görmesine yol açacaktır. Bu durum bu güçleri zararlı daha saldırgan politikalarla telafi etmeye itecektir. Bu onları daha az taviz, daha saldırgan bir ekonomik ve politik yönelime sokacaktır. Emperyalizm için böylesi krizler, yeni denge arayışları, oluşmuş tarihsel ittifakların daha fazla

sorgulanması ile çakıştığında pazularını daha fazla öne çıkarmaya mahkumiyet demektir. Bu daha saldırgan bir askeri yönelimi pazarlarında daha kısıncaç olma, rakiplerini daha güçlü sindirme, halklara daha fazla kan ve gözyaşı olarak dönecektir. Rusya ve Çin ise daha güçlü yakınlaşma eğilimi ile politik-askeri güç (Rusya) ve ekonomik gücün (Çin) senkronizasyonunu bir önceki sürece göre ileri düzeye taşımaya götürecektir. Hiç kuşkusuz bu kriz, söz konusu güçleri daha iştahlı bir yönelimle pazar alanlarını pekiştirme, yeni pazar alanları için ekonomik-politik-askeri zemin hazırlama çabasına daha fazla sokacaktır. Emperyalist güçlerin bu süreçte krize karşı dayanışma içinde olması bir yana geçmişte duyduğumuz "küresel soruna karşı küresel dayanışma" gibi argümanlarının açık şekilde literatürlerinden çıkarılması gerçekliği dikkat çekmektedir. Kuşkusuz çelişkilerin keskinliği tutumda, dilde, diplomatik ilişkilerde yansımaları gösterecektir. Önümüzdeki süreç Ortadoğu'dan Afrika'ya ve Balkanlar'a, Doğu Avrupa'dan Latin Amerika'ya ve Uzak Asya'ya kadar tüm dünyayı kuşatacak ekonomik-politik-askeri mücadelenin ve çatışmaların turmanacağı habercisidir. Emperyalistler arasındaki çelişkinin derinleşmesi ve rekabet daha fazla savaş, daha fazla kan ve gözyaşının habercisidir. Savaş makinaları daha tetikte ve daha fazla geliştirilecektir. Halkın sağlığı için harcanmayan paralar kanlı sermayenin beslenmesi için seferber olacaktır. Ezilen uluslara ve emekçi halklara yönelik saldırılar daha fazla ivme kazanacaktır. Bağımlı yarı-sömürge ülkelerin kesin ve kararlı şekilde saflaşması için emperyalistlerin ekonomik-politik-askeri enstrümanları daha işlevli hale gelecektir. Bütün ülkelerde, egemen sınıflar arası çelişkiler emperyalistler arası çelişkiye paralel daha fazla derinleşecek, bu ülkelerde ekonomik ve politik krizler daha sarsıcı ve derin yaşanacaktır.

Faşist diktatörlük ise uzun zamandır yaşadığı politik krizine son birkaç yıldır eklenen ekonomik krizle birlikte daha fazla boğuşmaktadır. Bunun yanında bilhassa bölgede izlediği saldırgan askeri politikası ile olası bir bölgesel ya da devletler arası savaşta koçbaşı durumuna gelmiştir. Var olan politik-askeri çizgisinin büyük krizler karşısında en güçlü şekilde etkilenme yapısı söz konusudur. Bölgesel ölçekte izlediği saldırganlık politikası faşist diktatörlüğün kendini emperyalist güçlere daha fazla mahkum kıldığı aynı zamanda tüm politik ve ekonomik risklere karşı kırılğan hale geldiği koşullara işaret etmektedir. Dünya ölçeğinde yaşanan bugünkü krizde sağlık sistemi, salgına karşı geliştirdiği tedbir anlayışı, güçsüz ve yetersiz ekonomik yapısı, var olan politik konumlanışı, izlediği askeri çizgi ile bu süreçte fazlasıyla etkilenme potansiyelini bağrında taşımaktadır. Hem salgınla mücadelede hem de salgının doğuracağı sonuçlarla mücadele ile Türk hakim sınıflarının baş etme kabiliyeti, donanımı ve tutumu söz konusu değildir. Alınan ilk tedbirler gelişmeleri anlamaktan, sorunun boyutunu kavramaktan ne kadar uzak olduklarını göstermektedir. Özellikle emperyalizme bağımlılık ilişkileri, bu güçler arasındaki ilişkilerde ve bu güçlerin yaşadığı krizde etkilenme boyutunu köklü ve derin kılmaktadır. Yaşanan krizin ilk yansımaları müteahhitlik ekonomisi olarak ifade edilen ve adeta borç batağına saplanmış yapısının derin bir krizle sarsılma emarelerini vermektedir.

Bu sarsıntının ilerleyen süreçte daha da büyümesi öngörülmektedir. Bu hali hazırda yaşanan yönetme sorununa daha güçlü ve esaslı bir halka eklenmesini, kızışan ve tırmanarak büyüyen egemen klikler arası mücadelenin daha da gelişmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Böylesi süreçlerde faşist diktatörlüğün ekonomik krizden çok daha boyutlu olarak politik kriz girdabına girdiği, sistemi idame ve ikame ettirmede, kitleleri yönetmede ciddi sorunlarla boğuşmak zorunda olması durumu yaşanmaktadır. Yeni ve daha güçlü politik krizlerin, önemli ve ciddi değişimlerin kapıya dayanması anlamına geleceği açıktır. Türk hakim sınıflarının yönetim biçimi, dış politikası gibi sürecin merkezine oturan yönelimleri bu krizli yapıda hiç kuşkusuz her türlü değişim arayışına girecektir ya da bunların boyutlanarak yeni bir evreye geçmesinin koşullarını oluşturacaktır. Türk devletinin bu iki eğilimden birine geçerken krizinin büyük sarsıntılara gebe olması, geniş kitlelerin öfke ve nefretinin daha fazla güçlenmesi söz konusu olacaktır.

Krizin Faturasının Dağıtımında Emekçilerin Kapısını Çalan Postacı Korona mı Olacak?

Kitlelerin hayat şartları, yaşam koşulları bugün düne göre daha fazla ağırlaşmış yarına göre ise daha aranır hale gelecektir. Yani kitleler için geleceğe yönelik umutlar kararmış durumdadır. Aynı durum kitlelerin düzenle olan çelişkileri için de geçerlidir. Yani bugün düne göre çelişkileri daha keskindir yarına göre ise daha hafiftir. Var olan krizin işçi ve emekçi sınıflara işsizlik, yoksulluk, hakların tırpanlanması olarak geri döneceği konusunda herkes hemfikirdir. Bunun yanında sistemin yaşadığı ve daha da katlanarak büyüyecek politik-ekonomik krizi ezilen halk yığınlarında derin, köklü ve kapsamlı bir güvensizlik, sorgulama ve ciddi kopuşları ve yeni arayışları getirecektir. Mücadele istek ve azminin artacağı, sisteme olan öfkesinin derinleşeceği süreç yaşanmaktadır, yaşanmaya devam edecektir. Bu devrim için objektif şartların daha elverişli olması anlamına gelmektedir. Kitlelerin devrimci temelde çağrıya daha fazla kulak kabartması, değişim istek ve mücadelesine sempatisinin daha güçlü hale gelmesi durumu yaşanmaktadır. Her kopuş aynı zamanda başka bir bağlanma isteğine işaret eder. Oluşacak kopuşta yaşanacak boşluğu hiç kuşkusuz sistem ve sitemin uzantıları alternatiflerle doldurmaya çalışacaktır. Zira egemenler için bırakılan her boşluk başlarına bela açılma potansiyelinin büyümesi demektir. Buna tüm güçleriyle karşı duracakları, tüm olanaklarıyla seferber olacakları, yeni temsilcilerle ve alternatiflerle sürece kendi lehlerine soluk katma çalışmalarını eksik olmayacaktır. Sistemlerinin devamı için kitleler bir yandan faşist-feodal sopa, baskı araçlarıyla sindirilmeye diğer yandan şovenizm başta olmak üzere manipülasyona dayalı her türlü araçla kısıkaç altına alınmaya çalışılacaktır. Özellikle Kürt düşmanlığının ve Kürt hareketine yönelik saldırıların bu süreçte kökleşmesi, derinleşmesi politikası ivme kaybetmeyecektir.

Bu kriz ve yarattığı çelişkiler sınıf mücadelesinde ciddi bir hareket yaratma potansiyeli taşımaktadır. Bu hareketin hangi biçime, ne düzeyde bir karşıtlığa, ne türden toplumsal patlamalara döneceğini kestirmek oldukça güçtür. Ancak

lokal düzeyde ve geneli kapsayacak şekilde emperyalist kapitalist sistemin yarattığı sonuçlara yönelik kitlelerin daha talepkar ve daha radikal bir hareket tarzına yönelmesi durumu söz konusu olacaktır. Yaşanan kriz aynı zamanda stres, gerginlik üreten yaşamsal sorunlar ve yaşamsal ihtiyaçlardan mahrumiyeti de içermektedir. Sadece ekonomik yaşama değil, sosyal, sanatsal, sportif, eğitsel, kültürel, iletişim, dolaşım, dinlenme dahil her parçaya etki eden, krize sokan özelliklere sahiptir. Bu durumun yaratacağı ekonomik sorunlara ilave olarak insanın sosyal bir varlık olmasından gelen ihtiyaçlarına da ciddi sınırlamalar, mahrumiyet yaratmaktadır. Böylesi boyutlu çok yönlü bir krizin birikimi, yoğunlaşması söz konusudur. Bu durum kitlelerin öfke ve tepkisine yönelik çarpan etkisi yaratacak sınırlamalar olarak görülmelidir. Bunun sonuçları ise oldukça geniş bir toplumsal kesimin harekete geçme, reaksiyon geliştirme, değişim isteminde daha kararlı olma hali anlamına gelecektir.

Yaşanan krizin kuşkusuz var olan düzeyde bir gündem olma hali, yaygınlığı ve sürme durumu olmayacaktır. Ancak bu düzeyde bir salgının üretim, siyasal, sosyal, kültürel, sanatsal, sportif faaliyetlerde semptomları bir süre daha devam edecektir. Öncelikli gereksinimler ve ihtiyaçlar emekçiler için ekonomik olacaktır. Yoksulluk ve yoklukla mücadele temel gündemi olacaktır. Yaşamsal geçinimleri edinme ve elde etme mücadelesi her zamankinden daha fazla ve daha kitlesel bir karakter kazanacaktır. Bu tablonun devrimci, demokrat kesimler ve komünistlerin önüne çıkardığı yeni görevler, yeni konumlanışlar ve daha güçlü hazırlıkları ve politika üretme biçimlerini dayatacaktır.

Devrimci, Demokrat ve Komünistlere Düşen Sorumluluk

Birincisi; bu kriz nedeniyle alınan tedbirler ve geniş kitlelerin sürüklendiği panik hali devrimci-demokratik faaliyette yansımaları bulacaktır. Kitlelerin çelişkisi derinleşip büyürken onların hareket alanı ve yaşamsal korku ve endişeleri büyümektedir. Bu durum sınıf mücadelesinin araçlarını ve hareket alanını sınırlayan, bildik biçimlerde örgütlenme, bir araya gelme ve tepkilerini ifade etmeye dair sorunların oluşmasını getirecektir. Bu bağlamda devrimci ve komünistlerin ilk sorumluluğu kitlelerin endişe, kaygı ve panik havasına bürünen yapısını en yakın halkadan en geniş kamuoyuna kadar yönetmeyi sağlamaya yönelik çaba içine girmesidir. Meseleye hakim olma, çelişkinin temel yönünü açığa çıkarma ve bunu duyarlı ve meseleye odaklanmış geniş kesimlere anlatmanın yolunu bulmalıdır. Bu paniğin ve korkunun kalıcı olmayacağı, birikmiş enerjiyle öfke patlamalarına dönme potansiyelini biriktireceği unutulmamalıdır. Bu ekseninde biriken öfkeyi teskin eden değil keskinleştiren, güçlü bir politika yapıya büründüren çalışmalar önemlidir. Bu ekseninde sorunu her türlü iletişim aracıyla geniş kesimlere anlatmak önemlidir.

İkincisi; üretim ve egemenlerin ihtiyacı için yasaklanmayan ancak tüm diğer siyasal faaliyetler için yasaklanan sokaklar devrimci ve komünistlerin kesin ve kararlı şekilde çalışma alanına dönüşmelidir. Uygun araçlar ve yöntemlerle bilhassa ajitasyon ve propaganda çalışmaları sokaklarda bir hareketlilik yaratmalıdır. Örgütlü bünyenin bu çalışmaları sağlık koşullarını yaratarak, güvenli-

ğini sağlayarak gerçekleştirmesi özellikle kitleleri kuşatan korku ve panik ikliminden uzaklaşmaya, devrimci faaliyetin her durumda sürdürülme iradesine yönelik güvene dönüştürmelidir.

Üçüncüsü; kitlelerin sadece virüsle mücadeleye ve tedbire odaklanan tek yanlı yaklaşımlarına karşı bıkmadan usanmadan ve sürekli şekilde sistem teşhiri yapılmalıdır. Sorunun kaynağı her durumda kitlelere anımsatılmalıdır. Bunun için hali hazırda herkesin elinde olan iletişim araçları, teknolojik aletler etkin şekilde kullanılmalıdır.

Dördüncüsü; bu süreç aynı zamanda doğal bir artık zaman yaratmaktadır. Bu artık zamanın hem kitleler için hem de örgütlü yapı için en verimli hale gelmesi sağlanmalıdır. Küçük ve dar gruplar ve bireysel temelde yaygın eğitim çalışmaları uygulanmalıdır. Egemen sınıflar oluşan artık zamanı kullanımda kitlelere kendi sisteminin parçası olacak eğitim, donanımaya yönlendirmektedir. Bu ekseninde devrimci, demokratik ve komünist güçler de hem içinden geçtiğimiz süreci hem geçmiş faaliyetlerini incelemeye tabi tutmalı hem de önümüzdeki sürece yönelik neler yapılacağına dair çalışmaları planlamaya girişmelidir. Politik-teorik çalışmalar sürecin önemli çalışma ayaklarından biri olarak görülmelidir. Bunların her birinin sınıf mücadelesi ve örgütsel çalışmayı besleyecek şekilde kolektif ruh birliğiyle yapılması gerekmektedir.

Beşincisi; yaşanan krizin büyüklüğüne yönelik tam bir örgütsel hazırlık içinde olunmalıdır. Özellikle oluşan bu tablonun devrimci mücadeleye ve özelde de kitlelerin şiddet araçlarıyla mücadeleye daha yatkın olacağı bir ideolojik-politik iklim yaratacaktır. Bunun üzerinde ciddiyetle durulmalıdır. Dünya ölçeğinde zayıf ve yetersiz olan komünist hareketin bu süreçte mücadele perspektifine ve mücadele araçlarına yönelik ilgi ve alanın artacağını öngörebiliriz. Dünya ölçeğinde daha radikal devrimci mücadelelerin geliştirilmesine, bizim gibi ülkelerde ise Halk Savaşı'nın büyümesine hizmet edecektir. Komünistlerin savaş çizgisinin daha fazla yetkinleşmesine, karşılık bulmasına toplumsal koşullar ve çelişkiler uygun hale gelmektedir. Zira Halk Savaşı çizgisi sistemle ezilenler arasındaki tarihsel, politik çelişkinin çözümüne, sınıf karşıtlığının keskinleşmesine dayalı bir savaş çizgisidir. Bunun geniş kitlelere anlatılması, propaganda edilmesi, sorunların çözümünde nasıl bir güç olacağı yaygın şekilde anlatılmalıdır.

Altıncısı, bu süreç sınıfsal perspektiften, sınıfların tarihsel yaklaşımından sorun karşısında ideolojik konumunu pekiştirme ya da test etme sürecidir. Emperyalist kapitalist sistem ve gerici sınıflar sistemlerinin kalıcı ve devamlı bir yapıya sahip olduğu idealizmiyle, kitlelerin yıkıcı ve yapıcı rolünü ve gücünü açık şekilde küçümsemektedir. Bu onların zayıf karnı durumundadır. Aynı zamanda Mao yoldaşın deyimiyle “kağıttan kaplan” olma gerçeklikleridir. Proletarya ve onun örgütlenmiş öncü gücü olan Komünist Partisi de meseleye tarihsel perspektifinden ve proletaryanın sınıfsal çıkarlarından soruna karşı tutum almak zorundadır. Ülkemizde Proletarya Partisi, gerçekleştirdiği kongrede proleter devrimciliği, militan proleter devrimciliği kuşanma ve sorunlar

karşısında bu militan kimlikle konumlanış almayı zorunlu bir yönelim, doğru bir komünist kimlik inşası olarak ortaya koymuştur. Tam da bu süreçte böylesi büyük çaplı krizde proleter devrimci kimlik kuşanılmalıdır. Meseleye sadece itiraz eden, sonuçlarıyla uğraşan, iktidar perspektifinden koparan bir yaklaşımı değil askerileşmiş, iktidarın namlunun ucunda olduğu gerçeğine göre çelişkiler karşısında konumlanmış bir duruş ve tutum içinde olunmalıdır. Yaşam tarzımızı, sınırlanan koşulların aşılmasını, var olanı en üretken kılmayı, soruna tarihsel-diyalektik perspektiften bakarak çelişkilerin derinleşip keskinleştirilmesini sağlayacak militan bir duruş ve tutum geliştirilmelidir. Askeri-politik çizginin yaratıcı şekilde hayata geçmesinin zorlayıcısı, basitten karmaşığa uygulayıcısı olma yoluna girmeliyiz. Daha disiplinli, yaşamını devrimci mücadeleye ve devrimin ihtiyaçlarına göre şekillendiren bir ideolojik gözden geçirme ve buna göre konumlanmanın hesaplaşmasını daha etkin hayata geçirelim. Örgütlülüklerin yaratıcı bir şekilde çalışmasını sağlamak, örgüt mekanizmasının işleyen bir makine gibi devam etmesini zorlamak bu süreçte edineceğimiz kültür, yetersizliklerimize vereceğimiz biçim olarak görülmelidir. Bu duruş dayatılana mahkum olmamak, ilkelerini ve varoluş biçimini en yaratıcı şekilde uygulama iddiasında olma meselesidir. Bu iddia unutulmamalıdır ki iktidara aday olan ve dünyayı zapt etmeye çalışan proletaryanın tarihsel tutumundan beslenen ideolojik bir besin olacaktır.

Yedincisi, halkın sorunları, onların endişe ve kaygılarına karşı onlarla birlikte çözüm üreten, halk kitlelerini değişimin öznesi haline getirme mücadelesini bu süreçte daha ileri taşımalıyız. İktidar mücadelesi bilincini kırarak bir dayanışmacılık ruhuna değil, örgütlülüğü pekiştirecek, kitlelerin örgütlenme ve sorunun nedenlerine odaklanmasını sağlayacak dayanışma anlayışı bu süreçte örgütlenmelidir. Sistemde iyileşme sağlamayı içeren, kitlelerin sorunları adı altında bu bilinci kırarak politik ajitasyon ve propaganda komünistlerin işi olmamalıdır. Komünistler acil talepler ve ihtiyaçlar için mücadele yürütür, savaşım verir. Ancak verilecek savaşım egemenlerden talepler ve istemler silsilesi peşinde koşmak, kitlelere bunu propaganda etmek anlamına gelmez. Ortaya çıkan bu talepler sınırları belli, amaç ve hedefi devrimi gerçekleştirme olanağı olmayan örgütlenmelerin sorumluluğundadır. Bu eksende kitlelerin mücadelesi haktır ve komünistler bunun bir parçasıdır. Ancak komünistlerin savaş ve mücadele çizgisi yıkmak ve inşa etmek diyalektiği üzerine kuruludur. Esasta odaklandıkları nokta ise inşa meselesidir. Talep ve istemlerinde ön plana çıkaracağı, esas alacağı şey inşa edeceği şey olmalıdır. Bunu unutarak sınıf mücadelesi araçlarının rolü ve misyonuna dair politik bir kafa karışıklığı, rolün doğru kavranmaması hâli komünistleri ekonomizme, reformizme ve sınırları belirlenmiş bir sınıf mücadelesi aygıtına çevirmeye neden olacaktır. Bu eksende sınıf mücadelesinin öncü gücü ve onun görevleriyle, sınıf mücadelesinin diğer araçlarının görevlerini doğru ayırt etmek ve bu ikisi arasındaki ilişkiyi bu süreçte daha net tanımlamak önemlidir. Zira böylesi karmaşık ve büyük krizin olduğu, acil ihtiyaçların fazlasıyla ön plana çıktığı koşullar sınıf mücadelesinde oluşmuş tarihsel rol dağılımının ve misyonların karışmasına,

sınıf mücadelesi örgütlülüklerinin ve araçlarının ilişkisinin bulanıklaşmasına yol açar. Komünistlerin görevi acil taleplerin politik iktidar perspektifiyle donatılması, mücadelenin o karaktere bürünecek bir kavrayışa ulaştırılmasıdır. Komünistlerin sistemden beklentiler oluşturması, kitlelere bu şekilde ulaşması onun iddia ve sorumluluğunu aşındıran, reformları devrim görevinin yerine ikame etmeye yol açan ideolojik bir kaymaya zemin sunacaktır. Komünistler sınıf mücadelesinin çeşitli örgütlenmelerini ve araçlarını en yaratıcı şekilde kullanarak kitlelerle kaynaşmak ve onları politik iktidar mücadelesine seferber etmekle yükümlüdür.

Sonuç Olarak;

Emekçi halkımız!.. Sistemde takke düştü kel göründü! Bizlerin yaşamının onların umurlarında olmadığı onlar için önemli olanın üretimin ne pahasına olursa olsun devam etmesi, sömürü çarklarının işlemesi, baskı zulüm ve kölelik dünyasının ne pahasına olursa olsun devam ettirilmesi olduğu gün gibi ortada! Hafızanızı diri tutun ve bugünleri unutmayın! Yarın bizler için daha çileli olacaktır. Bugünü unutmayalım ki yarın bize dayatacakları her saldırıya karşı öfke ve kinimiz diri, mücadele kararlılığımız daha büyük olsun. Unutmayın ki hesap sormak o kadar vazgeçilmez olsun!

Şimdi biz emekçiler gericiliğe, manipülasyona, yaratılmaya çalışılan korkuya ve paniğe karşı bilimi,

Rant hırsına karşı halk sağlığını,

Faşist rejime, yarı-feodal kuşatmaya ve zincire, emperyalist-kapitalist tahakküme karşı Yeni Demokratik Devrim'in sorumluluğunu omuzlayıp Sosyalizmi ve Komünizmi gerçekleştirme mücadelesini büyüteceğiz!

■ Liberalizm ve Aydınlanma İlişkisi

Giriş

Marks, proletaryayı temsil eden bir bilim yani burjuvazinin asla kabullenemeyeceği ama elindeki bütün olanaklarla mücadele edeceği bir bilim kurduğunu ifade ediyordu. Marksizm, kurulduğundan itibaren burjuvazinin sınıf hedefi haline geldi. Amaç Marksizmin ifade ettiği hakikatin anlamını ve kavranışını değiştirmektir. Marksizmi revize etme girişimleri Marksizm dışında başlasa da Marksizm içinde son bulurlar. Marksizm, 'gözden geçirme' ve 'değiştirme' girişimlerine karşı kendi içinde kendisini savunmak zorundadır. Bu iç ideolojik mücadelede Marksizmi savunabilmek için burjuva sınıfsal konumlarıyla tamamen uzlaşmaz olan proletaryanın sınıf konumlarında bulunmak zorunludur. Marksizmin savunulması için vazgeçilmez olan proletaryanın sınıfsal konumlarında; tarihsel materyalizm ve diyalektik felsefe konumlarında bulunmayanlar, aynı toplumda olduğu gibi, çatışmalı gerçeğin içinde kendilerini egemen ideolojinin sınıf düşüncesinin içinde bulurlar.

Sınıf mücadelesinin görece gerilediği günümüz, Marksizmin yeni ve güçlü bir ideolojik mücadele vermesini gerekli kılıyor. İdeolojik diyoruz çünkü bugün sınıf devrimcilerinin politik güç ve etkinliği sınırlıdır. Ayrıca Marksizm alanı yaygın bir şekilde liberalizmin etkisine girmiş durumdadır. Liberalizmin bu alanın içine girişi esas olarak politik taktikler üzerinden gerçekleşmiyor, Marksizm içeriden liberalize ediliyor ve liberal ideoloji Marksizm adına savunuluyor.

Günümüzde liberalizmin farklı biçimleri Marksizm alanında kendine yer bu-

labiliyor. Pek çok kesim, liberalizmin tezlerini sakınmadan Marksizm adına savunabiliyor. Bu durum sadece somut ve politik konularda değil teorik konularda da Marksizmin ne olduğunun tanımlanmasını güncel bir ihtiyaç haline getiriyor. Marksizmin liberalizmden farkını güncel bir biçimde ortaya koymak ve içerideki liberalizme set çekmek ve bir karşı saldırı başlatmak ideolojik mücadele görevlerimizin başında gelmektedir. Unutmamak gerekirse Marksizm uzlaşmaz bir mücadelenin sarsılmaz ve kaçınılmaz diyalektiği içerisinde gelişip güçlenmiştir ve bundan sonra da böyle olacaktır.

Marksizmin başka bir dünya anlayışını ifade etmesi gereken günlerde Marksizm ile liberalizm arasındaki farkın "belirsizleştirilmesi", Marksistler açısından temel ve öncelikli sorunların başında geliyor. Ama görülüyor ki kendilerini liberal düşünüş mantığından alamayanlar sorunlarla karşılaştıkça aradıkları teorik ve politik çözümleri Aydınlanma düşüncesinden tedarik ediyorlar. Marksistlerin, politik mücadele alanında liberalizmin etkisi altındaki kesimlere ılımlı yaklaşımları, devletin uyguladığı baskı karşısında farklı toplumsal kesimleri politik alana çekmek ve baskıya karşı seferber etmek içindir. Bu, taktik politika açısından anlaşılır, bilinir bir durumdur. Fakat asıl sorun ideolojik açıdan liberalizme karşı durmaya çalışanların, liberalizmin etkisi karşısında Aydınlanmacılığın konumlarını savunuyor olmalarıdır. Bu kesimler liberalizme, Aydınlanmadan farklı bir teorik zemin atfediyorlar ve Aydınlanmanın liberalizmin teorik zemini olduğunu görmezden geliyorlar. Karşılaştıkları sorunları Marksizmin bilimsel teorisi ve kavramları temelinde ele alıp incelemek yerine liberalizme karşı Marksizmi Aydınlanmacılık safında konumlandırmak isteyenler, liberalizmi ideolojik açıdan reddetseler bile onun etkisine girmekten kendilerini alamıyorlar. Teorik ve politik olarak kendilerini liberalizmden ayırmadıkları müddetçe kendilerini Aydınlanmacılığa eklemekten ve kendi Marksizm anlayışlarını Aydınlanmacılığın kavram ve kategorileriyle açıklamaktan geri kalmazlar. Bu nedenle Marksizm alanından liberalizmin etkilerini söküp atmanın yolu Aydınlanmacılığın dışına çıkmaktan geçiyor.

Marksizm, tarihsel olarak Aydınlanmanın sınırlarına mahkum olmadığı gibi teorik olarak da Aydınlanmanın ayırımlarını tekrarlamakla mükellef değildir. Aydınlanma ya da liberalizmin birliğinden Marksizmin tarihsel ve teorik bütünlüğüne hayır gelmez. Bir Marksist, Marksist olmayanlardan farkını sadece taktik, politik, örgütsel konularda açıklamakla sınırlı olmamalıdır. Teorik konularda da örneğin Marksizmin genel teorik ve tarihsel meselelerinde Marksist olmayanlardan farkını ortaya koyabilmelidir. Ancak görülüyor ki Marksizmle Aydınlanmacılık arasına kalın bir çizgi çekmeye karşı bir direnç sergileniyor ve Aydınlanmanın insanlık tarihinde eşsiz bir gelişme olduğu savunuluyor. Günümüzde pek çok kesim, Marksizmi Aydınlanmanın mirasçısı olarak görüyor ve Aydınlanmayı iletme iddiasındaki liberalizme buradan karşı çıkıyor.

Aydınlanmanın eklentisi olan teorik-ideolojik bir yapının Aydınlanmanın temel tezlerini savunanlara karşı zihninin silahsız kalacağı açık olsa gerekir. Kaypakkaya yoldaşın ifadesiyle komünist devrimciler kendilerini vuracak silahları

düşmanlarına yöneltmezler. Komünistler, kendi mücadelelerini Marksizme yabancı bir ideolojinin argümanlarıyla açıklayıp savunmazlar.

Marksizm, Aydınlanma ortamında doğmuş olsa da varlığını sürdürmeyi Aydınlanmadan uzaklaşmakta bulmuştur. Marksizm, devrimci atılımı gerçekleştirdiği her dönemde Aydınlanmadan uzaklaşmış, onun değerlerini tanımamış, başka bir uygarlığın sürdürücüsü olmuştur. Kaypakkaya yoldaşın deyimiyle ezilen kitlelerin bitimsiz mücadelesinin mirasçısı olmuştur. Fakat kimileri Marksizmin etkisi ne zaman gerilemişse çözümü Aydınlanmanın değerlerine sarılmakta bulmuştur. Marksizmin tarihinde sınıf çizgisinden ve devrimciliğinden uzaklaşıldığına dair yapılmış eleştiri ve özeleştirilerin tamamı olmasa da büyük bir kısmı üstü örtük bir biçimde Aydınlanma değerlerine dönme ve bu değerleri özümsemeye adanmış açıklamalardır. Bu açıklamalar sınıf çizgisi adı altında Marksizmi, farklı ezilen kesimlerin dinamiklerini üstlenmekten uzaklaştırmıştır.

Marks'ın komünistlerin kendilerini Aydınlanmanın hayalinden kurtarmaları gerektiğine dair uyarısını görmezden gelenler, burjuvaziye karşı çıksalar da tarihsel açıdan Aydınlanmanın "safça" hayalinden kendilerini kurtaramıyorlar. 18. yüzyıl Aydınlanma filozoflarının Aydınlanmaya dair görüşlerinin dışına çıkarak Aydınlanmayı tarihselleştiren bir yaklaşım tarzı geliştiremeyenler liberalizmi eleştiriyorlar ama eleştirel yaklaşımlarının teorik temelini Aydınlanmacı liberalizm olduğunun farkında değiller. Aydınlanmanın "safça" hayalini paylaşanların söylediklerine kulak verilecek olursa artık sınıf hareketini bölen, sınıfsal çelişkilerin üzerini örten unsurlar aradan çekiliyorlar. Burjuvazi ve proletarya, bu iki uzlaşmaz sınıf, sınıfsal kimlikleriyle karşı karşıya gelmiş bulunuyorlar. Bu kesimler için kapitalizmin güçleri, Orta Çağ toplumunun temeli olan özerk ve görece kendine yeterli, kırsal, köylü nüfusla çatışmaya girmiştir. Kapitalizm güçleri en sonunda bu kırsal yaşam biçimini, içerdiği toplumsal bağlarla birlikte dağıtmıştır. Onların yerini para ve piyasa ilişkileri almıştır.

Kırsal nüfus, bağımsız üretim araçlarının mülkiyetinden yoksun bırakıldıkları topluluklarından dışarı çıkarıldı, topluca sanayi bölgelerine, kentlere sürülerek fabrikalarda çalışmaya mecbur bırakıldı. Bu "ilerici" gelişmenin olumsuz etkisi insanlık dışı koşullarda yaşamak ve çalışmak zorunda kalmaktı. Büyük ölçekli sanayi kurulmuş ve insan emeğinin maddi üretkenliği artmış olsa da çalışan insanlar, bunun yararını görmemektedirler. Çalışan insanların maddi yaşamında düzelmeler olmamıştır, Sanayi Devrimi'nin nimetlerinden burjuvazi faydalanmıştır.

Kapitalizm bu olumsuz özelliklerine rağmen tümenden zararlı ve uğursuz sayılmaz çünkü bunların daha başka olumsuz yönleri de bulunuyor. Burjuvazi, kapitalizmin piyasa güçlerini geliştirerek, kendine yeterli köylü hanelerini yıkmış özerk varoluşu parçalayarak, hane halkını kırsal yaşamın değişmeyen rutinlerinden ve kalıplarından çıkmaya zorlamış onları toprağa bağımlılıktan kurtarmıştır. Geleneksel köylü ilişkilerini dağıtarak hane halkını feodal toprak ağasının köleliğinden kurtararak "özgürleştirmiştir".

Piyasanın ve modern sanayinin gelişimi yalnızca geleneksel toplumsal ilişkilerin dağıtılması anlamına gelmiyor aynı zamanda yeni, daha gelişmiş ilişki kalıplarının yaratılmasına da yol açıyordu. İnsanları kentlerde toplayıp fabrikalarda bir araya getirerek birbirleriyle iletişime sokmuş, onların ufuklarının açılmasını, bilinçlerinin gelişmesini sağlamış ve sonunda siyasal yaşama girmelerini sağlamıştır.

Modern sanayinin üretimi potansiyelinin insanın özgürleşmesi için muazzam bir potansiyel taşıdığını savunan kesimlere göre, akılcı bir biçimde ve insanca örgütlenmiş bir toplumda, bu potansiyel yalnızca en temel gerçek gereksinimleri karşılamak için kullanabilmekle kalmaz çalışma sürelerinin kısaltılması da dahil daha insanca çalışma koşulları yaratmak için kullanılabilir. Üretimci bakış açısından kapitalizmi akıl dışı bir biçimde gösteren bu kesimlere göre kapitalizm, kendisinin yaratmış olduğu üretici güçleri yani üretim araçlarını ve emek gücünü artık yararlı bir biçimde çalıştıramaz. Kendisinin yaratmış olduğu gereksinimleri, çalışma ve boş zaman gereksinimlerini dahi karşılayamaz. Bu nedenle, sosyalizm kapitalist sistemin boğuculuğuyla kısıtlanan insanın özgürleşmesini savunur. Artan işsizlik, gelir dağılımındaki eşitsizlik, ekonomiyi kontrol eden tekellerin kuklası olmuş iktidarların uyguladığı baskı, düşünce ve ifade özgürlüğünün kısıtlanması vb. argümanlarla burjuvaziye muhalefet edenler, liberalizme karşılar ama Marksizmden ne anladıklarına bakınca Aydınlanmanın “safça” hayalini paylaştıkları görülmektedir. Tarihselci, üretimci ve insancıl kapitalizm temelli eleştiricilerin burjuvaziye karşı dayanağı Aydınlanmacı bir tarih teorisi olmaktadır. Bireyci liberalizme karşı Aydınlanmanın akli başında etnik, dini, cinsel vb. taleplerin ve istemlerin peşine takılmayan sınıf çıkarlarını savunan insanına sarılıyorlar. Burjuvazinin milletin bölünmesine karşı çıkmasına benzer şekilde onlar da sınıf hareketinin bölünmesine karşı farklı ezilen toplumsal kesimlerin devrimci dinamiklerini üstlenmekten uzak duruyorlar. Köylülerin, ulusal, dini grupların vb. istemlerini örgütlemek yerine, onları ulusal, dini vb. kimliklerinden soyundurarak sadece sınıfsal talepler etrafında örgütlemek ve siyasal yaşama dahil olmalarını istiyorlar. Özelleştirmeye karşı çıkanların alternatifi sosyal refah devletini savunmak oluyor ve buna da Marksizm diyorlar.

Marksizmi kendinden çok daha eski bir ideolojinin içine yerleştirerek Marksizmin ayrımlarını belirsizleştiren bu tarz tarihsel idealist yaklaşımlara karşı Marksizmin teorik ve politik araçlarını belirlemek için Marksizm alanında bir “iç” ideolojik mücadele vermek gerekiyor. Marksizmin ideolojik araçları belirlenmeden Aydınlanmanın temel varsayımı olan “akıllı ve kurucu birey”le, rasyonalizmin devamcısı olan liberalizmle etkili bir ideolojik mücadele verilemez.

Bu durumda Aydınlanma ve liberalizme karşı bütünsel bir yaklaşım tarzı ortaya koymak için Aydınlanma nedir sorusuna yanıt vermek gerekiyor.

Aydınlanma Nedir?

Marks, “Ekonomi Politîğin Eleştirisi”ne girişte “... söz konusu olan 16. yüzyıldan hazırlanmakta olan ve 18. yüzyılda dar adımlarla olgunluğa doğru yürüyen ‘burjuva toplumun’ müjdelenmesidir. Serbest rekabetin sürdüğü bu toplumda, birey, kendisini daha önceki tarihsel çağlarda belirli sınırlarla çizili bir insan yapısının unsuru haline getiren bağlardan kopmuş olarak görünmektedir. 18. yüzyıl peygamberleri için –ki Smith ve Ricardo da onların tutumlarını tam olarak benimsemiş bulunmaktadır– bir yandan feodal toplum biçimlerinin dağılmasından öte yandan 16. yüzyıldan beri gelişmiş olan yani üretim güçlerinden meydana gelen bu 18. yüzyıl bireyi, geçmişte yaşamış olan bir ideal gibi görünmektedir. Onlar, bundan bir tarihsel sonuç değil, tarihin bir hareket noktasını görmektedirler, çünkü onlar, bu bireyi, bir tarih ürünü olarak değil bir doğa verisi olarak, insan doğası kavramlarına uygun doğal bir şey gibi değerlendirmektedirler” sözleriyle, insanın her türlü düşüncenin teorik temeli haline getirildiğini belirtiyor.¹

17. yüzyıl Aydınlanmanın başladığı dönem olarak kabul edilir. Aydınlanmanın amacı, doğanın gizemini çözen aklın kökenini ve kaynaklarını gözler önüne sermek, aklın uygulama ve araştırma alanını doğa ve dış dünyadan insana çevirmektir. Aydınlanma, insan bilincini açıklamak amacıyla bilince dönüşü ifade eder ve söz konusu bilincin donanımıyla ilgili deneyimsel bir açıklamada bulunur. Bu yaklaşım Aydınlanmanın kurucusu olan J. Locke’dan Kant’a kadar Aydınlanma geleneğinin hâkim anlayışı oldu.

Marks’ın da belirttiği üzere, 16. yüzyılda eleştirilerin başladığı bu süreçte tanrı, evrenin ve her türlü düşüncenin merkezi olmaktan çıkarıldı ve yerine insan konuldu. Aydınlanmanın görüşünde insan kendi dışında herhangi bir ilkeyle değil kendinde taşıdığı niteliklerle kavramaktaydı. Bilinçli varlık olarak insan, artık kendinin rehberi olan, çevresini anlayabilen ve böylelikle kontrol altına alabilme gücüne sahip olan öznedir. Aydınlanma düşüncesinde özne kategorisindeki insan, her durumda gerçekliği kendinde bulan, varlığının kendinden başka dayanakları olmayan, özgür ve bağımsız bir niteliği anlatır.

Aydınlanmadan önce felsefe alanında özne, ruh ve tanrı terimleriyle ifade ediliyordu. Aydınlanma ile birlikte yani 17. yüzyılda özne olarak insan kategorisi felsefenin merkezi terimi haline getirilmiş oldu. Genel olarak denilebilir ki bir terim olarak tanrıdan ne anlaşılıyorsa özne olarak insandan da o anlaşılmalıdır. Felsefi bir terim olarak tanrı, güçlü çağrışımlıyla özne kategorisinin içeriğini belirlemektedir. Özne, tanrı ya da insan biçimine bürünebilir. O, öznedir, varlığını öznedan alır, kendinden sebeplerle hareket eder.

Felsefede özne kategorisine ilişkin yaşanan karışıklığın tarihsel kaynağı Aydınlanma felsefesinde gerçekleşen kaymadır. Felsefenin teolojik biçimine göre özne idi. Aydınlanma filozofu olan Kant, akli tanrıdan alarak yeryüzünün efendisi olan insanın kafasının içine yerleştirdi. Özne insandır. Bu, felsefede teolo-

1 Karl Marks, Ekonomi Politîğin Eleştirisine Katkı, Sol Yay., Ankara 1993, s. 220

jiye karşı bir zafer olarak kabul edildi. Kant, felsefe için yeni bir kulvar açmış oluyordu; yapılan artık kaynağını sözde gökten alan felsefenin yere, yerin efendisi olan insana indirilmesi, kaynağın insan olarak sunulmasıydı. Artık yaratan ve yok eden tanrıdan değil esirgeyen ve bağışlayan insandan konuşulmalıydı.

Bu anlamıyla Aydınlanmanın öteden beri hedefi, insanı içine düştüğü cehaletten kurtarmak, kendisinin efendisi yapmak olmuştur. Aydınlanma felsefesi, her şeyden önce felsefe alanına egemen olan bir tarih felsefesidir. Tarih ve insana yeni bakışın sonucu olarak insanı, tarihin öznesi kılan seküler bir ideolojik tarih açıklamasını ifade eder. Yaratıcı ve özgür insan, anlam ve bilgisi kendisine kapalı olmayan tarihin öznesidir.

Felsefe skolastik dönemde, teoloji fakültelerinde icra edilen dini geleneğe bağlı ilahiyatın hizmetine girmiş olarak var olur. Bu dönemin felsefesini belirleyen temel özellik, insandan ziyade bir topluluğun felsefi ideolojisi olarak biçimlenmiş olmasıdır. Felsefe, bir dine inananların felsefi ideolojisi olarak ortaya çıkar. Aydınlanmaya göre bu, insan aklının ürünü olması anlamında felsefenin özerkliğini yitirmesi anlamına geliyordu. Oysa felsefe, teolojiden bağımsız insan aklının ürünüdür. Başka bir deyişle felsefenin temel görevi insanın doğayla olan ilişkisini ve bir toplum içinde kendini nasıl gerçekleştireceğini gözler önüne sermek, insanın bu amacı gerçekleştirecek güce sahip olduğunu kanıtlamaktır. Bu felsefenin temel ve belirleyici özelliği insan merkezli bir felsefe olmasıdır.

Felsefe Antik Yunan'da doğa bilimlerinin ve sanatın üstünde bir yere sahip bulunurken Orta Çağ'da felsefe, tanrının kelâmını kanun edinen teolojinin altında yer almaktadır. Orta Çağ'da felsefe ile teoloji arasındaki ilişki yeniden düzenlenmiştir. Teolojik düşüncede tanrı bütün sistemin başı ve sonudur. Tanrı fikrinden yola çıkan ve hareket eden teolojik düşüncede felsefenin içeriği dini bir biçim almıştır. Tanrı sadece bilginin amacı ve konusu olmaktan başka, insana kılavuzluk eder bir rehber, ilkeleri koyan bir varlıktır. Bir dine inanan, peygamber etrafından toplanan iman verilerini açıklıkla ifade etmek için dine teorik bir çerçeve, felsefi bir temel sağlamak amacıyla felsefe ile din arasında bir biçim ve içerik oluşturulmuştur. Buna göre, kendi özüne yabancılaşan insan, kendi başına kendi aklıyla hakikati bulamaz. Tanrı, teolojinin konusunu vahiy yoluyla kendisine bildirmektedir. Teolojik düşüncede felsefe inanca, inanç vahiyi tabi kılınmıştır. Teolojide vahiy, aklın kılavuzu kabul edilmiştir.

Teoloji, dine dayalı bir düşünce olsa bile kavram, kategori ve terminolojisini kendi başına yaratmış değildir. Teoloji vahiy olunan ilahi hakikati anlamak, dini anlaşılabilir bir çerçevede sunmak için ihtiyaç duyduğu yöntem ve kategorileri Yunan felsefesinden devralmıştır. Tarihsel olarak öncülü olmayan düşünceden söz edilemez. Çünkü felsefi argümanların öncülleri toplumsal dolayısıyla tarihseldir. Bu koşullu anlamda felsefe her zaman önceki tarihsel pratiğin devamı olarak var olur. Her felsefede olduğu gibi teoloji de bir takım kabulleri olan bir felsefedir. Teoloji, dini temellendirmede ilahi hakikati anlama ve anlaşılır kılma Yunan felsefesinin yöntemlerini kullanmıştır. Toplumsal ilişkilerde yaşanan değişimle birlikte felsefe içindeki eğilimler arasındaki ilişkide de yaşanan

değişimler olmuştur. Antik Yunan'da felsefe, kent devletleri dönemine özgü olarak dünyevi olmaktan başka aklın temel özelliği sekülerizm olmasıdır. Orta Çağ'da ise felsefe vahiy ile tanrının kelimasını konu edinen teolojinin altındadır, ilahiyatla birlikte öte dünyasal bilginin hâkim olduğu bir biçim almıştır. Sorun salt felsefe olarak ele alınır ve teoloji ile felsefe arasındaki ayrım incelenirse o zaman ortada gerçek bir tarih olmadığı, bu tarihin kategorilerin hareketlerinden başka bir şey olmadığı açıktır. Düşüncenin kendi başına varlık olduğu ve kategorilerin hareketini gerçek bir hareket, değişim olarak kabul etmek felsefi düşüncenin kendi kökenini kendinde bulması anlamında bir aldanişı ifade eder.

Düşüncenin maddi pratiğin bilinci olması anlamında önemli olan, düşüncenin ideolojik bir savunusu ile hangi gerçek kurumların meşrulaştırıldığı, hangi politikaların uygulandığı ve felsefi olarak hangi kategorilerin ne şekilde konumlandırıldığıdır. Kant'ın ifadesi ile felsefe savaş alanıdır. Soyut kategorilerle düşünen felsefe, gerçekliği nesnede değil fikirde bulur. Fikri gerçek nesne olarak koyar. Böylece felsefe ideolojik mücadelenin konusunu oluşturur. Felsefi kategoriler ideolojik mücadelenin araçları olarak işlev kazanırlar. Felsefede sınıf çatışması bazen bir kategorinin başka bir kategoriyle mücadelesi olarak özetlenebilir. Dolayısıyla tarihsel olarak felsefe sınıf mücadelesini temsil eder.

Liberalizm ve Aydınlanmada Akıl

Aydınlanma, Kant'ın ifadesiyle "insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu ergin olmama durumundan kurtulmasıdır." Söz konusu "ergin olmama durumu" yani insanın suçu, kendi aklını tanrının kılavuzluğuna başvurmadan kullanamamasıdır. İnsanın aklını bir başkasının kılavuzluğunda kullanmaması, akılı, felsefe başta olmak üzere, bütün alanlarda yegane otorite yapmaktadır. Aklın her konuda yol gösterici olması demek, aklın kendi iç mantığında tekil bilgileri bir sistem oluşturacak şekilde birbirine eklemesi demektir. Bilen ile bilinen arasındaki ilişkide aklın amacı, anlama yetisini amaçlı bir biçimde işletmesidir. Akıl ile anlama yetisinin hedefi, belirli bir birlik oluşturacak bir sistem oluşturmaktır. Aklın kuralları, felsefi kategoriler arasındaki hiyerarşinin, akılı ya da bilinçli insanı merkeze alacak şekilde yapılandırılmaya dayalıdır. Kant başta olmak üzere Aydınlanma filozofları için akıl, sistematik bağlantıyı tamamlamaktır. Tekil şeylerin bilgisi arasındaki sistematiklik ise bilginin bir iç ilkeye göre "şeylerden" türetilmesidir. Bu ilkeler ister doğuştan gelen ideler olsun isterse de soyutlamalar olsunlar, en genel düzeyde felsefi iç çelişkileri oluştururlar ve onları tanımlarlar. Bilgi, felsefeye dahil edilmiş aklın içi ile özdeşdir. Felsefi düşünce sistemine dönük olmayan her düşünce ya yönsüz ya da akıl dışıdır. Akıl, tikeli tümelden, bilgiyi nesneden, yasayı olgudan çıkar-sama yetisidir. Bu, Engels'in ifadesiyle özne ile nesne özdeşliğidir. Özne ile nesnenin özdeşliği anlama yetisi tarafından güvence altına alınmıştır. Engels'in yerinde saptamasıyla bu, anlamayı daha en baştan aklın anlama yetisine uygun bir biçimde yapılandıran felsefi idealizmin işleyişinin bir biçimidir. Özne yar-gının anlaşılabilir bulduğu bir kanı, daha anlama konusu olmadan önce anlama yetisi tarafından anlaşılabilir olarak kabul edilir. Bu türden bir birlik olmadan

tikel ile tümel, özne ile nesne birbiriyle uyuşmaz hatta felsefi sistemin birliği bir yana Aydınlanma kendi düşüncesinin birliğini dahi koruyamaz. Bu birliği oluşturmak, bilinçli özne olarak insanın görevidir. Bilgi ile bilmek arasındaki ilişki, özne ile nesne arasındaki uyum ön varsayılarak sağlanır. Akıl, insanın deneyiminde kılavuzdur. Bu durumda insanın ergin olmama durumu kendi varlığını korumakta yetersiz kalması anlamına gelmektedir.

Felsefi düşüncede akıl, düşünülmüş soyut bir düşünce varlığıdır. Aydınlanma, düşüncenin öznesi ilan edilen insan ile gerçek yaşamdaki tekil insan bireyler arasında ortaya çıkan çelişkiyi, aşkın özne ile ampirik özne arasındaki ilişkide ifade eder. Aşkın birey üstü özne olarak insan, insan bireylerini aklın bilincindeymiş gibi ifade eder ve aklın bölünmez birliğinin bilincinde olarak birlikte yaşayabilecekleri ideasını içerir. İnsanlar bu sayede kendilerini aklını kullanan erginler olarak düzenleyip saf akıl ile ampirik akıl arasındaki ayrımın bilincine vararak kendilerini, kendilerine atfettikleri öznel bilinciyle özdeş ele alabilirler. Aydınlanma akılı, çift anlamlı ve seçilmiş bir bilinç biçimidir.

Kant, insanın aklını kullanma cesaretini göstermesini isterken insanın soy ve inanç akrabalığı aşamasında aklını kullanmadığını söylemek istemiyordu. Kendi aklından kuşku duyan insanın, aklını, doğruluğundan kuşku duymadığı tanrının rehberliğinde kullandığını, bu durumun aklın bu dünyada akılcı bir biçimde var olmasını engellediğini söylüyordu. Fakat Kant'ın burada kastettiği akıl, gerçek yaşamdaki insan bireylerinde ifadesini bulan akıl değildir. Kant, teolojik düşüncenin sisteminde yer alan terimleri hedef alarak bunları ifade eder. Kant'ın hedef tahtasına oturttuğu; insan, akıl ve tanrı terimlerinden oluşan teolojik düşünce dizisinde bu terimler arasındaki ilişkidir. Buna göre kendi aklına güvenmeyen, her şeyden kuşku duyan insan, aklını, kendisinden çok daha güçlü, kendisinin etkilemeye çalıştığı doğaya da hükmeden tanrıya devretmiş ve aklını tanrı tarafından derecelendirilmiş ilişki içinde vahiy kılavuzluğunda kullanmıştır.

Kendi yarattığı düşüncedeki soyut varlığı anlamak ve açıklamak amacıyla kendinden hareket ederek kendi somut varlığını da soyut düşüncede 'somut' bir biçimde düşünen insan, kendinde bulunan bilinç, akıl ve iradeyi bu düşüncenin soyut varlığına atfetmiştir. Onu, yani tanrıyı kendi dünyasına egemen kılmıştır.

İnsanı, kavimleri oluşturan birey olarak ele alan Aydınlanma için insan, kavimlerinde geçerli olan soy, inanç ve akrabalık ilişkileri içinde bireyselliğini yitirmiştir. İnsanın kendi sınırları içinde akıl yürütmeye vardığı sonuçlar, deneyim yoluyla insan belleğine girmiş bilgi dağarcığını oluşturur. İnsan, bilginin sınırsızlığına sınır tanımayan düşsel düşünümündeki akıl yürütmelerle varmıştır. Dolayısıyla insanın vardığı sonuçlar dogma olmaktan ziyade kanıtlanamayan varsayımlardır.

Haliyle Aydınlanma için insanın ergin olmamasının suçu akılda değil, aklına güvenmeyen, buna cesaret edemeyen insandadır. İnsan, cesaretsizliğiyle akla karşı suç işlemiş, korkaklığının bedelini akla ödetmiş, kendisini de başkasının

kılavuzluğuna mahkum etmiştir. Aydınlanmanın “aklını kullanma cesareti göster” parolası insanı, mahkûmiyetine son vermeye ve özgürlük zemininde aklını kullanmaya davet eder. Ancak herkesin akılsız olduğu yerde, aklını kullanma çağrısında bulunan Aydınlanmacılara akıl nereden gelmektedir? Ve bu aklın akılsal bir akıl yani bir tür akılsızlık biçimi olmadığına güvencesini kim vermektedir? Az öncede ifade edildiği üzere insan irrasyonel bir biçimde, düşsel düşünümlerdeki akıl yürütmeleriyle sanki istemeden de olsa akılı, akılcı bir biçimde ve düşünceler aracılığıyla üretmektedir.

Aydınlanmacılar, Kant’ın “aklını kullanma” ifadesini şöyle yorumlamaktadırlar: Aydınlanma öncesinde, Tanrının kılavuzluğunda aklını kullanan insan, Aydınlanma dönemiyle birlikte tanrının koyduğu kuralları çiğneyip onun hiyerarşisinin dışına çıkma cesaretini göstererek özgürleşmiştir. İnsan artık vahiy yardımıyla değil kendi aklının yol göstericiliğinde, bilgilerden bir sistem oluşturarak düşünmektedir. Bu düşünce sisteminin kurucusu insanal akıl olduğundan, bu düşünce sistemi içinde düşünen, akıl yürütmelerde bulunan insan, kendi aklıyla düşünmüş olacaktır. Aklın kuralları aynı zamanda insanal aklın oluşturduğu düşünce sistemi içinde düşünmenin, düşüncenin bu doğrultuda yönlendirilmesinin talimatlarıdır. Felsefi kategoriyi, dinsel içeriklerinden soyutlayarak uyumsuz birer biçime indirgeyen Aydınlanma, dinsel içeriklerinden soyutladığı kategorilere seküler içerik kazandırır. Böylece biçim ve içerik arasında uyum sağlayan Aydınlanma, bir başka deyimle kutsal otoritenin yerine aklın otoritesini ikame eder. Tanrıyı yeryüzüne indirirken insan aklını tanrısallaştırarak gökyüzüne çıkarır, böylece insanı, laik zamanın tanrısı haline getirir. Engels, teolojinin tanrısına karşı felsefenin insanı tanrılaştırdığını, çağımızın tanrısızlığının gerçekte çağın insan tanrılığı olduğunu ifade eder. Yani insan artık Tanrı imgesi yerine kendi imgesine tapıyor ve bilinçli varlık olarak kendi etrafında dönüyordu.

Aydınlanmanın kendi dönemini “Akıl Çağı” olarak adlandırması tarih üstü bir nitelemedir. Bu, tarihsel olarak ortaya çıkmış bütün düşüncelerin ortak özelliğidir. Her felsefi akım akılcı olmak, akla dayanmak durumundadır. İş bölümünden önce de sonra da her türlü bilinç mevcut pratiğin bilincidir. İnsanın aklını ilk kez Aydınlanmayla birlikte kullandığı varsayılır. Oysa Aydınlanmanın teoloji olarak ortaya koyduğu ve akıl dışılıktan ziyade insanal akıldan yoksun olduğunu söylediği düşünceler de dahil olmak üzere bu düşünceler felsefi ideolojik düşüncelerdir. Bu bakımdan Aydınlanma akılı ile teolojik akıl arasında kategorik bir fark olmadığı gibi ideolojik işlevleri de aynıdır. Aydınlanmanın akılı -salt akıl olarak- teolojik akıldan daha ileri ve gelişmiş değildir. İnsan aklını, her dönem bir ideolojide kullanmıştır. İçinde yaşadığı ideolojinin düşüncelerini ideolojik olmayan düşünceler olarak sunmak ideolojinin pratikte kendini yadsımasından kaynaklanır. İnsan her zaman ideolojide yaşar, ideolojik tasarımlar aracılığıyla içinde yaşadığı gerçekle ilişki kurar. Bu ideoloji Aydınlanma olmazsa mutlaka başka bir ideoloji olur. Çünkü sınıflı toplumlarda insanlar için ideolojinin dışı yoktur. Motorun benzinle çalışması gibi insan akılı da ideolojile, ideolojiden türeyen düşüncelerle çalışır.

İdeolojinin içinde yaşayan insan bireyleri, içinde yaşadıkları ideolojiden türeyen düşünceleri savunurken bu düşünceleri ifade eden kategori ve terimleri kullanarak kendi ideolojilerinin farklı alanlara dair oluşturduğu ideolojik bilgiyi ifade ederler. İdeolojide olmayı genelde sadece karşısındakine yakıştırmak ideolojinin kendini pratikte yadsıması kuralına uymaktır. Kullanılan terimlerden oluşan dilin ideolojik olmadığına inanılır. Oysa dil de ideolojiktir ve kullanılan terimler de ideolojinin düşüncelerini ifade eden araç işlevini görmektedir.

Aydınlanmaya göre felsefe teolojide karşıtı bulur. Tanrının gönderdiği vahiyin ürünü olan teolojiye karşı felsefe, insan aklının ürünüdür. Bu belirleme temelinde tarihi dönemlere ayırarak din çağı ve felsefe çağı şeklinde adlandırılmada bulunan Aydınlanmacılar, gerçekleştirdikleri tarihyazımıyla bütün tarihi açıkladıklarını iddia ederler. Kilise ideologlarına karşı ideolojik mücadele veren Aydınlanmacılar felsefenin geçmiş tarihini de günün gerekleri doğrultusunda ele alarak yorumlar ve öznel bir tarih yazımı gerçekleştirirler. Bu tarihyazımını benimseyenler Aydınlanmanın felsefeyi özerk bir faaliyet alanı olarak konumlandırmasına itiraz etmezler. Aynı şekilde Aydınlanmacıların laikliği belli bir tarzda konumlandırmasına da ses edilmez. Mücadelenin tarafları insan ile tanrı, daha doğrusu aklını kullanmak isteyen insan ile buna izin vermeyen tanrının mücadelesi olarak anlatılır. Oysa ortada ne tanrı ne de insan var. Söz konusu olan ruhban sınıfına karşı burjuvazinin mücadelesi ve iktidar sorunudur.

Aydınlanma ve Liberalizmde Özne-Nesne İlişkisi

Orta Çağ'dan Aydınlanmaya geçişle birlikte bir değişim olmuştur. Fakat felsefi bakımdan bir değişiklikten bahsedilemez. Felsefenin kendinde bir tarih söz konusu değildir. Öznenin tanrı mı yoksa insan mı olduğunun felsefi kategori bakımından önemi yoktur. Ancak buna karşın politikada öznenin kim olduğunun önemi vardır. Felsefi kategorilerin yer değiştirmesi; Tanrının yerini insanın alması bütün bir tarihsel dönemin sınıfsal ve politik mücadelesinin teorik karşılığı olmuştur. Tarihsel bir olay gerçekleşmiş, iktidar tanrıdan yani aristokrasi ve ruhban sınıftan insana yani burjuvaziye geçmiştir.

Felsefi özne kategorisinin teorik ve politik edinime tabi tutulmasıyla birlikte tarih bir tin tarihi olarak anlaşılmış ve bir bilinçler savaşı biçiminde anlatılmıştır. Birbiriyle ölümüne savaşan kesimler, aralarındaki mücadeleyi, tarihin bilincine sahip öznenin kendileri olduğu düşüncesine indirgeyerek açıklamışlardır. Dolayısıyla felsefi özne kategorisine yöneltilen her türlü eleştiri, dünyanın dönüştürülmesine yönelmiş bir saldırı olarak algılanmış ve özne kategorisi savunulmuştur. Felsefi özne kategorisinin kendisini işaret ettiği üzerinden yürütülen bir ideolojik mücadele politikada ve pratikte devrimci biçimler olsa da felsefi olarak idealist olmaktan kurtulamaz. Bu bakış açısıyla günümüz özgülünde burjuva ideolojisinin dışına da çıkılamaz. Oysa Marks, tarihsel, teorik nitelikte bir uyarı da bulunarak devrimci eylemin felsefi meşruiyetinin nerede aranması gerektiğini göstermiştir. Marks, "Nasıl ki bir kimse hakkında, kendisi için taşıdığı fikre dayanarak bir hüküm verilmezse böyle bir tarihsel dönem hakkında da bu dönemin kendi kendini değerlendirmesi göz önünde tutularak

bir hükme varılamaz” diyerek proletaryanın, aristokrasiye karşı burjuvazinin peşine neden takılmaması gerektiğini açıklar. Marks’ın felsefi kategorilerle içinde yaşadıkları gerçeklik arasındaki bağı sorgulamayan idealist filozofları eleştirdiği biliniyor.

Felsefe her zaman kendisinden önce gelir. Felsefe hiçbir zaman felsefe olarak var olmaz, felsefe her zaman bir felsefe fikri içinde var olur. Bu nedenle de felsefe her dönem ideolojik bir nitelik kazanır. Felsefenin ideolojik varoluşu, Orta Çağ’da dinsel bir biçim almış ve felsefe de teolojik bir felsefe olmuştur. Aydınlanma döneminde ise rasyonel bir biçim alarak hümanist bir görünüm kazanmıştır. Günümüzde de felsefe olarak felsefe bulunmuyor. Bugün de kendine -felsefe olarak- felsefe diyen görüşler esasında hümanist ideolojik nitelikteki düşüncelerdir.

Felsefe ve onun tarihsel-toplumsal biçimleri arasındaki ilişki günümüzün bilinciyle alınırsa felsefe, rasyonalist hümanist bir felsefe fikrinin kendisi olur ve bu “modern” felsefenin insanını teolojinin tanrısına karşı aklın taşıyıcı öznesi kabul etmek kaçınılmaz olur. İnsanı merkeze alan bir yaklaşım, insan öznesine vurgu yapan Antik Çağ ve Yeni Çağ dışında felsefe olarak sahipleneceği bir felsefe bulamaz. Kendi yaklaşımlarını felsefeyle temellendiren bir anlayış, burjuva düşüncesinin dışına adım atamaz. Yani Marks’ın ifadesiyle çağın egemen düşüncelerinin dışına çıkamaz. Bir tarihsel dönemi bu dönemin düşüncesiyle özdeş ele alan ve kendi yaklaşımını dönemin düşüncesiyle temellendirerek insan öznesine vurgu yapan bir anlayışın, insanlık düşüncesi, çağdaş anlamda burjuvazinin damgasını vurduğu felsefi akıma dayanacak ve kendi yaklaşımını ve devrimci eylemini özne olarak insan felsefesiyle açıklayacaktır. Dolayısıyla bu yaklaşım Antik Çağ ve Yeni Çağ dışında örneğin Orta Çağ’da felsefe bulmayacaktır. Çünkü Orta Çağ’da felsefenin merkezinde insan değil tanrı vardır. Oysa Antik Çağ ve Yeni Çağ’da felsefenin merkezinde insan vardır. Aydınlanmacı felsefe tarih yazımına göre, felsefenin var olacağı ve olmayacağı dönemler ve biçimler vardır. Antik ve Yeni Çağ felsefenin felsefi bir biçimde var olması için uygun dönemlerdir. Fakat Orta Çağ felsefe açısından uygun değildir. Zaten bu dönemde felsefe de olmamıştır. Burada gerçek tarihten değil felsefe için tarihten söz ediliyor. Felsefi biçimler arasındaki ilişki ise mücadelenin taraflarınca kendi politik kanunlarını meşrulaştıracak şekilde ele alınmaktadır. Felsefe tarihsel bir politik mücadelenin çatışma sahnesidir ve felsefe sahnesinde felsefe adına konuşan tarafların ideolojileridir. Bir tarafta ruhban sınıfı ve kilise ideologları diğer tarafta monarklar ve burjuva ideologları vardır. Felsefenin kategorileri bu çatışmaya göre işlevlenmekte ve ideolojik mücadelede bir araç olarak kullanılmaktadırlar.

Sanıldığının aksine Aydınlanma teorik düzlemde dinle teorik bir mücadele yürütmemiştir; Aydınlanma teori alanında din ile uzlaşma içindedir. Aydınlanmanın karşı çıktığı din, kilise ideolojisi olarak biçimlenmiş dindir. Genel olarak Aydınlanmanın dinle bir problemi de yoktur. Aydınlanma, burjuvazi öncesi dine karşı olmuştur, bunun somut karşılığı da kilise ideolojisidir. Geleneksel

kurumları, kiliseyi ve dini karşısına alan Fransız Aydınlanmacılarıydı ve onlar için tanrı artık aklın karşısına çıkamazdı, teolojik düşünce ezilmeliydi. Tanrı ve kilise merkezli politikanın yerini aklın, laik ve seküler bir politikanın almasını istiyor ve bunu gerçekleştirmeyi amaçlıyorlardı. Fransız Aydınlanmacıları bilinçli insan düşüncesini politikada ideolojik bir araç haline getirdiler. Bu amaçla felsefeyi, geniş kesimlere yayacak faaliyetler örgütlediler. Onlar “aklımı kullanma” parolasını politik bir uygulamaya dönüştürmenin yanında felsefeyi de bu politik mücadeleyi savunup destekleyecek bir ideolojiye dönüştürdüler. Klasik anlamda filozof olmaktan ziyade birer ideolog disipliniyle hareket ederek kendi felsefelerini yani Aydınlanma felsefesini burjuvazinin ideolojisi olarak biçimlendirdiler. Bu açıdan Fransız Aydınlanması hem eleştirel bir yönelimi hem de kurucu bir ideoloji olarak devlet felsefesi olma durumunu yansıtır.

Aydınlanma ve Liberalizmde İnsan ve Birey

Aydınlanma felsefesinin merkezinde insan yer alıyor ve Aydınlanmacılar bunun Orta Çağ düşüncesinden kategorik bir kopuş ve felsefede kategorik bir yenilik olduğunu iddia ediyorlar.

Aydınlanma düşüncesi birtakım ön kabulleri olan bir düşüncedir. Özne kategorisini merkeze almakla devraldığı kategorileri kendi başına yaratmış değildir. Aydınlanma, teolojik düşüncenin de devralıp kullandığı eski Yunan felsefe geleneğinin kavram ve terminolojisini devralmıştır. Bu anlamda eski Yunan felsefe geleneğinin devamcisidir.

İnsanı bireyin ölçütü kabul eden eski Yunan felsefe geleneğini devralan Aydınlanma için insan, salt fiziksel bir varlık değil bağımsız olarak bilen, düşünen, amaçlar koyan, maneviyatı olan ve kendi tarihini yapan bir varlık, bir öznedir. Bu anlayış çerçevesinde, dış olguları incelemeye ve anlamaya çalışan bilime yer yoktur. Çünkü bilim; maneviyatı, değer yargısını, amaç ve etiği anlayamaz. İnsan kendi tarihini yapar ve kendi yaptığını bilir. Dilthey’in ifadesiyle insanlar tarihi kendi koydukları amaçlar ve bu amaçları gerçekleştirmek için kurdukları düzenler aracılığı ile yaparlar. Tarihte insanların kendi yapıp etmelerinden başka bir şey yoktur. Dolayısıyla eğer insan üzerine bir bilimden söz edilecekse bu ancak felsefenin kumandasında olan estetik, etik, ahlaki vb. değer teorileriyle yüklü olan bir bilim olmalıdır. Çünkü insanın bilinci, amacı, değer yargıları toplumsal gerçekliğe içkindir. Engels’in de belirttiği gibi bu anlayışta özne ile nesne ayrıştırılmaz, özdeştir.

Aydınlanmacıların teorisiyle bilimsel ilişki kurdukları Kant, bilimleri, tinsel bilimler ve doğa bilimleri diye iki farklı türe ayırır ve bilimsel bilginin doğasının özneye içkin olduğunu belirtir.

Bilimsel bilgi ancak öznenin kendi yarattığına ilişkin olabilir. Her özne ancak kendi yarattığını ve yaptığını bilebilir. Doğanın yapıcısı tanrıdır ve doğayı ancak tanrı bilebilir. İnsanlar doğayı sadece görüldüğü kadarıyla bilebilirler. İnsanın bedenini de tanrı yaratmıştır. Fakat insan da kendi insanlığını yaratmıştır. Dolayısı ile doğayı tanrı; toplumsal tarihi ise insan adındaki özne bilebilir. Her

özne sadece kendi yaptığını bilebilir. Çünkü özne ile nesne özdeşdir.

Kant'a göre insan bilimlerinin temel kavramları anlam, amaç, etik, estetik gibi kavramlardır. Ve bu kavramlar insan bilimlerini diğer bilimlerden ayırmaktadır. Kant'a göre insan, onun toplumsal yaşamı, insan kültürüne ait olan her şey olgular dünyasından ayrı tutulmalıdır. Çünkü insan belirlenen değil belirleyendir. İnsan kendinin bilincinde öznedir. Bu yüzden, zorunluluk, nedensellik doğa bilimleri için uygun olsa da insan dünyası için uygun değildir. İnsan dünyası ancak anlam, değer, amaç gibi kavramlarla bilinebilir.

İnsanı, tarihin yapıcısı gören Aydınlanmacılar için insan, tarihin ve toplumun öznesidir. Tarihi ve toplumu yaratan, amaçlı eylemiyle insanın kendisidir. Bilen özne olarak amaçlı insan toplumsal gerçeğin ölçüsüdür. Toplumsal nesne, öznenin bir yaratımıdır, özneyi ve nesneyi ayırmak yanlıştır, onlar öznedeki özdeşdir. Tarih, sanat, estetik, din ve felsefe insan kültürünün yansımalarıdır.

Marks, Aydınlanma filozoflarının insanda tarihsel bir sonuç değil tarihin hareketinin açıklanmasını bulduklarını belirterek onların tarihsel idealizmlerine dikkat çekmiştir.

Benzer şekilde Aydınlanmanın toplum teorisi de bireyciliğe dayanır. İnsan ekonomik insandır, sınırsız gereksinimleri olan bir varlıktır. Aydınlanmanın iktisatçı ve bireyci filozofları, geleneksel topluluğun yıkılmasını tarihin ilerlemesi, kilisenin ve yerel ilişkilerin sınırlayıcı bağından kurtulan bireyin özgürleşmesi olarak kabul ederler. Onlara göre özgürleşmiş birey, insan olmanın gereklerinden başka otorite tanımayacaktır. Bunun en açık anlatımı, toplumsal sözleşmede ifadesini bulur. Toplumsal sözleşme önceden belirlenmiş bir toplumsal düzeni reddeder. Toplum, bilinçli insan iradesinin yaratımıdır. Bu yaklaşımın tarihsel-teorik kökeni sufistlerdir ve Sufizm Aydınlanmadan itibaren liberal toplum anlayışına egemen olmuş bir düşüncedir.

Aydınlanmanın insan ve bireye dair düşüncelerini eleştirel bir biçimde ifade eden Marks, Aydınlanmacılar için bireyin ancak burjuva toplumda kendini gerçekleştirdiği gibi gördüğünü belirtiyor ve Aydınlanmacıların özne olarak insana dair düşünceyi burjuva toplumun düşüncesi haline getirdiklerini belirtiyor. Marks'a göre insan ideolojisi çağın egemen düşüncesidir; tarih, toplum vb. alanlara dair her türlü düşüncenin teorik temeli haline getirilmiştir. Kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyen ezilen sınıflar bile kendilerini insan ideolojisi içinde ifade ederler.

Marks, ekonomi politik fikrini eleştirirken birliği bilinç tarafından sağlanmış özne olarak insan ideolojisinin herhangi bir parçalı ideoloji olmadığını, tarihe egemen olmuş olan burjuva ideolojisinin felsefi biçimi olduğunu, felsefenin geniş kesimlerine hükmettiğini, ahlak ve ekonomi politiğin üstü örtülü felsefesini meydana getirdiğini belirtir. Marks, her türlü ekonomik insan fikrini; özne bilinç ideolojisinin ekonomik versiyonunu da reddeder. Ekonomik insan fikrinde insan, ihtiyaçlarının bilincinde olan özne ve toplumun oluşturucu si olarak tanımlanır. Marks, ihtiyaçlarının öznesi insanda yalnızca toplumu açıklayan

şeyi değil insanın özne olarak açıklanmasını da reddediyordu. İnsanı özne olarak açıklamak onu kendisiyle özdeş ve kendisi tarafından özdeşleştirilebilir bir özne olarak açıklamaktır. Bu kendisi tarafından kendisi hakkında bilinçten başka bir şey değildir. Oysa materyalizm için temel önemde olan, varlığı kendisi hakkında bilinciyle değerlendirmemektir. Çünkü bütün varlıklar kendisi hakkında bilinçten başka bir şeydir. Daha da önemlisi söz konusu kendisinin bilincindeki felsefenin özne kategorisinin burjuvazinin ahlak anlayışında somutlanmış olmasıdır. Ahlak kendisinin bilincinde olan, kendi yaptıklarından sorumlu bir özneye ihtiyaç duyar. Böyle bir özneyi “vicdanen” normlara uymaya zorlamak, ona bunları zorla dayatmaktan daha “ekonomik”tir. Ayrıca ahlak öznesi hukuk öznesinin tamamlayıcısıdır. Söz konusu öznenin bir kimliği olması, yükümlülüklerini yasalara göre yerine getirmesi için hem özne hem de bilinçli olması gerekir.

Burjuva ideolojisinin egemenliğinde kendisinin bilincinde özneye ihtiyaç vardır. Burjuvazi farklı bilincin öznelerini bir “insan” ideolojisinde birleştirir. Burjuva ideolojisi, kendisinin bilincinde özne kategorisinde bireylere burjuva ideolojisine boyun eğmeleri için ne olmaları gerektiğini gösterir. Bunu her birinin farklı pratiklerini burjuva ideolojisinin yönetiminde birleştirmek için onları, birliğin bilincine sahipmiş gibi göstererek yapar. Böylece bilinç bireye “insan doğası” tarafından verilmiş olarak sunulur ve kendini tanıma, ahlaksal ve politik uygulamalarını birleştirme işlevini görür. Bilinç, bilinçle donatılmış bireyin burjuva ideolojisinin istediği birliği kendinde toplaması yani sınıf mücadelesinin yol açtığı çatışmalı bölünmeye karşı, birliğin “manevi” biçimini “vicdanında” sağlaması için zorunludur.

İnsan ideolojisini reddeden Marks için insan; bilinci, düşüncesi, duygularıyla bir bütün olarak nesnedir. İnsanın kendine öznellik atfetmesinde anlaşılmayacak bir şey yoktur, sorun kendini özne sanan insanın özne olarak kabul edilmesindedir.

Engels, yalnız iktisat için değil bütün tarih bilimleri için devrim yaratan keşfin Marks'ın şu cümlesi ile özetlenebileceğini belirtir: “Maddi hayatın üretim tarzı, genel olarak toplumsal, siyasal ve entelektüel yaşam sürecini koşullandırır.” Güncel olan sadece Marksizmin bu saptaması değildir. Burjuva temsilcileri ve sosyalistler tarafından bu önermeye gösterilen tepkiler de günceldir. Engels, değerlendirmesinin devamında şöyle diyor: “İnsanların bilincinin onların varlığına bağımlı olduğu ve bunun tersinin doğru olmadığı şeklindeki bu kadar yanlış bir fikir, daha ilk sonuçlarıyla üstü örtülü olanı da dâhil her türlü idealizmle doğrudan doğruya cepheden çatışır. Bu görüş; tarihsel nitelik taşıyan bütün geleneksel ve alışlagelmiş kuramları reddeder. Bütün o geleneksel siyasal muhakeme tarzı yıkılır, burjuva usçuluğun savunucuları, böyle onur kırıcı bir dünya anlayışının karşısında öfke ile dikilirler. Onun için, yeni görüş tarzı, yalnızca burjuvazinin temsilcilerinin değil özgürlük, eşitlik, kardeşlik sihirli formülüyle dünyayı ayaklandırmak isteyen Fransız sosyalistlerinin kitlesi üzerinde de şok

tesiri yapıyor.”²

Engels’in sözünü ettiği sosyalistler; kerameti kendinden menkul “eşitlik, özgürlük, kardeşlik” sihirli formülüyle ezilen, sömürülen kitleleri ayaklandırmaya çalışanlardır. Bunlar, Marksizm ortaya çıktığından beri genel muhalefet hareketinin içinde her zaman baskın bir eğilimi temsil etmektedirler. Marksizm, sosyalist akımlar içinde “her şey insan için” diyenlere karşı her dönemde ideolojik mücadele yürütmüştür.

Aydınlanma ile Liberalizm İlişkisi

Marks ve Engels, insan ideolojisini ve felsefi özne kategorisini reddetseler de Aydınlanma ile liberalizmi ayırmak üzerine teorik bir yaklaşım ortaya koymamışlardır. Başta Marks ve Engels olmak üzere konuyla ilgilenenler ve Aydınlanma ile liberalizm arasındaki ayrımları belirlemeye çalışanlar, farklılıkları belirtse de liberalizmin Aydınlanmanın devamcısı olduğunu kabul ediyorlar. Aydınlanmanın ön varsayımlarından hareket eden liberalizm; iktidarın sınırlandırılmasını, bireyin alanının genişletilmesini savunan bir düşünce akımıdır. Aydınlanma geleneğinden doğan liberalizmin öncüleri Aydınlanma filozoflarıdır. Aydınlanmanın önvarsayımları liberalizmin kurucu argümanlarıdır. Felsefe tarihinde muhafazakâr toplum teorisyenleri dışında Aydınlanma karşıtı olarak bilinen veya tanıtılan birçok filozof ve düşünür aslında Aydınlanma sorunsalı içinde politik açıdan Aydınlanmayı eleştiren liberal Aydınlanma düşünürleridir.

Aydınlanma ile liberalizmin tarihsel-politik durum dışında ayrıldıkları hususlar belirgin olmaktan uzaktır. Başka bir ifade ile liberalizmle Aydınlanma genel olarak tarihsel ve teorik olarak özdeş kabul edilmektedir. Dolayısıyla liberalizmi eleştirenlerin aynı zamanda Aydınlanma savunucusu olmaları ya da Aydınlanma eleştirmenlerinin de yaman birer liberal olmalarında şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü ikisi de “insanlık” ailesinin evlatlarıdır.

Aydınlanmanın Locke ve Kant gibi filozofları ile Hobbes ve Rousseau gibi toplum teorisyenleri insan, birey, insan doğası vb. kavram ve kategorilerinden oluşan düşünce dizgesini benimsemektedirler.

Aydınlanma ile liberalizmin politik durum dışında ayrıştıklarını söylemek ne kadar zorsa Aydınlanma ile liberalizmin aynı sorunsalı benimsediklerini söylemek o kadar kolaydır. Bu noktada şunu ifade etmek gerekiyor: Aydınlanmaya dair bütünsel bir yaklaşıma sahip olmayan, Marksizmi Batı merkezli bir ideoloji görerek liberalizmi eleştirenler de Aydınlanma sorunsalı içerisinde yer alıyorlar. Teolojik düşüncüyü reddetme, dine toptancı bir yaklaşımla karşı çıkma ve Aydınlanmanın tarihyazımında gerçekleştirdiği dönemleştirme gibi Aydınlanmanın temel argümanlarını benimseyerek liberalizmi, Aydınlanmanın değerlerini yozlaştırmakla eleştirenler, öznel olarak kendilerini liberalizmden uzaklaştırmış olsalar da nesnel açıdan liberalizmden uzaklaşmış değildiler. Liberalizmi, Aydınlanma sorunsalı içinde düşünenlerin yaygın olarak yaptığı şey

2 A.g.e., s. 29-30

Aydınlanmayı Fransız Aydınlanmasıyla özdeşleştirirken liberalizmi ise Anglo-sakson geleneğine bağlayarak ele almaktır.

Aydınlanma ile liberalizm ayrımını ideolojik algılamının konusu yapan Marksizm dışı yaklaşım sahipleri Aydınlanmacılarla liberallerin bazı durumlarda farklı politik tutum almalarını onların farklı düşünce akımları olmalarına bağlıyorlar.

Örneğin sol kesimlerde liberalizmin burjuva ideolojisi olduğunu söyleyenler Aydınlanma için aynı belirlemede bulunmazlar. Aydınlanmaya ideoloji ve sınıf ötesi bir anlam yükleyerek onu, tüm insanlık tarihine mâl eder, insanlığın ortak değeri kabul ederler. Aydınlanmayı insanlık tarihinde önemli, ileri bir aşama kabul etmeleri, kendilerini, bu önemli ilerlemeye bağlamalarını kaçınılmaz kılmıştır. Aydınlanma kendisinden sonraki birçok akıma esin kaynağı olmuştur. Meşrebine göre modernist, sol, “sosyalist” ve liberal Aydınlanmacılar kendilerini Aydınlanmanın tarihsel mirasının devamcısı kabul ediyor ve misyonlarını Aydınlanmayı iletme olarak belirliyorlar.

Sol, “sosyalist” hareketler genel olarak, Aydınlanmacı bir teoriden ve ilerlemeci bir tarih anlayışından hareket etmektedir. Sol, “sosyalist” hareket, politik tutum konusunda ayrışsa da tarihsel devrimcilik anlayışında ortaklaşmaktadır. Ancak ilerliciliğin öznesinin ne olduğu konusunda anlaşamamaktadır. Tarihi, ‘ilerleme’ misyonu üzerinden anlayan sol, “sosyalist” hareketler meseleyi burjuvazinin tarihsel misyonu bakımından ele almakta ve burjuva demokratik devrim sürecinin öznesiyle bir ittifakı ya da ona dışarıdan destek vermeyi öngörmektedir.

Aydınlanma ve liberalizmle ilişkisini bu temelde belirleyen sol hareket açısından Aydınlanma, burjuva demokratik devrim sürecinin öznesinin ilerici düşüncesidir. Buna karşı liberalizm ise bu süreci sabote eden karşı devrimcilerin politik tutumlarını gerekçelendiren bir düşüncedir.

Sol hareketlerin iddiasının aksine büyük ölçüde İngiliz Aydınlanmasından beslenmekle birlikte ondan yaklaşık elli yıl sonra başlayan İskoç Aydınlanmasının, Fransız Aydınlanmasından önemli oranda ayrıldığı kabul edilmektedir. Ancak bu ayrışma, Aydınlanma projesinin uygulanma farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Yoksa İskoç Aydınlanması da Aydınlanmanın temel kabulleri olan insan doğası ve aklın evrensel ilkelerini kabul etmektedir. Dolayısıyla İskoç Aydınlanmasının Fransız Aydınlanmasından teorik bakımdan farklı olduğu söylenebilir.

Bu bakımdan, liberallerin kendilerini Fransız Aydınlanma geleneğinden ziyade Anglosakson geleneğine yakın bulmaları ve Aydınlanmayı bu gelenekle özdeş kabul etmeleri teorik olmaktan çok, politiktir. Fransa’da burjuva devrimciliğiyle feodal düzenin temsilcileri arasındaki iktidar mücadelesinin şiddetli geçmesi bu tarz politik tutum farklılıklarına yol açmıştır. Yoksa bu, Aydınlanmanın sert, liberalizmin ılımlı olduğu anlamına gelmez. Liberalizmin olduğu ülkelerdeki sınıf mücadelelerinin siyasal açıdan düşük yoğunluklu şiddet içermesi, bu ül-

kelerdeki liberallerin daha ılımlı görüşler benimsemelerinin de nedenidir. Bu geleneğin devamcısı liberaller, “ılımlı” politik durumu ilkeleştirerek onu sanki dünyanın her tarafında geçerliymiş gibi ifade eder ve uzlaşmacı, reformist bir tutum haline getirirler. Ancak devlet şiddetine aynı oranda karşı çıkmazlar.

Fransız Aydınlanmacıları feodal yönetim biçimine karşı reformların etkili bir biçimde uygulanması amacıyla şiddeti savunmuşlardır. Fransız Aydınlanmacıları, burjuva sınıfın çıkarlarını bütün ulusun çıkarları gibi göstererek uluslaşma sürecinde devletin merkezileşmesini savundular ve bu sürece karşı çıkanların ezilmesini haklı ve meşru buldular. Fransız burjuva devriminin önderlerinden Robespierre “terör olmadan erdem güçsüzdür” diyerek politika olarak şiddeti savunmuştur.

Liberaller, Aydınlanmanın Fransa’da devlet felsefesine dönüşmesine karşılık, orta sınıfın beklenti ve özlemlerini ifade eden, evrimci politik reformlardan yana tutum aldılar. Burjuvazinin ekonomik açıdan ezdiği fakat burjuvalaşmak için can atan küçük burjuvazinin sınıfsal özlemlerini yansıtan liberal Aydınlanmacılar, politik tutumlarını uluslaşmanın bireyi ortadan kaldıracağı argümanı ile temellendirirdiler. Esasında söylemek istedikleri şey, devlet iktidarını ele geçiren büyük burjuvazinin, devrim sürecinde statükoculaştığı, bu nedenle devlet imtiyazlarından faydalanmayan burjuva kesimlerin burjuva devrim sürecinde daha demokratik, ilerici bir rol oynayacağıdır. Bu anlamda Fransa’da gerçekleşen devrimin Aydınlanma ilkelerini uygulamadığını, eleştirdiği şeye dönüşerek baskıcı bir nitelik kazandığını ifade ettiler. Bu kısmen doğrudur çünkü Fransa’da Aydınlanma, eleştiriden olumlama geçmiş, burjuva kurumları haklı ve meşru görmenin yanında diğer kesimlerin burjuva devrim sürecine tabi olmasını savunmuştur.

Aydınlanma, insan aklının doğruyu yanlıştan ayırt edebileceğini, kendisi için uygun yönetimi seçebileceğini söylerken insan bilincinin ve eyleminin kapsamını devrimi içerecek düzeyde genişletir. Toplumsal ilişkilerin burjuva üretim ilişkisi temelinde inşa edilmesi amacıyla eski düzenin kalıntılarının, şiddetle dâhil olmak üzere bütün yöntemler kullanılarak tasfiye edilmesini savunur. Liberaller ise bilinçli insan eyleminin sınırlarını “yetmez ama evet”te ifadesini bulan reformlara kadar genişletirler.

Aydınlanma, Liberalizm ve Şiddet

Burada, politik şiddetin liberalizm açısından sorun olmadığı söylenmiyor. Aksine şiddet, liberaller için gerçek bir sorundur. Liberaller için şiddet, politikayı dışlayan bir niteliğe sahiptir. Çünkü politika, hukuk tarafından sınırları çizilmiş bir alanda yapılan etkinliktir. Politik özneler, şiddetten arındıkları oranda bu alanda siyasi faaliyet yürütmekte serbesttir.

Liberaller için şiddet, toplumsal düzeni bozacağından, politika, toplumun düzenini bozmadan gerçekleşen bir etkinliktir. Buna göre şiddet, ilerlemenin, modernleşmenin etkisi altında kaybolacak olan bir barbarlık kalıntısıdır. Modern anlamda politika, esasında insanların rızasını almaya yönelik ikna temelinde

yapılan ideolojik faaliyetlerdir. Demokrasi, eşitlik, özgürlük, insan hakları, din ve inanç özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü, örgütlenme hakkının tanınması vb. argümanların politik alanda kullanılması da gösteriyor ki liberaller, ideolojiyi politikanın yerine geçirerek, ideolojik argümanların kullanılmasını bir tür politika olarak sunuyorlar. Liberallerin politika anlayışı; insanların birey olarak politikaya kendi iradeleriyle katılımını esas almaktadır. Bireyin öznelliğini ortadan kaldıran şiddete karşı çıkarken politikanın demokrasinin sınırları içinde bir serbesti olduğunu savunur. Bu demokrasi oyununda bir kişinin oyu bile önemlidir.

Şiddeti reddeden tutum aslında belirli bir politik tavır alışı ifadesidir. Bu yaklaşım şiddetin mevcut biçiminin devlet aracılığıyla dolayısıyla devletin kurumsal şiddetinin güvencesiyle oluşan egemenlik tarzının onaylanmasıdır. Daha açık bir ifadeyle liberallerin şiddeti reddeden tutumları devlet şiddetinin sürdürülmesine yönelik bir tutum anlamına gelir. Politikada şiddetin reddinin tutarlı savunusu politik bir tutum olarak sistem içine çekilmeyi, devletin şiddet aracılığıyla güvenceye aldığı siyaset alanına dahil olmayı ifade eder. Bu tür bir yaklaşım geniş halk kitlelerinin örgütlenmesini amaçlayarak hareket ettiğinden sistemin yeniden üretimine dâhil olmanın kanalını açar. Dolayısıyla liberallerin politik olarak şiddeti reddeden politikasının karşılığı devlet şiddetinin onayı ve kabulüdür.

Liberal siyaset anlayışına göre, politika kendisine barışçıl bir alan inşa etmek durumundadır. Bu anlamda yani devletin egemenliği altında, tamamen farklı görüşler arasında herhangi bir şiddete yol açmadan bir yarış söz konusudur. Bu yarışta, demokrasi kuralları herkes için geçerlidir ve demokrasi karşısında bütün görüşler eşittir. Politika, demokrasi alanında yürütülen halka hizmet yarışıdır. Oyunun kuralları belirlenmiştir, oyuna dâhil olanlar ve dâhil olmayanlar belirlenmiştir. Devlet ise şiddet aracılığıyla, oyuna dâhil olmayanları da demokrasi oyununa dâhil etmekle yükümlüdür.

Bununla birlikte devletin normal işlediği yani parlamenter demokrasinin işlediği koşullar, çoğulcu muhalefetin oluşmasına olanak tanıdığından liberaller için bu durum, devletin demokratikleşmesi ve siyasal alanın genişlemesi bakımından önemlidir. Demokrasinin işlediği koşullarda devlet karşısında şiddet kullanımına meşruluk hakkı tanımayan bu görüş demokrasi şölenine katılmayı önden kabul eder. Demokrasi oyununun kurulmadığı koşullarda çoğulcu muhalefetin örgütlenme olanaklarının sınırlandırılmasını “baskı dönemi” olarak tanımlayan liberal anlayış, bu dönem yönetimlerini “oligarşik dikta”, “faşizmin yükselişi” ya da çeşitli “faşizm tipleri” ile tanımlayarak şiddetin kullanımını koşullu olarak kabul eder. Liberal siyaset, devletin reformlar aracılığıyla küçültülmesini ve siyasal alanın genişletilmesini varsayar.

Bugün pek çok kesim şiddeti, aklın kontrolünü yitirdiği, aracın amaçsallaştırılmadığı bir sürecin istenmeden, zorunlu olarak başvurulan unsuru olarak kabul ediyor. Bu yaklaşım için politikanın şiddet olarak varoluşu, devlet aklının ya da insan aklının denetiminin dışına çıkarak insanların bilinçli rızasını almadan

kendini dayattığından “politika”nın politik niteliğine uymaz. Bu, kör şiddet durumudur. Bununla birlikte şiddet bir araç olarak kaldığı sürece politik nitelmesini hak eder. Ancak amaç-arac diyalektiği araç lehine kullanılmaya başlandığı andan itibaren artık politikanın dışına çıkmıştır. Bu nedenle amacına vakıf, tarih üstünde düşünebilen bir özne, aracını sonucunu öngörerek uygulamalıdır.

Şiddetin araç olarak ele alınması argümanı ile yapılan tartışma politik değil ideolojik bir tartışmadır ve politikanın etik aracılığıyla akla bağlanmasına yol açmaktadır. Şiddetin araç olarak ele alınması ve bu aracın amaca uygun kullanılması ya da şiddetin politik mücadelede uygun araç olmadığı şeklindeki önermeler birbirine karşıtmış gibi görünseler de esasında ortak anlayışla temellendirilmektedir. Bu önermelerden hareket edenler, amaç merkezli tanımlamada birleşirler ve özne-nesne özdeşliğini politika alanında yeniden üretirler. Amacına vakıf özne, konjonktürdeki konumunu, olaylara göre değil amacına göre belirler; amacına, uygun araçlarla ulaşmaya çalışır.

Liberal yaklaşım, tarihsel sürece vakıf, her durumda ne yaptığını bilen ve olayların sonucunu öngörerek müdahale gücünü elinde bulunduran özne konumunu varsayar. Bu özne konjonktürün gerçekliğini nesne olarak tanımaz, gerçekliği fikirde bulur ve konumunu buna göre belirler. Konjonktür içinde amacın bilgisiyyle hareket eder; bu bilgi aracılığıyla araçlar seçer ya da araçları reddeder. Kendini konjonktürde yaptıkları üzerinden değil amacı, niyeti üzerinden tanımlar. Amacı ona nerede durması gerektiğini işaret eder.

Liberal yaklaşımın belirttiği amaç, politikanın bir konjonktürde gerçekleştireceği amacı ifade etmiyor. Belirtilen konjonktür aşırı politikayı yönlendiren tarihsel ideal amaçtır yani tarihin ereğidir. Tarihin ereğinin tanımlanması amaca uygun araçların belirlenmesini de beraberinde getirir.

Bu yaklaşımda şiddet asla şiddet politikasına dönüşmez çünkü daha en baştan şiddet ile politika arasında ayırım veri kabul edilmiştir. Dolayısıyla amacına vakıf özne anlayışı şiddeti sınırlandırmaya dönük bir işlev görmektedir. Liberal yaklaşımda öznelerin karakterini politika değil savunduğu görüşler ya da bilinç dünyasında tasarladığı amaç belirler.

Devrimci çevrelerde yansımaları bulan bu yaklaşımın liberter bir etkiyle şekillendiği açıktır. Aydınlanma, insanlığın ilerlemesinin yalın bir çizgisellik içinde olduğunu ifade eder. Bu düşünceye göre ilerleme, öncelikle insanın ahlaki, düşünsel, etik vb. gelişmesi yolu ile gerçekleşecektir. Aydınlanmanın ürettiği liberalizmin devam ettirdiği felsefi, ideolojik ikilikler ilerlemenin yönünü de belirlemektedir. Din-akıl; zorunluluk-özgürlük; karanlık-aydınlık; otoriterlik-demokrasi; tekelcilik-çoğulculuk şeklindeki önermeler farklı biçimler altında yeniden üretilmektedir. Bu temelde devrimciliğin gönüllülük temelinde katılım meselesi olarak ele alınması ve açıklanması da liberalizmin etkisinin bir göstergesidir.

Bu atmosferin dışına çıkmak için tarihsel ilerleme anlayışının dışına çıkmak ve politikayı proletaryanın sermaye ve devlet karşıtı hareketine bağlamak gerekir.

Devlet ile tanımlanan şiddet tekelinin hâkim sınıflar lehine sağladığı düzende ezilen sınıfların politik varlığının bir karşılığı yoktur. Demokrasi oyununa kurallar dahilinde katılım muhalefetteki egemenleri katlanılabilir düzeyde içererek sistemin egemenlik alanını genişletir. Politikaya katılım biçimi ezilen sınıfların politik mücadelesini geçersiz kılmanın yolunu açar ve egemenlerin belirlediği sınırları sürekli yeniden üretir. Ezilen kitleleri devletin ideolojik aygıtlarına dahil ederek devletin dayandığı toplumsal zemini genişletir.

Ezilen sınıflar, oyunun dışına çıkmadan politikada kendi adlarıyla var olamazlar. Oyunun dışına çıkmanın yolu egemenlerin kurallarının koruyucu şiddeti karşısına ezilenlerin şiddetini devreye koymaktan geçer. Politikanın şiddet olarak kurulmasının koşulu da buradadır. Oyunun kurallarına politik müdahalenin tek yolu devrimci şiddet politikası olarak kurmaktır. Mao'nun ifadesiyle; "Emperyalizm çağında sınıf mücadelesi tecrübesi bile işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin silahlı burjuvaziyi ve toprak ağalarını ancak silah gücüyle yenebileceklerini öğretiyor. Bu anlamda bütün dünyanın ancak silahla değiştirilebileceğini söyleyebiliriz." Mao, ezilen sınıfların politikada bir politik özne aracılığıyla belirlendiğini ifade ediyor. Liberter politika anlayışının dışında devrimci politik konum budur.

Aydınlanma-Liberalizm Özdeşliği

Liberallerin kendilerini yakın gördükleri İskoç Aydınlanmasının Fransız Aydınlanmasından tarihsel-teorik bir farklılığı bulunmuyor. Fransız Aydınlanmasını önemseyen modernist, sol, "sosyalist" kesimler, onun yöntemlerini benimsiyorlar. Oysa Aydınlanma ile liberalizmin tarihsel politik durum dışında ayrıldıkları söylenemez, daha doğrusu liberalizm denen akım Aydınlanma ile özdeş olarak anlaşılmalıdır.

Fransız Aydınlanmasından söz ederken bu eğer Fransız Devrimi bağlamındaysa Fransız Devrimi'nin ideolojisinin liberalizm olmadığını iddia eden olmamıştır. Bu bakımdan liberalizmi eleştirenler isterlerse kendilerini Fransız liberalizminin temsilcisi ilan edebilirler.

Fransız Devrimi sorunu liberallerin kendi sorunudur. İngiltere'de burjuva devrimi daha az kanlı ve daha az şiddetli yaşanırken bu mücadele Fransa'da kanlı ve şiddetli olmuştur. Bu ayırmadan dolayı Fransız ve İngiliz Aydınlanma geleneği birbirinden ayrılmış, Aydınlanma Fransız Aydınlanmasıyla özdeşleştirilirken liberalizm İngiltere'de kalmıştır.

Buna bağlı olarak Aydınlanma ile liberalizmin dine karşı tutumları da farklı olmuştur. Fransa'da dine karşı radikal bir tavır alınırken ve laiklik bu bağlamda anlaşılırken Anglosakson geleneğinde dine daha hoşgörülü bir yaklaşım egemen olmuş, ayırım laiklik değil sekülerizm terimiyle ifade edilmiştir. Uygulama farkları olsa da Aydınlanma ve liberalizm, laikliği ilke olarak benimsiyor, dini kişisel düzlemde inanç özgürlüğü kapsamında değerlendirmede ortaklaşıyorlar. Aydınlanma ve liberalizm etkisindeki pek çok sol, "sosyalist" kesim ezilen, sömürülen kitlelerin dini inançlarına saygı duymakla birlikte ezilen kitlelerle

dini değil açlığı, yoksulluğu konuşmayı tercih ediyorlar. Dinin, siyasete alet edilmesine karşı bir tutum takınarak bu kesimlere açlığı, yoksulluğu anlatmayı, bu yolla sınıfsal bilinç götürmeyi amaçlıyorlar. Ama bu davranışa yön veren anlayışta da liberalizmin içerili olduğunun farkında değiller.

Aydınlanma ve liberalizmin özdeşliğini anlamak için liberalizmin bugün politik bir tutum olarak anlaşılmasından farklı bir algılama gerekiyor. Aydınlanma ve liberalizm sonraki düşünce dünyasına hegemonik nitelikte bir etkide bulundu ve neredeyse her fikir ve politik akım kendini bu geleneğe bağladı. Bu yüzden de Aydınlanma ve liberalizm insanlık tarihinde her zaman bir kopuş olarak algılandı. Aydınlanma ve liberalizm birçok akıma esin kaynağı oldu; anarşizm, milliyetçilik vb. akımlar Aydınlanmacı liberal ya da liberal Aydınlanmacı oldukları, onun sınırlarının dışına çıkmadılar.

Liberalizmin tarihsel belgeleri arasında sayılan 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin temel özelliği bireyciliği ve özel mülkiyeti kutsamasıdır. 17 maddeden oluşan bildirgenin ilk maddesinde "İnsanlar, haklar yönünden özgür ve eşit doğarlar ve yaşarlar. Sosyal farklılıklar ancak ortak yarara dayanabilir." denildikten sonra sırasıyla maddeler şöyle devam etmektedir:

"2- Her siyasal kurumun amacı insanın doğal ve elinden alınamaz haklarını korumaktır, bu haklar özgürlük, mülkiyet, güven ve baskıya karşı koymadır.

3- Her türlü egemenliğin kaynağı temelde ulustur, hiçbir grup, hiçbir birey oradan kaynaklanmayan yetkiyi kullanamaz.

4- Özgürlük, başkalarına zarar vermeyecek her şeyi yapmak gücünden ibaretir, her insanın doğal haklarından yararlanmasının bir tek sınırı vardır ki o da toplumun öteki üyelerine de aynı haklardan yararlanmalarını sağlayan sınırdır, bu sınırlar yalnızca yasayla saptanabilir."

Bildirge devamında yurttaşların yönetime katılma biçimlerini ve yükümlülüklerini belirttikten sonra 17. maddede "Mülkiyet kutsal ve el uzatılamaz bir hak olduğundan kamu yararının gerektirdiği, yasayla saptanan durumlar dışında ve adil peşin ödenen bir tazminat verilmeden, kimsenin mülkü elinden alınamaz" denilerek mülkiyet hakkının devlet tarafından güvenceye alındığını açıklar.

Bu bildiride insanın mülkiyet hakkından söz edilmesi ve insanların özgür doğduğu eşit olduğu ve doğuştan devredilmez haklara sahip olduğu ifadesi onu bir metin olarak kabul edilmez kılar. Mülkiyet savunmasından başka başlangıç cümleleri esas alınırsa bu metnin insanlık tarihinde bir ilk olmadığı ortaya çıkacaktır. Bunun insanlık tarihinde ilk ve eşsiz bir ilerleme olduğuna inanmak için Aydınlanmadan başka bir şey bilmemek gerekir.

Marks'ın belirttiği üzere komünizm düşü insanlık tarihi kadar eskidir. Ezilen sınıfların binlerce yıllık kurtuluş mücadelesinin her durumda evrensel fikirlerle sahip olmadığına inanmak, sadece Aydınlanmanın ilkeleriyle eğitilmiş olmakla mümkün olabilir.

Bu bildirideki evrensellik anlayışı ilerleyen bir sürecin sonucu değil bir sürecin

sonucuna ilişkindir. Burada tek tanrılı dinler kategorik bir yer ifade eder. Evrenselliğin, insanlar bir tanrıya inanmayı bırakıp tanrının birliğini dolayısıyla insanların birliğini kabul ettikleri zaman gerçekleştiği öne sürülmüştür. Aydınlanma bu tek tanrılı düşünceyi bir adım öteye götürmüştür. Bu, liberal evrenselcilik bildirisinde de görülebilir. Liberal evrensellik, bazı kesimleri kapsam dışında bırakmıştır.

Liberallerin anlattıklarına bakılacak olursa insanın kâbesi insandır ve bu kâbenin yolculuğuna yeni insan toplulukları katılmaktadır.

Aydınlanma ve Liberalizmde Bireycilik

Liberallere göre toplum ancak bir soyutlamadır ve onu oluşturan bireylerde ayrı bir varlığı, iradesi ve amacı da yoktur. Bu birey dışında her türlü yapıtaşını, ulus, sınıf, grup vb. ni reddeden liberaller için en temel değer ve siyasetin öznesi bireydir. J. Locke'dan başlayarak liberalizm bireye kutsal bir değer atfeder.

Liberalizmin öncülerinden -hatta bazı değerlendirmeciler klasik liberalizmin kurucusu olarak değerlendirirler- J. Locke'a göre, insanların devletlerde birleşmesinin ve kendilerini yönetimlerinin altına koymalarının asıl amacı, mülkiyetlerini, canlarını, mallarını ve özgünlüklerini korumalarıdır. Bu Locke'un hayat, mülkiyet, hürriyet üçlemesinin ifade edilmiş biçimidir. Liberalizm bireyi mülkiyetten ayrı düşünmez. Bir liberal için hiçbir üretim aracına sahip olmayan işçi de kendi emek gücüne sahiptir ve emeğini kendi özgür iradesiyle istediği kapitaliste satabilir. Bu emek aynı zamanda işçiyi bilinçli bir varlık haline getirdiği için işçinin doğal haklarını kullanmasını da sağlar.

Liberalizm bireyin sınırlı bilgisinin kesinliğinden, doğruluğundan emindir. Başkasının bilgisiyle ilgili yargıda bulunmaz. Çünkü herkesin fikri kendinedir. Fakat bununla liberalizm bilişsel olarak yeniliğinden ödün vermiş olur ve dinlerin evrenselliğiyle ortak özellikler sergilemeye başlar. Bilişsel olarak liberal görüşün temelinde insan vardır, bu nedenle değerlerin temel kaynağı olarak insan üstü varlığa referansta bulunan teolojik düşünmeye karşıdır. Fakat liberalizmin teolojiye karşı olmasının önemi yoktur. Burada önemli olan ve dikkat edilmesi gereken şey liberal bireyin tanrısal özellikler kazanmasıdır. Dünyevi dinlerde de birey tanrısal özellikler iltiva eder. Yaygın olarak bilindiği üzere Hallacı Mansur'un 'En-el Hak' deymi ya da 'irade-i cüziye'de olduğu gibi dinsel akımlarda da birey seküler, laik zamanların tanrısal özelliklerine sahiptir. Bu liberal bireyciliğin dinlerle paylaştığı ortak özelliktir.

Liberalizm için birey gerçek varlıktır, gerçek bilgi de bireyin bilgisidir. Bilgi, bireyin bilinciyle özdeştir. Birey, rasyonel bir varlık olarak eylemlerinin sonuçlarını hesap eder, ona göre davranır. Liberalizmin bireyi özerk, kendini yöneten bir birimdir. Eylemleri kendisine aittir, kendi iradesi dışındaki nedenlerle belirlenmez. Mülkiyeti olan bedeni üzerinde tasarrufta bulunma hakkına sahiptir. "Benim bedenim benim kararım" diyebilen kendine sahip bir özne olarak eylemin ve bilginin kaynağıdır. Çünkü o, öznedir, kaynağını özünden almaktadır.

Ancak şunu belirtmek gerekiyor; liberalizmin bireyden kastı biyolojik insan bireyi değildir. Bununla kast edilen akıllı, bilinçli ve irade sahibi bireydir. Bu bireye atfedilmiş bir bilinçtir, yoksa somut birey değildir. Elbette birey temelli her düşünce kendini akıllı, özgür iradeli bir birey olarak addeder ve insanın akıl sahibi bilinçli bir varlık olarak irade sahibi olduğunu belirtir. Bu anlamda dinlerin bireyi ile liberalizmin bireyi arasında kategorik bir fark yoktur. Aydınlanmanın aklını kullanmaya, kiliseye itaat etmemeye çağırdığı ve aslında başka bir otoriteye itaat etmeye davet ettiği bireyin dine karşı oluşu, dinin bireycilik karşıtı olması anlamına gelmez. Kilisenin de bir bireyi vardır pekâlâ aklını kullanarak tanrıya itaat etmeyi seçmiştir. Ayrım iki farklı bireyin bağlılığı anlayışının çatışmasıdır. Birey dinde sözde tanrıya, liberalizmde ise sözde kendine genelde bilime bağlıdır.

Birey üzerine kavramlaştırmalar kapitalizmle eş zamanlı görülen liberalizmden çok önceye dayanır. Bireyi temel bir varlık olarak kabul eden Aydınlanmadır. Aydınlanmanın aklını kullanan bireyin önemli bir ayırt edici olduğu açıktır. Aydınlanmanın içinde değerlendirilmesi gereken milliyetçilik bireyi görmezden gelse de birey-insan anlayışı son birkaç yüzyıldır Aydınlanma ve liberalizmin egemenliğine girerek hâkimiyetini artırmıştır.

Liberalizm genel olarak bireyi esas aldığı için cemaat, sınıf, ulus gibi kolektif varlıkları esas alan akımlardan ayrılır. Ancak liberalizm de bireylerden oluşan bir büyük varlıktan söz etmek zorundadır. Bu durumda bireylerden oluşan sınıf, ulus gibi kavramlaştırmalar ile liberalizm arasında bir fark kalmayacaktır. Birey bir kez kabul edilince temel birimi bireyin oluşturduğu herhangi bir üst varlık organik nitelik kazanmayacaktır. Bireyi bir varlık olarak kabul eden; sınıf, ulus gibi birimlerin bireylerden oluştuğunu tasavvur eden her akım liberalizmin etkisinde kalmak durumundadır.

Nitekim ‘özgürlüğün öznesi toplum, sınıf, ulus vb. toplu varlık birimi değil sadece birey olarak insandır’ diyen liberalizm gayet tutarlıdır. Fakat karşıdakiler tutarsızdır. Herkes özel yaşamında istediği şeydir. Kürt ya da Türk, Alevi ya da Sünni, dindar ya da ateist; kamusal alana yansıtılmamak kaydıyla. Bu da aslında liberal evrenselliğin tek ilkesi dışında her unsuru kişisel ya da özel alana gönderen tutumun ifadesidir.

Kamusal özel alan argümanı laikliğin benimsenmesini beraberinde getirir. Dinler, etnik kimlikler özel alanda, kişisel düzlemde bireysel olarak yaşanacak ve kamusal alana yansıtılmayacaktır. Bu Aydınlanmanın burjuva hukukuyla tamamlayıcı bir ilişki içinde olduğunun ifadesidir.

Laiklik ilkesi liberaller ile Aydınlanmacıların üzerine anlaştığı bir başka önemli husustur. Liberaller de Aydınlanmanın argümanını izlemektedirler. Liberalizmin sekülerizmi, dinlere sadece hoşgörü gösterecektir. Onlara kamusal alanda tanınacak her imtiyaz liberalizmin kendi alanından vermesi anlamına gelecektir. Nasıl ki Aydınlanmacılar, milliyetçiliğe “taviz” veriyorlarsa liberaller de dinlere taviz vermektedirler. Dolayısıyla mesele, laiklik ilkesinin savunulup

savunulmaması olmayıp politik güç ilişkisidir. Taviz vermek zorunda kalan Aydınlanma ile liberalizm, teorilerine aykırı hareket etmek zorundadırlar. Aydınlanma ile liberalizm arasındaki ayrım, bir ilke olarak laikliğin benimsenmesinden ziyade onun uygulanma yol ve yöntemine ilişkindir.

Liberalizmin birey anlayışı onu birtakım zorluklarla karşı karşıya getirir. Birey, bireylik niteliğine doğuştan sahiptir. Böylece liberalizm tarih öncesi ve tarih üstü bir öze sahip birimini savunmak durumundadır. Bu metafizik varlık temel birimin varlığıdır. Bu insanın; kendi aklını kullanan bireyin bilincini kendi dışına bağlamasıdır. Tanrısallığa ilişkin liberal yaklaşım burada devreye girer. Nihayet tarihin bir döneminde birey, özünü gerçekleştirebilecek koşullara kavuşmuştur. Artık kendi kafasında kendi aklını taşımaktadır. Birey artık cemaat ilişkilerinden kopmuş ve tek bir insan olarak kendi aklıyla baş başa kalmıştır. Eskiden insan bireyleri iradelerini başkalarına bağlamışken şimdi davranışlarını kendi aklını kullanarak tayin eden birey söz konusudur. Bu liberalizmin aşamacı ve ilerlemeci anlayışının ifadesidir.

Aydınlanma ve Liberalizmin Tarih Anlayışı

Aydınlanma ve liberalizm ilerlemeci bir tarih anlayışını benimser. Bu anlayışa göre tarih, aydınlanma-karanlık şeklinde ilerliyor. İnsanlık tarihinde yaşanan ilk aydınlanmanın ardından karanlık dönem gelmiş ve onu ikinci aydınlanma dönemi izlemiştir. Bu aydınlanma dönemini emperyalizmin neden olduğu karanlık dönem izler. İlericiliğin ve gericiliğin temsilcileri aydınlanmadaki ayrışmaya uygun olarak değişir. Kimilerine göre ikinci aydınlanma dönemini, burjuva demokratik devrimin tamamlanmamasının ardından gelen ikinci gerileşme dönemi izlerken daha başkaları da kapitalizmin neden olduğu yıkımın insanlığı Orta Çağ karanlığına geri götüreceğini söylerler. Aydınlanma döneminin tehlikeye girmesinin nedenlerinde anlaşamaları da genel olarak yeni bir karanlık dönemiyle karşı karşıya olduklarını kabul eder ve misyonlarını aydınlatma değerlerini ilerletme olarak belirleyerek ortaklaşırlar.

Aydınlanmaya göre insanlık ilk aydınlanmayı Antik Yunan'da yaşamıştır. Bu Aydınlanma Yunanistan'dan sonra Roma ve Avrupa'yı da aydınlatmıştır. Avrupa'da ilerleyen uygarlaşma dönemi kesintiye uğramıştır. Karanlık çağ, Hıristiyanlığın devlet dini olmasıyla beraber ve bin yılı aşkın bir süre boyunca devam eder. Bu dönem, liberaller ve Aydınlanmacılar tarafından aklın yerini dini dogmanın aldığı karanlık dönem olarak değerlendirilir. Ortaçağ 15. yüzyıldan itibaren Rönesans, Reformasyon ve Akıl Çağı'ndan sonra 18. yüzyılda Aydınlanma çağıyla kesin olarak son bulmuştur. Aydınlanma eski Yunan'ın yeniden doğuşu iddiasını taşıyan Rönesansla başlar, Akıl Çağı'yla devam eder. 18. yüzyılda Aydınlanmayla doruğuna ulaşır. Bundan sonrası Aydınlanma aklının uygulanma tarihidir. Aydınlanma 19. ve 20. yüzyıldaki uygulamaların sorumluluğunu üstlenir. Fakat Aydınlanmacılar ve liberaller, mahkum etmekte ortaklaştıkları Avrupa'daki faşizm dönemini Aydınlanma projesinin uygulanmasında yaşanan sapmalar olarak değerlendirirler. Bu sapmaları aradan çıkardıktan sonra geriye kalan kısmı sahiplenmede birleşirler. Aydınlanmayı takip eden liberal ve sol

Aydınlanmacılar, meşreplerine göre, Aydınlanmanın temsilcisini belirlemekte ayrışır. Liberal Aydınlanmacılar Batı'daki liberal kapitalizmi Aydınlanmanın temsilcisi kabul ederken Aydınlanmacı solcular ise bu misyonu Sovyetlerin temsil ettiğini iddia ederler. Ancak hem liberaller hem Aydınlanmacı solcular yeni bir karanlık çağın geri geldiği konusunda hemfikirdirler.

Orta Çağ karanlığına dönme tehlikesine karşı Batı uygarlığının değerleri etrafında birleşmek ve bu değerlerin tarihsel yaratıcıları ile taşıyıcıları arasında sağlanacak bir ittifakla aklın evinin korunması öncelikli görevdir. Bu ittifakın tarihsel simgesi de gerici feodallere karşı ilerici burjuvaziyle ortak mücadele temasıdır.

Bu ortaklık “ya sosyalizm ya barbarlık” şiarının dillendirilmesinde ifadesini bulur. Kimi sol çevrelerin dillendirdiği şiar esas kaynağını kapitalist gelişmenin ilerici, liberal evresinin ya da sosyal refah devletinin kabulü varsayımında bulur. Bu çevrelerin temel yanlışlarından biri liberalizmin, kapitalist serbest rekabet döneminin yansıması olduğunu düşünmeleridir. Kapitalizm bu özelliğiyle feodalizme karşı olan burjuvaziyle birlikte mücadele vermeyi olanaklı kılmaktadır. Oysa kapitalizmin hiçbir zaman “serbest rekabetçi” dönemi olmamıştır. Böyle bir dönem olsa bile kapitalizm ve burjuvazi yine de ilerici olamazdı çünkü tarihsel olarak ileride olmak politik olarak da ileride olmayı kendiliğinden doğurmaz. Kapitalist üretim tarzının feodalizmden ileri olması tarihsel süreçteki bir ileriliktir. Bu, kapitalist üretim tarzının temsilcilerinin politik iktidarlarının da ileri olduğu anlamına gelmez.

Bu nedenle, ilerici burjuvaziyle birlikte gericiilere karşı mücadeleyi öngören, tarihi, ilerleme misyonu üzerinden anlayan, politikasını buna bağlayan tarihselci devrimci anlayışın proletarya ve ezilen kesimlerin mücadelesi bakımından bir karşılığı bulunmaz. İçinde bulunduğu konjonktürde yürüteceği politikayı burjuva devrimi misyonu bakış açısından ele alan liberal ve reformist sol hareketler, bu tarihsel misyonun öznesine göre değişen bir politik mücadele öngörürler.

Türkiye liberal ve reformcu solu, burjuvazinin tarihsel misyonu anlayışının dışında değildir. Liberal ve reformcu sol kesimler tarihsel devrimcilik anlayışına sahip olmakta ortaklaşıyorlar ancak ilericiliğin öznesini belirlemede anlaşamıyorlar. Liberal ve reformist sol kesimlere göre Türkiye’de bir burjuva demokratik devrim süreci yaşanmakta ve bu hâkim sınıfların öteki kanadı tarafından engellenmeye çalışılmaktadır. O nedenle politik tutumda, tarihsel devrim anlamına gelen bu sürecin öznesi olumlu anlamda dikkate alınmalıdır. Sorunu burjuva devrim süreci ya da burjuvazinin tarihsel ilericilik misyonu bakımından ele alan liberal ve reformist sol kesimlerin yaklaşımı, burjuva devrimi sürecinde ilerici bir rol oynayan devrimci burjuvaziyle bir ittifakı ya da bu olmazsa dışarıdan eleştirel destek vermeyi öngörmektedir.

Reformist sola göre Türkiye’de Kemalizmle kurumlaşan burjuva devrimci süreç, gerici karşı devrimciler tarafından durdurulmaya çalışılıyor ve bu nedenle

politik mücadelenin hedefi bu karşı devrimciler olmalıdır. Reformist sol, burjuva devrim sürecinin öznesini Kemalist, modernist, laikçi kesimlerin oluşturduğunu kabul ediyor ve kendilerini onlarla aynı safta görüyorlar. Liberal sol ise burjuva devriminin öznesini Kemalistlere karşı iktidar mücadelesi veren, reformist solun karşı devrimci olarak adlandırdığı kesim olarak kabul ediyor. “Yetmez ama evet”çi liberal sola göre Kemalist laikçi kanat statükoyu savunarak burjuva devrim sürecinin önünde durmakta, gerici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle politik mücadelenin hedefi statükocu Kemalist kesimler olmalıdır.

Günümüzde Türkiye solunun ağırlıklı kesimi Kemalist Cumhuriyetçilerin safinda yer almak üzere sürece ve taraflara eklenmektedir. Türkiye soluna göre “her şey çok güzel olacak”tır. Reformist solla aynı yaklaşımı benimseyen liberal sola göre ise devleti ve devletli sınıfları devre dışı bırakan, yalnızca ekonomik ilişkilerden kaynaklı bir burjuva demokratik devrim süreci yaşanmaktadır. Bu süreçte, burjuva demokratik devrim misyonu, Anadolu’da devletten bağımsız gelişen sermaye ve onun siyasi temsilcileri tarafından temsil edilmektedir.

Liberal sola göre, Anadolu’da devletten bağımsız gelişen burjuvazi kültürel olarak muhafazakâr olmasına rağmen ekonomik çıkarları gereği politik açıdan demokrasiye yönelmektedir. Kemalist devlet dışında gelişen burjuvazi sınıfsal çıkarları gereği devleti restorasyondan geçirerek devletin çağdışı kalmış kurumlarına ve kendini devlete bağlı olarak var etmiş burjuvalara karşı ekonomik ve toplumsal alandan başlayarak bir demokratik devrimin öncülüğünü yapmaktadır. Bu süreçte solun görevi ise bu tarihsel devrimci sürecin öznesine eleştirel destek vermektir.

İki ‘devletli’ kesim; burjuvazinin iki hâkim kliği arasındaki iktidar mücadelesi bürokratik burjuva kesimler ile devlet dışında gelişen burjuvaların mücadelesi olarak açıklanamaz. Devlet dışında bir burjuvazinin olabileceği yaklaşımı sivil toplumcu bir yaklaşımdır ve Türkiye gerçeklerine gözünü kapatmayı gerektirir. Bu iki kesim Kaypakkaya’nın ifadesiyle iktidar mücadelesini Cumhuriyet zemininde vermektedirler ve bunların seçim dediği şey iki gerici kesimden birini seçmek üzerine kuruludur.

Feodalizme karşı burjuvazi ile birlikte mücadele vermeyi öngören tarihsel solcular, kapitalizmin insan üzerindeki olumsuz etkilerini eleştirirler. Fakat bir an olsun ‘kendi tarihini yapan bilinçli insan’ unsurunu akıllarından çıkarmazlar. Bu nedenle, Marks’ın toplumsal gerçeği nedensellikleri ve yasalarıyla açıklamasına karşıdır. Marks’ın bilimsel önermeleri karşısında Aydınlanmanın bilinçli insanına sarılan tarihsel solcular, Aydınlanmayı bireyin kurtuluşunu öngören bir teori olarak kabul eder ve buna aykırı yaklaşımları totariterlikle suçlarlar.

Sosyalizmi modern bir akım olarak Aydınlanmayla başlatanlar, sosyalizmin ortaya çıkış tarihini Fransız Devrimi ile başlatırlar. Bu, tarihin Aydınlanma ve kapitalizmle başladığına ilişkin sol hikâyesidir. Kapitalizm ve burjuvaziyle birlikte tarihin tekerleği harekete geçmiştir; işçi sınıfına dayanan sol hareket, tarihi ere-

ğine ulaştırmak için burjuvaziden tarihi ilerletme misyonunu devralmalıdır (!)

Bu sorunsal içinde kapitalizmin gelişimini anlatır ve kapitalist çağın başlangıcında piyasanın iktisadi güçlerinin, Orta Çağ toplumunun kendine yeterli kırsal-feodal ilişkileri dağıtmasından ve onların yerine serbest rekabet ilişkilerini koymasından övgüyle söz ederler. Elbette sanayinin gelişmesinin; fabrikada çalışmanın, tanımlanıp denetlenen çalışma biçimlerinin zararlı ve yıkıcı yönlerini eleştiriyorlar fakat yine de bu gelişmeyi insan için büyük bir ilerleme addediyorlar. Çünkü bu gelişme, insanı, kırsal yaşamın değişmeyen ritim ve kalıplarından çıkarmış, toprağa olan bağlılıktan kurtarmıştır. Feodal toprak ağasına kölelikten kurtardığı insanları fabrikada bir araya getirerek kendilerini sınırlayan ulus, din gibi ilişkilerden soyundurmuş, işçi olarak sınıfsal bir varlık haline getirmiştir. Aydınlanmayla -ki bu burjuvazidir- bağlarını koparmayan tarihsel solcular, bu işçi bireyi veri kabul eder ve misyonlarını bu bireyi özgürleştirmek olarak belirlerler.

Aydınlanma için birey, herhangi bir dışsal belirlemenin olmadığı, her türlü otoriteden bağımsız bir varoluş durumudur. Birey, kendi aklını kullanan, düşünen, eylemlerinin sonucunu öngörerek hareket eden, kendinin bilincinden bir öznedir. İnsan bilincinin maddi yaşam tarafından belirlenmediğine inanan öznel, idealist solcular için birey kendinin bilincine ancak sınıfsal bilinçle varabilir. Sınıf bilinçli işçi birey, meta fetişizmine, yabancılaşmaya karşı koyabilecek tek öznedir.

Tarihsel solcular, bireyin her türden bağdan azade olduğunu, kendisini ve kendisini çevreleyen dış dünyayı değiştiren bir bilinçli eylem kapasitesi olduğunu savunurlar. Toplumu insan iradesine göre yapılmış ve insan kararıyla değişebilir bir ilişkiler toplamı olarak tanımlarlar. Oysa ki toplum denilen çatışmalı yapı insan bireylerinin toplamından oluşmaz. İnsanlar, taşıyıcısı oldukları toplumsal ilişkilerin gerçek belirleyici nedenini kendi eylemlerinin hareketi sanabilirler. Fakat insanlar kendilerini daima önceden belirlenmiş birtakım ilişkiler içinde bulurlar. Bu ilişkiler içerisinde yeine getirilmesi gereken işlevler de belirlenmiştir.

Kendilerini tarihsel dönemin egemen düşünceleriyle açıklayanlar, insan davranışlarının üretim ilişkileri tarafından; her bir tarihsel dönemin maddi amaç ve araçlar tarafından belirlendiğini reddediyorlar. Tarihsel, toplumsal gerçekleri, insanın kendisine atfettiği bilinçle özdeş ele alıp açıklıyorlar.

Engels, yazdığı tanıtım yazısında Marks'ın "insanın" bilinç ve iradesini tanınamasının salt burjuva temsilcileri tarafından değil özgürlük, eşitlik, kardeşlik sihirli formülüyle kitleleri ayaklandırmak isteyen sosyalistler tarafından da tepkiyle karşılandığını ve bunun "onur kırıcı" bulunduğunu belirtir. Marks, eserinde bilinçli insana yer vermiş, insan bilinç ve iradesinin maddi yaşam koşulları tarafından belirlendiğini ifade etmiştir. İnsanlar, kapitalist toplumsal formasyon içinde, yerine getirecekleri işlevlerle belirlenmiştir.

İnsan iradesinin ve seçiminin toplumsal yaşamı belirleyen asıl ilişkilerde bir

rol oynamadığı düşüncesine karşı çıkanlar, kapitalizmde iki temel sınıftan biri olan işçi sınıfına, akıl ve bilimsel gelecek bakımından ilişkilenebileceği yegane miras olarak mezar kazıcısı olduğu burjuvazinin mirasını gösteriyorlar. Bunlara göre liberalizm burjuvazinin, sosyalizm de işçi sınıfının ideolojisidir.

Günümüzde Marksizmin liberalizmle sentezini ve yine Marksizmin Aydınlanmacılık olarak yeniden kurulmasını savunanlar vardır. Bunlar aynı teorik yaklaşımdan ve tarih anlayışından beslenirler. İstedikleri şey, Aydınlanmadan koparak oluşmuş Marksizmin Aydınlanmacılıkla yeniden birleştirilmesidir. Aydınlanmacı terimlerle Marksizmin tanımlanıp yorumlanmasıdır.

Bu kesimlere göre, Aydınlanmanın devamcısı liberalizmin özgünlüklerini devralmış bir Marksizm, her türden baskıya karşı çıkarak insanın özgürleşmesini savunmalıdır. Marksizmin insanın özgürlüğünü savunmada yetersiz olduğunu ileri sürenler ve bundan dolayı Marksizmin liberalizmden bir şeyler devralması gerektiğini savunanlar, Marksizmin insanlığın ortak değeri, Aydınlanmanın ideallerini içeren bir yapı olduğunu ve bu idealleri tutarlı bir şekilde savunacağı yeni bir Aydınlanma hamlesi başlatmaktan başka Marksizme bir şey eklemenin gerekmediğini iddia ederler.

Kaypakkaya, revizyonistlerin, sınıflı toplumda Marksizmi tüm insanlığın ortak değeri haline getirmeye çalıştığına dikkat çekerek Marksizmin içine sızan burjuva ideolojisine karşı Marksizmi savunmanın gerekliliğini bir görev olarak belirtiyordu. Bu nedenle Türkiye sol hareketinin Aydınlanma ve liberalizmle ilişkisini açığa çıkarmada Kaypakkaya'nın eseri ayrıcalıklı bir yerde durmaya devam ediyor. Kaypakkaya, Aydınlanmacılıktan kopuş için kesin, net ve geri dönüşü olmayan dayanaklar ortaya koymuştur. Onun Kemalizme vurduğu darbenin salt Aydınlanmacılığa olmadığı liberalizme de darbe vurduğu giderek daha belirgin bir biçimde anlaşılıyor.

Aydınlanma ve liberalizmin ideolojik saldırılarına karşı bugün bize düşen görev, Marksizmin tarih teorisinin öncü ve temel kavramlarından yola çıkarak Kaypakkaya'nın Marksist-Leninist-Maoist çizgisini savunmak ve geliştirmektir. Kaypakkaya yolu açmıştır, bu yoldan ilerlenmelidir.

KAYNAKÇA

MARKS Karl, Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı, Sol Yay., Ankara 1993

■ Marksizm ve Aydınlanma İlişkisi

Giriş

Bu yazımızda Aydınlanma düşüncesi ile Marksizm arasındaki ilişkiye odaklanacağız.* Aydınlanma düşüncesinin kapsamı bir dergi yazısının sınırlarını fazlasıyla aşmaktadır. Bu nedenle Aydınlanma düşüncesinin bütünlüklü bir incelemesini yapmayacak; insanlığın bilgi birikiminin döneme has sınırlılığından doğan yetmezliklerini konu etmeyeceğiz. Aydınlanma düşüncesinin sınıfsal karakteri üzerinde yoğunlaşacağız. Genel hatlarıyla Marksizmin Aydınlanmayı içermesi ve aşmasını konu edineceğiz. Bu konu önemli çünkü Marksist bilgi teorisi tam da buradan hareketle tahrif edilmektedir. “Yeni Revizyonizm” yazısında konu ettiğimiz yapısalcılık merkezli yaklaşımlar Aydınlanma düşüncesinin burjuva sınırlılığını gerekçe gösterilerek meşrulaştırılmaktadır.

Marksizm ile Aydınlanma ilişkisi hakkında doğru bir tavır geliştirmek Marksist kalabilmek için önemlidir. II. Enternasyonal revizyonizmi bu ilişkide Aydınlanmaya taviz verilmesinden beslenmiştir. Benzer bir gelişme modern-revizyonizm sürecinde de yaşanmıştır. Modern revizyonizm, Marksizmi tahrif ederken Aydınlanma düşüncesinden yararlanmıştır. Revizyonizmin bu tavrı Marksist çevrelerde bir tepki yaratmış ve Aydınlanma, Marksist çevreler içinde kötü bir ün elde etmiştir. Bu kötü üne bağlı olarak özellikle eskinin çöküş sürecine girdiği, yenin henüz tam olarak belirmediği toplumsal kriz koşullarında Marksizmi Aydınlanma illetinden “kurtarma” çabaları sıklıkla bu ilişkinin toptan

* Bu yazı, Partizan dergisinin 91. sayısında bulunan “Yeni Revizyonizm” yazısının devamı olarak kaleme alınmamıştır fakat ele aldığı ve kavramlar bakımından “Yeni Revizyonizm” ile ilişkili olduğu söylenebilir.

inkârı biçimine bürünmüştür. Marksizmden sapmaların kaynağı Aydınlanmacı muhteva olarak tanımlanmış ve Marksizmin “tarihsel sınırlılıklarından” doğan bu “kusurlarının” temizlenmesi görev bilinmiştir. Yeni revizyonizmin hareket noktalarından biri de budur.

Bu durum, geçmişte de Marksizmin aşırı sol (ki aşırı sol gizli sağdır) yorumlarının gelişmesine hizmet etmiştir. Aşırı sol hatalar ise Marksizmin tahrif edilmesinden ya da yeterince kavranmamasından doğan tek yanlı ele alışların ürünüdür. Geçmişte (örneğin ‘70’li yılların Avrupa’sında) her şeye rağmen Marksizmin genel ilkelerine sadık kalınmış, bilindik kavram ve kategorilerden hareket edilmiştir. Özcesi, bu sol hatalar hâlâ Marksizmin içinde, Marksizmi yorumlama farklarından doğan hatalar olarak gerçekleşmiştir. Günümüzde ise durum çok farklıdır. Sadece Marksizm ile Aydınlanma ilişkisi inkâr edilmekte, Aydınlanmanın toptan olumsuzlanması, Marksizmin devrimci özünün (bilgi teorisinin) inkârına gidilerek Marksizm, pençeleri ve dışleri sökülmiş bir kaplana dönüştürülmek istenmektedir.

Bu teorik-ideolojik saldırı, iki cenahtan yürütülmektedir. İlki postmodernizm ve türevleridir.¹ İkincisi ise suret-i haktan görünen, Marksizmi yeni koşullara uyarlama iddiasına sahip ama geçmişin kötü ünlü hayaletlerini canlandırmaktan başka bir şey yapmayan “yeni revizyonizm”dir.

Post+... akımların Aydınlanma düşmanlığı anlaşılırdır. Bu düşmanlık, çürüten kapitalizmin, emperyalizmin toplumsal varlığı ile uyumludur. Emperyalist tekelci burjuvazi, geçmişinde devrimci olan ne varsa kurtulmak istemektedir çünkü tarihsel olarak ilerici rolünü çoktan yitirmiştir. Post+... akımların gerici niteliği artık burjuva yazarlar tarafından dahi dile getirilmektedir. Özdemir İnce, 19 Mayıs 2019 tarihli Cumhuriyet Gazetesi’ndeki yazısında Yağın Alpay’ın Varlık Dergisi’nin Şubat 2019 tarihli sayısından yaptığı aktarımda farklı bağlamda bu konuya değinmiştir. “Kavramsallaştırmamda ... ‘post’ öntakısı ekini “sonrası” anlamında değil, ...” “önemsizleşmesi” anlamında kullanıyorum.” Post öntakısının, önüne getirildiği her felsefi, teorik, ideolojik ve siyasi akımı önemsizleştirmesinin, sorunun tüm boyutlarını kapsamasa da bu akımların önemli bir niteliğini vurguladığını belirtmeliyiz. Yazımızın kapsamına girmemekle birlikte yükselen “neo”-faşizme, kökten dinciliğin her türlü süne karşı, dünyada seküler-demokratik eğilimlerin daha yoğun vurgulanmaya başlanacağı bir sürece girmek üzere olduğumuz söylenebilir. Bu kapsamda post+... akımların burjuva saflarda daha yoğun eleştirileceği bir konjonktür gelişmektedir. Bu gelişimde neoliberalizmin iflasının etkili olduğu açıktır. Bu konuya değinmemizin nedeni ise çok uzak olmayan bir gelecekte hem postmodernizmin burjuvazi tarafından daha yoğun eleştirilmesine hem de Aydınlanmanın burjuvazi tarafından yüceltilmesine daha sık tanık olacağımızdır. Komünistlerin gelişmekte olan bu burjuva akımlara karşı da ideolojik uyanıklıklarını korumaları gerekmektedir. Marksizm ve Aydınlanma ilişkisinin Marksizme sadık kalınarak tanımlanması bu açıdan da önemlidir.

1 Bundan sonra bu akımların hepsini “post+... akımlar” olarak anacağız.

Marksizm adına Marksizmi Aydınlanmacı “kusurlarından” arındırmak isteyenler özellikle evrenselcilik, ilerlemecilik gibi kavramların, Marksizmin Aydınlanmadan devraldığı burjuva görüşler olduğunu ileri sürmektedirler. Marks ve Engels’in, dönemlerinin etkisinde kalarak (tarihsel sınırlılık), bu burjuva kavramları Marksizme dâhil ettikleri tezini işlemektedirler. Haliyle Marksizmi ve Marksistleri bu burjuva virüslerinden kurtarmak da “yeni revizyonizme” düşmektedir. Genelde biçim ile ilgilendikleri için Marksizmin evrenselliği, ilerlemeyi tanımlaması ile burjuva evrenselliği ve ilerlemeciliği arasındaki nitel farkları kavramamaktadırlar. Nitel farklar üzerinde yoğunlaşmak yerine, evrensel ile tikel arasındaki bağı kopararak tikele tek yönlü vurgu yapılmakta ve reddederek geçmişe ağıt yakılmakta, her türlü gericilik (ne kadar ilerlemeci bir tanımlama!) kutsanmaktadır. Bu yaklaşım haliyle Marksizmin devrimci özünün inkârına götürmekte, keskin bir sol politik söylem ile Marksizmi tahrif etmektedir. Oysa Marksist ustaların bu konuda kavrayışları çok nettir. Engels, Marksizmin yapıtçıları arasında kabul edilen Anti-Dühring adlı eserine, şu tespitle başlamıştır:

“Modern sosyalizm, içeriği bakımından, her şeyden önce bir yandan modern toplumda varlıklılar ile varlıksızlar, ücretliler ile burjuvalar arasında egemen olan sınıf karşıtlıklarının, öte yandan da üretimde egemen olan anarşinin bilincine varmanın ürünüdür. Ama teorik biçimi bakımından, başlangıçta 18. yüzyıl Fransa’sındaki büyük Aydınlanma Çağı filozofları tarafından konan ilkelerin daha gelişmiş ve daha tutarlı olmak isteyen bir uzantısı olarak ortaya çıkar. Her yeni teori gibi, kökleri ekonomik olguların derinliklerine daldığı ölçüde, ilkin daha önce var olan düşünler temeline bağlanmak zorunda kalmıştır.”²²

Engels, Dühring’e kadar geçen zamandaki gelişmeleri özetlemeye bu sözlerle başlamıştı. Engels, burada modern sosyalizm ile ütöpik ve bilimsel sosyalizme birlikte gönderme yapmaktadır. Devamında sosyalizmin sınıf temelini vurgulamakta ve ütöpik sosyalizmin teorik olarak Fransız Aydınlanmasına bağlanmasını açıklamaktadır. “Büyük Aydınlanma Çağı” vurgusunu takip eden satırlardan sonra yaptığı, “Kökleri ekonomik olguların derinliklerine daldığı ölçüde, ilkin daha önce var olan düşünler temeline bağlanmak zorunda kalmıştır.” tespitiyle ütöpik sosyalizm ile Aydınlanma arasındaki teorik ilişkinin nesnel dayanağına işaret etmiştir. Büyük Aydınlanma Çağı vurgusu aynı zamanda, Aydınlanma Çağı’nın hakkını teslim etmekte; burjuva içeriğini öne sürerken onu toptan reddetmediğini göstermektedir. Engels, böylece Aydınlanma Çağı’nı bilimsel sosyalizmin tohum olarak yeşerdiği dönem olarak tanımlamıştır. Bu belirleme aynı zamanda Aydınlanmanın sınırlarına ve bilimsel sosyalizmin bu sınırları aştığına işaret etmektedir.

Aydınlanma filozofları da ütöpik sosyalistler de aklın egemenliğini ve ölümsüz adaletin hüküm sürdüğü bir düzeni kurmak istemişlerdir. Ütöpik sosyalistleri, Aydınlanma filozoflarından ayıran ise Aydınlanma filozoflarının önerdikleri düzenin akıl dışı ve adaletsiz olmasıdır. Başka bir ifadeyle burjuva düzen tüm

2 Friedrich Engels, Anti-Dühring, Sol Yay., Ankara 2003, s. 59

olumsuz sonuçları ile ortaya çıkmıştır ve ütopyik sosyalistler bu düzeni en yoğun ve sert eleştirenlerdir. “Eğer şimdiye değin gerçek us ve adalet dünyada egemen olmamışsa bunun nedeni onların henüz tastamam bilinmemiş olmasıdır. Eksik olan şey, şimdi gelmiş ve gerçeği görmüş bulunan deha sahibi bireyin ta kendisiydi.”³ Nesnel dünyayı zihnimizdeki eksiksiz kavramların yansıması olarak kabul eden bu anlayış, gerçekliği baş aşağı ettiği gibi sosyalizmi de deha sahibi bireyin kavramların içeriğini eksiksiz kavrayışına indirgemıştır. Bu, sosyalizmin mümkün oluşunu nesnel, toplumsal koşullar ile açıklamak yerine, deha sahibi bireyin gelişi ile açıklamak anlamına geliyordu. Bu durumda deha sahibi birey yüzyıllar önce gelebilir ve insanlığı çektiği ıstıraplardan çok daha önce kurtarabilirdi. Weitling dâhil tüm Alman, Fransız ve İngiliz sosyalistlerinin görüşü buydu. Açıktır ki bu, bilimsel sosyalizm yani Marksizm değildi.

Bu durum izahını Aydınlanma filozofları ve ütopyik sosyalistlerin, henüz rüşeym halindeki sınıfların temsilcileri olarak yazmalarında bulmaktadır. “Bunların her üçünde de ortak olan şey (ütopyikler kastediliyor -bn), tarihin bu arada meydana getirdiği proletaryanın çıkarlarının temsilcileri olarak görünmemeleridir. Aydınlanma Çağı filozofları gibi bunlar da belirli bir sınıfı değil ama tüm insanlığı kurtarmak isterler.”⁴ Tüm insanlığı kurtarma isteminin toplumsal dayanağını bir başka yerde Marks ve Engels şöyle açıklamaktadırlar:

“Devrimci sınıf, daha başından itibaren sırf, bir sınıfın karşısına çıktığı için sınıf olarak değil bütün toplumun temsilcisi olarak sahneye çıkar, tek egemen sınıfın karşısında, toplumun tüm kütlesi görünümündedir. Bunu yapabilmesinin nedeni, başlangıçta onun çıkarlarının toplumun geriye kalan bütün egemen-olmayan sınıfların çıkarlarına gerçekten de halen büyük ölçüde bağlı olması ve o güne kadarki mevcut koşulların baskısı altında, henüz kendi çıkarlarını belli bir sınıfın özel çıkarı olarak geliştirememiş olmasıdır. (...) Bu yüzden, her yeni sınıf kendi egemenliğini ancak önceki egemen sınıftan daha geniş bir temele dayanarak kurabilir ama buna karşılık, sonrasında egemen olmayan sınıflarla yeni egemen olan sınıf arasındaki karşıtlık çok daha keskin ve derinlemesine bir gelişim gösterir.”⁵

Bu, Aydınlanma filozofları ve ütopyik sosyalistlerin neden sınıflarının temsilcileri olarak ortaya çıkmadıklarını açıkladığı gibi ütopyik sosyalistlerin burjuva topluma duydukları öfkeyi de açıklamaktadır. Zira Aydınlanma filozofları ile ütopyik sosyalistler iki farklı sınıfın “devrimci” temsilcileridirler. Aydınlanma filozofları “devrimci” burjuvazinin, ütopyik sosyalistler ise rüşeym halindeki proletaryanın “devrimci” temsilcileridirler. Bu nedenle her ikisi de öğretilerini tüm insanlığı kurtarmak üzerine kurmuş ve bu hedefe ulaşmayı gerçekten istemiştir.

“Sosyalizmi bir bilim durumuna getirmek için, önce onu gerçek bir alan üze-

3 A.g.e., s. 62

4 A.g.e., s. 62

5 Karl Marks-Friedrich Engels, Alman İdeolojisi, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2013, s. 54

rine yerleştirmek gerekiyordu.”⁶ Ütopik sosyalizm, kapitalist üretim tarzını eleştirmekten öteye geçememişti. Bu nedenle kapitalizmi toptan inkâr etmekten başka elinden bir şey gelmemiştir. “Sorun (...) Kapitalist üretim biçimini tarihsel bağlantısı ve tarihin belirli bir dönemi için zorunluluğu içinde, öyleyse yıkılma zorunluluğu ile birlikte düşünmek, öte yandan, eleştiri şimdiki değin bu üretim biçiminin işleyişinden çok, kötü sonuçları üzerine atıldığından, onun hâlâ gizli kalmış iç hareketlerini ortaya çıkarmaktır. Artı-değerin bulunması, işte bu işi yaptı.”⁷

Artı-değerin keşfi kapitalizmin özgün diyalektiğinin açığa çıkarılması anlamına gelir ve bu bilimsel sosyalizmi her türlü ütopyik ve kaba sosyalizmden ayırır; kapitalizmin işleyişini ve özgün çelişkilerini kavramamızın hareket noktasını oluşturur. Elbette bu kavrayış, Marks ve Engels’in tarihi materyalist biçimde kavramaları ile doğrudan ilişkilidir. Nitekim Marks, ekonomi-politik incelemelerine bilimsel sosyalizmin diğer iki bileşenine göre daha geç başlamıştır. Marks ve Engels’ten daha önce yaptığımız uzun alıntının da gösterdiği gibi, bu iki büyük usta, daha “Alman İdeolojisi”ni kaleme aldıkları dönemde, tarihi materyalizmin temel ilkelerinde belirli bir netliğe ulaşmıştı. Engels, bu kavrayışı çok etkili biçimde özetlemekle kalmamış, önemini de vurgulamıştır:

“Yeni olgular, bütün geçmiş tarihi yeni bir incelemeden geçmeye zorladılar ve bütün geçmiş tarihin bir sınıflar savaşımı tarihi olduğu, birbirine karşı savaşım durumundaki bu toplumsal sınıfların her zaman üretim ve değişim ilişkilerinin, kısacası, çağlarındaki ekonomik ilişkilerin ürünleri oldukları; buna göre, toplumun ekonomik yapısının her kez, son çözümlemede hukuksal ve siyasal kurumların tüm üstyapısını olduğu gibi her tarihsel dönemin dinsel, felsefi ve öteki fikirlerini de açıklamayı sağlayan gerçek temeli oluşturduğu görüldü. Böylece idealizm, son sığmağından, tarih anlayışından kovulmuş, tarihin materyalist bir anlayışı ortaya çıkmış ve şimdiki değin yapıldığı gibi insanların varlığını bilinçleri aracılığıyla açıklamak yerine, insanların bilincini varlıkları aracıyla açıklamak için yol bulunmuş oluyordu.”⁸

Engels, Dühring ile polemğine başlamadan önce teorik sosyalizm ve ölmüş eski felsefe alanında verili koşulların aşağı yukarı bu minvalde olduğunu dile getirmiştir. Anti-Dühring’in girişinden yaptığımız bu özetin anlamı, Marks ve Engels’in gerek Aydınlanma ve gerekse Aydınlanmanın “daha tutarlı ve gelişmiş bir uzantısı olmak isteyen” ütopyik sosyalizm karşısındaki duruşlarının netliğini göstermektir. Marks ve Engels, Aydınlanma Çağı’nın burjuva niteliği ve ütopyik sosyalizmin yetersizlikleri hakkında berrak bir kavrayışa sahiptirler ve bilimsel sosyalizmin bu iki akım ile ayırım noktalarını açıkça belirlemişlerdir. Dolayısıyla Marks ve Engels’e Aydınlanmacılık eleştirisi getirildiğinde bunun kanıt sunularak yapılması gerekir. Örneğin, dine yaklaşımda Marks ve Engels’i çağlarının genel yaklaşımlarını sorgulamadan benimsemekle itham etmek ger-

6 F. Engels, a.g.e., s. 63

7 F. Engels, a.g.e., s. 71

8 A.g.e., s. 70-71

çeklikle uyumlu değildir. Bu yaklaşım Marksizmi kavrayıştaki sorunların yanı sıra Marks ve Engels'i dönemlerinin moda akımlarına kapılan burjuva aydınlar ile aynı tabloda resmetmek anlamına gelir; sınıf mücadelesinde proletaryanın bu iki büyük öğretmenin rollerini önemsizleştirmeye hizmet eder. Önderlerin değersizleştirilmesi de ideolojik mücadelenin hedeflerinden biri olagelmıştır.

Elbette Marks, Engels ya da bir başka Marksist usta eleştirilemez değildir. Ustaları eleştiriden muaf tutmak, Marksizmin, her durumda ısrarla nesnel-maddi gerçeklikten hareket edilmesi gerektiği konusundaki temel tutumu ile de çelişir. Koşulların değişmesi ile Marksizmin yeni koşulları tanımlamada yetersizlikleri oluşabilir hatta ustaların yazdıklarında hatalı öngörüler, beklentiler de bulunabilir fakat bu hiç kimseye Marksizm hakkında spekülasyon yapma hakkı vermez. Nitekim Marksizm de Marks ve Engels döneminde yazılanlarla sınırlı kalmamış, gelişimini sürdürerek önce Leninizm sonra Maoizm aşamasına ulaşmıştır. Marks veya Engels hakkında spekülasyon yaparak Marksizmin bilgi teorisine yani diyalektik materyalizme ve onun toplum ve tarihe uygulanmasını oluşturan tarihi materyalizme yönelik her saldırı, bizzat Marksizmin öğrettiği gibi sınıf mücadelesinin konusudur ve bu mücadelede nerede durduğumuz ise sınıfsal karakterimizle ilişkilidir.

bu bakımdan post-+... akımların saldırıları, Marksizmin surlarını yıkmaya dönük cepheden girilmiş taarruzlardır. “Yeni revizyonistlerin”, “içeriden” saldırılarının hedefi ise Marksizmi güçten düşürerek post-+... akımların karşısında etkisizleştirmek, proletaryanın ideolojik yenilgisine giden yolu açmaktır. Ancak Marksizmin varlığı bu saldırıların başarısızlığa mahkûm olmasının başlıca nedenidir. Çünkü Marksizm, olgunluğa erişmiş, “kendiliğinden sınıf” olmaktan çıkarak “kendisi için sınıf” haline gelmiş proletaryanın bilimsel ideolojisi, sınıf bilincidir. Bu saatten sonra proletarya yok edilmediği sürece Marksizm de yok edilmez. Ancak bu, Marksizmin gelişimi için varlığının yeterli olduğu anlamına gelmez. Proletarya dünyayı nasıl ki kendi görüşüne göre değiştirmek istiyorsa burjuvazi de istemektedir. Bu nedenle “Marksizm yalnızca mücadele yoluyla gelişebilir ve bu yalnızca geçmiş ve bugün için değil zorunlu olarak gelecek için de doğrudur. Doğru olan, her zaman yanlış olanla mücadele içinde gelişir. Doğru, güzel ve iyi daima yanlışın, çirkinin ve kötünün karşısı olarak var olur ve bunlarla mücadele içerisinde gelişir. İnsanlık belli bir yanlış reddettiği ve belli bir doğruyu kabul ettiği anda, yeni doğrular yeni yanlışlarla mücadeleye koyulur. Bu mücadeleler asla sona ermeyecektir. Bu, doğrunun, doğal olarak da Marksizmin gelişme yasasıdır.”⁹

Marksizme evrenselcilik, ilerlemecilik gibi kavramlar üzerinden getirilen eleştiriler Marksizmin bilgi teorisini hedefleyen saldırılardır. Bu saldırılar masum değildir; diyalektik ve tarihi materyalizmin yerine yapısalcılığı ve tarih dışılığı geçirmeyi hedefledikleri oranda karşı-devrimci saldırılardır ve bu konuda bir orta yol bulunmamaktadır. Marksizme bu kapsamda getirilen eleştirilere verilecek her taviz, karşı-devrime verilmiş bir taviz olacaktır.

9 Mao Zedung, Seçme Eserler Cilt V, Kaynak Yay., İstanbul 1993, s. 445

Marksizme yönelmiş bu karşı-devrimci eleştirileri incelemeye geçmeden önce, bu kavramların geri dönüşsüz olarak ortaya çıktığı Aydınlanma Çağı'nı kısaca incelememiz, bu kavramların, burjuva içerikleriyle proleter (Marksist) içerikleri arasındaki farkları somutlaştırmamız yararlı olacaktır.

I - Aydınlanma Çağı Kapitalizmin Gün Doğumudur

Aydınlanma Çağı'nın kapsamı ve içeriği hakkında muhtelif görüşler bulunmaktadır. Bu, Aydınlanma Çağı'nın içerik zenginliğinin kaçınılmaz sonucudur. Öne çıkarılmak istenen konu ve olaylara göre Aydınlanma Çağı'nın kapsamı ve içeriği hakkında çok farklı tarihler ve görüşler ileri sürmek mümkündür. Buna karşılık Aydınlanma Çağı'nın herkes tarafından kabul gören ilkeleri mevcuttur ve Aydınlanma Çağı'na rengini veren de esasta bu ilkelerdir. Akılcılık, deizm, ateizm, hümanizm, ilerlemecilik, iyimserlik ve evrenselcilik bu ilkelerin en önemlileridir. Her bir ilkenin içeriklendirilmesi dahi başlı başına bir inceleme ve tartışma konusudur. Bu kapsamda bir inceleme ve tartışma, yazımızın sınırlarını fazlasıyla aşmaktadır. Bu yazıda konumuzun daha iyi anlaşılabilmesi için Aydınlanma Çağı'nın genel kabul gören çerçevesine, Marksizmin Aydınlanma Çağı düşüncesiyle ilişkisinin netleştirilmesine ve Aydınlanma ilkelerinin Marksizmde içerilmesine sınırlı bir değiniyle yetineceğiz.

“18. yüzyıl felsefesine ‘Aydınlanma Felsefesi’, bu felsefenin içinde yer aldığı tarih dönemine Aydınlanma Çağı adı verilir.”¹⁰ Her ne kadar Aydınlanma Çağı 18. yüzyıl ile karakterize olsa da kökleri Rönesans'a kadar uzanır. Günümüzde Rönesans da post-+... akımların saldırısına uğramış ve Rönesans'ın iddia edildiği gibi bir “uyanış” dönemi olmayıp okültizmin (Gizlililik) etkili olduğu, modern toplumun gelişiminde etkisinin sınırlı olduğu görüşü yaygınlık kazanmaya başlamıştır.

Rönesans; insanı merkeze koymuş, kendini bütün tarihi otoriterlerden bağımsız kılmaya, deneyin ve aklın sağladığı doğrulara bir biçim vermeye çalışmıştır. Rönesans, Orta Çağ'ın değişmez gelenekler şemasını kırmak ve değerlendirmelerinde bu yolla özgürlüğe ulaşmak istemiştir. “Ancak Renaissance bu planını tam olarak gerçekleştirememiştir çünkü Renaissance bir geçit çağıdır, geçit üzerinde bulunmak arada bulunmak demektir. Onun için yeni bir dünya görüşünü aramada ilk denemeleri yapan Renaissance düşüncesinin formülleri, doğal olarak henüz bulanıktır, sallantılıdır; bu düşüncenin henüz bütünlüğü yoktur.”¹¹ Bu bütünlükten yoksunluk hali günümüzde post-+... akımların genel yaklaşımı ile uyumludur ve bu uyum post-+... akımlara, parçalar arasında istediklerini seçme olanağı tanyarak gerici propagandalarını kolaylaştırmıştır.

Oysaki 17. yüzyıl, Rönesans'ın ortaya koyduğu yeni görüş, buluş ve ilkeleri sistemli hale getiren bir yüzyıl olmuştur. Bu yüzyılda gelişen matematik fiziğinin genel ilkelerini kendine rehber edinen rasyonalizm, 17. yüzyıl felsefesinin bilgi teorisi olmuştur. Matematik fiziği doğada bulunmayan, soyutlama yolu-

10 Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul 2010, s. 289

11 A.g.e., s. 290

la salt düşünceden türetilmiş ve kesinlik içeren birtakım kavramlarla doğanın yapısının anlaşılabilceğini kanıtlamıştı. Demek ki “doğa ile akıl arasında bir uygunluk vardı!” Akla uygun olan doğayı, akıl kavrayabilecek kapasitedeydi! “Buna inanan 17. yüzyıl felsefesi, yalnız doğanın değil felsefenin konularının da -tanrının da ruhun da iyi ile doğrunun da- salt akıl ile bilinebileceğine güvenirdi. Bu güven 17. yüzyıl felsefesini büyük konstrüktif-dedüktif sistemler kurmaya götürmüştür. Konstrüktif-dedüktif sistem, bir ana düşüncüyü çıkış noktası olarak bütün öteki düşünceleri, aralarında sıkı bağlantı kuracak biçimde bir ana düşünceden türetilen bir sistem demektir. 17. yüzyılın baş özelliklerinden birisi, tipik örneklerini Descartes ve Spinoza'nın felsefelerinde bulduğumuz bu çeşitten büyük sistemlerin olmasıdır.”¹²

17. yüzyıl, Rönesans ve Aydınlanma Çağı arasındaki köprüyü kurar; Rönesans'ta bütünlükten yoksun olanı sistemli hale getirmiştir. 18. yüzyıl ise bu görüşleri hayatın her alanına yayma çabası ile karakterize olur. Bu bağlamda Aydınlanma Çağı'nı, “Avrupa'da 17. yüzyılın ikinci yarısıyla 19. yüzyılın ilk çeyreğini kapsayan ve önde gelen birtakım filozofların akli insan yaşamındaki mutlak yönetici ve yol gösterici yapma ve insan zihniyetiyle bireyin bilincini, bilginin ışığıyla aydınlatma yönündeki çabalarıyla seçkinleşen kültürel dönem, bilimsel keşif ve felsefi eleştiri çağı, felsefi ve toplumsal hareket”¹³ olarak tanımlamak hatalı olmayacaktır.

Gökberk de Aydınlanma Çağı'nın bu niteliğine dikkat çekmektedir: “17. yüzyılda felsefe, evrensel bir bilimdir. 18. yüzyılda ise daha çok bir kültür felsefesidir, hem de hayata işlemek, onu aydınlatarak yolunu göstermek isteyen bir kültür felsefesidir. Geniş çevrelere düşüncelerini benimsetebilmek için Aydınlanma felsefesi, bilimin kesin anlatım biçimini pek kullanmaz, her türlü yazı şekline başvurur; düşünürleri de sistemli düşünüp çalışan filozoflar değil, daha çok büyük yazarlardır: Locke ve Voltaire gibi.”¹⁴

Bu durum, burjuva toplumun feodal toplumun bağrında belirli bir gelişim düzeyine ulaştığının kanıtıdır. Aydınlanma düşüncesinde, feodal toplumun resmi ideolojisi konumundaki din bu nedenle hedefe oturtulmuştur. Burjuva toplumun gelişim sürecinin belirginleşmesi Rönesans ile başlamış, 17. yüzyıl felsefesi ile belirli bir sisteme kavuşmuştur. 18. yüzyıl ise burjuva dünya görüşünün yaygınlaştırıldığı yüzyıl olmuştur. Okur yazar çevreler içinde her türlü yazınsal araç kullanılarak burjuva dünya görüşü yaygınlaştırılmıştır. Aydınlanmanın büyük yazarlarının ulusal dillerinde yazmaları da bu amaca hizmet etmek içindir. Yanı sıra ulusal dillerin öne çıkışının uluslaşma süreçlerinin belirli bir olgunluğa ulaştığının kanıtı olduğunu hatırlatmamıza gerek var mı? Burjuva düşüncelerin yaygınlaşmasında edebiyat çok etkili olmuştur. Felsefe her türlü yazına derinden nüfuz etmiştir ama 17. yüzyıldaki gibi büyük felsefi sistemler, bu yüzyılda bilinçli olarak kurulmamıştır. Çünkü bu, amaca uygun değildi.

12 A.g.e., s. 290

13 Ahmet Cevizci, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yay., İstanbul 2002, s. 291

14 M. Gökberk, a.g.e., s. 291

Burjuvazinin, politik iktidar mücadelesinde, yaşamın her alanında hegemonyasını kurması gerekiyordu. Burjuva ideolojisinin her alana girmesi, kök salması ve orada kendini üretmesi gerekiyordu. Bu yönüyle Aydınlanma Çağı'nın düşünce ortamı günümüze, özellikle 1990 sonrası açılan, postmodernizmde karakterize olan düşünce sürecine çok benzer.

Postmodernizm de bütün gelenekleri ve değer sistemlerini az çok eşit ölçüde geçerli saymaktadır. Akıl ve hakkaniyet bakımından açık ya da diğer sistemlerden üstün olma iddiasında bulunmaya hakkı olan, evrensel bir yüksek değerler sistemi düşüncesini kategorik olarak reddeder. Aydınlanma düşüncesi de kendisinden önceki her türlü geleneği sorgulamış ve feodal ideoloji olarak dine cepheden tavır almıştır. Her türlü "kutsal"ın eleştirinin ateşine tutulması günümüz için de geçerlidir. Fakat bir farkla! Günümüzde eleştirinin ateşine tutulan ne varsa ister proleter olsun ister burjuva, hepsi devrimci geleneğe aittir. Postmodernizm, Aydınlanma karşıtı bir sorgulama, bir kültür felsefesidir. Bu bakımdan günümüzde yaşanan sorgulama süreci karşı-Aydınlanma sürecidir. Post-+... akımların geçmişte Aydınlanmaya karşı gelişmiş muhafazakârlık, romantizm gibi gerici akımları kutsalmaları ve dine yeniden kutsal halesini geri vermek için çabaları anlamsız değildir. Çünkü nasıl ki Aydınlanma Çağı, devrimci burjuvazinin burjuva toplumu kurma çabasının ürünüyse günümüz karşı-Aydınlanması da emperyalist tekeli burjuvazinin çürümesinin ürünüdür. Bu nedenle geçmişin kötü şöhretli hayaletleri, günümüzün yeni ikonaları haline getirilmektedir. Yeni revizyonistler ise bu karşı-Aydınlanma hareketine burjuvazinin sömürücü bir sınıf olarak hiçbir zaman ilerici bir rol üstlenemeyeceği söylemi ile görünüşte keskin bir söylemle (özünde sağ) dâhil olmaktadır.

Aydınlanma, İngiltere'de başlamış, oradan Amerika ve Fransa'ya geçmiş ve Fransa'dan da Almanya'ya ulaşmıştır. Alman Aydınlanması başlangıçta Fransız Aydınlanmasının etkisinde kalmış, ilerleyen süreçte İngiliz kaynaklarına yönelmiş ve daha ılımlı bir hal almıştır. Aydınlanma her alanda en radikal biçimine Fransa'da ulaşmıştır. Eski rejim ile burjuva toplum arasındaki çelişkinin yoğunluğu Fransız Aydınlanmasının, burjuvazinin devrimciliğini sınırlarının en uç noktasına kadar taşımasına yol açmıştır. Fransa'daki Aydınlanma hareketi, saraydaki çürümeye duyulan ahlaki bir tepki olarak çıkmıştır. 18. yüzyılın büyük Fransız materyalist filozofları, özellikle Baron d'Holbach, Diderot ve Helvetius hem felsefi hem siyasi bakımdan en tutarlı Aydınlanmacılar olarak öne çıkmışlardır. Bu materyalizmin metafizik sınırlılığı büyüklüklerine hiçbir hâlel getirmez. Zira "18. yüzyılın büyük düşünürleri de kendi çağlarının kendileri için saptadığı engelleri, öncellerinin hiçbirinden çok aşamazlardı."¹⁵

Aydınlanma etkisi bu dört ülke ile sınırlı kalmamış, Avrupa'nın birçok ülkesini şu veya bu oranda etkilemiştir. Aydınlanma, modern toplumun doğuşunda belirleyici bir etkiye sahiptir. Çünkü doğmakta olan burjuva toplumun habercisiydi ve etkisi farklı düzeylerde olmakla birlikte dünyanın her köşesine yayılmıştı. Burjuva toplumun sınırlarını ve insanlığa kattıklarını doğru tanımlamak,

15 F. Engels, a.g.e., s. 61

Aydınlanmayı doğru anlamaktan geçmektedir.

Aydınlanma Çağı'nda tek bir felsefi akımdan söz etmek mümkün değildir. Bütün felsefi akımların ortaklaştığı nokta ise aklın egemenliğidir. Bu nedenle Aydınlanma Çağı'na "Akıl Çağı" da denmiştir. Bu durumu "Aydınlanma Nedir?" yapıtında Kant şu sözlerle tanımlamıştır: "Aydınlanma, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmayış durumundan kurtulup aklını kendisinin kullanmaya başlamasıdır."¹⁶ Kant'a göre insan bu duruma aklını kullanmadığı için düşmüştür. İnsan, aklını kullanmayarak hep başkalarının kılavuzluğunu arayarak kendini bu duruma mahkûm etmiştir. Bu Aydınlanmanın genel paradigmasıdır. Bu paradigma en özlü ifadesini "Aklını kullanma cesareti göster" önermesinde bulmuştur. İnsana aklını kullanma çağrısı yapan bu önerme, Orta Çağ'ın her türlü irade ve bilgiyi tanrıdan bekleyen edilgen tavrına açılmış bir bayraktır. Tanrının iradesi din adamlarında ve kilise gibi kurumlarda cisimleştiği için aklın zaferi Orta Çağ'ın bu temel kurumları hedef alınmaksızın başarılamazdı. Tanrıya akıl yoluyla ulaşma çabaları, kilise gibi aracı kurumların gereksizliğini görünür kılmıştı. Aslında kilise ve ruhban sınıfı şahsında gereksizlikleri ilan edilen, feodal kurumlardı. Nitekim Aydınlanmanın en belirgin tutumu anti-feodal tutumu olmuştur. Burjuva toplumun gelişiminin ifadesi olan Aydınlanmadan başka bir yaklaşım beklemek yersiz olurdu.

Aydınlanmanın anti-feodal karakteri Fransa'da en ileri seviyesine ulaşmıştır. Burjuvazinin gelişim düzeyi ve aristokrasinin burjuvaziye direnci, Fransa'da anti-feodal içeriğin radikalleşmesinde belirleyici olmuştur.

Aydınlanma Çağı, iki büyük burjuva devrimine tanıklık etmiştir. Amerikan ve Fransız burjuva devrimleri 18. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu iki büyük devrimi 17. yüzyılın sonlarında gerçekleşen İngiliz burjuva devrimi öncelikle ve etkilemiştir. Yine 17. yüzyılda Hollanda'da İngiliz devriminden önce bir burjuva devrimi gerçekleşmiş ve cumhuriyet kurulmuştur. Fakat Hollanda devriminin Aydınlanmaya etkisi sınırlı olmuştur. Birbirlerini kısa aralıklarla takip eden bu devrimlerin gerçekleştiği ülkelere baktığımızda, kapitalizmin gelişimini görmekte zorlanmayız.

Kapitalizmin ilk olarak İtalya kent devletlerinde ticaretin gelişmesine bağlı olarak geliştiğini biliyoruz. Keza Rönesans'ın İtalya merkezli bir hareket olarak başlaması bu durumla yakından ilişkilidir. Daha sonra kapitalizm bu kent devletlerinde gerilemiş ama Hollanda'da gelişimini sürdürmüştür. Hollanda'yı İngiltere takip etmiştir. Her ikisini ise Amerika ve Fransa izlemiştir. Kapitalist üretim tarzının gelişimi İtalya hariç, tüm bu ülkelerde burjuva devrimleri ile sonuçlanmıştır. İtalya'nın erken kapitalizmi, gelişimini bu aşamaya çıkaramadan sönmüş ve İtalya bunun bedelini geç uluslaşma ve toplumsal kargasalar ile ödemiştir.

Marks'tan bugüne kapitalizmin küresel bir üretim tarzı olarak doğduğunu biliyoruz. Bu durum siyasi karşılığını Aydınlanma Çağı'nda "genel devrim" söy-

16 M. Gökberk, a.g.e., s. 289

lemi ile bulmuştur. Aklın egemen olduğu, tüm insanlığın kurtulacağı yönündeki bu “genel devrim” fikri, elbette kapitalizmin küresel gelişiminin doğrudan yansımasıydı. Paine’den d’Holbach’a “genel devrim” fikri yaygındır. Paine, Fransız devrimini “genel devrimin” başarısı olarak selamlamıştır. Aydınlanmanın burjuva niteliği, devrimler sonrası kurulan toplumsal düzenlerin gerçekliklerinin kavranmasında belirginleşmiştir. Burjuvazinin “eşitlik, özgürlük, kardeşlik” sloganlarının gerçek sınıfsal nitelikleri Fransız devriminden sonra halk ve aydınlar tarafından daha net kavranmıştır. Eşitliğin kanunlar önünde eşitlik, özgürlüğün sömürme özgürlüğü anlamına geldiği anlaşıldı. Kardeşlik ise kısa devrim anları dışında hiç yaşanmamıştı. Burjuvazi “üçüncü sınıf” içindeki “kardeş”lerinden çok, aristokrasi ile kardeş olduğunu anlamakta gecikmedi.

Aydınlanma, içerisinde farklı görüş ve tutumları barındırır ve burjuva olmayan çağdaşları tarafından da eleştirilmiştir. Bugün yaşamımızda yer etmiş ve Aydınlanmaya borçlu olduğumuz bir başka uygulama da genel (kitlesel) eğitimidir. Genel eğitim düşüncesi, aklın hâkimiyetini kurma, insanlığı varoluşu ve yeryüzü hakkındaki hatalı düşüncelerden kurtarma isteminin sonucudur. Genel eğitim bu olmakla birlikte, Voltaire gibi yazarların genel eğitime karşı çıktıkları da bilinmektedir. Keza feodalizmin tasfiyesine dönük tutumlarda da bir bütünlük bulmak zordur. Feodalizmin tasfiyesi, aklın tam zaferi ve bunlarla uyumlu olarak tutarlı bir demokrasi (burjuva demokrasisi) savunusu, d’Holbach, Diderot, Helvetius, Paine, Prestley, Barlow ve Price gibi düşünürler tarafından sonuna kadar götürülmüştür. Voltaire, Russo, Montesquieu’den geriye doğru Locke, Hume vb.lerine kadar bu konularda çok çeşitli görüşler dile getirilmiştir. Ancak son tahlilde hepsi yükselen burjuvazinin sözcüleridir ve devrimci aydınlar olmayı sürdürmüşlerdir. Daha önce de vurguladığımız gibi Fransız materyalistleri, bu devrimci aydınlar arasında burjuva toplumun gelişimini en ileri noktalara kadar zorlamış, teorik, ideolojik ve siyasi bakımdan en tutarlılarıdır. İdeolojik mücadeleleri kendi aralarında sürdürdükleri gibi feodal sınıfın temsilcileri ile de sürdürmüşlerdir. Bu konuda muarızları tarafından en yoğun eleştiriye tabi tutulan Baron d’Holbach olmuştur.

“1769’dan itibaren Voltaire’nin son yazılarının tümünde, (...) Diderot’nun ve d’Holbach’ın düşünceleri, özellikle “Syste`me de la nature” ana hedefi oluşturmaktaydı. Bununla birlikte, giderek daha fazla Diderot’nun ve d’Holbach’ın ateist materyalizminin felsefi temeli olarak kabul ettiği Spinoza’nın sistemine saldırdı.”¹⁷ Voltaire; Diderot, d’Holbach ve Alman materyalistlerinin bu gibi düşüncelerini “yanlış Aydınlanma” olarak tanımlamış ve hayatı boyunca bu akıma karşı mücadele yürütmüştür.

D’Holbach’ın materyalizme karşı sadece Voltaire değil Büyük Friedrich ve “anti-filozoflar ya da felsefeciler” olarak adlandırılan meslekten ilahiyatçı yazarlar da sıkı bir mücadeleye girişmişlerdir. Friedrich’in saldırısı, eski sınıfların bir temsilcisi olarak iktidardaki bir Aydınlanmacının sınıfsal sıkışmışlığını gös-

17 Jonathan Israel, Radikal Aydınlanma ve Modern Demokrasinin Kökenleri, Vakıfbank Kültür Yay., İstanbul 2018, s. 225-226

termesi bakımından anlamlıdır:

“Essai sur les Préjugés”i, yayımlandıktan bir ay sonra, Postdam’daki sarayında okuyan Büyük Friedrich o kadar şaşırıldı ki çürütmek için hemen kaleme sarıldı. İsimsiz yazarı (d’Holbach) monarşist yönetimi “iğrençleştirmeye” niyetli bir “kral düşmanı” ve askeri hizmetlerini ve değerlerini her zaman takdir ettiği ve koruduğu soyluluğa kin duyan bir kuduz ilan etti. Yanıtını seçkin müttefiklere (d’Alembert ve Voltaire dâhil) dağıtan öfkeli hükümdar, muhalifini safca bir arayış içine giren, gereksiz yere halkı kışkırtması ve felakete götürmesi kaçınılmaz bir işe girişen bir “felsefi kibrin” abidesi olmakla suçladı. İkinci bir reddiye yazan Friedrich, bu kez d’Holbach determinizmine ve kaderciliğine saldırdı, özellikle tebaanın “hükümdarlarından nefret ettiklerinde onları tahttan indirme hakkına sahip olması gerektiği” görüşünü mahkûm etti. İç savaş çıkarmanın ve ihtiraslı türedileri desteklemenin, diyordu kral, daha uygun bir formülü düşünülemez.”¹⁸

Friedrich ikinci reddiyeyi “Doğa Sistemi”ne karşı yazmıştır. Friedrich’in, d’Holbach’ın yazdıklarına verdiği cevaplar bir egemen sınıf temsilcisi olarak tipiktir. O, Aydınlanmayı yukarıdan aşağıya bir hareket olarak tasavvur etmektedir. D’Holbach ve Diderot ise soruna farklı yaklaşmaktadır. Bu konuya ileride değineceğiz. Aydınlanmanın burjuva sınırlılığını ilk fark eden ve sert biçimde eleştirenler bizzat Aydınlanma düşünürleri olmuştur.

“18. yüzyıl Aydınlanmasının kendisiyle çok övündüğü Yeni Çağ kültürünün hesabını ilk defa yapan, bu kültürün bilançosunu ilk defa çıkaran Rousseau’dur. İnsanlık kültürünün göz kamaştırıcı bir ilerleme içinde bulunduğu inanan bir devrin ortasında Rousseau, bu kültürün bir hiç olduğunu, zararlı da olduğunu söylemeye varmıştır. Rousseau’nun öğretisi, akla büyük inan ve güveni olan Aydınlanmada çok önemli bir değişimin belirtisidir. Bununla birlikte o bütünü Aydınlanmanın dışında değildir; bir yandan içindedir, öbür yandan da Aydınlanmayı sonra erdirecek anlayışların başlıca kaynaklarından biridir.”¹⁹

Aydınlanma karşıtları Rousseau’nun bu ikili tutumundan yararlanmışlardır. Özellikle ilahiyatçı “anti-filozoflar” yeni dönemde kilisenin yerini sağlamlaştırmak ve d’Holbach, Helvetius, Diderot’da cisimleşen materyalizme karşı mücadelelerinde Aydınlanma düşüncesine sıklıkla başvurmuşlardır. “Örneğin Paris’te Saint-Germain -des-Prés kraliyet manastırının başrahibi Peder Nicolas Jamin (1711-1782), *Pensees theologiques*’te (1768), ‘yeni filozoflarımız’ın saygı duyduğu, ama bazı bakımlardan kusurlu olsalar da sıradan insanın davranışını terbiye etmek ve Jamin’in monarşiye ‘adil bağımlılık’ dediği şeyi uygulamak için, insanın sahip olduğu en güçlü frenin din olduğunu kategorik olarak onaylayan yazarlar olarak Montesquieu, Voltaire ve Rousseau’ya defalarca atıfta bulunur. Montesquieu’nin Hristiyanlığı modern yönetimlerin en iyi temeli olarak savunmasını, Voltaire’nin materyalistlerin toplumsal ve siyasi hedeflerini kötölemesini, Hume’un onların akıl ve ahlak kavrayışlarını imha

18 A.g.e., s. 99-100

19 M. Gökberk, a.g.e., s. 339

etmesini, Rousseau'nun onların ateizmle, materyalizmle ve dinde hoşgörücülüklerine (tolerantisme) düşmanlığını coşkuyla onaylıyordu. Bir şekilde Fransız anti-philosophie kendisini, tamamen hoşgörücü olmasa da özünde 'aydınlanmış' ve rasyonel bir yerden radikal düşünceye saldıran, felsefi ve bilimsel açıdan güncel bir Hristiyan bakış açısı olarak sunabilirdi. Rousseau anti-philosophie'ye özellikle yararlı olduğu anlaşıldı.²⁰

Fransız materyalizmi Aydınlanma içerisinde en ileri ve tutarlı damarı temsil eder. Aydınlanma Çağı ise tüm toplumsal hareketleri kapsadığı için daha heterojendir. 18. yüzyıl "Aydınlıklar yüzyılı" olurken Berkeley'in de bu yüzyılda yaşadığı; bu yüzyılda, bilim de kullanılarak ispiritizma gibi şaklabanlıkların "altın çağı"nı yaşadığı hatırd tutulmalıdır.

"Aydınlanma İngiltere'de daha çok deneycidir, Fransa'da daha çok rasyonalisttir, Almanya'da da daha çok mistik rasyonalisttir."²¹

Aydınlanmanın bu parçalı durumu kendisine yaklaşımında da rahatlıkla görülebilir. Rousseau'nun eleştirisi de bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu eleştirilerde akılda tutulması gereken husus eleştiriye tabi tutulan toplumun burjuva toplumu olduğudur. Eleştirilen burjuvazidir. Bu eleştirilerden yola çıkarak bilimi yadsımak ya da doğa ve toplum yasalarını anlama çabalarını gözden düşürmek en az Aydınlanmanın akıl ve bilimi tek yönlü ele alarak yüceltmesi kadar hatalıdır. Böyle bir ele alış toptancılıktan mustarip olacaktır. Marksizm, sorunları ve tarihi bir biçimde ele almaz. Marksizm, sorunlara diyalektik yaklaşır; olumluyu, yeniyi, devrimciyi alırken olumsuz, eskiyi ve karşı-devrimciyi atar. Bizim de Aydınlanmayı ele alışımız bu doğrultudadır.

Aydınlanmanın Marksizm tarafından ne derece içerildiğine ve yadsındığına geçmeden önce, günümüz açısından önemini koruyan ve Aydınlanmanın genel devrimci havasını yansıtan, bazı genel görüşlere değinmemiz yararlı olacaktır. Böylece her yeni olayda Amerika'yı yeniden keşfeden ya da aslında onu kaybeden post-+... akımların argümanlarının temelsizliği ve yeni revizyonizmin Aydınlanma düşmanlığı daha iyi anlaşılacaktır.

Aydınlanmadan Devrimci Fragmanlar

Aydınlanma düşüncesi bir kültür felsefesi hareketi olarak geliştiği için yaşamın hemen hemen her alanını kapsamıştır. Birçok kez farklı yönleriyle farklı disiplinler içerisinde tekrar tekrar gündemleşmiştir. Bu nedenle çok parçalı görünmesine karşın bütünlüklü bir düşünce akımı oluşturur. Postmodernizmle bir benzerlik daha!.. Aydınlanma düşünürlerinin ele aldıkları konulardaki yaklaşım farklılıkları yerine göre kimi tutarsızlıklar içermekle birlikte, esasta bütünlüklü yaklaşımlarının farklı disiplinlerdeki tezahürüdür. Bu nedenle farklı ülkelerde, Aydınlanmanın aldığı farklı biçimleri konu ederken dahi bu tartışma konularında yaşanan saflaşmaları dikkate almadan yapılacak her çözümleme, objektif olarak tikelin evrensel bağının koparılması anlamına gelecektir. Ay-

20 J. Israel, a.g.e., s. 191

21 M. Gökberk, a.g.e., s. 293

dınlanma çözümlerinde post-+... akımların sorunları bağlamları içinde irdeleme çabası olarak öne sürülen bu gibi yaklaşımlar, ülkeden ülkeye çok farklı Aydınlanma tablolarının ortaya çıkmasına yol açmakta, bu çokluk içerisinde Aydınlanmanın genel karakteristik özellikleri bulanıklaştırılmakta ve bütünlüklü bir hareket yerine parçalara bölünmüş, birbirine karşıt ülkeler panoraması oluşturulmaktadır. Genel olanın özel olandan çıktığı, özeline geneli barındırdığı gerçekliği ihmal edilmektedir.

Aydınlanma düşünürleri arasındaki genel saflaşmaların yanı sıra aynı saflarda yer alan düşünürler arasında da fikir ayrılıklarının yaşandığını, her daim aklımızda tutmalıyız. Karşıt saflarda bulunan düşünürler ile ortaklaşılacak konu deizm olmuştur. Deizm, aynı zamanda safları “bölen” konudur. Felsefi olarak materyalist, politik olarak radikal düşünürler dahi deizm konusunda karşıtları ile ortak noktada buluşmuşlardır. Fransız materyalizmi bu konuda istisna kabul edilebilir. Ateizm, radikal devrimci tutum ve tutarlı burjuva demokrasisi savunusunu Fransız materyalizminde buluruz. Bu bölümden değineceğimiz “devrimci fragmanlar”da esasta bu filozoflara dayanacağız. Fakat bu görüşlerin şu veya bu oranda, geniş düşünürler çevresi tarafından savunulduğunu ve 18. yüzyılın genel ortamına damgasını vurduğunu akılda tutmalıyız.

Aydınlanmanın en belirgin özelliği anti-feodal olmasıdır, demiştik. Büyük Friedrich’in d’Holbach eleştirisinden de anlaşılacağı gibi materyalist Aydınlanmacılar tutarlı bir anti-feodal tarza sahiptir. “Diderot, d’Holbach ve öğrencileri köylülüğün ahlaki niteliklerini saygıdeğer, senyörlere duydukları nefreti doğal görüyorlardı... Köylülerin ahlaki niteliklerini iyileştirmenin yolu, diyordu d’Holbach 1773’te soyluluğu baştan sona ıslah etmekle ve özellikle, kırsal yaşamı yoksullar için sonu gelmez bir sefaletle dönüştüren feodal ‘haklar’ı, haksız ayrıcalıklar ve külfetli teamülleri ortadan kaldırmakla işe başlamaktır.”²²

Anti-feodal tutum Fransa ya da feodal düzenin çok belirgin olduğu ülkelere dönük bir tutumla sınırlı değildi. Amerika gibi feodalizmin hiç var olmadığı ülkelerde dahi bu yönlü gelişmelere karşı duyarlı ve eleştirel bir tutum geliştirilmiştir. Devrim öncesi ve sonrasında Amerika’da belirli bir etkinlik düzeyine sahip olan gayriresmi bir aristokrasi yaratma çabalarına karşı Diderot, Mirabeau gibi düşünür ve devrimciler Amerikalı devrimcileri uyarılmışlardı. “Askeri hünerin ve toprak sahipliğinin aydınlanmış bir cumhuriyette ayrıcalıklı toplumsal statünün temeli olmasına asla izin verilmemeliydi.”²³ Günümüzde Amerika siyasetinde bir siyasal aristokrasiden, müesses nizamdan sıklıkla bahsedildiğini hatırlayacak olursak bu uyarının yerindeliği daha iyi anlaşılır. Diderot ve Mirabeau’nin uyarıları feodal ayrıcalıklara yönelik yapılsa da sermayenin ayrıcalıklı konumunun benzer bir yozlaşmaya yol açtığını göstermesi bakımından da anlamlıdır.

Bu anti-feodal tutum özgürlüklere dayanak arama konusunda karşımıza çıkar. Bu aşamada işin içine evrensel özgünlük, ahlak anlayışı da dâhil olur. Bu ne-

22 J. Israel, a.g.e., s. 120

23 A.g.e., s. 59

denle her şeyi uzak bir geçmişe dayandırma çabası d'Holbach ve Diderot gibi düşünürler için saçma bir edimdir. "D'Holbach'a göre Magna Carta, yüzyıllar önce itaatsiz baronların zayıf bir anında despotik bir kraldan kopardığı 'muğlak ve ham bir berat'tan ibaretti."²⁴

Bu kararlı anti-feodal tutum ile genel devrim tanımı tutarlı bir bütünlük oluşturuyordu. Burjuvazinin yükselişinin önündeki en büyük engel feodal egemenlikti. Feodal güçlerin gösterdiği direnç darbelerin şiddetini belirliyordu. Yanı sıra gelişmekte olan kapitalizm yerel değil genel bir olguydu. Kapitalizmin dünya pazarı içine doğduğunu ve geliştiğini hatırlayacak olursak genel devrim fikrinin, kapitalizmin önündeki engellerin dünya genelinde kaldırılması hedefiyle uyumlu olduğunu görürüz. Fakat bu büyük düşünürlerin amaçları ağgözlü kapitalistleri haklı çıkarmak değil gerçekten insanlığı kurtaracağını düşündükleri bir toplum düzeni kurmaktı. Burjuvazinin sözcüleri olmaktan öte hedefleri vardı. Fakat gelişmekte olanın sözcüleri oldukları ölçüde, burjuvazinin sözcüleri olarak kalmaya mahkûmdular ve öyle de kaldılar.

Paine'nin sözleriyle genel devrim; "monarşist ve kalıtsal yönetim sistemleri altında insanın perişan durumu'nun, 'bu sistemlerin kötü, yönetim ilkesinde ve yapısında genel bir devrimin zorunlu olduğu'nun kanıtı olduğuna ikna eden genel bir değişimden kaynaklandı."²⁵

Bu anlayışın burjuva toplum ile sınırlı olduğu en iyi ve açık biçimde, genel devrim fikrinin hayata geçirilmesinde açıkça kendini gösterir.

"Radikal Aydınlanma yeni bir toplum türü biçimlendirmek istedi ve 1770'lerin başında, bunu ancak, Paine ve Barlow'un ifadesiyle, bir 'Genel Devrim'le dönüştürülebilir saydı. Ama yapmaya çalıştıkları 'Genel Devrim'in bir şiddet, ölüm ve yıkım devrimi olması niyet edilmediği için, radikal düşünce kendisini aptalca 'hurafe'ye ve acımasız baskıya karşı bir 'akıl' ve ikna savaşı olarak sundu; başarı için bunun yeterli olacağını umdu."²⁶

Bu görüşün nahifliği kısa aralıklarla gerçekleşen Amerikan ve Fransız devrimlerince kanıtlanmıştır. Burjuva toplumsal hareket teorisyenlerini aşmıştır. Yine de bu fikrin, devrim fikrinin yaygınlaşması ve meşrulaşmasında etkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Despotizmin, tiranlığın ve her türlü gerici feodal iktidarın dünya genelinde devrimle yıkılması fikri büyük bir düşünsel ilerlemeye tekabül eder. Marksizm, devrim hakkındaki nahif düşünceleri 'Devrim bir ziyafet değildir, bir sınıfın başka bir sınıfı zorla devirmesidir; bir sınıfın bir başka sınıfa iradesini zorla, topla-tüfekle kabul ettirmesidir.' kavrayışıyla söküp atmış ve toplumsal devrimleri gerçek sınıfsal temelleri üzerine oturtmuştur.

Aydınlanma düşünürlerinin baskı ve zorbalığa karşı tavırları, genel devrime yaklaşımları gibi nahif değildir. Savaşlara, isyanlara ve sömürgecilığe dair devrimci tutumlar geliştirmişlerdir.

24 A.g.e., s. 98

25 A.g.e., s. 53

26 A.g.e., s. 115

Sömürgeleştirmeye ya da sömürgelerdeki uygulamalara karşı çıkış Aydınlanma ile başlamamış ama Aydınlanma ile yaygınlaşmıştır. Sömürgecilik karşı-sındaki tutum, kilise içerisinden de yerli halkların insan sayılıp sayılmayacağı ve toprakların sahipleri kabul edilip edilmeyecekleri biçiminde tartışılmıştır. İspanya'daki Salamanca okuluna mensup ilahiyatçılar, yerlilerin tanrının kulları sayılması ve yaşadıkları toprakların sahibi kabul edilmeleri gerektiğini savundular. Bu savunma Latin Amerika yerlilerinin akıbetinin, kuzeydeki akrabalarından tamamen farklı yönden gelişmesini sağladı. Sömürgeciliğe karşı tutumda da yekpare bir davranış yoktur. Aydınlanma düşünürleri arasında sömürgeciliği onaylayan ya da görmezden gelenlerin sayısı az değildir. Sömürgeciliğe karşı da Fransız materyalistleri, Paine ve diğerleri cepheden tutum almışlardır. Paine ve diğerleri Amerikan devriminin sadece Amerika ile sınırlı kalmamasını Avrupa, Latin Amerika ve Batı Hint Adaları gibi yakın çevresini de etkilemesini ve bu bölgelerde eski rejimin kalıntıları olan kölelik ve feodal ayrıcalıkların yanı sıra sömürge imparatorluklarını da dönüşüme uğratmasını beklemişlerdi.

“Avrupalı bütün sömürge imparatorlukları (...) yalnızca eski toplumsal hiyerarşi biçimlerini desteklemekle kalmamış güçlü ve baskıcı yeni toplumsal hiyerarşi biçimleri de yaratmıştı. Britanya'daki ılımlı ana akım Aydınlanmanın baş figürlerinden Sir William Jones 1780'lerde Kalküta'da Britanya yargısının amacının, ‘Hindistan’da yaşayan Britanya uyrukluların korunmasını, ama Britanya yasalarıyla yönetilmemesini; bu önemli eyaletlerin yerlilerinin kendi sivil ve dinsel önyargılarından keyif almalarını ve göreneklerini rahatsız edilmeden yaşamanın cefasını çekmelerini’ sağlamak olduğunu vurgulamaktaydı. Bu, diğer birçok şeyin yanı sıra kast sistemini korumak demektir. Radikal düşünürler bu tür görenek, ahlak ve hukuk hiyerarşilerinin dünyada yaygınlaştırılmasından nefret ediyorlardı.”²⁷

Çünkü onlar devrimciydiler ve her yerde devrim yapmak gerektiğini kavramışlardı. Nitekim Fransız materyalistlerinin ortak yayını konumunda bulunan “Felsefe Tarihi”nin 1780 tarihli en radikal son sayısı “Avrupa’da yanlış olan şeylere ilişkin radikal çözümlmeyi genelleştirdi ve dünyayı saran sömürge imparatorluklarını da içine alıp Avrupa ve Amerika kadar Hindistan’da ve Afrika’da da genel bir devrim ihtiyacını eşi görülmemiş bir güçle ilan etti.”²⁸ Bu düşünürler, kültür taşımacılığı anlamına da gelen, halklar arasında bir hiyerarşinin var olduğu fikrine de kararlı bir biçimde karşı çıktılar.

“Radikal düşünceler insanların birliğini, tüm insanların ahlaki eşitliğini ve insani durumun evrensel niteliğini vurgulamaktaydı. Dolayısıyla ‘modern felsefe’ insanlığın tikel bir kolunun başkalarını aydınlatmak ve bilgilendirmek için, insanlığın geri kalan kısmının yoksun olduğu özel bir yeteneğe ya da dehaya sahip olup olmadığı konusunda Voltaire ve diğer muhafazakâr deistlerle hemfikir değildi. Avrupa merkezci bir üstünlük kompleksi ılımlı Aydınlanmanın

27 A.g.e., s. 61

28 A.g.e., s. 239-240

çoğuna sındiyse [de], radikal düşünürler ve onlar gibi, Yunanların yanı sıra Çinlileri, Persleri ve Hindistanlıları da öven Voltaire de bu tür fikirleri reddetmekteydi. Ama yalnızca radikal düşünürler, Voltaire`in bağlı olduğu türden bir üstün ve daha az yetenekli halklar hiyerarşisi kurmayı reddetti. Radikal düşünürlere göre, felsefe herkese göre bir işti ve deneyime dayalı aklın evrensel derslerinden elde edilen yararlar gibi, eşit ölçüde herkese aitti ve bu durum, bütün halkları birbirinin eşiti saymayı gerektirmekteydi.²⁹

Bu yaklaşım kendini din ve ahlak felsefesine yaklaşımda da gösterir. Aydınlanmada genel kabul gören Antik Yunan`ın yüceltilmesine karşı çıkarlar. Fransız materyalizminin filozofları, Yunan filozoflarının toplumlarındaki eşitsizlik ve baskılara kayıtsız kalmalarını mahkûm ederler. “Diderot ve d`Holbach, pek çok çağdaşın klasik ilkçağa duyduğu derin saygıyı genel olarak yersiz ve ayıp sayıyor ve insanoğlunun ‘ilkçağa aptalca ve kuruntulu saygı’sını ilkçağ örneğine herhangi bir dindar saygı kadar saçma buluyorlardı. Yunanların ve Romalıların kölelere muamelesi tiksindiriciyken, bireysel Helotlar her türlü korumadan ve haktan yoksun, Sparta hukukuna göre en rezil köleliğe maruz bırakılırken, ilkçağ düşünürleri ve ahlakçıları böyle bir baskıya karşı koymak için ne yapmış ya da ne söylemişlerdi?”³⁰

Aydınlanmanın devrimci tavrını en keskin ve en iyi biçimde yansıttığı konu, halk isyanları ve savaşlar karşısında takınılması gereken tavidir. Güncel politikayı da ilgilendiren bu konularda coşkulu ve net bir söylem geliştirmişlerdir. “Herkes d`Holbach kadar ileri gidip ‘halk ayaklanmaları her zaman baskının ve tiranlığın sonucudur’ iddiasında bulunmasa da o yıllarda ayaklanma kuşku götürmez bir biçimde yeni bir imaj, geçmişte sahip olduğundan dramatik ölçüde farklı ve daha olumlu bir imaj aldı.”³¹ D`Holbach “Evrensel Ahlak” ve “Sosyal Sistem” adlı eserlerinde savaş konusunu irdemiştir. D`Holbach bu eserlerinde prenslerin uyrukları saydığı insanların çıkarları ile ilgisi bulunmayan, kavgaların peşinde aralıksız yürüttükleri savaşlardan daha çok “genel mutluluğu ve aklın irdelenmesini” engelleyen ne var, diye soruyordu.

Diderot ise “Felsefe Tarihi”nin son sayısında meşru savaş biçimini, “dünyanın ezilen halklarının kendilerini acımasızca sömüren hükümdarlara, aristokratlara, tüccarlara ve papazlara karşı ayaklandığı kurtuluş savaşları”³² olarak tanımlıyordu.

Fransız materyalistleri sadece halk isyanlarını onaylamak ve haklı-haksız savaş ayrımı yapmakla yetinmediler, her türlü aşağılamaya karşı çıktılar. “D`Holbach belli dinsel azınlıklara, o sırada bütün Avrupa`da alışıldığı gibi engeller çıkarmak ve aşağılık işaretler takmaya mecbur etmek haksızlıktır ve bu, genel iradeyle hiç bağdaşmaz diyordu.”³³ D`Holbach`ın karşı çıktığı ve dönemi için-

29 A.g.e., s. 221-222

30 A.g.e., s. 221

31 A.g.e., s. 104-105

32 A.g.e., s. 140

33 A.g.e., s. 97

de “hoşgörülük” tartışmaları içerisinde gündemleşen etnik ve dini azınlıklara karşı tutum sorununda takındığı tavır, günümüzde hâlâ tam olarak aşılabilmiş değildir. 20. yüzyılda Naziler, Orta Çağ’ın bu gerici yöntemlerini kullanıma sokmuştu. Günümüzde ise Avrupa ve Amerika’nın gerici İslamafobi ve her türlü korkuyu körikleyerek yabancı (özellikle mülteci) düşmanlığını tırmandırmakla “hoşgörüsüz” bir siyasi ortam yaratarak Orta Çağ’ın gerici âdetlerini 21. yüzyıla taşımak istemektedirler. Aydınlanmanın devrimci filozofları dönemlerinde yeni yeni gelişmeye başlayan şovenizme de cepheden tavır almışlardır. “Popüler şovenizmi itibarsızlaştırmanın bir yolu, onu monarşinin teçhizatının bir parçası diye bir tarafa atmaktır.”³⁴ Tıpkı günümüzde şovenizmin burjuvazinin teçhizatının en gerici parçası olarak bir tarafa atılması gerektiği gibi...

Aydınlanma devrimcileri geri ile ileri olan arasında kesin ayrımlar çizmeye çalıştılar. Ölçüt olarak burjuva değerleri kullanmış olmaları, onların burjuva sınırlılıklarını açıkladığı gibi burjuvazinin dönemsal devrimciliğini de gösterir. Görüldüğü gibi daha 18. yüzyılda haklı ve haksız savaş ayrımları çok net yapılmıştı. Proletaryanın önderleri, bu ayrımı, burjuva ölçütlerin yerine proleter ölçütleri geçirerek sürdürmüşlerdir. Bu anlayış en ileri ifadesini Lenin’in “emperyalist savaş, iç savaşa çevirme” sloganında bulmuştur.

Aydınlanma Çağı, politik-ekonominin geliştiği dönem olmuştur. Turgot, Adam Smith Aydınlanma düşünürleridir. Toplumların ve insanın tür olarak gelişimi de ilk Aydınlanma Çağı’nda ciddi bir biçimde incelenmeye başlamıştır. Evrim fikri özellikle materyalist filozoflar arasında genel kabul görmüştür. “Radikal düşüncede ise insan, diğer hayvanlar arasında, evrende hiçbir ayrıcalıklı statüsü olmayan bir hayvandan ibaretken [akıl], 1774’te radikal bir metnin ifade ettiği şekliyle, maddenin ötesinde ve üstünde olmak bir yana ‘deneyimin değiştirdiği doğadan’ başka bir şey değildi.”³⁵ İnsanın diğer hayvanlarla bir tutulması Orta Çağ’ın hâkim düşüncesine, evrenin ve doğanın tanrı tarafından insan için yaratıldığı düşüncesine, öldürücü bir darbe indirmektedir. Bu teleolojiyi doğa ve toplumdan, dolayısıyla felsefeden kapı dışarı etmek anlamına gelmektedir. Aklın “deneyimin değiştirdiği doğa” olarak tanımlanması da henüz net bir kavrayışı ifade etmemekle birlikte materyalizmi (doğa vurgusu) idealizmin yerine ikame etme yönünde atılmış bir adıma işaret etmektedir.

Materyalist filozofların aksine Voltaire ve diğer Aydınlanma düşünürlerinin büyük bir çoğunluğu evrim fikrine şiddetli biçimde muhalefet etmişlerdir. “Evrimsel düşünceler Voltaire için her zaman lanetli olmuştur. Materyalistler, diyordu küçümseyici bir ifadeyle, tüm canlı yaratıkların bir zamanlar denizde yaşadığına ve insanların esasında ‘bölünmüş kuyruk yüzgeçleri zaman içinde evrim geçirip kalçalara ve bacaklara dönüşen yunus’ olduğuna inanmamızı istiyorlar.”³⁶

Evrimsel hakkında bu iki zıt yaklaşımın kökü felsefi ayrımlardadır. Materyalistler

34 A.g.e., s. 162

35 A.g.e., s. 48

36 A.g.e., s. 231

insan-doğa birliğini, bütünlüğünü savunuyorlardı, bilimi yakından takip ediyorlardı. Voltaire gibiler ise doğa-insan ikiliğini de kapsayan düalist bir yaklaşımı benimsemişlerdi.

Bu ayrım siyasi tavrılarda da kendini gösteriyordu. Voltaire gibi düşünürler aristokrasi ile uzlaşmaya ya da güncel bir söylemle “yumuşak bir geçiş” daha yatkındılar. D’Holbach, Diderot, Helvetius, Paine, Barlow, Priestley ve Price gibileri ise en ileri düzeyde burjuva demokrasisini savunuyorlardı. Sadece ilk üçünün tutarlı materyalistler olduğunu hatırlatalım. Doğrudan demokrasi hepsine “akıl dışı” görünüyordu. Hepsi; temsili sistem, ulusal meclis, genel seçim ilkeleri ve devlet görevlerine atanmada liyakat ve eğitimin gerekliliğini savunular. Herkesin kanunlar karşısında eşit kabul edilmesini istediler, bu konuda her türlü ayrımcılığa karşı çıktılar ki bu da aslında feodal sınıf ayrıcalıklarına yönelmekle sınırlı bir yaklaşımdı. Her şeye rağmen demokrasiyi eşitliğe sıkı sıkıya bağladılar. Toplumsal eşitsizlikleri şiddetle eleştirdiler. Ancak eşitliği, sınıfları ortadan kaldırma ya da ekonomik eşitlik temelinde ele almadılar. “Bu yüzden d’Holbach her türlü ilkesel ve katı ekonomik eşitlik gayretine karşı, aslen tehlikeli, özgürlüğü boğması ve cumhuriyeti yıkması olası diye uyarıda bulunur. ‘Bir toplum üyeleri arasında kusursuz bir eşitlik’ diyordu Helvetius 1773’te, gerçek bir adaletsizlik olurdu.”³⁷ Helvetius, bireyler arasında kusursuz bir eşitliğe karşı çıkarken haklıdır. Marksizm de bireyleri eşitlemeyi hedeflemez, toplumdaki sınıflardan kaynaklanan eşitsizlikleri kaldırmayı hedefler. Bireylerin birbirileri ile eşit olmaları mümkün değildir. Fakat sınıfların yarattığı eşitsizlikler, sınıfların ortadan kaldırılmasıyla sona erdirilebilir. Aydınlanma düşünürleri içerisinde en ileriye temsil eden Fransız materyalistlerinin dahi burjuva sınırlılıkları tam da burada belirginleşmektedir. Küçük burjuvazinin mutlak eşitlikçiliğine karşı çıkmalarına rağmen ufukları cumhuriyet ve özgürlüğün, herkesin istediğini yapabilmesi özgürlüğünün ötesine geçememiştir. Ahlak felsefelerinde yer yer görülen bu sınırlılıkları, siyasi tavırlarında katıksız bir burjuva tavır olarak belirginleşmektedir.

Siyasi tutumları içerisinde burjuva düzenin sınırlarını aşan istisna ise ayrımsız basın ve ifade özgürlüğünü savunmalarıdır. Bu talep, dönem itibarıyla baskı altındaki burjuvazinin çıkarları ile uyumludur. “Kısıtsız yayın özgürlüğü kiskançlığın ya da nefretin neden olduğu karalamayı ve dedikoduyu kolaylaştırabilirdi, ama açıkça teşhir edilmekten esas olarak yalanların ve sahtekârlığın zarar göreceğini, açıkça yayınlanmaktan ve tartışılmaktan hakikatin genel olarak kazançlı çıkacağını umuyorlardı. Düzenbaz ve haksız olan her yazar çok geçmeden cezasını bulur, diyordu d’Holbach.”³⁸

“Hakikatin genel olarak kazançlı çıkacağı” fikri burjuva sınırları aşan evrensel bir tutum içerir. Her ne kadar d’Holbach dâhil, Aydınlanma düşünürlerinin toplumsal hakikatleri burjuva düzeni aşamasa da “genel olarak hakikatin kazançlı çıkması”, bu sınırı fazlasıyla aşar. Burjuva toplumun hakikati, feodal toplumun

37 A.g.e., s. 112

38 A.g.e., s. 222

ötesine geçtiği gibi proletaryanın toplumsal hakikati de burjuva toplum hakikatinin ötesine geçer. Komünist toplumun hakikati de her türlü sınıflı toplum ve bireyin hakikatinin çok çok ötesindedir.

D'Holbach ve diğerlerinin ölçüt olarak "hakikati" belirlemeleri, basın ve ifade özgürlüğü konusunda çaplarını ve burjuva düzeni aşan tarihsiz, ilkesel bir yaklaşımı ifade eder. Burada Aydınlanmanın tarih dışılığıının olumlu yüzüyle karşılaşırız. Komünistlerin de hakikatten çekinmeleri için bir nedenleri yoktur ama hakikatin gün yüzüne çıkmasından ve toplum tarafından kavranmasından sonsuz kazançları olacaktır. Verili koşullarda baskı altında tutulmasından kaynaklı kısıtsız basın ve ifade özgürlüğü proletaryanın yararınadır. Tarihsel olarak ise bu ilke, proletaryanın sınıfları ortadan kaldırma misyonu ile uyumludur.

II - Aydınlanmanın Burjuva Çekirdeği: Rasyonalizm

Rasyonalizm, kapitalizmin üretimi toplumsallaştırması ve üretimde bilimi kullanması ile uyumludur. Kapitalist üretim, keyfiliğin, önceden kestirilemezliğin üzerinde gelişmezdi. Artı-değer sömürüsü ve üretimin toplumsallığı önceden bilebilirliği zorunlu kılar. Bu da zamanın kullanımı dâhil üretimin mekanik-teknik gereklerini de karşılayacak bir örgütlenmeyi gerektirir. Kapitalist üretimin nesnel gerekliliklerini karşılamaya dönük bir düzen "akla uygun" olmak zorundadır.

Burada üzerinde duracağımız konu yukarıdaki yaklaşımdan bağımsız olmakla birlikte burjuvazinin bilgi teorisi olarak rasyonalizmdir. "Rationalizm, doğru bilgiye vardiran organın, 'kendisinde tümel olarak geçen kavramların, bilgiler ile kuralların yerleşik (apriori) bulunduğu' akıl olduğuna inanır."³⁹

Bu Aydınlanmanın genel kabul görmüş düşüncesidir. Bu düşüncenin kökleri Rönesans'a kadar uzanmaktadır.

Rönesans, matematik ilkeleri kullanarak doğanın canlı gerçekliği yerine, soyut, kesin matematik kavramlar konabileceğini göstermiştir. Bu yoldan kesin kavramlara dayanan doğa yasalarına varılmıştı. Bu kavramlar matematik düşüncenin kavramlarıydı, doğadan "türetilmemişler"di! Doğrudan doğruya zihinden çıkmış ve böyle oldukları halde tanımladıkları nesnelere uymuşlardı. Dolayısıyla nesne ile düşünce arasında bir uygunluk vardı. Aydınlanma düşüncesi doğa ile akıl arasında var olan bir uygunluktan yola çıkmıştı. Bu uygunluk sadece doğa olaylarını açıklamakta değil toplumsal olayları açıklamakta da kullanılmıştır. Toplumsal olayların dayanakları akılda var olduğu kabul edilen ilkelerde aranmıştır. Bu çabalardan Aydınlanmanın "akıl dini", "akıl ahlakı" ve "doğal hukuku" doğmuştur. Akla bu tümel kavramları, bilgileri ve ilkeleri yerleştirenin ise "tanrısal akıl" olduğu kabul edilmiştir. Bu anlayışa göre; "(...) 'ilk, temel akıl' olan tanrı, yaratması sırasında bir yandan evrene, öbür yandan da insan ruhuna sözü geçen ilkeleri yerleştirmiştir. Aydınlanmada kullanılan deyişle; 'ekmiştir'. İşte, 'nesne' ile 'düşünce' arasındaki uygunluk da bu yüzdendir. Onun içindir ki evreni yaratırken tanrının ne düşünüp tasarladığını

anlayabilirsek, bu ‘ilk düşünce’ye kadar geri gidebilirsek evrenin yapılış ve kuruluşunu kavrayabiliriz.”⁴⁰

Bu temel düşünce Aydınlanma Çağı’nda bilimsel incelemelerde dahi bir “açıklama ilkesi” olarak kullanılmıştır. Deizm de bu anlayıştan doğmuştur. Deizme göre tanrı, evreni matematik-mekanik ilkeler üzerine kurmuştur. Tanrı bu ilkelere karşı gelemez ve onun iradesi dahi bir rasyonel ilkelere tabidir. “Bu anlayışta tanrının gücü artık sonsuz değildir; onun evren için şu ya da bu düzeni seçmesine akli kılavuzluk etmiştir, dolayısıyla ‘akıl’, ‘istenç’ten öncedir. Onun için aklının kurduğu bu düzen dışında kalan bir şeyi tanrı yapamaz, yani bu dünyada mucizenin yeri yoktur.”⁴¹

Tanrı, evreni mucizelerle değil rasyonel yasalara göre yönetir. Bu yasaları bir kez belirledikten sonra tanrının iradesi de bu yasalara bağımlı hale gelir, onları istediği gibi değiştiremez. Çünkü akıl, iradeden önce gelir. Mucize tanrının egemenliğinin araçları olan doğa yasalarına aykırı düşerdi. Tanrının kendi iradesini çiğnemesi ve daha kötüsü tanrının tutarsızlığı anlamına gelirdi. Oysa evren ve doğa tam bir tutarlılık içerisinde işliyordu. Her şeye kadir olan bir tanrıdan, insanlara özgü tutarsızlıklar beklemek, tanrı kavramında cisimleşen mutlak iradeyi anlamamak olurdu. Bu nedenle, Aydınlanma düşüncesinin her varyantı, her türden hurafeye yani doğa ve evren ile uyumlu olmayan, dolayısıyla tanrı düşüncesi ile çelişen hurafelere karşı, uzlaşmaz bir tavır geliştirmiştir. “‘Tanrı’ ile ‘doğa yasalarının’ bir sayıldığı bu anlayışta, doğa, tanrının kendini göstermesidir. Önceden kurulmuş olan bir uyumdur. Bundan dolayı, tanrının bizi şaşkırtacağından korkamayız; düzensiz, kaotik bir şey bekleyemeyiz; bu dünyada her şey yolundadır, iyidir. Tanrıdan kötü şey gelmez.”⁴²

Aydınlanmaya damgasını vuran rasyonalizmi ana hatlarıyla bu biçimde özetleyebiliriz. Özellikle Fransız materyalizminin akli, “maddenin ötesinde ve üstünde olmak bir yana, ‘deneyimin değiştirdiği doğa’dan başka bir şey’⁴³ olmadığı biçiminde tanımlaması, hâkim rasyonalizm düşüncesi ile çelişki oluşturur. Zira Fransız materyalizmi Spinoza’dan devraldığı monizme sıkı sıkıya bağlı bir biçimde gelişti. Madde ve varlığın, doğa ve insanın teklifi tutarlı, bir biçimde savunuyordu.

Aydınlanmanın son büyük filozofu Kant, bu iki karşıt tutum arasında bir tavır geliştirmişti. Duyularımızla kavradığımız alan ile zihnimizdeki kavramlar arasında bir ayırım yapmıştır. Bu ünlü ayırımında ilkine “fenomenal alan”, ikicisine “numenal alan” demiştir. Fenomenal alan bizim bilgimize açık olan alandı. Numenal alan ise tanrının bilgisinin olduğu ve bizim duyularımızla kavramamızın mümkün olmadığı alandı. Numenal alan vardı, biz onun varlığını aklımızla anlayabilirdik ama bu alanın içeriği bize kapalıydı. Bu, “kendinde şey”den başkası değildir. “Kendinde şey”i en etkili biçimde eleştiren ise Hegel olmuştur.

40 A.g.e., s. 348

41 A.g.e., s. 348

42 A.g.e., s. 347

43 J. Israel, a.g.e., s. 43

“Kendinde şey, çok basit bir soyutlama. Kendinde şeylerin ne olduğunu bilmediğimizi söylemek, öyle sanılır ki derin bir şey söylemektir. Kendinde şey her türlü belirlenimden [başkası için varlık] [başkası ile her türlü bağlantıdan] soyutlamadır, yani bir hiçlik. Demek ki kendinde şey ‘hakikatten yoksun, boş bir soyutlamadan başka bir şey değildir’.”⁴⁴ Hegel’in bu çözümlemesini Lenin, “kendinde şeylerin neler oldukları sorulsa, cevabın olanaksızlığı farkında olmadan verilmiştir.”⁴⁵ Biçiminde yorumlar ve devamında ikinci yorumu ile sorunun diyalektik konuluşunu açar: “kendinde şey ve kendinde şeyin başka şeyler için şey’e dönüşmesi (bk. Engels). Kendinde şey genel olarak boş ve cansız bir soyutlamadır. Hareket halindeki hayatın içinde bütün her şey ve tek tek her şey hem ‘kendi için’dir hem de ‘başkaları için’dir; sürekli şekilde bir halden bir başka hale geçerek, bir başka bağıntı içindedir.”

“Kendinde şey” kavramının içi boşluğu her türlü belirlenimden soyutlanmasında gizlidir. “Belirlenmişlik olumsuzlamadır (Spinoza) ... her belirlenim bir olumsuzlamadır. ‘Sonsuz önem taşıyan bir önerme bu!’”⁴⁶ Çünkü şeylerin başkaları ile hiçbir şekilde bağıntıdan yoksun bırakılamayacağı anlamına gelir. Başkaları ile bağlantılanamayan bir varlık yoktur. Kendinde şey her türlü belirlenimden, yani olumsuzlamadan yoksun bırakıldığında varlığının kabulü anlamına gelecek bir olumlama da imkânsız hale gelir. Bir hiçlikle baş başa “kalırız!” Bu da şeylerin varlıklarının hem “kendileri için” hem de “başkaları için” olduğunun doğrulanmasıdır. Belirlenim, bir olumsuzlama olarak şeylerin “başkaları için” bağıntılarını ifade ederken aynı zamanda, şeylerin “kendi için” olan niteliklerinin olumlanması, şeylerin varoluşlarının verili koşullardaki niteliğini (karakterini) verir bize.

“Bu felsefenin durduğu görüş açısının yetersizliğinin esası, kendinde şeyin soyutlanmasını son belirlenim olarak korumakta ısrar etmesinden ve niteliklerin yansımaları ya da belirlenmişliğini ve çokluğunu kendinde şey’e karşı tutmasından ileri gelir; oysa aslında kendinde şey, bu dış yansımayı özsel olarak kendinde bulundurmakta ve kendini, kendi belirlenim ve özelliklerine sahip olan olarak belirlemektedir ki, bu da kendinde şey’i, şeyin bir soyutlaması olarak, saf bir kendinde şey olarak belirlemenin yanlışlığını ortaya koyar.”⁴⁷ Lenin’in öznelcilğe ve kendinde şey ile fenomeni birbirinden ayırmaya karşı, işin özü olarak yorumladığı bu çözümleme, Kant’ın düalizminin etkili bir çürütülmesidir. Kendinde şey şahsında düalizmin içi boşluğunun gösterilmesidir. Bu çözümleme madde ile hareket, varlık ile bilinç, öz ile biçim arasında kalıcı duvarlar inşa etmenin, bunlar arasındaki bağları koparmanın, gerçekliği bütünlüklü kavramamızı nasıl imkânsız hale getirdiğinin de etkili bir sunumudur.

Kant’ın felsefesi Aydınlanma düşüncesinde rasyonalizmin zirvesini temsil eder. Kant, duyularımızla kavrayabildiğimiz alanı bilebileceğimizi kabul etmiş

44 V. İ. Lenin, Felsefe Defterleri, Minör Yay., İstanbul 2013, s. 89-90

45 A.g.e., s. 90

46 A.g.e., s. 89

47 A.g.e., s. 121

ve Aydınlanmanın tanrısal ilk akla kadar geri giderek evrenin çalışma ilkelerini bilebileceğimiz yönündeki genel kanısını, bu “fenomenal alan” içerisinde değerlendirmiştir. Dolayısıyla bilimsel araştırma ve gelişmenin bu alanda mümkün hatta gerekli olduğu düşüncesini paylaşmıştır. Ancak “numenal alan ya da “kendinde şey” bunun ötesinde kavramların tanrısal özünü içeriyordu. İnsan bu özü bilemezdi. Kant, metafiziğini bu alanda, “Bilimsel bir metafizik mümkün mü, bu başarılabilir mi?” soruları üzerine kurmak istemiştir. Böyle bir metafizik için gerekli olan düalizm, yine bir idealist olan Hegel tarafından aşılmıştır. Hegel’in idealist diyalektiği Marks ve Engels tarafından materyalist temele oturtulmuştur. Böylece Hegel’de baş aşağı duran ve tanrı iradesinde (mutlak tin) oluşturulan teklik, materyalist içeriğine kavuşmuştur. Marks, “Hegel’de baş aşağı duran diyalektiği ayakları üzerine diktik.” derken haklıdır. Materyalist diyalektik, madde-bilinç, doğa-insan, insan-toplum ilişkilerinin maddi zemine oturtulduğu ve bunların hareketinin incelendiği, çıkış noktası Hegel’in diyalektiğinden farklı ve bu nedenle farklı sonuçlara götüren bir bilgi teorisi. Hegel’in idealizmi nedeniyle ulaşması mümkün olmayan maddi varlığın hareketine ve gelişimine uygun bir biçimde çözümlenmesine olanak veren bir bilgi teorisi. Bu nedenle Marksist diyalektik (diyalektik materyalizm) Hegel’i basit bir ters yüz etme hareketi değildir.

Aydınlanma materyalizmi, metafizik olduğu için bu seviyeye ulaşması mümkün değildi. Aydınlanma materyalizmi, doğa-insan, madde-bilinç birliğini savunarak materyalizmin sistematik hale getirilmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu materyalizm 19. yüzyılda en yüksek aşamasına Feuerbach’ta ulaştı. Aydınlanma idealizmi de gelişimini sürdürmüş ve 19. yüzyılda Hegel’de zirvesine ulaşmıştır. Her iki akım da burjuva akımlar oldukları için doğa ve toplumun tutarlı bir çözümlenmesini sunamadılar. Marks ve Engels, Alman felsefesi olarak tanımladıkları bu iki akımı felsefelerinin temeli olarak kabul ederlerken Feuerbach ve Aydınlanma materyalizmindeki metafizik ile Hegel’in diyalektiğindeki idealizmi kapı dışarı etmişlerdi. Böylece sonuna kadar devrimci tek sınıf olan proletaryanın dünya görüşünü, evren, doğa ve toplumu maddi varoluşları içerisinde tutarlı biçimde inceleyebilen, bilimsel bir bilgi teorisi üzerine; diyalektik materyalizm üzerine kurmuşlardır.

Rasyonalizm, felsefenin temel sorusu olan “Madde mi bilinçten öncedir, bilinç mi maddeden öncedir?” sorusuna “Bilinç maddeden öncedir.” cevabını vermektedir. Bu nedenle idealisttir. Marksizm ise “Evrenin varoluşu maddidir” der, yani “Madde bilinçten önce gelir.” Marksizm bu temelde rasyonalizme karşıttır. Bu nedenle Marksizm, Aydınlanma rasyonalizmi ile farklı varoluş köklerine sahiptir. Marksizm ile Aydınlanma düşüncesi arasındaki temel ayrım çizgisi buradan geçer.

Marksizmin materyalist Aydınlanmacılar ile arasındaki ayrım ise bilgi teorisine dairdir. Marksizmin bilgi teorisi metafizik değil, Aydınlanmacıların aksine, diyalektik materyalizmdir. Aydınlanmanın metafizik materyalizmi belki de kendini en iyi ahlak felsefesinde ifade etmiş, Spinoza ve Bayle’nin başlattıkları

ahlakı sekülerleştirme çizgisini geliştirmiştir. “Radikal philosophe”lara göre, teolojiden kurtulmuş yeni laik ahlakın kuralları zengin ve yoksul, Avrupalı ve Avrupalı olmayan, siyah, beyaz ve sarı, herkes için her zaman aynı olmuştur ve hep aynı kalacaktır -ancak şimdi anlaşılabilir-. Krallar, soylular, tüccarlar ve emekçiler aynı etik hedeflere ve standartlara tabi olmalı; ahlaki davranış tüm insanların eşit hakları’ını tanımakla başlamalıdır.”⁴⁸ Diderot’un bu yaklaşımı ile d’Holbach’ın yaklaşımı uyum içerisindedir. D’Holbach’ın Almancaya gizlice çevrilen “Doğa Sistemi”ne yazdığı önsözde Paalzow bu duruma şu sözlerle dikkat çeker: “Hristiyanların basitçe göz ardı edemeyecekleri türden bir ahlaktır, (insanoğlunun hakları) dediği şeye duyulan coşkunun alışılmadık bir biçimde ateşlediği bir etikdir.”⁴⁹ Burada günümüzde burjuvazinin “insan hakları” biçiminde propaganda ettiği, herkesin aşına olduğu fikirle karşı karşıya bulunmaktayız. Soyut, tarihsiz bir eşitlik fikri, onları, doğanın bir parçası olan insanlar için ayrımsız birtakım hakları savunmaya götürmüştür. Bu, tarihsel bağlamda feodalizmin doğuştan gelen ayrıcalıklarına, haklarına karşı geliştirilmiş bir tavrıdır. Dönemin devrimci ruhunu ve burjuvazinin güncel çıkarlarını yansıtmaktadır. Nitekim soyut eşitlik kavramı, eşit olmayanların eşitliği olarak eşitsizliklerin onaylanmasını bağrında taşımaktadır. Tarihsel bağlamından yani somutluktan kopuk bir soyut eşitliğin içeriğinin somutlaştırılması ve sınıf niteliğinin belirginleştirilmesi Marksizm tarafından gerçekleştirilmiştir. “Elbette ‘insanın doğal hakları’ hatalı bir düşünce çizgisini temsil eder. Tabiatın bahşettiği haklar diye bir şey var mıdır? İnsana hak bahşeden, insanın kendisi değil midir? Bugün yararlandığımız haklar, tabiat tarafından mı bahşedildi? Haklarımızın sıradan halk tarafından, özellikle işçi sınıfı ile yoksul ve aşağı-orta köylüler tarafından bahşedilmiştir.”⁵⁰

Sorunu bu temelde ortaya koymak, sınıflı toplum ve ilkel dönem içerisinde “hak” olarak tanımlanabilecek her şeyin mücadele içerisinde kazanıldığını gösterir. İkel dönemde insanın tür olarak varlığını sürdürmesi ve geliştirmesi doğaya karşı varoluş mücadelesinde; sınıflı toplumlarda ise her türlü sınıf mücadelesi içerisinde mümkün olmuştur. Konu özgülünde sorunu bu biçimde ele almak, Fransız materyalizminin ötesine geçmek anlamına gelir. Marksizm, metafizik materyalizmin ötesine geçmiş ve “doğal haklar” diye bir şeyin olmayacağını, bir başka ifadeyle “kendinde şey”lerin bulunmadığını, bir şeyin hem kendisi için hem de başkası için bir şey olacağını göstermiş yani diyalektik materyalizmi toplumsal gelişime başarılı bir biçimde uygulamıştır.

Marksizm, Aydınlanma düşünürlerinin temsil ettikleri, gelişmekte olan burjuva toplumun devrimci fikirlerini ve geleneğini bir yandan geliştirirken diğer yandan onlardan kopuş sağlamıştır. Burjuvazi artık tarihsel olarak ilericiliğini kaybettiğinde burjuva devrimlerini tamamlamayı proletaryanın üstlenmesi gibi Aydınlanmanın devrimci kavram ve kategorilerini de proletarya devralmıştır. Yalnız bir farkla! Bu, kavram ve kategorilerin burjuva içerikleri eleştirilmiştir

48 J. Israel, a.g.e., s. 114

49 A.g.e., s. 175

50 Mao Zedung, Seçme Eserler Cilt I, Kaynak Yay., Ankara 2000, s. 338

ve proleter içerikle değiştirilmiştir. Sonuna kadar devrimci tek sınıf proletarya olduğu için bu kavramların pratikte yaşadıkları tutarsızlıklar aşılmış ve böylece proleter bakış açısıyla maddi gerçeğe uyumlu hale getirilerek tam bir tutarlılık kazanmışlardır.

III - Marksizmin Aydınlanmadan Devraldığı Kavramlar

a) Monizm (Bircilik)

Marksizm Monisttir. Bu, Aydınlanmadan devraldığı bir kategoridir. Monizm, kelimenin en geniş anlamında evrenin maddiliğini tanır, maddeden ayrı bir hareket, bilinç vs.yi kabul etmez. Aydınlanma içerisinde d'Holbach monizmi en tutarlı savunan düşünürdür. Bu nedenle muarızları tarafından d'Holbach'a yöneltilen eleştirilerin en başında Spinozacılık gelmiştir. D'Holbach, Spinoza'nın görüşlerini tekrar etmekten öteye geçmemekle itham edilmiştir. Oysa Spinoza'nın monizminin, "tek-töz"ünün hareket noktası tanrıdır. D'Holbach ise bir materyalist olarak maddeyi, evreni "tek-töz"olarak almıştır. "Bu mutlak öz konusunda Aydınlanma felsefesi, kendi kendisi ile çatışmaya girer... ve iki partiye bölünür... biri... bu yüklemsiz mutlağa mutlak öz der... ve öteki de madde adını verir... her iki şey de aynı kavramlardır; ayırım şeyde değil ama iki kuruluşun ayrı çıkış noktalarında bulunur."⁵¹ Bu noktada d'Holbach ile Spinoza'nın monizmleri arasındaki fark, Marksist diyalektik ile Hegel diyalektiği arasındaki farka eş değerdir. İşte d'Holbach'ın "maddeci" töz anlayışı şu şekildedir:

"Maddi doğa cansız, edilgin, kendi kendine hareket edemez olsaydı, o zaman Tanrı gibi, ruh gibi 'manevi nedenlere' başvurmak gerekli olurdu. Ama doğa kılmıldamadan duran bir şey değildir; hareket maddenin temel niteliğidir. 'Manevi nedenleri' işe karıştırmak, olsa olsa bilgisizliğimizin bir belirtisidir. Nerede 'doğal neden' bulamıyorsak, orada işin içine hep 'Tanrı' ile 'ruhu' karıştırırız; bu ise ilkel insanın doğa olaylarını, cinleri perileri işe karıştırmakla açıklamasından artakalmış bir şeydir. Ruhun, beynin bir niteliği olduğundan başka bir şey bilemiyoruz (...) Düşünme bir molekül hareketidir, tıpkı beslenmeye, büyüme-ye temel olan hareketler çeşidindedir. Bütün bu hareketler elbette bilmecelidir, ama 'manevi bir töz' kabul etmekle bu bilmecelyi çözmüş olmayız. Onun için, ruhun kendisini etkileyen 'maddi nedenler' yüzünden hareket edip değiştiğini bilmekle yetinelim; bu bize ruhun etkinlik ve yetilerinin maddi olduğu sonucunu çıkarmak hakkını verir. Bütün bilim fiziktir, ahlak bile."⁵²

D'Holbach'ın, materyalizmin "kutsal kitabı" kabul edilen, "Doğa Sistemi"nden yaptığımız bu uzun aktarım da gösteriyor ki dönemin bilgi düzeyinin sınırlılığında doğan "bilmeceleri" bir yana bıraktığımızda, tutarlı bir monizm ile karşı karşıya bulunmaktayız. Nitekim günümüzde de kimya ve biyolojinin giderek artan sıklıkta yeniden fizik bilimine bağlanması gündemleştirilmektedir. Hatta evrim teorisinin de bu kapsamda inorganik maddeden organik maddeye geçişi de kapsayacak daha geniş çerçeveye oturtulması, yaşama yön veren

51 K. Marks-F. Engels, Kutsal Aile, Sol Yay., Ankara 2009, s. 189

52 M. Gökberk, a.g.e., s. 315

fizik (biyoloji ve kimyasal yasalar dâhil) yasalarının bir bütünlük içerisinde tanımlanması gerekliliği, bilgi birikimimizin gelişimine paralel daha sık dile getirilmeye başlanmıştır.

D'Holbach, Diderot, Helvetius ve diğerleri, bu görüşler çerçevesinde, dönemlerinde çok yaygın olan, spiritüalizm gibi gerici akımlara karşı etkili ve uzlaşmaz bir mücadele yürüttüler. Bu akımların sadece felsefi değil, ahlaki ve siyasi gericiliklerini her fırsatta teşhir ettiler. Marksizm, işte bu materyalist monizmden beslenmiştir. Çünkü Marksizm materyalisttir. Tutarlı bir materyalizm ancak kaba materyalizmin çeşitli türleri ve düalizmle uzlaşmaz bir zeminde bulunduğu geliştirilebilir.

Monizmin günümüzde post-+... akımlar tarafından gözden düşürülmesinde kapitalist sömürüye duyulan ahlaki ve siyasi tepki etkili olmaktadır. Bu, anlayışların sorgulanmadan Marksizme dâhil edilmesini kolaylaştırmaktadır. Çok kültürlülük, Marksizmin "tekçiliğine" karşıt "çokluk"un, evrensel karşıt tekelin öne çıkarılması, monizm-düalizm ayrımı karşısında belirlenen felsefi-teorik tutuma denk düşer.

Kapitalizmin ekonomisini, kültürünü zorla kabul ettirmesi, burjuvazinin devrimciliğini yitirdiği günümüzde gerici niteliktedir. Toplumların, ulusların bağımsız ve iç dinamiklerine dayanarak gelişmelerini engellemektedir. Emperyalizmin, emperyalist tekeli burjuvazinin çıkarlarını toplumlara tek taraflı olarak dikte etmesi ve yarı-sömürge (yarı-feodaller dâhil) ülkelerdeki uzantılarının bu dikte etme halini, kendi özgün çıkarları ile birleştirerek sömürü ve siyasi baskıları koyulaştırmaları, halkta çok kültürlülük gibi akımları çekici kılabilmektedir. Bu durumun nedenlerine odaklandığımızda yaşananın, emperyalist tekeli sermayenin baskısı altında bir parçalanma, bölünme, bütünlüğünü kaybetme hali olduğunu görmekte zorlanmayız. Bu bölünme kimlik siyasetinde karşılığını bulmakta ve sınıfları neredeyse "hücrelerine" kadar bölmekte, bu bölünmeden proletarya da payına düşeni almaktadır. Böylece sınıfsal mücadelenin gelişim dinamikleri yoğun bir biçimde baskılanmaktadır.

Günümüzde çok kültürlülük ve çoklukçu hareketler, esasta emperyalist sömürünün meşrulaştırılmasına hizmet etmektedir. Özellikle farklı kültürlerin yaşam hakkına saygı temelinde anti-feodal görevlerin ihmal edilmesini meşrulaştırmaktadırlar. Avrupa'da yükselen "neo"-faşist hareketler bu ihmali etkili bir biçimde kullanmaktadır. Göçmen işçi ve mülteciler artık "ırk"ları, "kara kafaları" nedeniyle daha az aşağılanmakta; kültürleri (gerici gelenekler, kadınların baskılanması vb.), dinleri (İslamofobi ve diğerleri) giderek artan ölçüde dışlanma sebebi olmaktadır. Yerli işçilerin ekonomik kaygıları, sınıfdaşları olan bu insanların dışlanması üzerinden "yabancılara" yöneltilmekte, sınıf mücadelesinin bütünlüklü gelişimi engellenmektedir. Faşist hareketlerin öne çıkardığı propaganda argümanlarına yakından baktığımızda göçmen ve mültecilerin esasta geri-feodal kültürlerine dönük, bir teşhir faaliyetini görmekte zorlanmayız. Buna karşılık Avrupalı anti-faşist ve "komünistler" ise göçmen ve mültecilerin bu aşağılanma ve dışlanmalarına haklı olarak karşı çıkmaktalar.

Fakat bu karşı çıkışlarında geri olan ile ileri olan arasında bir ayırım yapmadan toptan biçimde göçmen ve mültecilerin kültürlerini onaylamaktadırlar. Bu da işi, Avrupa'nın göbeğinde şeriat uygulamalarının hoş görülmesine, yasal olarak tanınması için mücadele etmeye kadar götürmektedir. Avrupa ve Amerika için anti-feodal mücadele çok geçmişte kalmış olsa da Avrupalı ve Amerikalı devrimciler göçmen işçi ve mülteci akınları ile bu sefer "dışarıdan" önlerine getirilen bu anti-feodal görevlerden kaçarak gelişemezler. "Neo"-faşistler ise emperyalist efendileri ile birlikte kendi ülkelerinde aşağıladıkları göçmen ve mültecileri korku ve nefret nesnesi haline getirmekte, etkin biçimde kullandıkları bu gerici özelliklerin temsilcisi durumundaki siyasi aktörlerle sınırlarının dışında ortak hareket etmektedirler. Suriye'de, Libya'da ve başka ülkelerde taş üstünde taş bırakmazlarken radikal İslamcılar ile gayet iyi anlaşmakta, köle pazarları kurup kadınları satmalarını, "uygar" biçimde izlemektedirler.

Çok kültürlülüğün çekiciliğine ülkemizden bir örnek verecek olursak faşist devlet karşısında ezilen ulusun hak arama mücadelesi "tek devlet, tek bayrak, tek dil, tek din" siyaseti ile bastırılmaya çalışılmaktadır. Bu faşist siyasete duyulan tepkiden daha doğal bir şey olamaz ve bu meşru bir tepkidir.

Faşist tekçilik ile Marksist monizm (tekçilik) birbiri ile hiçbir biçimde bağdaşmaz. Görünürdeki benzerlik aldatıcıdır, sadece biçime odaklı düşünenleri aldatabilir. Faşist tekçilik başta emperyalist tekelci burjuvazinin tekelliliğini (tekçiliğini), ülke özgülünde komprador burjuvazi ve büyük toprak ağalarının ideolojik duruşunu ifade eder ve özünde gericidir. Marksist monizm, proletaryanın ideolojik duruşunu ifade eder ve devrimcidir. Felsefi alandaki bu kutuplaşma siyasette, ulusal sorun çözümünde, kendini farklı çözümlerde açığa vurur. Faşist tekçilik, ulusal soruna zorla, asimilasyon dâhil baskı, şiddet ve inkâr ile kendi çözümünü dayatır. Bu nedenle ulusal sorunu gerçekte çözemez, çözümsüzlüğe mahkûm eder. Çok kültürlülük faşist tekçiliğe karşı farklı kimliklerin tanınmasını içerir ve madalyonun diğer yüzünü oluşturur. Çünkü çok kültürlülük de milliyet ilkesine bağlı kalır, onu aşamaz. Bu nedenle ulusal sorunda çözümü değil çözümsüzlüğü temsil eder. Çok kültürlülük farklı kimliklerin tanınmasını ve bir arada yaşamasını mümkün kıldığı için faşist tekçiliğe karşı alternatif olarak öne çıkarılmaktadır. Fakat çok kültürlülük, bir arada yaşamayı ancak kimliklerin devamı, istikrarı durumunda kalıcılaştırabilir. Bu da tarihi anlamda milliyet ilkesine takılıp kalmak demektir. Bir arada var olan her kimlik kendini gerçekleştirebilmek için harekete geçecek, her ulusal kimlik diğerinin sınırlarına çarpacak ve gücü oranında onu geriletecektir. Bu durum gerileyenin direnci ile karşılaşacak ve karşı hamlelerini koşullayacaktır. Çok kültürlülük, ulusal sorun gibi tarihi kökleri olan kimlik sorunlarında ancak kısa süreli bir arada yaşama koşullarını oluşturabilir. Çok kültürlülüğün oluşturacağı kalıcı "barış" ancak hâkim olanın içinde bir alt kimlik olarak var olmanın kabullenilmesi durumunda mümkündür. Bu durum faşist devletin Kürt ulusuna sunduğu "çözüm" ile uyumludur.

Oysa Marks'ın materyalist teorisine içkin olan monizm diğer bir deyişle Mark-

sist materyalizm milliyet ilkesini tarihi, objektif bir gerçeklik olarak kabul eder. Marksizm, milliyet ilkesinin aşılabilmesini, onun tarihi koşullarını tamamlaması ile mümkün olacağını savunur. Bu nedenle her türden ulusal ayrıcalığa ve uluslar arasında eşitsizliğe kategorik olarak çıkar. Bunu “tam hak eşitliği” ilkesi biçiminde formüle eder. Ulusal sorunun proleter devrimle çözülebilmesi ve gerçek anlamda çok kültürlülükten bahsedebilmek için gönüllü bir arada yaşama iradesini esas alır. Bu iradeyi oluşturabilmek, “Özgürce Ayrılma Hakkı”nın hiçbir ön şart ileri sürülmeksizin tanınmasını şart koşar. Bu hakka yönelik ileri sürülecek her şart, gönüllü bir arada yaşama iradesinin sınırlanması, dolayısıyla gasbedilmesi anlamına gelir. Bu sınırlama ya da vazgeçişin hangi taraftan, ezilen ulustan mı ezen ulustan mı geldiğinin bir önemi yoktur. Her hâlükârda özgürce birlikte yaşama iradesi zedelenir. Bu iki temel ilke, milliyet ilkesinin devrimci tarzda aşılabilmesini mümkün kılar. Böylece sosyalizmde ulusların çiçek açarak gelişmelerini tamamlamalarının koşulları yaratılmış olur. Marksizm ancak bu biçimde milliyet ilkesinin aşılarak proletarya önderliğinde insanlığın sınıfsız ve sömürsüz bir dünya kurma hedefine ulaşabileceğini savunur. Kapitalist sömürünün en ideal formu olan ulus ancak bu biçimde aşılabilir. Sömürüden doğan bir bölünme biçimi olarak ulusu yani milliyet ilkesini ancak bu biçimde insanlık geride bırakabilir. Bu nedenle Marksist materyalizme içkin olan “monizm” ulusal sorunun çözümünde bir engel, Marksizmi ulusal sorunlar karşısında duyarsız ve çözümsüz bırakan bir kavrayışsızlık değildir. Marksizmin materyalist monizmi, kendisine rağmen var olan ulusu tarihi bir kategori olarak tanır ve bu tarihi kategorinin devrimci biçimde aşılmasını esas alır. Marksist monizm, bir olanın kendisinde çoklu özellikler barındırdığını kabul eder.

Çok kültürlülük ise görünürde faşist tekçiliğe alternatif oluşturmasına rağmen var olanın kalıcılığını pekiştirir, ulusal sorun özgülünde ezilen ulusun kendini gerçekleştirme koşullarını yok eder. Çok kültürlülük ulusal hareketleri, Lenin’in yozlaşma olarak tarif ettiği, “dükkân tabelalarının hangi dilde yazılacağı” üzerine, yaygara koparmayı siyaset haline getirmeye mahkûm eder.

b) Evrenselcilik

Aydınlanma bir kültür felsefesi olarak geliştiği için etik, kültür, doğa ve edebiyat felsefesi olarak hemen hemen her alana yayılmıştır. Burjuva dünya görüşünün yaygınlaştırılması ve iktidarlaşması olarak Aydınlanma, bu alanda evrensel bir tutum ile karakterize olur. Bu karakteristik tutum kapitalist gelişimle uyumlu ve feodal parçalanmışlığı hedefleyen bir içeriktedir. Evrenselcilik savunusunu gördüğümüz her yerde, burjuva toplumun savunusunu görmekte zorlanmayız. Bu Aydınlanma evrenselciliğinin sınıf içeriğidir. Bu gerçeklik teorik karşılığını, Aydınlanmanın tarih bilincinden epey yoksun olmasına⁵³ bağlı olarak zaman ve mekândan kopuk dile getirilen soyut evrenselcilikte bulur. Bu soyutluk, ilk bakışta evrenselde ifadesini bulan sınıf çıkarlarının anlaşılmasını zorlaştırır.

Marks, bu soyut niteliği somutlaştırmak istemiştir. Girişte, Alman İdeoloji-

53 M. Gökberk, a.g.e., s. 325

si'nden yaptığımız alıntıya Marks'ın düştüğü kenar notunda evrensellik beş maddede somutlaştırılmıştır: “1- Zümreye karşı sınıfa, 2- Rekabete, dünya ticaretine vb., 3- Egemen sınıfın büyük sayısal gücüne, 4- Ortak çıkarlar yanılmasına (başlangıçta bu yanılama gerçektir), 5- İdeologların aldatmacalarına ve iş bölümüne karşılık gelir.”⁵⁴

Marks, bu kenar notunda, kapitalist çıkarların nasıl evrensel çıkarlar olarak savunulabildiğini etkili bir biçimde özetlemiştir. Birinci madde, sınıf karşılıklarının varlığına; ikinci madde, tarihsel gelişime bağlı olarak kapsadığı alan genişleyip daralabilecek olsa da sınıfların varlığının bir görüntüsünü oluşturan rekabetin ve dünya pazarının varlığına; üçüncü madde, kendi çıkarlarını yaygınlaştırabilecek sayısal güçte bir egemen sınıfın varlığına; dördüncü madde, Aydınlanma filozoflarını da yanılta başlangıçtaki ortak çıkarlar yanılığına; ki bu yanılığın nesnel temeli bu maddelerin kenar notu olarak düştüğü alıntıda verilmiştir; beşinci madde ise sömürüyü meşrulaştırma bağlamında yanılmalı bilincin taşıyıcıları olarak ideologların varlığına, dolayısıyla gerçek bir iş bölümünden bahsedebilmenin ön koşulu olarak kafa ile kol emeği arasındaki ayırımın gerçekleşmiş olmasına işaret etmektedir.

“Zümreye karşı sınıf” vurgusu kastedilenin sadece kapitalist toplum olmadığına, sınıflı toplumlarla birlikte evrenselliğin geliştiğine işaret etmektedir. Sınıflı toplumların tarihi bize, köle sahipleri ile kölelerin, serfler ile feodal beylerin sınıf mücadelelerinde, egemen sınıf çıkarlarının hep bir evrensellik içinde tezahür ettiğini öğretmiştir. Verili dünya ticaretinin çapı, rekabet düzeyi, egemen sınıfların sayısal gücü bu evrenselliğin somut kapasitesini belirlemiş fakat bu sınıfların çıkarları hep evrensel doğrular olarak dile gelmiştir. Günümüzde bu unsurlar tarihte eşi görülmemiş boyutlara ulaşmıştır. Bu da evrenselliğin, nesnel zemininin geçmişe nazaran çok daha fazla geliştiği anlamına gelmektedir.

Tekrar, girişte yaptığımız alıntıya dönecek olursak “devrimci sınıf, daha başından itibaren, sırf bir sınıfın karşısına çıktığı için sınıf olarak değil bütün toplumun temsilcisi olarak sahneye çıkar; tek egemen sınıf karşısında toplumun tüm kitlesi görünümündedir.” belirlemesi proletarya için de geçerlidir. Önemli bir farkla: Proletarya öncellerinden farklı olarak insanlığı nihai olarak kurtaracak yegâne sınıftır. Bu bağlamda “tüm toplum kitlesi” görünümünde olması geçici, ideolojik bir meşrulaştırma aracı değil, tarihi zorunluluktur. Proletaryanın evrensellik iddiasına, kendisinden önceki devrimci sınıfların iddialarına yaklaşıldığı gibi yaklaşılması, en başta proletaryanın tarihsel misyonunun inkârı anlamına gelir. Proletaryanın kendisi ile birlikte tüm sınıfları ortadan kaldıracak olması, tarihin zorunlu bir ürünüdür. Marks ve Engels bu zorunluluğu şu sözlerle tanımlar:

“Komünizm, bizce, oluşturulması gereken bir duruma, gerçekliğin kendisini uydurmak zorunda olduğu bir ideal değildir. Günümüzdeki durumu ortadan kaldıran gerçek hareketi komünizm olarak adlandırıyoruz. Bu arada yalnızca işçi olanların kitlesi -sermayeden ya da herhangi bir basit duyuma ulaşmaktan

uzak bulunan yığınla iş gücü- dünya pazarını şart koşar ve bu nedenle, rekabet dolayısıyla güvenceli bir geçim kaynağı olarak bu işin kendisinin artık geçici olmayan kaybı da dünya pazarını şart koşar. Demek ki proletarya yalnızca evrensel-tarihsel olarak var olabilir, tıpkı eyleminin, komünizmin, yalnızca ‘evrensel-tarihsel’ bir varlık olarak mevcut olabileceği gibi. Bireylerin evrensel-tarihsel varlığı, yani evrensel-tarihe dolaysız olarak bağlı olan bireylerin varlığı.⁵⁵

Bu uzun paragrafı günümüz literatürüne çevirecek olursak proletarya evrensel bir sınıftır çünkü emek-sermaye çelişkisi evrenseldir ve proletaryanın varlığı ve nihai kurtuluşu ancak evrensel olarak mümkündür. O halde Marksizmin evrenselciliği her şeyden önce nesnel, toplumsal koşulların ürünüdür ve bu evrenselliğin proleter içeriği şüpheye yer bırakmayacak düzeyde belirgindir. Bu içeriği hesaba katmadan evrenselliğin konu edildiği her yerde burjuva ideolojisini, Aydınlanmacılığı görmek, Marksizmi Aydınlanmacılık ile itham etmek, Marksizmin proleter özünü kavramamaktır. Biçim ile öz arasındaki diyalektik ilişkiyi anlamamaktır. “Fenomen... , ilkin varoluşu içinde özdür... Fenomen görünüş ve varoluşun birliğidir.”⁵⁶

Post-+... akımların ve yeni revizyonizmin anlamadığı tam da budur. Marksist evrenselliği basit bir ideolojik manipülasyona indirgemektir. Marksist evrensellik bir kez böyle tanımlandığında, evrenselliğin üzerini Aydınlanmadan devralınan bir kavram-kategori olarak çizmek kolay hale gelmektedir. Bu “Aydınlanmacı” kavramın Marksizme verdiği en büyük “zarar” da dogmatizme dayanak oluşturmasıdır! Proleter devrimler hep yerelin (tikelin) kavranamamasından başarısız olmuş, başarılı proleter devrimler ise bu nedenden ötürü yenilgiye uğramıştır. Şablonculuğa karşı çıkmak adına geliştirilen bu argüman, gerçekliğin bir yönünü ifade ettiği için yenilgi karşısında paniğe kapılan ara sınıfların zihinlerinde kendine kolayca yer açmıştır. Geriye dönüşler sonrası ikona kırıcılarının mirasyediliklerine yakışır bir tavır!..

Tikele tek yönlü vurgu, evrensel ile tikelin bağının koparılması daha derinlikli bir soruna işaret etmektedir: Marksist bilgi teorisinin inkârına, diyalektiğin yerine metafiziğin geçirilmesine hizmet etmektedir. Oysa tikel olmadan evrenselden söz edemeyiz. Evrensel olan tikeldir. Evrensel yasalar, kavramlaştırmalar tikelde sayısız gerçekleşme ve doğrulanma sonucunda evrensel nitelik kazanır. “Evrensel bağ her yanı (cihet) ve her şeyi kucaklar, nedensellik tek yanlı, parçalı ve eksik biçimde dile getirir bunu.”⁵⁷ Evrenselliği atıp tikeli yüceltmek, evrenselliğin gerçekliği bütünlüklü kavrayışından nedenselliğin gerçekliği tek yanlı, parçalı ve eksik kavrayışına yani geriye doğru atılmış bir adımdır.

Bu geri adım kendisini Marksist bilgi teorisine yaklaşımda olduğu gibi tikeli (yereli) anlamakta yaşadığı başarısızlıkta da göstermektedir. Örneğin, İbrahim Kaypakkaya’nın Türkiye koşullarını etkili bir biçimde çözümlemesi “yeni

55 A.g.e., s. 43

56 V. İ. Lenin, Felsefe Defterleri, s. 122

57 A.g.e., s. 128

revizyonizm” için bulutsuz gökyüzünde çakan şimşek mahiyetindedir. Onun Türkiye özgülünde çözümlediği iki temel sorun: Ulusal sorun ve Kemalizmin niteliği sorunudur. İbrahim Kaypakkaya'nın Kemalizmi faşizm olarak tanımlamasının evrensel bir faşizm tanımını ve var olanın bu evrensel ölçütlere göre değerlendirilmesini gerektirdiğini bir tarafa bıraktığımızda dahi bu durum değişmemektedir. İbrahim Kaypakkaya'nın tikeldeki başarısı karşısında secde edilmektedir. Evrenselleştirilmesini bağları koparıldığı için Kaypakkaya'nın tikel çözümlemesi çekirdek halinde kendine özgü bir Marksizm gibi sunulmaktadır. Öncelikle yeni revizyonizm için karanlıkta kaldığı ya da bilinçli biçimde karanlıkta bırakıldığı için ortaya çıkan başarı, abartılı biçimde övülmekte ve bu övgülerle göz boyamak istenmektedir. İbrahim Kaypakkaya, tamamen yerel (tikel) koşulların incelenme çabası içerisinde, kendi kendine büyük bir Marksist olmuş havası yaratılarak bu toz duman içerisinde “İbrahim kazanılmak”, daha doğrusu tahrif edilerek “çalınmak” istenmektedir.

Oysa İbrahim Kaypakkaya'nın, dönemindeki ideolojik saflaşmada yeri çok nettir: Modern revizyonizme karşı komünist çizgiyi temsil eden Marksist-Leninist-Maoist (MLM) kampta yer almıştır. Kurduğu partinin BPKD'nin ürünü olduğunu ısrarla vurgulaması, moda haline gelmiş bir siyasi söylemi basitçe tekrar etmek için değil yerel ile evrensel arasındaki tayin edici önemdeki bağları uygulamak içindir. Marksizm, günümüzde MLM, proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesinin en ileri teorisidir. İbrahim Kaypakkaya, bu en ileri teori ile donanarak yerlere yönelmiştir. Bunu yapabilmesi için önce yereldeki sınıf mücadelesinin bir parçası olması gerektiğini söylememize ihtiyaç olmasa gerekir.

İbrahim Kaypakkaya'nın Kemalizmi başarılı biçimde çözümleyebilmesi bu en ileri teori ile mümkün olmuştur. O, bir Maoist olarak ve bir Bolşevik olduğu için güvenilir bulduğunu özellikle belirttiği Şnurov'u temel alarak Türkiye koşullarını incelemiştir. Türkiye'nin yarı-sömürge, yarı-feodal sosyo-ekonomik yapıya sahip, burjuva devrimini tamamlayamamış geri bir ülke olduğu sonucuna varmıştır. Buraya kadar evrensel ve tikel uyum içerisindeydi. Yeni Demokratik Devrim, Türkiye devriminin ilk aşamasıdır. İbrahim Kaypakkaya'nın Deniz ve Mahir ve bir dönem içerisinde yer aldığı PDA revizyonizminden farklılaştığı ve onu komünist bir önder olarak olanca heybetiyle tarih sahnesine çıkaran başarısı tikelin özgünlüğünü evrenselleştirme içinde daha bütünlüklü kavramasıdır.

Bu çerçevede Yeni Demokratik Devrim'in yerel koşullara uyarlanması İbrahim Kaypakkaya'nın başarısının temelidir. Kemalizm hakkında TDH içerisinde hatta Komintern içerisinde yaygın olan hatalı görüşlerden ancak bu sayede kurtulabilmiştir. Şnurov'un hatta Stalin'in metinleri üzerinde yaptığı incelemelerde, o döneme kadar Marksist literatürde hâkim olan “büyük burjuvazi” tanımının bizim gibi ülkelerde komprador-bürokrat burjuvaziye denk düşüğünü kavraması, sıçrama noktasını oluşturur. Bu, Kemalizme dair her türlü yanlışlıktan kurtulmasını sağlamıştır. Kemalizmin küçük burjuvazinin veya milli burjuvazinin devrimci temsilcisi olmadığını kavraması, Türkiye'deki demok-

ratik devrim sürecini derinlemesine kavramasına hizmet etmiştir. Yarı-sömürge, yarı-feodal yapının demokratik devrim için ne anlama geldiğini, bu yapının somut durumunun devrimin görevlerini belirlemede ne derecede etkili olduğunu bütünlüklü kavramasını sağlamıştır. Dönemi itibarıyla bu sosyo-ekonomik yapının somut, özgün açılımını yapmaya fırsat bulamaması büyük bir eksiklik olarak her zaman varlığını hissettirmiştir. Bu görev gecikmeli de olsa nihayet 1. Kongre’de ardılları tarafından tamamlanabilmiştir.

İbrahim Kaypakkaya’nın “büyük burjuvazi”nin bizdeki karşılığını kavraması, “Kurtuluş Savaşı”nın niteliğinden başlayarak kurulan cumhuriyetin niteliği hakkındaki her türlü yanlışlığı ortadan kaldırmıştır. İbrahim Kaypakkaya bu sonuçlara Kürecik Bölge Raporu üzerinden ulaşmamıştır. Kürecik Bölge Raporu’nda bu sonuçların güncel somutlaştırılmasını göstererek ve analiz yöntemini sunarak genel siyasi çizgimizin somutlaştırılmasına dair MLM bir örnek vermiştir.

Benzer bir durum ulusal sorun için de geçerlidir. İbrahim Kaypakkaya’nın ulusal sorun ile ilgili bize bıraktığı metinlerde Lenin ve Stalin’in bu konuda oluşturdukları temel ilkelere bire bir sadık kaldığını görürüz. Ne zamanki sorun ülke özgülündeki biçimini incelemeye girmiştir, o zaman bu ilkelerin yaratıcı bir tatbiki ile karşılaşırız. Şeyh Sait İsyanı’na yaklaşımı bu bağlamda öğreticidir. İbrahim Kaypakkaya, İngiliz kışkırtması iddiaları gerçek olsa dahi bu isyanın ulusal-demokratik muhtevasını desteklemek gerektiğini savunmuştur. Ulusal sorun çözümünde komünist ilkelere bağlı kalarak Türkiye’deki ulusal sorunun Lenin’in kategorilendirmesinden hareketle 1. tipte bir ulusal sorun olduğunu tespit ederek bu sonuca ulaşmıştır. Bu sonuca ulaşmasında uluslararası komünist hareket içerisinde, komünist (MLM) saflarda yer alması belirleyici olmuştur. Bu sayede Türkiye’nin sosyo-ekonomik yapısını ve devrimin niteliğini doğru belirleyebilmiştir. Bu öncüllerden hareketle Leninist ilkelere sadık kalarak Türkiye’deki ulusal sorunu çözümlenmiş ve geç uluslaşmanın bir sonucu olarak 1. tipte bir ulusal sorunun varlığını tespit etmiştir. Bu tip ulusal sorunlar doğrudan emperyalizmi hedef almasalar da yerelden emperyalizmin uzantıları konumundaki egemen sınıfları hedef aldıkları, uygulanan ulusal baskıya direndikleri ve tavır geliştirdikleri oranda demokratik bir muhtevaya sahiplerdir. Bu nedenle İbrahim Kaypakkaya, döneminin çok ilerisinde bir açıklıkla Şeyh Sait İsyanı’nın ulusal baskıya yönelmiş demokratik muhtevasını desteklemek gerektiğini dile getirmiştir.

Yeni revizyonizm bu gerçekliği kavramadığı için Kaypakkaya’nın ulusal baskı karşısındaki demokratik direnişi sahiplenmesini siyasal İslamcılığın desteklenmesine tahvil etmek istemektedir. İŞİD’e devrimci diyebilenler, Kaypakkaya’nın Şeyh Sait İsyanı’nın ulusal niteliğine ve bu nitelikte ulusal baskıya yönelmiş demokratik içeriğe yaptığı haklı vurguyu çarpıtmaktadırlar. Yıkıcı olan her şeyi devrimci ilan edenler, İŞİD ve bilimum kökten dinci İslami hareketin seküler sistemlere yönelmiş yıkıcılığını alkışlamakla yetinmemekte, yıkımın gerici niteliğini gözden kaçırmaktadırlar. Her emperyalizm eleştirisinin ileri bir

tavri içermeyeceği açıktır. Biçime meftunluk yeni revizyonizmin temel özelliklerinden biridir. Nitekim Aydınlanmanın yarattığı iyimserlik, burjuva toplumun gerçekliğinin duvarına çarpıp dağıldığında, ortaya iki tavır çıkmıştı. 19. yüzyılda gelişen romantizm, egemen sınıfların tepkisi olurken Malby'den başlayarak sırasıyla kaba, ütöpik ve bilimsel sosyalizme ulaşan tepkiler ise proletaryanın, Aydınlanmanın yarattığı hayal kırıklığına yanıtı olmuştur.

Günümüzde emperyalist tekelci burjuvazinin romantizmi ilhya etme tutumu, post-+... akımlarda ifadesini bulan karşı Aydınlanma hareketi ile tamamen uyumludur. “Egemen sınıfın düşünceleri, her çağda egemen düşüncelerdir. Yani toplumun maddi egemen gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen fikri güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, bu sayede aynı zamanda zihinsel üretim araçlarının üzerinde de denetim kurar; böylelikle zihinsel üretim araçlarından yoksun olanların düşüncelerini de genel olarak kendine tabi kılar. Egemen düşünceler, egemen maddi ilişkilerin fikri ifadesinden, düşünceler halinde kavranan egemen maddi ilişkilerden yani o bir sınıfı egemen sınıf yapan ilişkilerden başka bir şey değildir; yani, onun egemenliğinin düşünceleridir.”⁵⁸

Büyük anlatıların sona ermesi, çok kültürlülük, evrensel yüksek değerler sisteminin kategorik olarak reddedilmesi ve nihayetinde Marksizmin Aydınlanmacı dogmalardan arındırılarak “saf”laştırılması, tüm bunlar, emperyalist tekelci sermayenin çıkarları ile uyumludur. Her türden ikona kırıcısı da evrenselliğe karşı tikeli öne çıkararak aralarındaki diyalektik bağı kopararak gerçekliğin bütünlüklü kavranışını imkânsız hale getirmek istemektedir. Böylece tekeller karşısında toplumu hareketsiz bırakarak ve sayısız çelişki arasında yönünü kaybettirerek emperyalist tekelci burjuvazinin iktidarını sürdürme çabasıyla objektif olarak uyumlu bir duruş ve düşünüş geliştirmektedir.

c) İlerlemecilik

Marks, “Tarih, tarihçilere bırakılamayacak kadar önemli bir iştir.” demiştir. Bu söz; tarihi materyalizmin, toplumsal tarihi, bilimsel biçimde inceleme zorunluluğuna yerinde bir göndermedir. Marksist literatürde içinde ilerleme sözcüğü bulunan her cümleyi “burjuva ilerlemecilik”, “Aydınlanmacılık”la malul ilan etmeyi alışkanlık haline getirmiş post-+... akımlar ve yeni revizyonizm ise ısrarla tarihin materyalist incelemesine karşı çıkmaktadır. Marksizm ya da komumuz özgülünde tarihi materyalizm, toplumların maddi gelişimlerini inceler, kurgusal bir ilerleme düşüncesinden hareket etmez, maddi gerçekliği kurguya uydurmaya çalışmaz. Yeni revizyonizmin ve post-+... akımların anlamadıkları ya da anlamazlıktan geldikleri tam da bu konudur. Bu nedenle de tarihi materyalizmin, toplumların maddi gelişim süreçleri hakkında, insanlığa doğru biçimde kazandırdığı anlama yeteneğinin önemini kavrayamamaktadırlar. Çünkü onlar, iki çeşit tarih yazımı kabul etmektedirler. Baştan böyle bir yazım tarzını kabul etmek dahi maddi gerçekliği, benimsenen tarih yazımına uydurmayı zorunlu kılar. Bu durumda maddi gerçeklik ne kadar kapsamlı ele alsın

58 K. Marks-F. Engels, Alman İdeolojisi, s. 52

da tam olarak kurgusallıktan kurtulamayacaktır.

Antik Çağ'ın ve Rönesans'ın tarih anlayışı döngüselidir. Hristiyan Orta Çağ'ı ve Aydınlanmanın (Aydınlanma esasta tarih dışıdır.) tarih anlayışı ilerlemecidir. İlerlemecilik esasta 19. yüzyılda gelişmiştir. Aydınlanmanın devrimci iyimserliği, her şeyin daha iyi olana doğru gelişeceği fikri, ilerleme fikrini nüve olarak barındırır fakat ilerlemeciliğin sistemli bir tarih anlayışı (felsefesi) haline gelmesi daha sonradır. Vico, Aydınlanma Çağı'nda yaşamıştır fakat döngüsel tarih anlayışının yaygınlaşması 19. yüzyılda, özellikle romantizmin gelişimi ile birlikte gerçekleşmiştir. Vico'nun, döngüsel tarihinin Montesque üzerindeki etkisi bilinmekle birlikte, bu etki sınırlı olmuştur. Döngüsel tarih anlayışının bir başka büyük tarihçisi İbn-i Haldun ise Rönesans ile çağdaştır fakat onun keşfedilmesi de çok sonraları olmuştur.

Rönesans'ın döngüsel tarih anlayışı, kilisenin günahahtan kurtuluşa doğru sürekli ilerleyen çizgisel tarih anlayışına karşı, Antik Çağ'ın döngüsel tarih anlayışına dönüşü ifade eder. Bu yönüyle Rönesans'ın tarih anlayışı geri dönüktür (retroperspektif). Kilisenin zaman içerisinde kurum olarak yozlaşması, barış ve kurtuluş sözü vermiş olmasına karşın sonu gelmeyen din savaşları, bu tarih anlayışının inandırıcılığını sarsmıştır.

“Böylece Rönesanslılar Antikitenin döngüsel tarih anlayışına geri döner. Onların gözünde tıpkı kışın ardından bahar gelmesi gibi uzun bir gerileme döneminden sonra Antik Çağ yeniden doğar.”⁵⁹

Her iki tarih anlayışının da nesnel zemini vardır. Kilisenin günahahtan kurtuluşa doğru sürekli ilerleyen tarih anlayışı, kendi varlığını meşrulaştırmaya yarayan ideolojik bir söylem içermekle birlikte, çok tanrıçılıktan tek tanrıçılığa geçiş ve ilk tek tanrılı din olan Museviliğin bozulmasını “telafi etme” düşüncesi, gerçek bir toplumsal ilerleme ile örtüşmektedir. Nihai hedefinin “Tanrının Krallığı”nın kurulması olması yani sanal bir hedefinin bulunması ve kilise egemenliğinin bu hedefe ulaştıracak araç olması, yüzü geleceğe, ileriye dönük bir tarih anlayışının geliştirilmesine olanak sunmuştur. Orta Çağ boyunca sadece din değil bilim de kilisenin denetiminde kalmıştır. Bu, toplumsal ve bilimsel gelişmeleri yavaşlatmış ama durdurmamıştır. Orta Çağ, her şeye rağmen üretkenliğin Antik Çağ göre arttığı bir çağ olmuştur.

Rönesans ve Antik Çağ'ın döngüsel tarih anlayışı toplumsal gelişim yasalarını belli ölçülerde açıklar. Devletler kurulur, gelişir ve yıkılırlar. Başlangıçlı olan her şeyin bir sonu da vardır. Bu açıdan içerisinde sınırlı bir diyalektik kavrayış barındırır. Çıplak gözle dahi görülebilecek bir hareketin tarih felsefesine aktarılmasıdır. Eski uygarlıkların, devletlerin, ören yerlerinin yakınında yaşayan ki bu ören yerleri o tarihlerde çok daha yaygındı, insanların bilincinde bu tarz bir döngüsel tarih fikrinin oluşması anlaşılırdır. Aynı kavrayışın çağlara aktarılması ise esasta yaşanan gelişmeyi açıklama ihtiyacından doğmuştur. Ne kilisenin ilerlemeci, çizgisel tarihi ne de Antik Çağ ve Rönesans'ın döngüsel tarihi bu

durumu açıklayabilmektedir. Kilise açıklama olarak “Tanrı Krallığı” ve günah-tan arınmayı sunmuştur. Antik Çağ ve Rönesans ise her şeyin olduğu gibi toplumların da bir döngüsünün olduğunu maddi harekete dayanarak açıklamaya çalışmış, bu döngünün somut nedenlerini açıklarken ise düşüncelerin gelişimi, asabiyet ilkesi, şehirlerin yozlaştırıcı etkisi gibi tali nedenlere dayanmıştır. Kilisenin çizgisel-ilerlemeci tarihi başından itibaren önemli bir kurgu içermektedir. Antik Çağ ve Rönesans’ın döngüsel tarihi ise özellikle çağların değişim süreçlerini açıklamakta kurgudan kurtulamamıştır. Her iki tarih anlayışına yön veren içkin neden insanlığın ilerlemesini açıklamaktır. Bu ilerlemenin maddi dayanaklarını ortaya koyamadıkları ölçüde kurguya başvurmuşlardır.

Marksizm bu kurgusal yaklaşımlarla arasına kalın bir çizgi çekmiştir. “Tarih, her biri önceki nesiller tarafından kendisine aktarılan materyali, sermaye kaynaklarını ve üretici güçleri kullanan, böylece bir taraftan geleneksel faaliyeti tamamen değişmiş koşullarda devam ettirirken bir taraftan da tamamen farklılaşmış bir faaliyet yoluyla eski koşulları değiştiren ayrı ayrı nesillerin birbiri ardı sıra sahneye çıkmasından başka bir şey değildir. Bu durum kurgusal olarak öyle çarpıtılabilir ki bir sonraki tarih bir önceki tarihin amacı haline getirilebilir. Örneğin, Amerika’nın keşfine, Fransız Devrimi’nin patlak vermesine zemin hazırlama amacı atfedilebilir. Böylece, tarih özel amaçlara sahip olur ve ‘birçok kişi arasında bir kişi’ haline gelir. Bu arada, eski tarihin ‘belirleme’, ‘amaç’, ‘tohum’ veya ‘fikir’ gibi sözcüklerle tanımlanması ise bir sonraki tarihin soyutlanmasından -önceki tarihin sonraki tarih üzerindeki aktif etkisinden elde edilen bir soyutlamadan- başka bir şey değildir.⁶⁰

Burada Marks ve Engels esas olarak 19. yüzyıl kurgusal idealist tarih anlayışını eleştirmektedir. Eleştirilen aynı zamanda kilise Orta Çağının özel amaca bağlı ilerleme anlayışdır. Kilise anlayışında tarihin özel amacı, günah-tan kurtuluş olurken kurgusal tarihte bir başka gerekçe olabilir.

Döngüsel tarih anlayışı bu anlayıştan “amaçsız”, “doğal” görünmesi ile ayrılır. Bu anlayışta toplumlar ve çağlar bizim bilmediğimiz nedenlerle birbirini takip eder. Kışın sonunda bahar gelmesi gibi kötü zamanlardan sonra da iyi zamanlar gelir. Toplumsal gelişim, “Su akar yatağını bulur.” misali kendiliğindedir. Dolayısıyla endişeye mahal yoktur. Tarih, Orta Çağ ve 19. yüzyıl kurgusal ilerlemeciliğinde olduğu gibi “özel amaçlar” gütmeyen fakat insanın maddi etkinliği de bu döngüsellik içinde belirleyici bir unsur olarak hesaba katılmaz. Dolayısıyla önceden kestirilemezlik ve rastlantılar belirleyici bir hal alır. Bu nedenle döngüsel tarih anlayışı da insanın bilinçli çabasını dışladığı, rastlantıya ve bilinemezliğe merkezi rol verdiği ölçüde kurguya başvurmak zorunda kalır. Madalyonun bir yüzünü çizgisel-kurgusal ilerlemeci tarih diğer yüzünü döngüsel tarih anlayışı oluşturur.

Marksizmin hareket noktasını oluşturan öncüller keyfi olarak seçilmiş öncüller ya da dogmalar değildir. Marksizm gerçek bireylerden hareket eder. Bu bireylerin faaliyetlerinin yanı sıra hem hazır buldukları hem de kendi faaliyetleri ile

60 K. Marks-F. Engels, Alman İdeolojisi, s. 52

yarattıkları maddi koşulları konu eder. Bu öncülleri ampirik olarak saptamak mümkündür.

“Bütün bir insanlık tarihinin ilk öncülü, hiç kuşkusuz, canlı insan bireylerinin varlığıdır. Dolayısıyla saptanması gereken ilk olgu, bu bireylerin fiziksel yapısı ve bu yapı sonucunda doğanın geri kalanıyla kurdukları ilişkilerdir. Tüm tarih çalışmaları bu doğal temellerden ve tarih boyunca insan eylemi tarafından bu temelde meydana getirilen değişikliklerden hareket etmek zorundadır.”⁶¹ Marksist tarih, incelemesinin merkezine insanın maddi varlığını ve bu maddi varlığın yeniden üretilmesini koyar. Bu nedenle işe insanın fiziksel yapısından başlar. İnsanı doğanın bir parçası olarak kavramak Marksizme özgü değildir. İnsan varlığının doğanın bir parçası olarak incelenmesi Aydınlanmanın karakteristiklerinden biridir. İnsanın doğal varlığının (tanrı tarafından özel yaratılmadığının) bilimsel doğrulanması Darwin’in evrimi açıklaması ile gerçekleşmiştir. Marks ve Engels’in “Evrim Teorisi”ni coşkuyla selamlamaları ve teorilerinin doğrulanması olarak tanımlamaları tesadüf ya da bilime duyulan tek yanlı kör bir nançla ilgili değildir. Evrim Teorisi’nin insanın maddi varoluşunu materyalist temelde açıklamasının ve tarihi materyalizmin çıkış noktasını bilimsel olarak doğrulamasının ürünüdür.

Bugün biliyoruz ki evrim, bilimsel bir gerçektir. Her gün bulunan yeni kanıtlarla bu tekrar tekrar doğrulanmaktadır. Yine Evrim Teorisi sayesinde biliyoruz ki insanın fizyolojik yapısında yaklaşık 5,5 milyon yıldır biyolojik anlamda kayda değer bir gelişme olmamıştır. İnsanın var olduğu koşullardan farklılaşmasının temelini iki ayak üzerine doğrulması, bebeğin kafatası kemikleri arasında boşlukların bulunması ve bu kemiklerin esnekliği sayesinde beynin gelişimini doğumdan sonra da sürdürebilmesi sağlamıştır. Bu iki “yeni” evrim, insanın diğer türlerden farklılaşmasının maddi zemini olmuştur. Evrimin kesintisiz bir biçimde sürmesine karşın bu iki evrim halkası ile kıyaslanacak önemde sıçramaya denk gelecek evrimsel gelişmeler yaşanmamıştır. Bu nedenle insanın evrimi iki temelde incelenir. İlki, biyolojik evrimdir ve canlı bir organizma olarak insanın biyolojik değişimini konu edinir. İkicisi, insanın kültürel evrimidir. Bütün tarih, bilinen ve bilinmeyen toplumsal tarih, aslında insan türünün kültürel evriminden başka bir şey değildir. İnsan türü biyolojik olarak 5,5 milyon yıldır kayda değer bir gelişim göstermemiş olmasına rağmen türünü sürdürmek adına doğada ve toplumsal varlığında büyük değişimler yaratarak varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Sınıflı toplum tarihi, bu tarihin çok yeni ve sınırlı bir alanını oluşturur. Kim ne derse desin insan toplulukları 5,5 milyon yıl önceki atalarından evreni, doğayı, toplumu tanıma, kavrama ve değiştirme kapasiteleri bakımından kıyas kabul etmeyecek derecede ileridedir. İşte Marksizm bu ilerlemeyi tespit eder ve bunun nedenlerini bilimsel bir biçimde açıklar. Bu ilerlemeyi tespit etmek henüz tarihten kurguyu kovmaya yetmez. Burada belirleyici olan bu ilerlemenin altında yatan nedenleri bilimsel biçimde açıklayabilmektir. Tarihi materyalizm ya da Marksist tarih bu bilimin adıdır.

“İnsanlar, kendi geçim araçlarını üretmeye başlar başlamaz kendilerini hayvanlardan ayırmaya başladılar. Bu, onların fiziksel yapılarının koşulladığı bir adımdır. İnsanlar kendi geçim araçlarını üretirken dolaylı olarak maddi yaşamlarını da üretirler... Bireylerin hayatlarını ortaya koyuş tarzı, onların ne olduklarını da ortaya koyar. Dolayısıyla onların ne oldukları üretimleriyle - ne ürettikleriyle olduğu kadar nasıl ürettikleriyle de örtüşür. Bu nedenle bireylerin ne oldukları, onların maddi üretim koşullarına bağlıdır.”⁶²

Burada tarihi materyalizmin temel kavrayışı ile karşı karşıya bulunmaktayız. Marks ve Engels çözümlmelerini bu noktada sonlandırmamışlardı. Toplumsal üretimin ancak nüfus artışı ile mümkün olacağını çünkü böyle bir nüfus artışı olmadan toplumsal ilişki geliştirme zorunluluğunun oluşmayacağını göstermişlerdir. Bu ilişkilerin de üretim tarafından belirlendiğini vurgulamışlardır. İş bölümünün gelişimi ile birlikte tarım, ticaret ve sanayi -ilk zamanlar için zanaat olarak okumak gerekir- arasındaki ayrım belirginleşmiş ve bu ayrımın kır ile kent arasında ayrıma yol açmasını açıklamışlardır. İş bölümünün gelişimini farklı mülkiyet ilişkileri üzerinden izleyebileceğimizi göstermişlerdir. Çünkü “İş bölümündeki gelişim aşamaları, bir o kadar mülkiyet ilişkilerini temsil eder.”⁶³ Başlangıçtaki iş bölümünün basitliği, ifadesini ilk mülkiyetin kabile mülkiyeti olmasında bulur. Bu mülkiyet biçimi, kabileler arası anlaşmalar ve fetihlerle kent içinden oluşan antik komün ve devlet mülkiyeti biçimine dönüşmüştür. Buradan taşınmaz malların mülkiyetine evrilmiş ve özel mülkiyete dayalı toplumlar gelişmeye başlamıştır.

Marks ve Engels, kendi düşüncelerini netleştirmek için kaleme aldıkları Alman İdeolojisi’nde yaptıkları bu çözümlmeyi yeni gelişmeler ışığında daha da geliştirmişlerdir. Marks, bu düşünceleri en yetkin haliyle “Ekonomi Politığın Eleştirisine Katkı”da dile getirmiştir:

“Ulaşmış olduğum ve bir kez ulaşıldıktan sonra incelemelerime kılavuzluk etmiş olan genel sonuç, kısaca şöyle formüle edilebilir: Varlıklarının toplumsal üretiminde, insanlar, aralarında, zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan belirli ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri; onların maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişme derecesiyle örtüşür. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun iktisadi yapısını, belirli toplumsal bilinç biçimleriyle örtüşen bir hukuki ve siyasal üst yapının üzerinden yükseldiği somut temeli oluşturur. Maddi yaşamın üretim tarzı, genel olarak toplumsal, siyasal ve entelektüel yaşam sürecini koşullandırır. İnsanların varlığını belirleyen şey bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır. Gelişmelerinin belirli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde devindikleri mevcut üretim ilişkilerine ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan, mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar. İktisadi temeldeki değişme, kocaman bir üstyapıyı çok ya da az

62 A.g.e., s. 30

63 A.g.e., s. 31

bir hızla altüst eder. Bu gibi altüst oluşların incelenmesinde, daima, iktisadi üretim koşullarının maddi altüst oluş ile -ki, bu, bilimsel bakımdan kesin olarak saptanabilir-, hukuksal, siyasal, dinsel, artistik ya da felsefi biçimleri, kısaca, insanların bu çatışmaların bilincine vardıkları ve onu sonuna kadar götürdükleri ideolojik biçimleri ayırt etmek gerekir. Nasıl ki bir kimse hakkında, kendisi için taşıdığı fikre dayanılarak bir hüküm verilmezse böyle bir altüst dönemi hakkında, bu dönemin kendi kendini değerlendirmesi göz önünde tutularak bir hükme varılamaz; tam tersine, maddi yaşamın çelişkileriyle toplumsal üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çatışmayla açıklamak gerekir. İçerebildiği bütün üretici güçler gelişmeden önce, bir toplumsal oluşum asla yok olmaz; yeni ve daha yüksek üretim ilişkileri, bu ilişkilerin maddi varlık koşulları, eski toplumun bağrında çiçek açmadan asla gelip yerlerini almazlar. Onun içindir ki insanlık önüne, ancak çözüme bağlayabileceği sorunları koyar. Çünkü yakından bakıldığında her zaman görülecektir ki sorunun kendisi, ancak onu çözüme bağlayacak olan maddi koşulların mevcut olduğu ya da gelişmekte bulunduğu yerde ortaya çıkar. Geniş çizgileriyle Asya üretim tarzı, antik çağı, feodal ve modern burjuva üretim tarzları, toplumsal ekonomik biçimlenmenin ileriye doğru gelişen çağları olarak nitelendirilebilirler. Burjuva üretim ilişkileri, toplumsal üretim sürecinin en son uzlaşmaz karşıtıktaki biçimdir - bireysel karşıtlık anlamında değil, bireylerin toplumsal varlık koşullarından doğan bir karşıtlık anlamında; bununla birlikte burjuva toplumun bağrında gelişen üretici güçler, aynı zamanda, bu karşıtlığı çözüme bağlayacak olan maddi koşulları yaratırlar. Demek ki bu toplumsal oluşum ile insan toplumunun tarih öncesi sona ermiş olur.⁶⁴

Bu alıntıyı bilinçli olarak bu kadar uzun tuttuk. Çünkü tarihi materyalizmi kusursuz bir biçimde tanımlıyor. Burada yer alan ilkeler sayesinde tarih, toplumsal bir bilim haline gelmiş ve tarihten her türlü kurgu ve spekülasyonun kapı dışarı edilmesi mümkün hale gelmiştir. Tarihi materyalizm, ideoloji ile politika arasındaki maddi bağı açığa çıkarmış ve politikadan da subjektif-spekülatif yaklaşımları kovmuştur. Bütün geçmiş (sınıflı toplumlarda) tarihin sınıf mücadeleleri tarihi olduğunun açığa çıkarılması tarih çözümlemesinde olduğu gibi politikada da bilimsel yaklaşımı mümkün kılmıştır. Çünkü maddi üretimin sanat durumu, sınıfların karşılıklı konumlanışları ve aralarındaki mücadeleler kavranmadan toplumun gelişimi ve bu gelişimin yönü doğru kavranamaz. Bu mücadelenin üstyapıdaki biçimleri olan hukuksal, siyasal, dinsel, artistik, felsefi biçimlerin yani ideolojik biçimlerin üzerinde yükseldiği nesnel gerçeklik doğru tanımlanamaz. Bu nesnel zemin kavranmadığında Aydınlanmacıların burjuva toplum tasavvurları, ütöpik sosyalistlerin sosyalizm tasavvurları, hepsi ahlak tartışmalarının sonucunda ortaya çıkmış, ideolojik formlarını aşamamış düşünceler olmaktan öteye geçememiştir. Sosyalizm deha sorununa indirgenmiş, deha sahibi bireyin geliş tarihine göre "kurtuluşun" erken ya da geç olacağına inanılmıştır. Ütöpik sosyalistler, kapitalizmi eleştirmekten ve toptan reddetmekten başka bir şey yapamamışlardır. Çünkü fikirlerinin nesnel zemini ile

64 Karl Marks, Ekonomi Politüğün Eleştirisine Katkı, Sol Yay., Ankara 2005, s. 39-40

doğru bir bağ kuramamışlardır.

Tarihi materyalizm, üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkilere dikkat çekerek politikanın bilimsel temelde üretilmesine de olanak sunmuştur. Bir üstyapı kurumu olarak politika ideolojiye dâhildir. İdeolojik üstyapı politikayı içerir. Politikanın nesnel dayanağı sınıf mücadelesidir. Sınıf mücadelesinin nesnel dayanağı ise üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkidir. Sınıfların üretimdeki konumları anlamına gelen üretim ilişkilerinin somut maddi toplumsal üretim içindeki yerlerinin doğru belirlenmesi, bilimsel politikanın da çıkış noktasını oluşturur. Sınıf çıkarlarının tesis edilmesi anlamına gelmek üzere politika ancak bu temel doğru kavrandığında ideolojik üstyapının aldatıcı görüntülerinin peşine takılmaktan kurtularak adına politika yapılan sınıfın gerçek çıkarlarının tesisi için mücadele verilmesini koşullayabilir. Tüm üstyapıyı kapsayan ideoloji, sınıfın iktidar perspektifini belirler, politika ise bu iktidarın her alanda kurulması mücadelesidir. Nihai hedeften, iktidardan, gelecek tahayyülünden yani ideolojiden azade bir politika neyi kurması gerektiğini bilemeyeceği için diğer sınıfların çıkarlarının ideolojik biçimleri tarafından kolaylıkla yoldan çıkarılabilir ve sınıfının çıkarlarının aleyhine çalıştırılabilir. Her dönem egemen olan düşünceler, egemen sınıfların düşünceleri olduğu için ideoloji ile politika arasındaki bağın koparılması en çok dönemin egemen sınıflarının işine yarar. Çünkü onlar iktidardadır, ideolojik üstyapı az ya da çok, iyi ya da kötü fakat egemen sınıfın iktidarını temsil eder. Egemen sınıf baskı altında tuttuğu sınıfları kendi çıkarlarının ideolojik biçimlerine bu sayede tabi kılabilir. Tarihi materyalizm, üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkilerin belirleyiciliğini, sınıflı toplumlarda bu çelişkilerin sınıf mücadelesi biçiminde tezahür ettiğini göstererek işte bu tehlikeyi ortadan kaldırmış ve politikayı maddi bir dayanağa kavuşturmuştur.

Marksist tarih görüşünü özetleyen alıntımıza dönersek buradan üç sonuca ulaşabiliriz. Elbette tarihi materyalizm çok daha derinlikli ve bütünlüklü bir dünya görüşüdür. Alıntıya sadık kalarak ulaştığımız sonuçların ilki, toplumsal devrimler çağının ancak üretici güçlerin gelişimini engellemesi halinde mümkün olmasıdır. Bu görüş özellikle II. Enternasyonal revizyonizmi tarafından “üretici güçler teorisi” ne temel gerekçe yapılmış ve çarpıtılmıştır. Üretici güçleri geliştirdikleri gerekçesi ile sömürgecilik ve emperyalizm meşrulaştırılmış; sosyal-demokrasi, burjuvazinin suç ortağı yapılmıştır. Komünistler, tarihi materyalizmin bir biçimde, tek yanlı ele alınarak çarpıtılmasına karşı çıkmışlardır. “Üretici güçler teorisi” tek yönlü bir ilerleme anlayışına dayanan tarih çözümlemesidir. Bu, tarihi materyalizm değildir; kilisenin ve Aydınlanmanın idealist ilerleme düşüncesinin Marksizme dâhil edilme çabasını ifade etmektedir. Bu çarpıtmadan hareketle Marksist literatürde ilerlemeden bahsedilen her yerde burjuva ilerlemeciliğinden bahsedildiğini ileri sürmek ve bu nedenle Marksizmi burjuva ilerlemeciliğine, Aydınlanmaya taviz vermekle itham etmek, en az “üretici güçler teorisi” kadar tek yanlı bir ele alış ve çarpıtmadır. Marksizm, toplumun bağrındaki çelişkilerden bahseder. “Toplumun maddi üretici güçlerinin o zamana kadar içinde devindikleri üretim ilişkileri ile ters düşmesinin”

devrimler çağını başlatacağını vurgular. Özcesi, verili bir toplumun iç dinamiklerinden, iç çelişkilerin belirleyiciliğinden hareket eder.

Emperyalizm ise sömürge ve yarı-sömürge uluslar için dış etkindir. Emperyalizmin bu toplumları sömürmesi sadece etik bir sorun olarak karşımıza çıkmaz. Emperyalizm, sömürsünü devam ettirebilmek için bu toplumların iç dinamiklerini baskılar, tahrip eder. Bu tahrip etme, iki yönlüdür. Bir yandan sömürünün verimliliğini düşüren eski üretim tarzını tahrip eder diğer yandan yeni üretim tarzının gelişimini engeller. Dolayısıyla bu toplumların gelişimi dışsal baskılarla yavaşlatılır, yerine göre geriletir. Marksizm bu geriletmeye karşı çıkar. II. Enternasyonal revizyonizminin “üretici güçler teorisi”nde dile getirdiği anlayış ise eski rejime yönelmiş yıkıcı dış baskıyı doğrudan, kendiliğinden yeninin kurulmasına hizmet eder nitelikte ele alır ve olumlar. Böylece emperyalist sömürü ve baskının yarattığı her türlü tahribat onaylanır, ona ilerici bir rol biçilir. İç dinamiklerin tahrip edildiği yerde gerçek bir toplumsal gelişimden bahsedilemeyeceğini göz ardı eder. Daha gelişkin üretim ilişkileri, bu ilişkilerin maddi varlık koşulları eski toplumun bağrında yeşermeden asla gelip yerlerini almazlar. Emperyalizm, baskı altına aldığı ülkelerde tam da bu yeşermenin koşullarını tahrip eder. Marks bu nedenle “İnsanlık ancak önüne çözebileceği sorunları koyar.” dedikten sonra eklemiştir: “Sorunun kendisi, onu çözüme bağlayacak olan maddi koşulların mevcut olduğu ya da gelişmekte bulunduğu yerde ortaya çıkar.” Emperyalist sömürü bu koşulları tahrip eder. Öte yandan toplumların iç dinamikleri baskılanmadan geliştiği durumlarda, sosyalizmin maddi koşullarını en gelişkin biçimde bağrında taşıyan toplumsal formasyon, sömürü düzeninin hâkim olduğu toplumlar içinde en ileri toplumu temsil eder. Buna göre; feodal toplum köleci toplumdaki, kapitalist toplum feodal toplumdaki, emperyalizm “serbest rekabete” dayanan kapitalizmden daha ileri toplumsal koşulların varlığını temsil eder.

Buradan hareketle ikinci sonuca ulaşırız. Burjuva toplum, “üretim sürecinin en son uzlaşmaz karşıtlıktaki biçimi”dir. Günümüzde burjuva toplumun karşılığı emperyalizmdir. Bu bağlamda burjuva toplumun klasik kapitalizm ile emperyalizmi kapsadığını belirtmeliyiz. Her ikisinin temel özelliği artı-değer sömürsü üzerinde yükselmeleri ve üretimi toplumsallaştırmalarıdır. Üretimin toplumsallaşması ile üretim araçlarının özel mülkiyeti, burjuva toplumunun temel çelişkisidir. Bu çelişkiyi çözüme kavuşturacak toplumsal güç ise proletaryadır. Proletarya, kapitalizmin çocuğudur. Onunla birlikte tarih sahnesine çıkmıştır. Bu nedenle burjuva toplumun bağrındaki çözüm gücüdür. “Üretim sürecinin en son uzlaşmaz karşıtlıktaki biçimidir.” belirlemesi, kapitalizmin, sınıfsal sömürüye dayalı sistemlerin en sonuncusu olduğunu ifade etmektedir. Zira proletarya sömürden kurtulmak için kendisiyle birlikte tüm sınıfları ortadan kaldırmak zorundadır. Bunun nedeni de artı-değer sömürsüdür. Artı-değerin kaynağı proletaryanın karşılığı ödenmemiş emeğidir. Kapitalist üretim, proletarya olmadan var olmaz. Proletarya ise her türlü üretim aracından koparıldığı için bireysel olarak kurtuluşu mümkün değildir. Keza kapitalizmde tek tek proleterlerin “kurtularak” burjuvalaşmaları çok daha fazla emekçinin üre-

tim araçlarından kopararak proleterleşmesini zorunlu kılar. Bu da “kurtulan” her proletere karşı “onlarca”, “yüzlerce” kişinin proleterleşmesini zorunlu hale getirir. Proletarya, sınıf olarak bu fasit daireyi ancak tüm sınıfları ortadan kaldırarak kırabilir. Sınıfları ortadan kaldırmanın ilk adımı ise üretimin toplumsallığı ile üretim araçlarının özel mülkiyeti arasındaki çelişkinin toplum lehine ortadan kaldırılmasıdır. Bu, kapitalist toplumdan sosyalist topluma geçilmesi anlamına gelir. Sosyalist toplum, komünist toplumun ilk aşaması olarak hâlâ sınıfları bağrında barındırır ama sömürüyü ortadan kaldırır. Sınıfların nihai olarak ortadan kalkacağı toplum, komünist toplumdur.

Marks, “İnsan toplumunun tarih-öncesi sona ermiş olur.” derken insanlığın, üretici güçlerin sınırlılığında kaynaklı zorunlu olarak birbirine karşı çıkarılara bağlı sınıflara bölünmüş olmasının ve insanın insan tarafından sömürülmesi dâhil insanın her türlü düşürülmüşlüğüne son bulmasını kastetmektedir. Burjuva toplum bu düşme halinin en somut, en keskin yaşandığı son toplum olacaktır. Burjuva toplum “insan toplumunun tarih-öncesinin” son toplumdur. İnsanlığın gerçek tarihi, insana yakışır bir tarih, komünist toplumla birlikte başlayacaktır. Ama komünizm tarihin sonu değildir. “Komünizm, binlerce yıl sürecektir. Komünizm altında nitelik değişiklikleri olmayacağına, komünizmin nitelik değişiklikleriyle farklı aşamalara bölünmeyeceğine inanmıyorum! Asla inanmıyorum! Nicelik niteliğe, nitelik niceliğe dönüşür. Komünizmin milyonlarca yıl hiç değişmeden nitelik bakımından hep tamamen aynı kalabileceğine inanmıyorum. Diyalektiğin ışığında böyle bir şey düşünülemez. Örneğin, şu ‘herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre’ ilkesi var. Bir milyon yıl hep aynı iktisat bilgisiyle idare edebileceklerine inanıyor musunuz? Hiç düşündünüz mü bu meseleyi? Eğer öyle ders kitabı her şeye yeterdi ve diyalektik ölmüş olurdu.”⁶⁵

Tarihi materyalizm diyalektiktir. Bu, aynı zamanda tarihi materyalizmin sadece sınıflı toplumların tarihini çözümlenmekle sınırlı bir tarih görüşü olmadığı anlamına gelir. Marks, “İnsanlığın tarih-öncesi sona erecek.” dedikten sonra daha ötesi için yorum yapmamıştır. Çünkü komünist toplumu ve onun çelişkilerini bugün görmenin, tam da komünist üretim ilişkileri mevcut toplumun bağrında henüz yeşermediği için mümkün olmadığını bilmektedir. Bu nedenle geçmişi ve bugünü çözümlenmekle bugünün içerisinden çıkması gerekeni (sosyalizm) göstermekle yetinmiştir. İnsanın “gerçek tarihini” çözümlenmeyi gelecek kuşaklara bırakmıştır. Bütün sınıflı toplum tarihinin itici gücünün sınıf mücadelesi olduğunun keşfi, sınıflı toplumlara yön veren gücü anlamamızı sağlamıştır. Artı-değerin keşfi ise kapitalist toplumun özgün diyalektiğini açıklamıştır. Böylece Marksizm bize bütün bir insanlık geçmişini kavramanın anahtarını sunmuştur. Bu anahtarın adı, tarihi materyalizmdir ve ne döngüsel ne de çizgisel ilerlemecidir; maddi yaşamın üretilmesinden hareket ederek toplumu çözümler. Her toplumun özgün çelişkisini, diyalektiğini ortaya çıkararak onu nesnel güçler üzerinden kendisinden önceki ve sonraki toplumlara bağlar. Bunun içinde ekonomik temel ya da maddi üretici güçlerin somut gelişme düzey-

lerini hareket noktası olarak alır. Bu, bilimsel bir doğrulukla saptanabilecek bir zeminden hareket edildiği anlamına gelir. Böylece kurgu ve spekülasyon, tarihten kapı dışarı edilir. Zira üretici güçler ile üretim ilişkilerinin maddi durumu ile örtüşen ideolojik üstyapısı bu maddi varlıklardan hareketle nesnel bir biçimde çözümlenebilir. Bu, üstyapıdaki mücadelelerin, bireylerin kafalarındaki düşünceler vb. olmaktan çıkmasına, şu veya bu sınıfın çıkarlarını gerçekleştirilmeye veya meşrulaştırmaya yönelmiş gerçek hareketin ideolojik biçimleri olarak kavranmalarına olanak sunar. Bu da bizi üçüncü sonucumuza ulaştırır.

Toplumların kendi kendilerini değerlendirmelerine kulak asmadan “bu değerlendirmeleri maddi yaşamın çelişkileriyle toplumsal üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çatışmayla açıklamak” gerekir. Bu yaklaşım bize politikanın nesnel-bilimsel zeminini de sunmaktadır. Çünkü bugün yapılan her şey, gelecekte tarihin inceleme konusu haline gelecektir. Bugüne ise politikayla biçim veririz. Bu yönüyle politika güncel tarihtir ve yukarıda aktardığımız belirleme ile tarihten kovulan spekülasyon, politikadan da kovulmuş olur ama biz politika çözümlememizi burada kesip tarihten devam edeceğiz.

Toplumların tarihi bize göstermektedir ki insan, kendini hayvanlar dünyasından ayırmayı başardığı andan bu yana ilerleme içerisinde. Bu ilerleme iddia edildiği gibi tek yönlü ve her şeyin daha iyiye gittiği biçiminde değildir. Marksizm de bu tarz bir ilerleme savunusu yapmamaktadır.

Komün mülkiyetinden özel mülkiyete geçiş, sınıflı toplumların gelişimi, kadının cins olarak düşürülmesi, ikincil cins olarak tanımlanması ile el ele gitmiştir. Engels bu düşürülmeyi etraflıca analiz etmiştir. Keza “ilkel komün” adı yaptığı çağrışımın aksine, zorunluluğa, kısıtlılığa, yaşam şartlarının insan türünün her bir bireyi için eşit zorluğa dayandığı, ilkel bir topluluğa yapılan göndermedir. Özel mülkiyet, topluluğun yaşamını sürdürmesi gerekenden fazla ürün ürettiği ve bu ürünün topluluğun varlığını sürdürmesine yaptığı olumlu katkının varlığına işaret eder ve zorunluluklar dünyasından özgürlükler dünyasına atılmış dev bir adımı temsil etmektedir. Özel mülkiyet, maddi yaşamın istikrarlı bir biçimde sürdürülebilmesi için gereken üretici güçlerin belirli bir düzeye ulaşmasını ve bu düzeyin devamlılığını şart koşar. Bu istikrarın iş bölümü ve insanın insanı sömürmesi ile el ele gitmesi ve kadını ikincil cins durumuna düşürmesi ise ilkel eşitlikten geriye doğru atılmış bir adımdır. Buna rağmen özel mülkiyete geçiş, insan türünün varlığını daha istikrarlı hale getirdiği doğaya ve doğal süreçlere bağımlılığının azalmasını ürünü olduğu için son tahlilde ileriye doğru atılmış bir adımdır. Bu adımda ilerleme ve gerileme iç içedir.

Her sınıflı toplum bir öncekinden daha yüksek emek üretkenliği sağladığı ölçüde bir öncekini alt edebilmiş ve kalıcılaşabilmiştir. Emek üretkenliğinin artırılması daha yetkin iş bölümü ve gelişmiş üretici güçleri şart koşar. Bu nedenle köleci toplum, ilkel topluluğun bağrından çıkabilmiştir. Köle emeği ilkel topluluktaki iş bölümünden daha üretken olduğu için kullanılmıştır. Böylece geçmişte “fazla boğaz” oldukları için öldürülen esirler, köle olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu, savaş esirleri için hayatta kalmak ve neslini sürdürebilmek

anlamına geliyordu. Ataerkil kölelik ise sınıfsal farklılaşmadan doğmuştu.

Feodal toplum, çökmüş köleci toplum içerisinden doğumunu ve esas olarak gelişimini serf emeğinin köle emeğinden daha üretken olmasına borçludur. Serfler toprak sahipleri için üretirken bir kısım üretim araçlarına sahip olabildikleri gibi toprak sahibine verdikleri payın dışında kalan ürünü sahiplenebiliyorlardı. Bu, serfin, işine tamamen yabancı köleden (üretim aracı derekesine düşürülmüş insandan) daha üretken olmasını sağlıyordu. Serf, insani değer bakımından köleden bir adım ileriye gitmiş olduğu gibi işine kendi çıkarı için daha fazla özen göstermesi emek verimliliğini artırmıştır. Bu da feodal toplumun köleci toplumun yerini almasını sağlamıştır.

Kapitalist toplum da çökmüş feodal toplumdaki daha yüksek emek üretkenliği sağlayabildiği için feodal toplumun yerini almıştır. Kapitalizmde işçi, hukuki anlamda tamamen “özgürleşmiş” fakat geçim araçlarından kopararak iş gücünü satmaya mecbur bırakılmıştır. Özgürlük içinde zorunluluğu barındırmaktadır. Genel anlamda kapitalizm, soyut emeğin somut emeği (işçiyi/insanı) denetim altına almasıdır. Bu nedenle kapitalizm, insanlar arasındaki her türlü ilişkiyi en yalın haline, ekonomik biçimlere indirgeyerek insanın insana ve insanın emeğine yabancılaşmasını en üst düzeye çıkarır.

Marksizm, tüm toplumsal üretim tarzlarının olumlu ve olumsuz yönlerini bütünlüğü içinde kavrar. Toplumların son tahlilde ilerlemeyi temsil edip etmediğini emek üretkenliği, iş bölümünün yetkinliği gibi üretici güçlerin gelişim düzeyleri üzerinden belirler, tanımlar. Kilisenin ya da Aydınlanmanın ilerleme anlayışı tek yanlıdır, sadece ilerlemeyi uygular ama bu ilerlemenin yol açtığı toplumsal sorunları ve bu sorunların çözümlerini konu etmez. Sadece var olanı belirlemekle ve meşrulaştırmakla yetinir.

Nitekim sosyalizmden geriye dönüşler sonrası, burjuvazi “tarihin sonunu” ilan etmiş, kapitalizmin Marksizmin öngördüğü gibi çökmediğini, sınırların ortadan kalktığını ve bolluk toplumuna geçildiğini ileri sürmüştü. Kapitalizmde, onun çöküşünü zorunlu kılan, üretimin toplumsal niteliği ile üretim araçlarının özel mülkiyeti arasındaki çelişkinin çözüldüğü hakkında hiçbir kanıt sunmadan kapitalizmin krizlerini yönetebildiği ve kendini yenilemeyi başardığı iddia edilmiştir. Daha yazılanların mürekkebi kurumadan sınırların sermaye için kalktığı, “bolluk”un ise eskisinden daha küçük bir azınlık için söz konusu olduğu anlaşıldı. Neoliberalizmin çöküşünün açıkça ilan edildiği günümüzde “tarihin sonuna” geldiğimiz iddiası çoktan tarih olmuştur. Burjuva ilerlemeciliği kapitalizmin günahlarını aklamaktan öteye geçemez. Marksizmde burjuva ilerlemeciliği bulmak ya Marksizmi anlamamaktır ya da tahrif etmektir. Marksizm, kapitalist sömürüyü kesin biçimde çözümlenmiş ve kapitalist toplumu tarihte yerli yerine oturtmuştur. Kapitalist toplum; toplumsal üretim sürecinin uzlaşmaz karşıtıktaki en son süreci, insan toplumunun “tarih-öncesi”dir.

Burjuvazi, elbette saldırısını sonlandırmadı. “Tarihin sonunun” gelmediği “anlaşıldığında” bu sefer de Marksizmin nerede hata yaptığı keşfine çıktı. Yeni

revizyonizm de bu keşfe gönüllü dâhil olmuş ve birdenbire tarihin “düz bir çizgi” biçiminde ilerlemeyebileceği keşfedilmiştir. Marksizm, aksini iddia ediyormuş gibi davranılmış ve Marksist literatürde içinde ilerleme geçen her sözcük “burjuva leke” olarak damgalanmış, Marksizm yani proleter ideoloji, burjuva lekelerinden arındırılarak “saf” proleter bir ideoloji yaratılmaya konulmuştur. Haliyle “burjuva” ilerlemeciliğin panzehri olarak Antik Çağ’ın, Rönesans’ın ve romantizmin döngüsel tarih anlayışı sunulmuştur.

Döngüsel tarih anlayışı da tarih hakkında belirli bir bilinç düzeyini temsil etmektedir. Burjuvazinin hesaplı biçimde analizlerine dâhil etmediği, yeni revizyonizmin mirasyediliği nedeniyle gözden kaçırdığı bir husus vardır, o da: Tarihi materyalizmin toplumsal tarih analizlerine Marksizm ile birlikte girmesidir. Marksizm, ilerlemeci ve döngüsel tarih çözümlerinin sınırlarını aşmış ve tarihi nesnel-bilimsel temele kavuşturmuştur. Döngüsel tarih anlayışı, bir üretim tarzından diğerine geçişi açıklayamaz fakat aynı üretim tarzı içerisinde birbirini izleyen toplumları şu veya bu doğrulukta, ana hatlarıyla açıklayabilir. Somutlaştırırsak döngüsel tarih, köleci toplumda Antik Yunan’ı, Büyük İskender’in Makedonya’sını ya da Roma’nın kuruluşunu, gelişimini, çöküşünü olaylara ve belgelere dayanarak ana hatlarıyla resmedebilir. Toplumun maddi üretimini ve yeniden üretimini, buna bağlı olarak üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkileri incelemek yerine, genelde bu çatışmanın üstyapıdaki tezahürlerini konu edineceği için bu resmetme hali ister istemez görünen ile sınırlı kalacaktır. Bu nedenle döngüsel tarih anlayışı toplumsal gelişimini görünen yüzünü tanımlamakla yetinen bir tarih bilincidir. Burjuva ilerlemeci tarih anlayışı da son tahlilde hep ileriye doğru olmasından hareketle toplumsal hareketin biçimsel kavranışının ifadesidir. Her iki tarih bilinci de genellikle toplumsal hareketin görünen yönünü oluşturan üstyapının ideolojik biçimlerini çözümlerinin konusu haline getirirler. En iyi durumda birer siyasi tarih biçimleridir ve bu nedenle kurgu ve spekülasyona açıktırlar.

Tarihi materyalizm yani Marksizm çözümlerinde dikkati maddi yaşam üzerine, üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çatışmaya çekerek tarihi nesnel-bilimsel bir zemine oturtmuştur. Bize toplumsal gelişimin nitel farklılaşmalarını anlama ve nicel gelişmeler içerisinde kaybolup gitmemizi engelleyecek bir dayanak noktası olmuştur. Marksizmi burjuva ilerlemeciliğinden arındırmak hayali bir görevdir. Marksist ilerleme kavramını ileri sürerek tarihi materyalizmin yerine döngüsel tarih bilincini geçirme çabası ise Marksizmin bilgi teorisini tahrif etmenin yanı sıra bilimselliğini yok ederek yerine spekülasyon ve kurguyu geçirme çabasıdır.

IV- Marksizm, Aydınlanmanın Devrimci Mirasının Meşru Varisidir!

Marksizm kapitalizmin ürünüdür. Kapitalizmin gelişmediği koşullarda proletarya var olamazdı ve proleter ideoloji olarak Marksizm de var olamazdı. Aydınlanma Çağı, burjuvazinin feodalizme karşı ideolojik ve siyasi üstünlüğünü kabul ettirdiği ve henüz burjuvazinin devrimci olduğu tarihsel koşulları tanımlamaktadır. Marksizm ve Aydınlanma düşüncesi arasında derin farklar

vardır. “Her farklılığın daha başından bir çelişme içerdiğini ve farklılığın kendisinin bir çelişme olduğunu”⁶⁶ bir kez kavradığımızda Marksizm ile Aydınlanma düşüncesi arasında bir çelişme olduğunu kavramakta zorlanmayız. O halde Marksizmin Aydınlanma düşüncesini içermesi nasıl mümkün olmaktadır? Bu, çelişmenin yönleri arasındaki özdeşlik ve mücadele ile mümkün olmaktadır. “Özdeşlik, birlik, uygunluk, birbirinin içine girme, birbirinin içine yayılma, karşılıklı bağımlılık (ya da var olmak için birbirine bağlı olma), karşılıklı ilişki ya da karşılıklı iş birliği; bütün bu farklı terimler aynı anlama gelir ve şu iki noktayı dile getirir: Birincisi, bir şeyin gelişme sürecindeki bir çelişmenin iki yönünden her birinin varlığı, öbürünün varlığını gerektirir ve her iki yön de tek bir bütün içinde bir arada varlığını sürdürür. İkincisi, belli koşullarda iki çelişmeli yönden her biri kendi karşıtına dönüşür. Özdeşliğin anlamı budur.”⁶⁷

Bu durumda Marksizm ve Aydınlanma düşüncesi arasındaki karşıtlığı tespit ederek çözümlememize başlamalıyız. Marksizm proletaryanın düşüncesidir, Aydınlanma burjuvazinin düşüncesi; her ikisinin içinde yer aldığı bütün ise kapitalizmdir. Burada Aydınlanma düşüncesinin bir bütün olarak katıksız bir burjuva düşüncesi olmadığını, içerisinde burjuvazinin iktidara gelmesini kolaylaştırmak için diğer sınıfların çıkarlarının da dile getirildiği varyantlarının bulunduğunu hatırlatmalıyız. Voltaire, Russo, Montesquieu gibi düşünürler burjuva düşüncesini daha net temsil ederler. Fransız materyalizmi ise Marksizme geçişte ara halkalardan birini oluşturur. “Tıpkı Dekartçı materyalizmin gerçek doğa bilimine ulaşması gibi Fransız materyalizminin öteki eğilimi de doğrudan doğruya sosyalizme ve komünizme açılır.”⁶⁸ Nitekim Malby gibi Aydınlanmacı erken ütopyik sosyalistler ya da Babuef gibi kaba komünistler bu damardan beslenmiştir. Proletarya henüz kendi dünya görüşünü eksiksiz ifade edecek olgunluğa ulaşmadığı için proletaryanın erken ideolojisi (ütopyik sosyalizm ve kaba komünizm) burjuva düşüncelerin etkisinde kalmıştır, olgunluğa erişmiş proletaryanın dünya görüşü Marksizmdir. Marksizm, kendisinden önceki her türlü sosyalizm ile arasına kalın bir çizgi çekmiş ve aradaki farkı açıkça vurgulamıştır.

Marksizm ile ütopyik sosyalizm ve kaba komünizm arasındaki fark bir çelişmedir ve proleter dünya görüşü ile burjuva dünya görüşü arasındaki çelişkiye denk düşer. Bir başka ifadeyle Marksizm, proleter ideolojinin burjuva ideolojisinden arındırılmış halidir. Marksizmin bilimsel sosyalizm olma iddiası başka şeylerin yanı sıra bununla da ilişkilidir.

Bu aşamada çelişkinin özdeşliğinin ikinci özelliğine değinmemiz gerekmektedir. “Belli koşullarda iki çelişmeli yönden her birinin karşıtına dönüşmesi” kendisini Marksizmin, Aydınlanmanın bazı kavramlarını kullanması ve içermesinde gösterir. Evrensellik, ilerleme gibi kavramlar buna dâhildir. Bu kavramların Aydınlanmacı içerikleri ile Marksist içerikleri farklıdır. Bu, kavramla-

66 Mao Zedung, Seçme Eserler Cilt I, s. 422

67 A.g.e., s. 444

68 K. Marks-F. Engels, Kutsal Aile, s. 187

rın yansıttıkları maddi süreçlerin evrimi, tarihi gelişimi ile de bağlantılıdır. Bu durum “belli koşulların” maddi karşılığını içerir.

Marksizmde evrensellik, her şeyden önce çelişkinin evrenselliği anlamına gelir. Marksist bilgi teorisinin yani diyalektiğin özünü çelişki yasası oluşturur. Marksizm bu yasayı topluma uygulamıştır. Aydınlanmada evrensellik, burjuva çıkarların savunusu anlamına gelir. Bu evrenselliğin toplumsal sınırları burjuvazinin çıkarları tarafından belirlenmiştir. Bu, evrenselliğin gerçeklikten yoksun olması anlamına gelmez. Evrenselliğin içeriğinin tanımlanmasındaki sınırlılığa işaret eder. Bu evrenselliğin nesnel zemini, kapitalizmin bir dünya pazarı içerisinde doğması ve üretimi toplumsallaştırmasıdır. Bu bağlamda kapitalizm evrenselidir. Sermayenin evrenselliği, emeğin evrenselliğini zorunlu kılar. Dolayısıyla proletarya da evrensel bir sınıf olarak doğmuştur ve kendini ancak evrensel düzeyde eksiksiz olarak gerçekleştirebilir.

Üretim toplumsallaşması, burjuvazi ve proletaryanın evrenselliklerini koşulladığı gibi insanlığın bilgi birikim süreçlerinin evrenselleşmesi (yaygınlaşması) ve korunmasını daha önceki tarihi dönemlerle kıyaslanmayacak düzeyde kolaylaştırmıştır. Kapitalizmin, bilimi üretime sokması ve büyük sanayinin devrimci temelini kendini sürekli geliştirmek zorunda olması, burjuva ve proletaryanın evrenselliklerinin ortaklaştığı nesnel dayanakları oluşturur.

Tarihin ileriye doğru geliştiği, sürekli ilerleme düşüncesi Aydınlanma için burjuva toplumun kendisinden önceki toplumlardan, özellikle feodal toplumdan daha ileri olduğu anlamına gelir. Bu fikir burjuva toplumun meşrulaştırmasını hedefler ve ufku bununla sınırlıdır. Marksist ilerleme fikri, bilginin basitten karmaşığa, algısal bilgidен ussal bilgiye doğru ilerlediği sonucuna pratikten hareket ederek ulaşmıştır. Toplumlar tarihinin incelenmesi de bu fikri doğrulamıştır. Marksist ilerleme kuramı, toplumların bu ileriye doğru hareketinin gerçek nedenlerini açığa çıkarabilmenin, maddi varlığın incelenmesi ile mümkün olabileceğini savunmuş ve toplumsal maddi varlığın incelenmesi sonucunda bu ilerlemenin üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çatışmalardan kaynaklandığını keşfetmiştir. Marksizm, bu çatışmanın sınıflı toplumlarda sınıf çatışması biçiminde tezahür ettiğini tespit etmiştir. Burjuva toplum, özgün durumunda bu çatışmanın kaynağında artı-değer sömürsünün oluşturduğunu göstermiş ve bu sömürden doğan çelişmeleri-çatışmaları açıklamıştır. Böylece tarih maddi bir zemine kavuşturulmuş ya da daha doğru bir ifadeyle tarih, maddi gerçekliği içinde kavranabilmiştir.

Bu kavramların Marksizmde yer alması Marksizmi Aydınlanmacı yapmaz. Marksizm, bu kavramların içeriğini ve kapsamını zenginleştirmiş, nesnel olanla uyumlu hale getirmiş ve tutarlılık kazandırmıştır. Burjuvazinin sömürücü bir sınıf olmasından kaynaklı bu kavramların içeriğini tanımlamada yaşadığı objektif sınırlılıklar proletarya ile aşılmış ve kavramlar onunla birlikte yeni bir içerik kazanmış, tarih-toplum bilimi ile donatılmıştır. Zira proletarya tarihin görüp görebileceği sonuna kadar devrimci tek sınıftır çünkü kendisi ile birlikte bütün sınıfları dolayısıyla sınıf çıkarlarından doğan sınırlandırılmışlıkları da

ortadan kaldırmaya zorunludur. Marksizm bu nedenle bilimsel bir ideolojidir çünkü proletaryanın ideolojisidir.

“Marksist öğretisi güçlüdür, çünkü doğrudur. Kapsamlı ve uyumludur ve insana kör inancın, gericiliğin ve burjuva baskısını savunmanın hiçbir biçimiyle bağdaşmayan, eksiksiz bir dünya görüşü sağlar. Alman felsefesi, İngiliz ekonomi politiği ve Fransız sosyalizminin temsil ettiği, insanlığın 19. yüzyılda yarattığı en iyi ürünlerin meşru mirasçısıdır.”⁶⁹ Biz bu belirlemeye Marksizmin bilimsel sosyalizmi inşa etmesinde monizm ile Fransız materyalizminin katkısının dolaysız olduğunu ve Fransız sosyalizminin gelişiminde Fransız materyalizminin etkisi nedeniyle bu felsefenin dolaylı mirasçısı olduğunu eklemekte bir sakınca görmüyoruz. Son tahlilde Marksizm “İnsanlığın yarattığı en iyi ürünlerin mirasçısıdır.” ve mirasçısı olmaya devam edecektir.

Günümüzde, sosyalizmden geriye dönüşlerin yarattığı olumsuz ortam toplumsal kriz koşulları ile derinleşmiş ve bir yandan burjuva ideologların yoğun saldırısı diğer yandan bu saldırıların Marksizmi “kurtarma” adına Marksizme içerilmesi sorunuyla karşı karşıya bulunmaktayız. Marksizmin bilgi teorisinin parçası olan evrensellik, ilerleme, monizm gibi kavramlar ve dine karşı materyalist tutum Aydınlanmacılık olarak tanımlanarak Marksizmden kapı dışarı edilmek istenmektedir. Böylece Marksizm, yapısalcı bir kavramlaştırma kullanmamız gerekirse bir gösterge ya da Laclau'nun kavramsallaştırması ile baş gösteren olarak kullanılmak istenmekte; bu göstergenin içeriği başta yapısalcılık olmak üzere her türlü anti-Marksist düşünce ile doldurulmak ve proletaryanın en önemli silahı, ideolojisi elinden alınmak istenmektedir.

Güncel durumda saldırının farkında olan, “onunla mücadelenin zorunluluğunu kavramış tüm Marksistlerin, burjuva etkinin Marksizmin değişik ‘yol arkadaşları’na yayılmasıyla tamamen ters taraflardan tahrif edilen Marksizmin teorik temellerini ve temel tezlerini savunmak amacıyla birleşmelerinden daha önemli bir şey yoktur.”⁷⁰

Marksizmin teorik temellerini ve temel tezlerini savunmamız ertelenemez güncel bir görevdir. Lenin'in, bir asır önceden günümüze uzanan bu çağrısına küçük bir ekleme yaparak yazımızı sonlandırabiliriz. Bu ertelenemez görevi, başarıyla yerine getirebilmek için sosyalizmin yenilgisinin kitlelerde yarattığı olumsuz ve her şeyi sorgulatan geri çekilme halinden çıkışı gerçekleştirmemiz gerekmektedir. Bunun yolu da Marksizmi tavizsiz savunmaktan, sınıf mücadelesinin güncel ihtiyaçlarına yanıt olmaktan ve sosyalizm deneyimlerinin devrimci mirasından Marksist sonuçlar çıkarabilmekten geçmektedir.

69 V. İ. Lenin, Marks, Engels, Marksizm, Sol Yay., Ankara 1997, s. 83

70 A.g.e., s. 72

KAYNAKÇA

- CEVİZCİ Ahmet, **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yay., İstanbul 2002
- ÇÖREKÇİOĞLU Hakan, **Rönesans'ın Doğası**, Say Yay., İstanbul 2019
- GÖKBERK Macit, **Felsefe Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2010
- ENGELS Friedrich, **Anti-Dühring**, Sol Yay., Ankara 2003
- ENGELS Friedrich, **Doğanın Diyalektiği**, Sol Yay., Ankara 2007
- ISRAEL Jonathan, **Radikal Aydınlanma ve Modern Demokrasinin Kökenleri**, Vakıf-bank Kültür Yay., İstanbul 2018
- KAYPAKKAYA İbrahim, **Seçme Eserler**, Umut Yay., İstanbul 2004
- LENİN V. İ., **Marks, Engels, Marksizm**, Sol Yay., Ankara 1997
- LENİN V. İ., **Seçme Eserler, Cilt XI**, İnter Yay., İstanbul 1997
- LENİN V. İ., **Materyalizm ve Ampriokritizm**, İnter Yay., İstanbul 2001
- LENİN V. İ., **Felsefe Defterleri**, Minör Yay., İstanbul 2013
- MARKS Karl, **Ekonomi Politüğın Eleştirisine Katkı**, Sol Yay., Ankara 2005
- MARKS Karl-ENGELS Friedrich, **Kutsal Aile**, Sol Yay., Ankara 2009
- MARKS Karl-ENGELS Friedrich, **Alman İdeolojisi**, Evrensel Basım Yay., İstanbul 2013
- NAUERT C. G., **Avrupa'da Hümanizma ve Rönesans Kültürü**, İş Bankası Yay., İstanbul 2011
- PAİNE Thomas, **Akl Çağı**, Say Yay., İstanbul 2017
- PROSS Addy, **Yaşam Nedir?**, Metis Yay., İstanbul 2017
- SKYBREAK Ardea, **Evrım Bilimi ve Yaratılış Efsanesi**, Yordam Kitap, İstanbul 2013
- TANİLLİ Server, **Yüzyılların Gerçeğı ve Mirası, Cilt IV**, Adam Yay., İstanbul 2002
- WOODS E. M., **Özgürlük ve Mülkiyet**, Yordam Kitap, İstanbul 2016
- ZEDUNG Mao, **Seçme Eserler, Cilt V**, Kaynak Yay., İstanbul 1993
- ZEDUNG Mao, **Seçme Eserler, Cilt I**, Kaynak Yay., Ankara 2000
- ZEDUNG Mao, **Seçme Eserler, Cilt VI**, Kaynak Yay., Ankara 2000
- ZUBRİTSKİ-MİTROPOLSKİ-KEROV, **İlkel, Köleci ve Feodal Toplum**, Sol Yay., Ankara 1995
- ZUBRİTSKİ-MİTROPOLSKİ-KEROV, **Kapitalist Toplum**, Sol Yay., Ankara 1997

■ Liberalizme Karşı Mücadelenin Bir Cephesi Olarak Özgürlük Sorunu

“Kurgunun bittiği yerde -gerçek hayatta- gerçek olumlu bilgi başlar, pratik etkinliğin insan gelişmesinin pratik sürecinin gösterilmesidir bu. Bilinçlilik üzerine boş konuşmalar kesilir, gerçek bilgi gerekli yerini alır.” (Engels)

Bugün devrimci cephenin hasar raporu çıkartıldığında karşımıza çıkacak olan iyi bir tablo değildir. Düşmanın çok yönlü saldırıları altında pek çok cephe bırakıldı, kayıplar hâlâ devam etmektedir. Bizi asıl düşündüren ise komünizm iddiasında olanların, sermayenin ideolojik taarruzu karşısında tutunma iradesi gösteremeyip devrim çizgisinden süratle uzaklaşmalarıdır. Mesele kendini, pek çok burjuva söylemle beraber, liberal söylemlerin yaygınlık kazanması, giderek devrimci stratejik kavramların yerine ikame edilmesi ya da devrimci kavramların yorumlanmasında ele vermektedir. Bu tutum Marksizmin reddi şeklinde yaşanmıyor, bazıları onu “aşmak” bazıları da Marksist kavramlara özüne yabancı-aykırı anlamlar yükleyerek ve pratiklerini buna uygun şekillendirerek gerçekleştiriyor.

Burjuva liberal söylemler devrimci mücadelenin her yanına, devrimci eylemlerin sloganlarına dahi etki edebilmiş, bununla da kalmayıp devrimci-demokrat güçlere, onların dost-düşman anlayışlarına nüfuz etmiştir. Örneğin parlamentodan medet umma, meşruiyet adına faşist partilerle aynı zeminde olma, bu partileri demokratik platformlara dâhil etme çabası... Marksizmin üzerinde yükseldiği kavramlara hak, özgürlük, sınıf, devlet vs. farklı anlam yükleyerek erozyona uğratılmakta; devrimci pratikler ise -ulusal sorun, kadın sorunu, ekonomik, siyasi, sosyal ve hukuksal haklar sorunu ve devrimin araçları vs.- yabancılaştırılmış bu kavramlarla devrimci işlevlerinden uzaklaştırılmaktadır.

Burada sorun, devrimin ideolojik siperlerindeki gediklerden kaynaklanıyor ve buraların tekrardan ve acil olarak tahkim edilmesi gerekiyor; bunun için devrim savaşçılarını onları koruyacak hem çelik yelek ve hem de yarı yolda bırakmayacak hücum yeleği olan ideolojik donanımlarını kontrol etmelerini hatırlatıyoruz. Bu sebeple ideolojik mücadelenin salt açık düşmanla aramızda değil devrimci cephe de verilmesi gerektiği zaruretini bilerek devrimci sorumluluğumuz gereği yol gösterici kavramlarımızın yerli yerine oturtulması ikazında bulunuyoruz.

Eğer savaşta cephe sorunu yaşıyor ve bu yakıcı bir hal alıyorsa kazanmak için başka alanlarda değil, öncelikle buradan başlamak gerekir. Biz de bu sebeple olur olmaz yerde, olur olmaz talepler için alelade bir söz misali kullanılan “özgürlük” kavramından başlayacağız ideolojik tahkimata. Özgürlük kavramı mahiyetinden gelen cazibeyle olsa gerektir her şartla ve anlamının farkında olmaksızın dile getirilmektedir. Bir çocuk veyahut bir işçi, bir kadın, bir entelektüel menfaatlerini savunmak için “özgürlük” talebinde bulunmakta, biçimi farklı da olsa bunu bir hak olarak kabul etmektedir. Özgürlük talep ediciler isteklerinin bazen hukuk bazen etik yasalarıyla mümkün olduğunu söyler.

Özgürlüğe tanım getirmenin onu sınırlamak gibi endişe veren bir yanı olsa da meseleyi özgürlüğe bakışımızı ortaya koyarak anlayış temelinde açıklamak faydalı olacaktır.

Özgürlük; kapitalizmde insanların hangi eylemi, hangi araçlarla yapıp yapamayacağı, tercihlerini başkalarının keyfi müdahalesi olmaksızın yapabilmeleri olarak tanımlanır. Fakat bu tanımdaki “keyfi müdahale” sözü hukuki, sosyal ve siyasal düzenlemeler haricinde geri kalanlar olarak açıklanır ki bu da bayağısından sınıflı bir toplum varlığına işaret eder. Marksizmin hukuksal ve siyasal düzenlemelerin belli bir sınıfın çıkarları doğrultusunda gerçekleştiği açıklaması, özgürlüğün yukarıdaki gibi tanımlanmasının kabulü, sınıflı toplum meşruiyetini savunmak anlamına gelir. Marks’ın “Toplumdaki hâkim düşünce egemen sınıfın düşüncesidir.” sözü yukarıdaki tanımlamaya eleştirimizin odak noktasını oluşturmaktadır. Dahası Marks, sınıflı toplumun karşısına sınıfsız toplumu koyarak şunları der: “Toplumsal (insani) varlık olarak insanın kendisine tam olarak geri dönüşüdür -bilinçli olarak insanın kendi kendisine tam olarak geri dönüşüdür- bilinçli olan ve daha önceki bütün gelişmelerin zenginliğiyle başarılı bir geri dönüşür.”, “Bütün yabancılıkların olumlu aşkınlığı yani insanın aileden, devletten; insani, toplumsal varoluş tarzına geri dönüşür.” Böylece bizler de sınıflı veya sınıfsız topluma dair esas farkın idrakinde olarak yaklaşıyoruz özgürlük tanımına.

Bugün burjuva özgürlük tanımının tarihsel arka planına girildiğinde, hâkim sınıfın düşünce sistematığıyla ne kadar uyumlu olduğunu görürüz.

Konuşan Baltanın Özgürlüğünden Bireysel Özgürlüğe

Özel mülkiyetin egemen olduğu koşullarda özgürlükten bahsetmenin bir anlamı olmadığı tartışmasızken köleci toplumda özgürlükten bahsetmenin daha

da anlamsız olduğunu söylemek bile fazladır. Sokrates, idamına karar verecek olan devlet düzeninin kutsallığına inanmış olarak devletteki arızaların giderilmesini “ahlak ve siyaset” birleşiminde aramıştı. “Kendini bil” buyruğuyla “iyi”ye yönelmesi gereken insan hem kendine hem de başkalarına karşı sorumlu ve ahlaksal özneydi ona göre. Bu ahlaki düstur, siyaset ve toplumun tamamında hâkim kılınırsa gerçek mutluluk yakalanabilecektir. Bu iyi ve doğru yaşayış içinde köleler yoktur. Zaten devleti yöneten siyasi, hukuki ve ekonomik karar vericiler, onun “özgürlüğünü” elinden alıp hapse atmış, baldıran zehriyle de idam etmişlerdir.

Köleci toplumda sadece efendilere ait bir özgürlükten söz edilebilir. Bir köleyle bir balta arasındaki ayrım kölenin konuşabilmesiyle sınırlıydı. Dönemin ekonomisinin dayandığı köleci üretim, toplumun düşünce yapısını da belirliyordu. Örneğin, Platon köleliği savunmuştur. Ona göre insanlar çeşitlidir ve devlet de oligarşi, demokrasi ve tiranlık gibi çeşitlidir. Fakat bunların hepsi problemlidir, ona göre “ideal devlet”, iyi ahlakı ve gerçekliği kendi başına öğrenemeyen halka, bunları öğretebilecek olan filozof kralların ya da kral filozofların yönetiminde olduğu devlettir. Bu bir monarşidir, ona göre insanlar ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bir araya geldiklerinde henüz devlet yoktur fakat hırs ve tutkuları sebebiyle yönetenler ve yönetilenler olarak sınıflara ayrıldılar.

Aristoteles'e göre siyasi güç olmakla ekonomik güce sahip olmak arasında doğrudan ilişki vardır. Yönetimde güçlü bir erk olmayan demokrasi, yönetimleri zayıflatır. O insanların eşitsizliğini de meşru görür, ahlakçı bir yaklaşımda arar mutluluğu. Toplumsal olarak “ortak iyi” amaçtır. Bunun koşulu devlettir. Çünkü “ahlaki olgunluk” devlettir. İnsanın hayvansal yanını aşması polis devlet sayesinde olacaktır. Ancak devlet, topluma ahlaki olgunluğu verebilir. Bu ahlaki bakış açısı en önemli bilim olarak da “politika”yı görmüştür. Emir-itaat ilişkisi zorunlu ve doğrudur. Yönetenler ve yönetilenler olması gerektir. Aristo açıkça mülkiyetin ortaklığını reddeder, özel mülkiyeti savunur. Çünkü insan kendisine ait olanı daha korur.

Köleci toplumun egemen siyasi-ekonomik yapısı kendine uygun düşünceyi de egemen kılmış, köleliğe dayanan ekonomik yapı sınıfsal özel mülkiyetle karakterize olmuştur.

Köleci toplum yapısının çözülmesi isyanlar, artık-ürünün belli ellerde toplanması ve güçlenen feodallerin özerkliği, köleci devlet aygıtının yıkılmasını beraberinde getirmiştir. Büyük hâkimiyet alanlarını yitiren Roma devletinden geriye en örgütlü güç olarak kilise kalmıştır ve İsa'nın vekillerinden -rahipler-oluşan ruhban sınıfı, müstakil feodal beylikler emrinde halkı bu yerel iktidarlara biata çağırma görevini üstlenmiştir. Zamanla devletleşecek olan iktidarların emri ve kral da tanrının gölgesiydi. Kral, tanrının ontolojik iktidarının temsilcisiydi. İnsanlar ise cennetten kovulduğundan beri ebedi günahkârdılar. Tanrı adına egemen olana mutlak biatla mükelleftiler. Dolayısıyla insanın yeryüzünde mutluluğu diye bir şey söz konusu olamaz. İnsan öbür dünyada mutluluğa ulaşabilmek için bu dünyada kilisenin hukukuna uygun yaşamalıdır.

Egemenliğin sembolü olan iki kılıçtan biri feodal devlet iktidarının, ötekisi ise o devletin beslediği kilisenin elindedir. Devlet iktidarının meşruluğu, kilisenin-tanrının- yasalarına uygun yönetimle belirlenir. Feodal dönemin felsefi figürleri kilisenin bu egemen yapısını meşrulaştırmaya gayret eder. Augustinus'a göre gökyüzü ve yeryüzü devleti kaçınılmazdı; mülkiyet kölelik ve özel mülkiyet günahkâr insanın doğası gereği vardı.

Aquinolu Thomas da devleti bir zorunluluk olarak görür. En iyi devlet biçimi olarak monarşiyi teklif eder. Dönemin ruhuna uygun olarak devlet, barış ve emniyeti tesis etmelidir. Bu doğal amaçlar haricinde devlet doğüstü bir amaç için insanlara rehberlik etmelidir. Bu da onun kilisenin buyruğuna girmesine işaret eder.

Böylece görünüyor ki Orta Çağ'da egemen olan siyasal yapı kendine uygun düşünce olan akıl, inanç ve felsefi bileşimi de hâkim kılmıştır.

Orta Çağ'da feodalitenin egemenliğini sarsan şey kapitalist ekonominin ortaya çıkması oldu. Bu yeni ekonomik güç, kilisenin de maddi gücünü sarsmıştı. Yeni ekonomik gelişme; sosyal hayatta da yankı bulmuş, şehirli orta sınıf, kiliseyle arasına mesafe koymaya başlamıştı. Düşünce alanında da asırlarca öteki dünya için kilise buyruğu altındaki insan, Rönesans'la beraber bu dünyayı ve bu dünyanın insanını yeniden keşfe başlamıştı. Orta Çağ'ın ebedi günahkârı, kendine yetemeyen yeryüzü sürgünü, artık kaderi üstünde tercih yapıyor (!) Ve yapıp ettiklerinin sorumluluğunu üstleniyordu. Bu akımın felsefedeki karşılığı hümanizmdi. Ekonomide ise kapitalist ekonominin başarıları sayesinde insanın mutlu olması için öbür dünyayı beklemesi gerekmeyecekti. Hümanizmin şövalyelerinden Montaigne, "Kendisi olmaktır dünyanın en güzel şeyi.", "Her insan kendinde insanlık durumunun genel özelliğini taşır." diyerek bu dünyanın insanını yüceltmıştır. İnsanın bu dünyadaki amaçlarına yönelmesini söyler: "Ben ruhumu dayayıp döşemekten çok, çekiçle dövmeyi severim." diyerek Orta Çağ teslimiyetinin aksine insan iradesine vurgu yapar.

1517 yılında Martin Luther'in Wittenberg Kilisesi'nin kapısına astığı 95 maddelik açıklama, o günkü kilise yapısı ve uygulamalarına karşı güçlü bir tepkiydi. M. Luther, asalak papazların konforuna ve para karşılığında cennetten yer satmalarına kapitalizmin maddi üretimine de denk düşen İncil'den şu sözlerle itiraz edecektir: "Çalışmayan yemek yememelidir." Kuşkusuz bu dünyaya dair en net ifadeler Machiavelli'den geldi. Onun benimsediği yönetim biçimi cumhuriyetti ve cumhuriyetin iradesi kanun ve kuvvet kullanılarak ihtiyaçlarının esiri olan ve genel olarak kötü ruhlu ve ahmak insanı itaat ettirmeliydi. İdarecinin amaç uğruna meşru ya da değil her yol ve aracı kullanması mümkündü. Amaç başarı olduğunda iyi-kötü ahlak ya da ahlaksızlığın bir önemi olmazdı.

Bodin ise mutlak monarşiyi en iyi yönetim biçimi olarak görür. Devlet için egemenliğin mutlak, paylaşılmaz, sınırlandırılmaz olduğunu söylüyordu. Gücün devlette olmasını istemesinin sebebi, kilisenin otoritesini elinden almak ve böylece otorite karmaşasına çare olmaktı.

Uluslaşma düşüncesinin filizlendiği bu dönemde, toplumsal bunalımın yarattığı düşünce dünyasındaki gerilimlere çare olarak toplumsal öğretimi biçiminde ütopyik devlet tasvirleri yapıldı. Thomas More'un "Ütopya"sı, Campanella'nın "Güneş Ülkesi", Bacon'ın "Yeni Atlantis"i hayali, mutlu ve ideal devlet düzeni tasvirleriyle yeryüzündeki cenneti anlattılar. Bu anlatılan aynı zamanda mevcut siyasi otoritelere de bir eleştiri mahiyeti taşıyordu.

Kilisenin aldığı darbelere ilaveten Copernicus, Kepler, Galileo, Newton'ın bilimi ileri taşımaları, meta üretiminde ise tekniğin gelişmesi ile birlikte skolastik düşünce yerine akılcı mekanik düşünce geçmeye başladı. Özellikle 1688 İngiliz Devrimi ve ondan yüzyıl sonra gerçekleşen Fransız Devrimi, insanın aklını başkasının kılavuzluğuna ihtiyaç olmaksızın kullanabileceği fikrini hâkim kıldı. Akıl her şeyin ölçüsü görüldü. Aydınlanma kavramıyla ifade edilen bu döneme uygun olarak liberalizm ve laiklik temel akımlar olarak hâkim görüşlerdir. Özgürlük kavramı ise bu akımlar içinde düşünce ve ifade özgürlüğü, insanı ve doğayı anlama üzerine bir düşünce olarak vardır.

Aydınlanma döneminin siyasal felsefesi olan liberalizm, devletle bireyin ilişkisini hukuksal düzlemde belirleyen ve bu anlamda demokratik ilkeye oturtan; devlet, toplum, birey ilişkisini bireysel temelde açıklayan bir akımdır. Liberalizm bireyin iktidarla ilişkisinin önceden olduğu gibi koşulsuz ve mutlak temelde, belli bir sözleşmeyle oluşmasını öngörür. Burada toplumsal iş bölümü ve sınıfsallık söz konusu değildir. Devletin ontolojik sorgulaması yapılmaz, meşruluğu kabul edilir ve bireyle ilişkisi toplum sözleşmesiyle demokratik biçim alır. Hatta liberalizme göre insanların barış içinde yaşamaları için devletin varlığı bir ön koşuldur.

Kapitalist ekonominin temel teorisini oluşturan liberalizm, bireyi burjuvazinin gaddarlığına itmiş ve bireysellik parantezi içerisinde bir özgürlük anlayışıyla toplumu daha öncekinden biçimsel olarak farklı bir köleliğe mahkûm etmiştir. Devlet, temsili demokrasiyle güç tekelini elinde bulundururken bireysel haklar biçimindeki "özgürlük", bireyin toplumsal gücü hakkında bir yanılsamaya neden olmuştur. Liberalizmin kurucuları, bireyi bencil ve çatışma doğasına sahip görürler ve çıkacak çatışmalara mani olmak için de devletin şart olduğunu söylerler. Sınıf-birey ilişkisinde sınıfsallığın dışlandığı bir ele alıştır liberalizm! Egemenliğin tanrısal bireyden; soylular ve feodallerden, onların mülkiyet üzerindeki hâkimiyetinden, "bireysel özgürlük" temelinde bireyin ekonomik özgürlüğüne geçmesi bireyi, toplumsal üretimi elinde biriktiren ve onlar tarafından devlet aygıtıyla belirlenen serbest piyasanın öğütücü çarklarına teslim etmiştir. Liberalizmde, kölecilik ve feodal anlayışta olduğu gibi insanın, insan üstündeki tahakkümü görünürde yoktur fakat birey üzerinde rızaya dayalı bir tahakküm mekanizması vardır ki bu önceliklerden çok daha güçlüdür. Özgürlük hakkındaki büyük yanlış da buradan gelir.

Liberalizmin düşünsel köşe taşlarını oluşturanlardan Thomas Hobbes, insanın doğası gereği bencil, rekabetçi olduğunu bu sebeple diğerinin varlığını kabul etmese de ona ihtiyaç duyduğunu iddia eder. Hobbes'e göre bir arada yaşamak

zorunda olan insan, karmaşa ve çatışmadan kurtulmuş olarak güvenli yaşamak için bir otoriteye ihtiyaç duyar. O egemenlik haklarının devredildiği iktidara ejderha -Leviathan- adını verir. Eğer devlet olmazsa insanlar kendi çıkarları için rekabet edecek, güvensizlik ve savaş çıkacak, zor ile bir diğerini tahakküm altına alacaktır. Hobbes, egemenliğin tanrıdan geldiğini reddetse de egemenliğin mutlak, karşı gelinemez, sorgulanamaz, koyduğu yasalara ve kullandığı güce itiraz edilemez olduğunu savunmuştur. Devlete devredilen haklar geri alınamaz; madem insanlar böyle bir devirde uzlaştı o halde herkes devlete itaat etmekle mükelleftir, bu kadar basit!

Hobbes'in devlet tasarımı, özgür ve eşit bireylerin güç kullanma hakkını meta dolaşımı önündeki engelleri kaldıracak, kapitalizmin ihtiyaç duyduğu ve bugün de varlığını devam ettiren "totaliter" devlete bir sözleşmeyle devretmelerini ve böylece burjuva mal dolaşımını örgütlemesini savunduğu için liberaldir.

Hobbes tanımlamasındaki kamu ve özel alan arasındaki ayrım fazla belirgin değildir. John Locke, siyasal otoriteyi bireysel özgürlüklerin kamusal alandaki güvencesi görür. Henüz toplum sözleşmesi yapılmadan evvel özgür olan bireyler, sözleşmeyle beraber "yaşam-özgürlük-mülkiyet" haklarını korumuş fakat devlete yalnızca cezalandırma hakları vermiştir. Locke, bu düşünceyle beraber siyasal otorite ile özel ayrımını daha vurgulu yapmıştır. Yaşam, özgürlük ve mülkiyetin korunması yasalarla düzenlenir ve rıza ile oluşmuş bu sisteme uyanların savunulması, uymayanların ise cezalandırılması benimsenir; eşitliğin mülkiyette değil yasalar önünde bir eşitlik olduğu, özgürlüğün ise yasalarla sınırlandırılması vurgulanmıştır. Yasa, meşruiyetin tek kaynağıdır. Üzerinde özellikle durulan özel mülkiyet de buna dâhildir. Bu mülkiyet anlayışı liberal ekonominin de temel ikilemini teşkil eder. Halkın vekili olan, ona verilen yasa yetkisiyle mülkiyetin korunması ve devamıyla mükelleftir.

Mülkiyet ve özgürlük, Locke'ta temel ilkedir ve bunlar bir otoriteye tabilikle ilişkilendirilir. Bu tabilik kamu çıkarlarının amaçları gereği, sınırsız olmayıp devredilen hakların kullanımı şeklinde tanımlanır.

Rousseau'nun düşünceleri de dönemin sosyo-ekonomik atmosferine uygundur. Ona göre mülkiyet, insanın özgürlük ve eşitlik haline zarar vermiştir. İnsan, doğallığını yitirerek bireysel menfaatlerinin esiri olmuştur. Fakat tekrar eski hale dönmenin olanaksızlığı nedeniyle yapılması gereken, bir toplum sözleşmesiyle özgürlük, mülkiyet ve eşitliğin korunması, bir yasa ile ortak otoriteye devredilmesi ve o otoriteye itaat edilmesidir. Otorite ise toplumsal sözleşme gereği güç kullanma hakkına sahip olacaktır.

Montesquieu de devletin meşruluğu konusunda bir tartışma içinde değildir. Fakat o, devlet yetkisinin kötüye kullanılmasının önüne geçilmesini, bu sebeple yasama, yürütme ve yargı gücünün farklı ellere verilmesi gerektiğini söyler. Bu tam da kapitalist topluma şayan, burjuvazinin ihtiyaç duyduğu metanın özgür dolaşımı için gerekli, halkın "rıza" temelli sürece katılımı için uygun yaklaşımdır.

Hegel'de ise devlet her şeyin üstündedir. Öznel tin-doğal insan bireyi ben bilincine ulaşması için başkalarına ihtiyaç duyar. Bu doğrultuda egemenlik ilişkisi zorunludur ve nesnel tin -toplumsal kurum ve ilişkiler- olgunlaşır ve aile, ahlak, hukuk sistemi ve devlet meydana gelir. Bu bir sözleşmedir. İnsan, gerçekliğe bu ilişkiler içinde ulaşabilir. Özgürlük de bu ilişkiler içinde mümkündür. Bu alan eşitsizlikler alanı olduğundan özgürlükle çelişir. Buna rağmen bireyler, özel amaçlarının gerçekleşmesi için faaliyetlerinin bir devlet çatısı altında gerçekleşmesi gerektiği bilincine varırlar ve o andan itibaren birbiriyle uyumlulaşırlar, çatışma sona erer. Devlet toplumun birliğini temsil eder ve özgürlük de dâhil olmak üzere can ve mal güvenliği güçlü bir devlet tarafından sağlanabilir.

Gerek köleci gerek Orta Çağ gerek Rönesans veya Aydınlanma dönemine ait başka düşünürlere de yer verilerek örnekler çoğaltılabilir. Fakat kapsam itibarıyla bunların tamamını buraya aktarmaya gerek görmüyoruz. Amaç, özgürlüğün tarihi olmayıp girişte de belirttiğimiz gibi bugün devrimci saflarda etkili olan ve bu safları sürekli zehirleyen aslında liberalizm olan sahte özgürlüğün, temel dayanaklarının hatırlatılmasıdır.

Özgürlüğün Liberal Zincire Vurulmuş Biçimi Olarak Bireysel Özgürlük

Şu ana kadar aktardıklarımızda gördük ki burjuvazi özgürlük istemekte samimiydi. Kendi sınıfı için özgürlük, üretim araçlarının sahibi olması nedeniyle mülkiyetinin ve piyasaya sürdüğü metaların serbest dolaşımıdır. Geriye kalanlar için ise özgürlük, Marks'ın söylemiyle emeğini piyasaya sürme, iş bulamazsa açlıktan ölme özgürlüğüdür. Zaten açık olduğu gibi burjuvazi hem feodallerin egemenliğine karşı hem de üretim araçlarına sahip olmayan sınıflara -ki bunlar işçi sınıfı ve köylülüktür- karşı devlet iktidarını kendi eline geçirdi. Devlet, sömürücü derebeylerin elinden sömürücü kapitalistlerin eline geçmiş oldu. Burjuvazinin köleliğe itiraz etmesi, geriye kalanlar için çok büyük yanılgı nedeni olmaktadır. Öyle ya sömürücü bir sınıfın kölelere özgürlük talebi pek akla yatkın değil fakat bu, burjuva olmayanların veya burjuva sınıf bilincine sahip olmayanların düşebileceği bir yanılgıdır.

Şu ana kadar adını andığımız ve "hak", "hukuk", "özgürlük" ve "devlet" üzerine yazan düşünürler tam manasıyla yeni burjuva sömürsünün teorisini yaptılar. Bahsettikleri devlet, burjuvazinin emrinde olan, geri kalan herkesi hiza-ya sokmanın ve kapitalist pazarın düzenlenmesinin aracı olan devlettir. Onun yasalarında yazan şey burjuvaziye özgürlük geri kalan herkese diktatörlüktür. Burjuvazi için sınırsız özgürlük, geri kalan herkes için emeğini satmak üzere piyasaya sürme, satabildiği oranda karnını doyurabilme, aynı oranda satın alabilme, devlete itaat edebilme vs. demektir. Bireysel hak ve özgürlükten bahsedene bu teorisyenler için özgürlük, genel olarak sınıfsal değil "bireysel özgürlük"tür. Özgürlük buradan hareketle tanımlanınca bireyle devlet arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi temelinde ve bireyin söz ve eylemine başka birinin, özellikle de devletin müdahale etmemesiyle içerik kazanmış olur.

Kavramı içeriklendirenler dikkate alındığında, bu tanımda zorunlu olarak dev-

let ve onun kurumları vasıtasıyla girdiği müdahale alanları ve bu müdahalenin yasal dayanakları da gündeme gelir. Bu çıkarım yine zorunlu olarak sosyal, siyasi, medeni haklarla ilişkilendirir ve bu gerçek özgürlüğün yoluna özgürlük efsunu olarak kurulmuş, liberalizm tuzağıdır. Şu ya da bu şekilde özgürlüksüzlükten şikâyet etmelerinin sebebi de bu efsundur.

Buradaki mecazın -efsunun- anlamı bir “soyutlama” olarak çıkarılabilir. Çünkü bireyin devletten (esasen burjuva sınıfının iktidarından) özgürlük talep etmesi bu çerçevede bir yanılgıdır. Devlet ve sınıf olgusu kabul edildiğinde hakiki özgürlüğün mümkün olmadığı bilinir; eğer bilinmiyorsa bu yanılsamalara götürür. Gerçek insanın yani kendini tam olarak insan yapacak yeteneklerin gelişmesinin maddi şartları sınıfsız, devletsiz bir koşulda mümkün olacaktır.

Liberal telkinlerle “bireysel özgürlük” büyük bir yalan iken burjuva sınıfı haricinde bir sınıf, çevre, cins vs. “ortak özgürlüğü” daha büyük bir yalandır. Bir egemenlik aracı olarak devlet, karşısında örgütlü kolektif bir güç istemez ve bunun olmaması, varsa dağıtılması için elindeki her araçla -asker, polis, hukuk, medya, eğitim vs.- müdahale eder. Gerekli olduğunu düşündüğünde şiddet araçlarını devreye koymaktan geri durmaz. Fakat o fiziki müdahalenin ötesinde “bireye” vurgu yapar. Bu birey bencil, hedonist ve başkalarını önemsemeyen “birey” olarak çıkar karşımıza. Bu birey kapitalist düzenin istediği, onunla uyumlu bireydir. Yoksa her bakımdan gelişmiş, duygusal ve düşünsel olarak donanımlı, çevresindekilerle, toplumla sorumluluk ilişkisi kuran ve geleceğe dair fikri olan eylemci “birey” değildir. Bununla beraber her devletin belli bir sınıfın çıkarına hizmet için var olduğu gerçeğini kabul ettiğimizde gerçek anlamda ne bireysel ne de kolektif bir özgürlüğün kapitalizm şartlarında mümkün olmadığını da bilmiş oluruz.

Kapitalist düzendeki bireyin durumu, feodal dönem bireyinden çok farklıdır. Topraklara, sulara hatta bireyin yaşamına el konularak herkes fabrikalara sürülmüştür. Eskiden olduğu gibi usta-çırak öğrenme biçimi değişmiş, birey üretim sürecinde makinenin ritmine uymak, onun bir parçası olmak zorunda kalmıştı. Birey, yaşamın diğer alanlarında da içinde buldukları iktisadi yapıya uygun ilişkiler ağında yeni davranışlar edinmek zorundaydı. Üretim süreci ve ürettiği ürün üzerinde kontrolü kaybetmiş, eskiden yavaş akan, anlaşılması kolay ilişkilere tezat olarak henüz anlaşılmadan değişen hızdaki ilişkilerle bilinci tahrip olan insan için söylenebilecek en isabetli tanımlama sanırız “yabancılaşma”dır.

Toplum içinde ama onun bir parçası olarak birey, o toplumun kalabalıkları içinde yalnızdır. Kendine yabancı fakat katlanmak zorunda bırakıldığı ilişkiler içinde ruhsal bir parçalanmışlıkla vardır. Gelişen kapitalizm karşısında gerileyen, tarumar olan eski ilişkiler, geleneksel değerler yerleşik değildir. “Modern köle” de artık metalaşmıştır. Ama o gene de öznedir. Üretir ama kapitalist sistemde üretim sisteminin bir parçasıyken yine de o süreçten soyutlanmıştır, her şeyin ölçüsü pazar olmuştur. Özgürlüğün bile...

Marks “1844 El Yazmaları”nda kapitalizm, toplumsal gelişmeyi belli bir nok-

taya kadar getirdikten sonra daha fazla ilerlemeyi, varlığı için sorun oluşturacağından artan servete karşın yoksullaşma da artar, demektedir. Üretim gücü ve çeşitliliği yoğunlaştıkça meta ne kadar üretilirse bu yoğunlaşmaya rağmen ucuz emek ortaya çıkar, yoksulluk boy atar. Metayı yaratan emek, yarattığına yabancılaşmış ve yarattığı meta da yaratıcısından bağımsızlaşmış bir şey olarak emeğin karşısında durur ve aslında emek de artık nesneleşir. Sonuçta çeşitli süreçler sosyo-ekonomik biçimlerle gerçeklik yitimi, nesneye bağımlılık, yabancılaşma görülür.

İşçi ne kadar üretirse o denli yoksullaşır. Ürettiği şey üreticisine yabancılaşır, güçleniyor, işçi bağımlılaşır, böylece “dış dünya” büyüyor güçleniyor, buna tezat olarak üretici ruhsal bakımdan yoksullaşır zayıflıyor. Üretici daha az “kendine ait” oluyor. Bu kültürel yoksullaşma Marks’a göre din gibidir: “İnsan, Tanrı’ya ne denli çok bağlanırsa kendine o denli az şey bırakmış olur.”

Yabancılaşma açıklamalarını kişisel psikoloji çerçevesinde yapmak, kaynağı görmemektir. Yanıltıcı olduğu kadar karanlık ve çıkmaz sokağa girmek demektir. Kapitalist toplumda yabancılaşma; yaratıcısının yarattığı şeyden yoksun bırakılması ekonomik-toplumsal ilişkilerle doğrudan bağlantılıdır. Bu ilişkiler, insanın doğayla ve insanın insanla ilişkileri aleyhine bozulmaktadır. O halde bu ilişkileri insana yararlı biçime getirebilmek için öncelikle insan üzerindeki sömürü ve tahakkümün bütün biçimlerinin ortadan kaldırılması gerekir.

“İşçinin ürettiği şeyler arttıkça tüketimi için sahip olduğu şeyler azalır, yarattığı değer arttıkça kendisi, gitgide değersiz, kıymetsiz olur, üretimin tarzı iyileştikçe işçinin kendisi o denli deforme olur; emeğin nesnesi görününce uygarlaştıkça işçinin kendisi barbarlaşır; çalışma kesimindeki insanın emeğin gücü arttıkça kendisi güçsüzleşir; üretim sürecindeki emeğin zekâ düzeyi yükseldikçe kendisi kişi olarak o denli ehlileşir; doğanın karşısında da başkasından dolayı doğanın bağımlısı durumuna düşer.”

Marks’tan aktardığımız bu sözlerden de yabancılaşmanın kaynağını anlıyoruz. Tüm sorun yabancılaşmış emek, ücret, özel mülkiyet arasındaki karşılıklı ilişkilerden kaynaklıdır ve de özel mülkiyete endeksli çözümler insanın şikâyetlerine çözüm olmayacaktır. Zira öyle ya da böyle özel mülkiyetin, sınıfların, devletin ya da başka tahakküm araçlarının maddi varlığı var olduğu müddetçe, egemen olanın kendini yeniden üretmesi, yaşamın başka alanlarında kültürel düzenlemelerle insana saldırısı devam edecektir. Böylece bu süreç içinde yani kapitalist düzen içinde yani onun varlığını kabul ve meşru görürken gerçek özgürlükten bahsetmek ancak saçma bir hayal olacaktır.

Kapitalizm, önceki bütün ilişki biçimlerini ortadan kaldırıp yeniden düzenlemeye odaklı bir ilişki biçimidir. Pazar için üretilen mal üzerinden gelişen ve bu sınır(sızlık)la ölçülen bir “özgür” ilişki ve aslında bu biçimdeki bir “özgür” ilişki, kendisinden -olduğundan- başka ilişki biçimine müsaade etmediğinden, sadece kendisine zorlayan kapitalist yapıya özgüdür. Sömüren-sömürülen sınıflar arasındaki ilişki sırf bu zor ilişkisinden dolayı kendisinden önceki sis-

temde olduğundan daha acımasız, daha az özgür, daha gaddarca ve kontrolsüz bir merhametsizlikle sürdürülür. Kapitalist sistemin özgürlüğü, özel mülkiyet odaklı ve bununla sınırlandırılmış bir ilişki üzerinden gerçekleştirildiği için devlet aygıtı -asker, polis, yargı, yasa, parlamento vs.- toplumun tamamını bu ilişkiye salt bu özgürlüğe zorlar. O halde özel mülkiyet üzerinden sadece ona odaklı bu zorlayış esasen üretim araçları üstündeki sahipliğini korumak isteyen sömürücü burjuvazinin toplumun tamamı üzerindeki sömürsünün devamı için bir zorlayıştır. Fakat bu kutsallaştırılmış özel mülkiyet hakkının korunması ve pazarda istediği malı istediği fiyattan alıp satması özgürlüğü üzerinden yapıldığından bariz bir aldatmacadır! Özel mülkiyetle yaratılmış bireysel özgürlük de serbest pazarı garantileyen bir ifadedir. Bu sürecin açıklamasını, her maddi süreç kendi biçimini de oluşturur diye yaparsak bu döngüyü anlamak kolaylaşır. Kapitalist toplum sürecinin toplumsal tarihin gördüğü en keskin çatışmaları barındırdığını da görürüz. Bireyci özgürlüğün ve onun işaret ettiği serbest pazarın zorlayıcılığı üst düzeyde çelişmeyi, üretim ve bölüşüm sürecinin alabildiğine eşitsizliği gölgesinde ve zaten bu süreci neden yaparak yaşar. Özgürlük ve bu özgürlük için -başka bir özgürlük değil- her türlü baskı, zor kullanımı kapitalist sürecin başlıca çelişmesidir. Özgürlük “bireycilik” yoluyla elde edilen burjuva özgürlük tanımlamasıdır, ona özgüdür. Böyle bir özgürlük tanımını sahiplenmek esasen burjuva sınıfının ve onun devletinin varlığını meşru görmekle aynı şeydir. Yasaklara karşıymış gibi görünse de sınıfların dolayısıyla sömürünün ve istenen özgürlüğün dahi devlet tarafından korunmasını kabul etmektir. Daha “adil” olunması talebi köleliğin devamı için çare talebidir. İnsanın özgürlüğü dahi burjuvaziden talep etmesi trajik bir yanılsamadır. Özgürlük talebi tam bir karşıtlıkla -kölelikle- cevap bulur. Kapitalist pazar içinde elde edilen her hak, kölelik zincirinin hasarının onarılması olur ve sürekli olarak daha çok özgürlük lafını etmenin sebebi de bundandır. Bitmez bir yanılgı. Bireyin yalnızlığı, hayatın tadı tuzunun kalmayıp toplumsallıktan uzaklaşarak parçalanışı, kendini değersiz görüşü, güvensiz hissedışı burada aranmalıdır. Burjuva düşünüşün en iyi yaptığı şey Marks'ın bütünlüklü ele aldığı bütünlüklü yapıya karşı parçalı öneriler getirmesidir. Toplumsal her sorunu toplumsal niteliğinden ayırarak kendi duvarları içinde sınırlamasıdır.

Bugünün İçinde Geleceği, Özgürlüksüzlük İçinde Özgürlüğü Büyütmek

Bilinir ki bir sınıfın özgürlüğü başka sınıf(lar)ın özgür olmaması koşuluyla mümkündür. Tüm toplumsal yaşam sistemlerinin belirlenişi toplumsal ilişkilerce karakterizedir. Özgürlük de bu ilişkiler ağından kopuk ele alınamaz. Onun mahiyeti ancak o toplumsal ilişkilere tabi insan topluluklarının genel sınıfsal özellikleri ile tanımlanabilir. O halde bir sınıfın yanında olmak diğer sınıfın karşısında olmak, bir sınıfı olumsuzlamak diğer sınıfların olumsuzlanması anlamına gelir ve bu zorunludur. Sınıf demek, iktisadi koşullardan kaynaklanan maddi bir nedene dayanan, yaşam deneyimleri başka sınıftan insanların yaşamlarından farklı olan, kendi sınıfsal özellikleri, başka sınıfların özelliklerinden farklı olan, kendi sınıfı içindeki insanların arasındaki fark nicel olan ve bu özelliklerini maddi ve manevi alanda benzer biçimde oluşturan toplumsak

kesim demektir. O halde özgürlük talebi, belli bir toplumsal kesimin bilincini yansıtmak zorundadır. Bu gerçek özgürlüğü somutlayan proleter sınıfın özgürlük talebi olacak ya da burjuva sınıfın özgürlüğü için toplam özgürlüğe yönelişin karşısında olacaktır. İkinci halde olunması, burjuvazinin suç ortaklığı anlamına gelmektedir.

Sınıflı bir toplumda insanın özgürlüğünden bahsedilemeyeceği söylemi, özgürleşme için eylem motivasyonunu azaltan karamsar bir söylem olarak görülebilir. Hatta özgürlüğün devamlı ertelenebilir olduğu yanılgısını da doğurabilir. Fakat bu yanılgıya düşüp düşmemek özgürlükle zorunluluk arasındaki diyalektik ilişkiyi kurabilmekle orantılıdır. Nasıl ki toplumsal ilişkiler bir anda bütün biçimleriyle değişemiyorsa özgürlük de bir anda bütün biçimleriyle ortaya çıkmaz. Eğer özgürlüğü sınıfsız bir topluma ertelersek ve ancak orada o koşullarda tanık olacağımız bir şey olarak anlarsak bugün özgürlüğün ispatlanamaz bir şey olduğunu söylemek zorunda kalırız. Hemen söyleyelim ki özgürlüğü ertelenebilir bir şey ya da ütopya olarak görmüyoruz. Bu düşüncemizi birkaç karşıtlık içinde kıyaslarsak daha somut görmek mümkündür. Öncelikle bugün hâlâ yeni keşfedilen komün halinde yaşayan toplulukların üretim ve bölüşüm sistemindeki örnek, gerçek özgürlüğün ne olduğu hakkında fikir vericidir. Öte yandan köle olmanın, bir işçi veya emekçi olarak sömürülmenin ne demek olduğunu biliyorsak bunun karşıtı olarak özgürlüğün ne demek olduğunu da bilmek mümkündür. Boş zamanımızda gerçek anlamda bağımsız faaliyetlerimizin bizde yarattığı mutluluk nüvelerinde özgürlüğün nüvelerini hissetmek mümkündür. Örneğin çalışma saatlerinin kısaltılması, maaşların yükseltilmesi, sigortalı olunması gibi hak talepleri bununla ilgilidir fakat bir farkla: Bu taleplerin bireycilikle mi sınıfsal bilinçle mi ifade edildiği farkıyla. Bireyci talepler belli bir sınırın ötesine geçemeyeceği için burjuva nitelikten kurtulamazlar. Olsa olsa insana vurulmuş zincirlerin paslarının boyanması isteğinden gelir. Sınıf bilinciyle hareket edildiğinde ise gerçek özgürlük için zincirin koparılması hedeflenir. Dolayısıyla özgürlük, sömürücü burjuva sınıfın reddidir.

Sınıflı toplumlarda bir sınıfın çıkarına olan şeyler, karşıt sınıftan zor kullanımıyla alınabilir. Kapitalizmde, burjuvazinin sınıfsal çıkarlarına göre kurulu üretim ilişkilerinde burjuvazi proletaryadan, proletarya burjuvaziden zor kullanılarak çıkar elde eder. İkisinin birbirine düşman oluşu zor haricinde başka bir yöneme müsaade etmez. Kapitalizm altındaki insanın -burjuva değilse- “bireysel özgürlüğü” kocaman bir yanılgı, küçük bir kısıntı ve büyük bir yalandır. Herhalde hiç kimse bir işçinin bir burjuva kadar özgür olabileceğini söylemeyecektir. Bunu ne hukuki ne kültürel ne ekonomik ne eğitimsel vs. koşullar açısından, söylemek mümkün değildir. Kapitalizm şartlarında hakiki özgürlüğün mümkün olabileceğinin savunusunu yapmak bir yabancılaşmadır. Marks “Kapital”de şunları söyler:

“İlkel insan kendine gerekli olan şeyleri elde etmek, varlığını korumak ve çoğalmak için nasıl doğaya karşı savaşıyorsa uygar insan da toplumun yapısı ve üretim biçimi nasıl olursa olsun, aynı şeyi yapmak zorundadır. Kendisi geliş-

tikçe doğal gereksinimlerinin alanı da genişler, ihtiyaçları artar ama bu ihtiyaçları karşılayacak üretim güçleri de çoğalır. Bu alanda olanaklı bulunan tek özgürlük şudur; ortak üretime katılan toplum bireyleri doğayla ilişkilerini akıllıca yürütenler, doğanın kör kuvvetine boyun eğecek yerde, onu denetimleri altına alırlar. Ve bu işi en az emek harcayarak insan doğasına en uygun koşullar altında yaparlar. Özgürlük alanı; emeğin, ihtiyaçların dışarıdan zorlamasından kurtulduğu yerde; demek ki maddi üretim alanının ötesinde başlar. Bunun temel koşulu da iş gücünün kısılmasıdır.”

Marks'ın tarif ettiği koşullar komünizme işaret eder çünkü bu koşullar, insan ihtiyaçlarının baskısından ancak komünist üretiminin muazzam gelişiminin sağlanmasıyla mümkündür. Bu da kapitalizmin çalışma koşullarının tersine bir durumdur. Kapitalist özgürlük anlayışı da proleter özgürlük anlayışının zıddıdır.

Kapitalist sistem öyledir ki artı-değer sömürüsü, onun vazgeçilmez yasasıdır ve sağlıklı bir kafaya sahip insanın, bir sınıfın diğer sınıfla eşit olduğunu düşünmesi imkânsızdır. Hatta devlet aygıtları ile bu egemenlik ilişkisi, bu sömürünün hiç değişmeyecekmiş gibi, mutlak bir ilişki olarak algılatılır. Bu şartlarda insanın serbestçe gelişmesinin olanağı yoktur. Dolayısıyla “özgürlük” denilen şey bireyci bir anlayışla değil toplumsal bir elde edilişle mümkündür ve böyle ifade bulur. Burjuva özgürlük anlayışı bu ifade edişi kabul etmez; ederse egemenliğinin reddi olur. Bu sebeple burjuvazinin özgürlüğü, toplumun geri kalanının özgürlüğünün kısıtlanmasıyla koşulludur. O da tüm toplumun bir avuç ayrıcalıklı için gaddarca sömürülmesiyle mümkündür. Gerçek özgürlük, bu sömürünün ortadan kalkması, “dışsal bir zorlamayla çalışmanın” bitirilmesi ve insanın kendini özgürce gerçekleştirebileceği koşulların ve de çalışmasını yıpratıcı olmadan zevkle, insanca yapabileceği bir toplumsal sistemin kurulmasıyla mümkündür.

Bugünün kapitalist toplum yapısında, insanın yapacağı iş üstünde, hiçbir karar verici rolü kalmamıştır. O kendi eylemi ve ürettiği şeyden koparılmıştır, bunlar üzerinde bir denetimi yoktur. Bu kopma onun maddi dünyadan, rekabet sebebiyle diğer insanlardan da koparılmasıdır. Ve her durumda parçalanma görülebilir. Esas aldatıcı olan, ortadan kaldırılan insan türüne ait ayırt edici özelliğin sahte biçimde kurulmasıdır. Burjuvazi bu parçalanmışlığı ideolojik aygıtlarıyla gizlemeye çalışır. İnsanın bu her şeyden koparılmış, parçalanmış ve parçalarında toparlanamaz halde; geriye kalan et yığını halinde, aldatıcı müdahaleye maruz kalması gayet kolaydır. İnsani özelliklerini kaybetmiş insan, artık bir soyutlama olarak vardır. Bu yozlaşmayla beraber özel mülkiyet, din ve insanı zincirleyen başka biçimler güçlenir.

Buna mukabil Marks'ın komünizm tanımı şöyledir: “Toplumsal (insani) bir varlık olarak insanın kendine tam olarak geri dönüşüdür -bilinçli olarak insanın kendisine tam olarak geri dönüşüdür- bilinçli olan ve daha önceki bütün gelişmelerin zenginliğiyle başarılmış bir geri dönüşür.”, “Bütün yabancılıkların olumlu alışkanlığın yani insanın dinden, aileden, devletten, insani toplumsal

varoluş tarzına geri dönüşür.”

Anlaşılabileceği üzere özgürlük daha evvel olmayıp gelecekte ilk defa karşılaşılabilecek bir durum değil daha önce var olan ama insanın sınıflı toplumda kaybettiği bir şeydir. Dolayısıyla bir ütopya olmayıp “geri alınması” mümkün bir şeydir.

Lenin, “Her ulusal kültürde, demokratik ve sosyalist kültürün öğeleri gelişmemiş durumda bile olsa bulunur çünkü her ulusta yaşam koşulları, demokratik ve sosyalist bir ideolojiyi kaçınılmaz olarak doğuran emekçi ve sömürülen bir kitle vardır.” der.

O halde meselenin ideolojik bir yaklaşımla anlaşılabilirliği de açıktır. Doğa, toplum ve diğer insanlarla ilişkileri içinde siyasal ve ekonomik eyleyileriyle açıklanabilir. Bireyci ifadelerin böyle bir ideolojik tanımın yanında ancak onun zıddı olabileceğini söylemek bile fazladır.

Her politik iktidar onu ayakta tutacak varlığını sürdürecektir hayati da yaratır, demiştik. Hal böyleyken gerici bir politik iktidar düzeninde ona alternatif bir hayat tesis edilemez. Çünkü birincisi; iktidar paylaşılmazdır, ikincisi; uzlaşmaz sınıflar çatışmaz bir arada olamazlar. Birbirlerinin egemenlik sahalalarında kendi varlıklarını egemen kılacak eylemlere müsaade vermezler. Hele halk iktidarı hedefleyenlere asla yaşam hakkı tanınmaz. Politik iktidarı hedefleyenler ise zaten meşruiyet sorunu yaratamayacağından uzlaşmaz niteliklerini de yitirmiş olurlar.

Bugün açısından özgürlük kavramını kapitalist sistemin meşruiyetini kabul eden insan ile onu reddeden, bununla yetinmeyip komünist bir yönleme pratiği içinde, onu değiştirmeyi hedefleyen insanın bilinç durumu arasındaki fark üzerinden anlamaya çalışmak daha uygundur.

“İnsanın bir türsel varlık olarak gerçek aktif yönelimi ya da kendisini gerçek türsel bir varlık (insan) olarak göstermesi, sadece türsel insan olarak sahip olduğu bütün güçleri ortaya çıkarmasıyla mümkündür.” “1844 El Yazmaları”ndaki Marks’ın bu ifadesi komünizmdeki insan tarifidir. Öte yandan kapitalist sistemde yaşayan insan hakkında, insanlığını, “yaşam etkinliğinin bütün görüşlerini yitirmiş olduğunu” söyler. Kapitalist sistemde yaşayan insanın eksikliği hem bilinç hem de eylemsel olarak barizdir. Onun eksikliğinin boyutu hayvanla arasındaki mesafeyi de belirler. Elbette komünist insanın bilinçlilik ve eylemliliği de aynı şekilde hayvanlar arasındaki mesafeyi belirler. Tanımın açıklığı insanın eylem içindeki bilinçlilik durumundadır. Kapitalist sistemde yaşayan insan, varlığının devamı için kendisine emredilen -yaşamak için yapmaya mecbur olduğu işleri fazla bir bilinç gerçekleştirilmeden yapmakla mükellef olur. Komünist insan, insan bilinçli, sorgulayan, iradi amaçlıdır. İnsanın bilinçli ya da bilinçsiz doğaya her müdahalesi doğa üzerinde bir dönüşüme etki eder fakat komünist insanın “fiziksel ve zihinsel etkinliği” doğanın insan yararına müthiş dönüşümünün başarılmasıyla farklıdır. Burada dikkatler insan etkinliğinin ustahındadır.

Bugün kapitalizmin, insanı kendi doğasından uzaklaştıran niteliğine tezat olarak komünizm, insanı amaçlarına “en az enerji harcamasıyla ve insan doğasına en çok yakışan şartlarda” insana ulaşacağını söyler.

O halde bugün özgürlükten -özgürlüğe sahip olmaktan bahsetmenin mümkün olmadığı itirazı gelebilir, evet bu kesinlikle böyledir. Salt yaşamsal kaygılarla paramparça edilmiş insanın özgürlüğünden bahsetmek mümkün değildir. Sınıfların ve devletin mevcut olduğu bir şartta insanın gerçek özgürlüğü mümkün olmaz. Gerçek bireysel özgürlük, parçalanmış ve hünerleri elinden alınmış, biri diğerinden kopartılmış insanın aksine birey olarak yeteneklerini bütün yönleriyle kullanabileceği toplumsal şartlarda ve toplumun diğer fertleriyle güçlü samimi bağ içinde mümkündür. Bu insanın yabancılaşmasına yol açan şartların ortadan kaldırıldığı bir toplum tarifidir. Bu şart sınıf ve devletin ortadan kaldırıldığı şarttır.

Marks, “özgürlük alanı” ve “zorunluluk alanı” diye iki belirleme yapar. O, bu tanımlamaları komünist yaşamın tarifine odaklanarak yapar. Zorunluluk alanı, insanın yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan üretimlerin gerçekleşmesidir. Bu da diğer insanlarla birlikte gerçekleştirebileceği ortak faaliyetlerdir. Zorunluluk olmasına rağmen bir angarya değil kendi yeteneğini işinin icabına münasip kullanabildiği kayıtlı çalışmadır. “Özgürlük alanı” ise bir zorunluluğun ve dünyevi kaygıların belirlediği emeğin ortadan kalkmasıyla başlar. Bunun açıklaması, insanın hayatını devam ettirmesi için gerekli olan yiyecek barınma ve giyecek gibi gerekli olan ihtiyaçların karşılanmasının ardından sanat, aşk ve başkaca duygusal gereksinimlerine ayırdığı zaman içindeki faaliyetlerdir. Özgürlük, zaruri gereksinimler için yapılması gereken bir şey kalmadığında başlar diye söyleyebiliriz.

Özgürlüğün görünümünün tam olarak böyle ortaya çıkacağı ve insanın o şartta tam özgür olacağını söylememize rağmen bugünden özgürlüğünün bilincine varmak ve bunun için eyleme geçmek yabancılaşmaya, parçalanmışlığa ve bunu yaratan şartlara itiraz anlamına geldiğinden insanın özgürlüğünün bugündeki somut hareketi, rüşeym hali olarak görülmelidir. Bu devrimci tavır özgürlüğün ertelenemeyeceğine de bir katkıdır. Bu konu da C. Caudwell'den şu sözler isabetli olur:

“Özgürlüğün gerçek yapısının farkında olmak -onu çevrenin ve insanın, bir de onların karşılıklı savaşımını dile getiren toplumun gerekirciliğinin bilincini içerdiğini bilmek- hem de düşünceyle bularak değil fakat etkin bir savaşım içinde bunun farkına varmak, bu bilincin gelişimine engel olan bir toplumda, o kör baskı ve sömürü ilişkisine son vermek için iç savaşıma katılmak demektir. Bunlara son vermek, insanlara gerçekten özgür olmanın yollarını açmak demektir...”

Gerçeğin böyle bir tahayyülüne sahip olmayanların mevcut olandan kurtulması mümkün olamaz. Onun için umudun bir anlamı olmaz. Ona anlamlı bir umudu verecek olan sistemli bir gelecek yönsemeli düşünce ve eylem özgürlüğüdür.

Şu ana kadar anlattıklarımızın anlamını tam da burası vermektedir. Bugün temel meselelerden biri olarak gördüğümüz de tam da budur. Gerçeğin çarpıtılmasına, insanın parçalanmasına karşı komünistlerin halktan öğrenerek ve halka komünist bilinç taşıyarak onlara umut taşıma görevini örgütlemeleridir. Komünistlerin, halka zihinsel ve pratik eylemsel katkı sunma görevi vardır. Komünistler, çarpıtılmış gerçeklik içinde hakiki gerçeği tanımını kılmakla kalmaz, bunu bir gelecek yönsemesi içinde eylemlilikle yapar. Bu eylem hakiki özgürlüğün, insanların zihninde somutluk kazanmasının bir parçası olacaktır.

'Kurtuluş Yok Tek Başına!'

Bireysellik içindeki liberal özgürlük söylemleri; söylemin kendisini popülerleştirir, yozlaştırır; bireyci, popüler, kendiliğindenci eylemleri bir süre sonra tüketim nesnesine dönüştürür. İnsanlığın bu kör kısırtılmışlıktan kurtulmasının yolunun, bilinçli devrimci örgütlenmeyle gerçekleşebileceği anlatılmalıdır. Marks'ın sözüyle "Düşünce, kitleleri kapsadığı, nüfuz ettiği ölçüde maddi güç haline gelir." Salt komünizm kavramını kullanmak da tüketiciliktir. Pazar tezgâhlarında Che'nin fotoğrafını, sahnelerde Aborjinlerin Kapuera'sını görmek ya da targonun vitrin içine çekilmesi gibi bir şeydir.

Siyasal iktidar mücadelesinden yoksun olup toplumsal diyalektiğin bağları göz ardı edildiğinde, mümkün ihtimallerin neler olabileceğini ifşa edecek olan komünistlerin, sahip oldukları özün idrakinde olmaları hayati önemdedir. Bu olmadığında çürümenin bulaşıcı özelliğini deneyimlemek kaçınılmazdır. Yozlaşma bataklığının kesintisiz büyümesine tanık olunacaktır.

Anti-ideolojik söylemlerin burjuva ideolojisine hizmet ettiği, gerçeğin devrimci bilgisi ve kavgasının hakiki özgürlüğün tek yolu olduğu vurgulanmalıdır. Sınıflı toplum yasaları içinde yaşayanlara ideolojik bir içerik verir, davranış ve düşünceler bundan azade olamazlar. Ancak devrimci değişimle özgürlüğün hâkimiyetine hizmet edebilirler. Tarihteki bütün devrimci toplumsal değişimlerin örgütlenmeyle olduğu bilinciyle örgütlenmek gerekir. Bunun pratikte nasıl olacağı sürecin ihtiyaçları ve gelecek tahayyülü tarafından belirlenecektir. Bireycilikten kurtulmak için sınıfları, bunlar arasındaki bağ ve farkı görebilecek, halkın dostu ve düşmanlarını tanıyacak, bununla ufkunu açacak, nihayet karanlıktan şikâyet etmek yerine mum yakarak geleceği görece kadar özgür ama cüret edecek kadar da güçlü olmalıyız.

Eskinin zincirlerine bağlı kalınarak özgürlük elde edilemez. Bu temel yasanın öznel isteklerle aşılacağını düşünmek nafîle, safça bir saçmalaktır. Gerek toplumsal gerek doğa yasaları bilindiği ölçüde, o yasalara hükmedilebilir, kendi yararına kullanılabilir.

Bahsettiklerimizin toplamının bilincinde olmak, sınıfımıza ait ideolojik donanım gerektirir. Düşmanın saldırısı nasıl ki kesintisiz ise komünistler de kesintisiz olarak kendilerini yenilemelidirler. Aksi halde süreçlerin gerisinde kalır, ağırlığını kaldıramaz, üretememe hastalığına yakalanırlar. Bu siyasette başlar ve her alana sirayet eder. Nihayet cepten yemeye başladığında durağanlıktan

öte gerileme başlar, sürekli kaybın tam ifadesi budur. “Hiçbir alanda hiç kimse önceki varlık biçimini reddetmeden ilerleme kaydedemez.” Marks’ın bu sözü komünistlerin boynundaki kolye olmalıdır.

O halde bir komünist için özgürleşmenin anlamı eskinin reddiyle başlar dersek yanlış olmayacaktır. Bilinçli olarak kendinden başlayıp ilerici olan gerçekliğin inşası sürecinde özgürlük görünür olacaktır. Bu müthiş bir devrimci eylemdir. Liberalizmin bireyciliği kutsayan ikilemini reddederek örgütlü inşa sürecinin ifadesidir, söylediklerimiz. Bireyde özgürlüğün bilincinin olması tek başına bir özgürlük getiremez. Kölelik nasıl ki politik bir sistem sorunuysa özgürlük de politik bir sistem sorunudur. Ve bireysel değil, örgütlü bir eylemliliğin inşasıyla çözülebilir.

Burjuvazinin “Tarihin sonu”, “İdeolojiler öldü” tezlerinin hedefinde olan şey bu örgütlülüktür. Bu tezlere karşı insanın kendini tekrardan ayağa dikme ve dünyayı değiştirme yeteneğini savunmak komünistin görevidir. Örgütsüzlük, toplumun atomize edilmesine, geleceğin ölümüne sessiz kalmaktır. Gelecek umudu olmayınca kendinde değişim ve etrafını değiştirme kabiliyeti ve iradesi de harap olur. Ontik bir varlık olarak hayatta kalma güdüsü haricinde hiçbir şey kalmaz elinde. Ahlaki değerlere kadar erozyon ve nihayet büyük kırılmalar başladığında yozlaşma da ayyuka çıkar.

Bugünün toplumundaki yozlaşma, hırsızlık, uyuşturucu kullanımı, fuhuş vs. vakalarının artışı insanın sistem tarafından bu şekilde sakatlanmasıyla açıklanabilir. Ahlak yitimiyle güven yitimi birbirine bağlı olduğundan sistemin baskısı insanda sürekli bir psikolojik gerilim yaratır. Bu haldeki insanın salt varlığını koruma kaygısı ve bu sebeple verili olanın dışına çıkarak “gayrimeşru”ya yönelmesi de bu çerçeve içerisinde anlaşılır. Elbette bu durumu açıklarken “ahlak”tan hareket etmek, önceliği ahlaka vermek doğru değildir. Bir kere manzaranın unsurları, verili politik sistemin meşruiyet krizi yaşadığının ifadesidirler. Başka bir deyişle bu unsurlar mevcut hukuk ve değerlerin, iktisadi kural ve geleneklerin dışında, kurulu düzen ve ona dair olanın bilinç dışı reddidir. Bu reddiye bireysel ontolojik bir kaygıyla gerçekleştiğinden sistem tarafından kontrol edilebildiği müddetçe ciddi bir sorun olarak görülmez. Hatta toplumun tehdit edilmesi, bu unsurların yarattığı güvenlik sorunu üzerinden devlete güvenin tesisi ve ibret kıssası bakımından kullanışlı dahi görülebilirler. Nihayet sistem ciddi krizler yaşadığında bu yozlaşma bataklığından faşizmin maddi güçleri çıkar.

Bu tablo daha önce defalarca deneyimlendi. Devrim iddiası taşıyanlar kendilerinden başlayarak dönüşerek ve dönüştürerek yeni ve ileri olanın ideolojik cephelelerini tahkim etmezse akılsız canlıların dahi ikinci kez yapmayacağı hataların hazin sonuçlarına maruz kalacaklardır. Böyle bir durumda liberalizmle bulaşık olmakla kalmaz, onun da ötesi düşmanın ebedi telkini olan “başaramazsınız” yazılı kara bayrağının, sağlam olduğumuzu sandığımız cephelelerde bile sallanacağını söylemek kehanet olmaz.

Yaşam içerisinde her şey gibi insan da bir devrimin içindedir. İnsanın bu süreçteki konumu, bir özne olarak gene insana bağlıdır. Bilinçli bir iradeyle tarihini, şimdiki bilerek ve gelecek hakkında gerçekçi fikirlerle umut çıkaranlar, özgürleşme sürecinde özne olabilirler. Bugün liberalizmin özgürlük vaatlerini hakiki özgürlük diye sahiplenenler, kuşku yok ki kendilerini bireyciliğe ve kendilindenciliğe kaptırmışlardır ve nihayetinde hayal kırıklığına uğrayacaklardır. Meşruiyet krizi yaşayan kapitalist sistemin meşruiyet kazanmasına hizmet etmekten kurtulamayacaklardır. Bu, liberal söylemleri ülkü edinip bireyci davranışı özgürlük zannedenlerin niyetlerinden bağımsız olarak düşecekleri durumdur. Politik sistemlere, politik örgütlenmelerle kafa tutulabilir ancak. Kapitalist sistem içindeki bireyci insanın özgürlük bilinciyle devrimci özgürlük mücadelesi içindeki devrimci bireyin özgürlük anlayışı, özgürlük algısı farklıdır. Bunlardan birincisi bireysel bir gereksinim olarak kapitalist sistem içinde gündelik hayatını idame ettirmeye yetecek bir özgürlük arayışı içindedir. İkincisi ise toplumsal özgürlük mücadelesindedir ve gayriinsani toplumsal şartlara müdahale etmek için gerici sistemin bertaraf edilmesi maksadıyla örgütlülüğü kuvvetlendirmeye gayret eder. Zira işçi sınıfı ve ezilenler için gerçek özgürlük hakkında şu sözün idrakindedir: “Kurtuluş yok, tek başına ya hep beraber ya hiçbirimiz!” Birincisi verili olanı yani bataklığı korumaya çalışır, ikincisi verili olanı yıkmaya, bataklığı kurutmaya çalışır. Bu belirgin ayrımlar ideolojik, politik ve örgütsel alanda kristalize olur. Süreçlerin doğru tahlili ve süreçlere müdahale etme araçları devrimci ayrımın kıstasıdır. Süreçlerin diyalektik bütünlüğü kendine özgü araç ve eylemleri zorunlu kılar. Hakiki özgürlük bunun farkında oluşla belirir. Her ne olursa olsun bireysel davranışlardan devrimci eylem çıkmaz çünkü devrim, bireylerin kendi başına eylemleriyle gerçekleşmez. Bu, mevcut olanın bertaraf edilmesi için ideolojik tutum, mevcut olanın politığıne karşı politik eylem ve mevcut örgütlü gericiliğe meydan okuyabilecek politik eylemci örgütü gerektirir. Aksi halde hiç kimse özgürlükten veya sistemin bertaraf edilmesi için başka yöntemlerden bahsedemez.

Bugün insani olan her değer gereksizliğini savlayan ya da metaya dönüştüren kapitalist sisteme zaten onun sunduğu özgürlük anlayışı ile karşı konulacağını, bu anlayışla insani olanın korunabileceğini -geri kazanılabileceğini- düşünmek insanın kendi saçını yukarıya çekerek ayaklarını yerden kesebileceğini düşünmesi kadar ahmakçadır. Her bireysel davranışın toplumsal yanı vardır fakat devrimci bir eylem ancak devrimci kafaların bir aradalığıyla mümkündür. Bireysel tutum almak ancak bireysel kendiliğindencilik olur, örgütlü eylem ise hakiki özgürlük motivasyonu ile ilerler. İnsani olanın ve alanın korunmasını ve buralara yönelik saldırıların püskürtülmesini mümkün kılar.

Devrimci eylem ideolojik sağlamlıkla siyaset üretmenin pratiğe yansıtılması sorunudur. Bu düşmanın pratik olarak tamamen ortadan kaldırılacağı zamana kadar özgürlük alanlarını kuvvetlendirerek ilerlemek ve bu özgürlük duygusuyla kendini geliştirmek sorunudur. “İnsan düşüncesinin objektif gerçekliğe ulaşması sorunsal kuramsal değil, pratik bir sorundur. İnsan, doğruyu yani düşüncesinin gerçekliğini ve gücünü bu dünyaya ait olduğunu pratikte kanıtlama-

lıdır. Pratikten soyutlanmış bir düşüncenin gerçekliği, gerçek dışılığı tartışması ideolojik bir skolastik sorundur.” (Marks)

Bireyin niyeti ne olursa olsun kendisi ise ister bir derviş, bir köylü, bir romantik ister bir entelektüel olsun eğer örgütlü devrimcilikle, insanı reddeden sistemi yıkma ve insanının kendini gerçekleştirebileceği sistemi kurma hedefiyle pratiğe girmiyorsa devrimci değildir. Elbette bireyler arasında mevcut sistemin ona sunduğu kurallar dâhilinde hareket ederek bireysel bir rahata kavuşabilen “şanslılar” olabilirler. Zaten bu kuralları kabul ettikten sonra, kapitalizmin oturma odasında onların minderi hazırdır. Diğerlerinin tamamını ve kendi insanlığını da reddederek tabii. Burjuvazi, bunların olmayan devrimciliğine değil bencilliğine methiye dizer. Devrimci halkını seven, paylaşma duygusu yüksek, gerçek özgürlüğün de bu değerlerle gerçekleşebileceğinin bilincinde olarak eylemine yön veren olduğuna göre, bu olumsuz karakterlerden olumlu diye nasıl bahsedilebilir? Devrimci özgürlük hedefiyle her badireye girerek verili olana başkaldırırken bireysel menfaatleri için seferber olanlardan nasıl olumlu bahsedilebilir? Onlar kapitalist bataklığın çamurunda hayat bulurlar, bataklık kurutulduğunda onların varlıkları da kokuları da silinecektir hayattan. Devrimcinin hayatı ki sevgisi de umudu da bilinci de pratikte örgütlenmiştir ve bunun daha üst örgütlenmesi komünist hayatın bugünden görülebilmesini mümkün kılar. Yeter ki insan Kaypakkaya'nın dediği gibi tüm varlığıyla mücadelenin engin denizine girebilme cesaretini gösterebilir. Böyle bir hayat için inatçı olsun.

“Varlıklı sınıf ile proleter sınıf, aynı insanal yabancılaşmayı temsil ederler. Ama birincisi kendini bu yabancılaşma içinde kendi yerinde sayar. Bu yabancılaşmada doğrulama bulur, kendinin yabancılaşmasında kendi öz erkliliğini görür ve onda insanal bir varoluş görünüşüne kavuşur; ikincisi; kendini bu yabancılaşma içinde yıkıma uğramış duyar, bu yabancılaşmada kendi erksizliğini ve insan dışı bir varoluş gerçekliğini görür.” (Marks) Dolayısıyla meselenin özünü oluşturan şeyin sınıfsal olduğunu inkâr edenleri ideoloji çarpar. Bugün mesele hakiki olanı hakiki zamanda aramak meselesidir. Kimse özgürlükler arasında tercih yapamaz çünkü özgürlüğün çoklu hali yoktur.

Tadı tuzu kaçmış, zevk vermeyen bir hayattan insanın arzularını tatmin edici imkân beklenemez. Sürekli zevk peşinde, yeni arayışlarla tatmin olma ihtimaline koşan, sınıflı toplum insanı, başarısızlıklarla gerilime sevk olur ve psikolojik hasardan kaçamaz bir halde yaşamaya mecbur kalır. Psikologların, psikiyatriların sorunu bireyin kendisinde görerek kutu kutu sakinleştiricilerle beyinleri uyuşturarak “sağcı bir tedavi yöntemi”yle robot insanın ayarları düzeltilmiş olarak sistemin içine sokulur. Teslim alınmış bu insanda ne haya ne ümit ne isyan vardır. Sadece insanlıktan çıkarılmış insanlar...

Bu yabancılaşma kapitalizmin insanı teslim alma hareketinin kodudur. Bu sorun iktisat temelli olup ve devrimci pratikle aşılması gereken politik iktidar meselesidir. Sorun kutsanmış bireyci özgürlük hayaliyle değil devrimci eylemle sınıfsız toplumdaki özgürlüğün bugünden görünür edilmesidir.

■ Devrimci Sanat Liberalizme Karşı Bir Siperdir

“Başka herhangi bir ürün gibi sanat eseri (objesi) de sanatı anlayabilir (...) İnsanları yaratır. Üretim fert için bir obje yaratmakla kalmaz, aynı zamanda obje için bir fert yaratır.” (Marks)

Sanatın temel işlevi, toplumsal yaşamı olduğu gibi estetik düzeyde yansıtmının yanı sıra toplumun ilerlemesine yönelik eğitici-öğretici mahiyete sahip olmasıdır; bu, artık tartışılmaya ihtiyaç olmayan bir konudur. İlkel toplumlardan bugüne kadar şahit olduğumuz sanat üretimleri ve kanıtlanmış sosyolojik tezler ve de bugün bizzat tecrübe ettiğimiz gündelik yaşam bize bunu anlatmaktadır.

Sanata kutsallık atfedip toplumun üstünde müstesna addedildiği zamanlar olmuştur. Örneğin Antik Mısır toplumunda heykel yontucularına “yaşamı savunan” derlerdi. Bir şeyin imgesini ele geçirmek, o şey üstünde tesir gücü oluşturmak anlamına geldiğine göre, gayet isabetli bir yakıştırmadır. Sanatın mahiyeti hakkında ne düşünülürse düşünülün, o, toplumun dışında ondan azade olmayıp bilakis tam da içinden çıktığı toplumun özelliklerini yansıtır.

Toplumun ideolojik, politik, ekonomik ve diğer bütün pratik alanları sanatın üretim alanlarını oluşturur; sanat bunlara sıkı sıkıya bağlıdır. Bu bağ, maddi üretim olarak sanatı toplumsal bütünün bir ögesi, toplum değiştikçe de değişen ama aynı zamanda değiştiren de bir ögesi yapar.

Sanat hakkında materyalist-toplumsal tarih görüşü bakımından belli bir zaman dilimi içinde belli bir konuyu, onun bilgisini, belli bir sınıfın bakışıyla kitlelere iletme aracıdır, dediğimizde sanatın kesin olarak ideolojik mahiyete sahip olduğuna işaret ederiz. Bu halde o, özel bir bilgi biçimidir, onun iletildiği şey,

toplumun bütün sınıf ve katmanlarına olmayıp belli bir sınıfa dairdir ve bu ileti o sınıfa mensup öznece değerlendirilir.

Bunu başka biçimde ifade edersek toplumsal yaşam sanatçının kafasında nasıl şekilleniyor ise sanatçı onu nasıl yorumluyorsa ürettiği eserde de toplumsal yaşam öyle yansır. Burada yani sanatın neyi yansıttığında belirleyici olan sanatçının bakış açısıdır. Bu durumda ortaya çıkan şey şu ki sanatçı ile alımlayıcı arasında kesin kuvvetli bağ mevcuttur. Böylece sanatçının toplumdan bir şey alıp ona bir şey vermesiyle oluşan etkileşim Marks'ın işaret ettiği yaratıcı işlemdir.

Anlaşılır bir durumdur ki toplumsal tarihin seyri içinde sanat, hâkim sınıfların tesiriyle o sınıfın ideolojik kanalları haline getirilmiştir. Buna rağmen muhalefette olanın elindeki en güçlü araçlardan biri yine sanat olmuştur. Sanatın bu vazgeçilmezliği dış dünyayı özel biçimde yansıtmamasından ileri gelir. Dış dünyaya ait olanlar oldukları gibi var olamazlar. Sanat eserinde, onlar sanat eserine girdiklerinde artık başkalaşmışlardır. Yine de o, doğrudan olmasa da imgelenen şeye yönelir. Bu halde sanat; gerçeği açığa çıkarır, yoğunlaştırır, dağınık, parça parça olanı bir araya getirir, nesnellik kazandırır. Yapıtla gerçek arasındaki “dolayım” (eğer böyle denilecekse) imgelerle sınırlıdır. Nihayetle imgeler deşifre edildiğinde sanat yoluyla bilinçlen(dir)me bu şekilde işlev kazanır.

Sanatın bu işlevi keşfedileli bütün toplumsal sistemlerde, onu toplumsal örgütlenmede temel araçlardan biri haline getirmiştir. İkel toplumlardan bugüne, ruhbanların hâkimiyetinden faşizme, sosyalizme kadar... Sınıfların ortaya çıktığı günden bu yana toplumsal hayatın ve insanın parçalanması sanatın özgürlüğüne de darbe vurmuş, esas işlevinin tatbikinde inişli-çıkışlı bir seyre neden olmuştur. Buna rağmen onun -sanatın- parçalı olanı bütün hale getirme eğilimi, var olanı olduğu gibi kabullenmeyip yeniyi, güzeli, doğruyu talep etmesi onun bilgisini sunmak kabiliyetini muhafaza etmesini de olanaklı kılmıştır. Bu da onun kesin teslimiyetini imkânsız hale getirir.

Sanatta bilginin veriliş biçimi onun ideolojisiyle ilgilidir. Sanatçı hangi sınıfın ideolojisine sahip ise onun sanatı da ait olduğu sınıfa hizmet eder. Konumuz bağlamında sözü getirmek istediğimiz yer burasıdır.

Hangi Sınıf, Hangi Sanat, Hangi İdeoloji?

“Sınıf mücadelesi” genel tanımlaması, topluma ait olan öğelerin tamamını kapsayıcı başlıklar içerir ve karmaşıktır. Ekonomik, politik, sanatsal vs. tamamına tek bir başlık altında değinmenin imkânsızlığı; buna rağmen tamamının diyalektik bağını kurmamıza imkân veren ideolojik mücadeleye değinmek mümkündür.

Bugün ülkemizdeki sınıf mücadelesinin mevcut manzarası, pratik cephelerdeki gerilemeler haricinde onu da belirleyen, ideolojik cephede açılmış gediklerdir. Bu gediklerdeki burjuva akım sınımtılarının diğer devrimci mevzilere de sirayet etmesi, devrim aleyhine ciddi anlamda ideolojik rezonans etkisi yaratmak-

tadır. Bu durumda birden fazla ihtimalle beraber, çözümün basit fakat kolay olmadığını söyleyebiliriz. Öncelikle kendisini proletarya saflarında gören fakat söylem ve pek çok pratiğiyle burjuva saflarda hareket eden, küçük burjuva niteliğe haiz devrimciler bakımından, sınıfsal duruşla gediklerin derhal kapatılarak bu rezonansın kaynağıyla irtibatın kesilmesi kolay değildir. Buna rağmen esasen Proletarya Partisi'nin yürüteceği ideolojik mücadelenin aralıksız devam ettirilerek bu cephenin tahkim edilmesi, böylece devamlı maruz kalacağımız burjuva ideolojik saldırı darbelerinin etkisiz hale getirilmesi haricinde çarenin mümkünü görünmüyor. Mevcut manzaranın fena ihtimali ise bunların becerilemeyip rezonans dalgalarının birbirini büyüterek yıkıma sebep olması.

Meselenin ne kadar ciddiye alınması gerektiğine dair emareler bas bas bağmaktadır. Bu genel manzara içinde kimsenin efelenerek "acımadı ki" diye çocukluk hastalığına düşme lüksü olamaz. Bu konuda küçük burjuva devrimcilerin verdiği görüntü tam anlamıyla hazindir. Sınıfsal hedef yitirilmiş, onun yerine proletaryaya ait olmayan burjuva talepler sahiplenilmiştir. Söylemek dahi fazladır ki proleter sınıfın esas hedefi politik iktidardır. Devamı ise malum: Bütün sınıfların ortadan kaldırılmasıdır. Onun bu hedefi, onu diğer sınıflarla uzlaşmaz kılar. Meselenin abc'si bu iken küçük burjuva devrimci yapılanmalar devrim iddialarından vazgeçercesine burjuvazinin liberal söylemlerini sahiplenerek liberal talepleri proletaryanın temel talepleri gibi göstermektedirler. O derece bir bilinç bulanıklığı ve ideolojik erozyondur ki burjuva partilerinin belediye başkan adaylarını destekleyip o adayların seçimi kazanmasına sevinebilmişlerdir. Küçük burjuvazinin karakteristik tavrı olarak bu halde proletaryanın "yıkma" ve "yapma" eylemi olan devrim unutturuluyor, proletarya ve onun müttefiklerine liberal talepler telkin ediliyor.

Bililir ki kullanılan dil, bilinci belirler ve ona hâkim olur, bir müddet sonra pratiğe de yön verir. Mevcut politik iktidarın Aydınlanmacılara has taleplerin kabulüyle cilalanması halinde sahiplenilebileceğinin sözü-söylemi, kuşkusuz devrim iddiasında olanların bu iddialarından dönmeleri; bu amaçla pratik geliştirmelerine sebeptir. Buradaki asıl tehlike şudur ki bu taleplerin sahiplerinin burjuva kampla uzlaşmalarına rağmen devrimci mevzilerde hâlâ "devrim" tabelasıyla görünüyor olmalarıdır. Çünkü burjuva sınıfla asla uzlaşmayacak olan proleter cepheyi silahsızlandırmaya ve zayıflatmaya hizmet etmektedirler.

Onların uzlaşma noktaları olan talepler eşitlik, adalet, insan, özgürlük vb.dir. Bu kavramlar onları burjuva saflara çekerken burjuvazinin ideolojik akımlarını da devrimci saflara taşımaktadır.

Bu kavramlar proletaryaya yabancı olmayıp hakiki anlamlarıyla doktrinlerinde kuvvetli başlıklar olarak yer almaktadır. Açılımları belirsiz, Aydınlanmacı olmayıp kimin özgürlüğü? Nasıl adalet, kiminle eşitlik, nasıl insan gibi sorularla kavramların işaret ettiği şeylerin sınırları ideolojik kalemle belirginleştirilmiştir. Dolayısıyla eşitlik, özgürlük, adalet, insan vb. kavramlardan burjuva liberallerin kastettikleri ile proleter ideolojide kastedilenler, anlam bakımından birbirini reddedecek kadar farklıdır. Buna rağmen, tarih sahnesine çıktığında

ruhban otoritesini reddeden burjuvazinin eşitlik, özgürlük, kardeşlik şiarının, devrimciliğini yitirmiş olduğunu bile bugün, “devrim” iddiasıyla devrimci cepheye görünen küçük burjuva bilinçlerde aksolması ciddi tehlikedir. Açık ki burjuvaziye ait argümanları kullanarak ona karşı mücadele edilemez. Bunun mümkün olduğunu zannederek bütün cephelerde devrimi imkânsız hale getirecek kadar kaybettiğini göremeyen küçük burjuva liberal kafalar, emareleri dahi olmayan reformları dahi devrimci kazanımlar olarak ilan etmekle devrimi kırıntılarla değiştirmektedir. Bunu görememesinin esas nedeni, küçük burjuva karakterinden ileri gelen devrimci cephe ile burjuva sistem arasında gidip gelmedir.

Meselenin ideolojik olup ciddi tehlike arz ettiğini söylemeye gerek yok. Proletaryanın hasmına biat çağrılarına karşı tedbirler almak, başta komünistlerin birincil vazifesidir. Çünkü dostların seni düşmanından daha iyi tanırlar.

Devrimci cepheye genel manzara bu iken biz bilhassa sanat mevzisi bakımından uyarılarımızı ortaya koyacağız. Bu arada şunu da belirtmeliyiz ki sanat mevzisi genel mücadelenin önemli bir parçası olduğundan uyarılarımız da ideolojik bütünlüğü bakımından genelin bir parçası olacaktır.

Devrimci Sanat Devrimci Savaşın Parıldayan Silahıdır

Kapitalizmin, diğer bütün ilişkileri belirleyen iktisadi ilişkiler içinde diğer her şeyin bütünlüğünün parçalanması gibi sanat da gerçek anlamda bütünlüğünü kaybetmiştir. Bundan devrimci sanat da muaf olamaz. Sovyetler Birliği’nde, Çin Halk Cumhuriyeti’nde dahi bu tehlike, sınıfların mevcudiyetinin devam etmekte olması sebebiyle proletarya hâkimiyetinde dahi mühim görülmekteydi.

“Son dönemde bozulan çetin yaşam koşullarının iyileşmesi devrimin sanatçılar üzerinde etkisini ortaya çıkardı (...) Devrimin düşünsel ve duygusal/çoşkusal ögesi öncelikle edebiyatta yansımıştır.” “Gerçi Yeni Ekonomi Politika (Novaya Ekonomiçeskaya Politika - NEP) sanatçıları yeniden özel pazara doğru itti, ama bu uzun sürecek mi (...) vergi ve emisyonla beslenen ağır sanayi ile öbür sanayi kollarındaki büyük tröstlere dayanan kapitalist devlete karşılık sosyalist devlet geniş kapsamlı bir ideolojik içerikle donanmıştır. Eğer hesaplamalarımız doğru ise (yanlış da olabilir) devletimiz bilmem hangi özel kapitalistten daha güçlü olduğunu sonunda kanıtlayacaktır. Gerçekten bilgili, cömert ve yüce bir sanat koruyucusu olduğuna göre, sanatın tüm canlı kuvvetlerini kendine çekecektir.” (A. Lunacarski)

Stalin de “Leninizmin Sorunları”nda NEP’in ikili yönünden bahseder. “... Onun sivri ucunu savaş komünizmine, her ne olursa olsun tüm ticaret özgürlüğünü dışlayan bir rejime ve bir eşya düzenine karşı yöneltmiştik... NEP bazı belli çevreler için de pazar üzerindeki düzenleyici rolü, devletin elinde olmak üzere ticaret özgürlüğü demektir.”

Sovyet iktidarı hâkimiyetinde dahi bu iktisadi ilişkilerin devrim cephesinde nasıl yankılandığını ve ideolojik mücadelenin her alanda olduğu gibi sanat

alanında da nasıl diri tutulması gerektiğine dair 1928'deki Sovyetler Birliği Proleter Yazarları Derneği'nin (VAPP) Birinci Kurultayı'nda, Lunacarski şu sözlerle ifade ediyor:

“Diyelim ki eski ile yeni arasında savaşım sürüyor. Hâlâ Avrupa'nın ve geçmişin etkisini, eski yönetici sınıfların kalıntılarını ve NEP ile filizlenmeye başlayan türedi burjuvazinin etkisini duyuyoruz. Bu etki sadece bazı kümelerle kişilerin kafasında değil, onların her türlü bileşiminde de kendini gösteriyor. Şunu unutmamalıyız ki doğrudan doğruya, bilinçle bize karşı çıkan burjuva akımların dışında onlardan daha tehlikeli ve daha güç bir öge var: günlük yaşama küçük burjuva yaklaşım. Bu öge, işçilerin olduğu kadar kimi komünistlerin de günlük ilişkilerine sızmış bulunmakta. Bu durum işçi sınıfının sosyalist özlemlerinin damgasını taşıyan yeni bir yaşam kurma yolundaki kavgayla sınıf savaşımının neden hâlâ eski gücünü koruduğunu gittikçe daha ince, daha derin biçimler aldığını açıklamaktadır. Bundan dolayı bu aşamada sanat, özellikle de edebiyat silahı aşırı önem kazanıyor. Aynı nedenlerle işçi edebiyatı ve ona akraba bir edebiyat boy verirken bilinçli ya da bilinçsiz olarak düşmanca öğeleri içeren bir edebiyat da kendini gösteriyor. Bu edebiyatın özellikleri edilgenlik, kötümserlik ve bireycilik ile önyargılılık ve çarpıklıktır.”

Bugün bir proletarya iktidarından söz edilemediği koşullarda olduğumuz dikkate alındığında, sınıf savaşımının aleyhimize olan şiddeti ve içinde bulunduğumuz tehlike daha iyi anlaşılır. Bugün esasen küçük burjuva devrimci hareketlerin devrime ikame ettikleri burjuva liberal kavramların ne anlama geldiğini geriye doğru adımlayarak burjuvaziyle aynı taleplerde buluşmasından da görülemeyecektir. Onların kavramlarından, sıkça kullandıkları “uygarlık” mefhumuna cevap verileli uzun seneler olduğundan mı unutulmuştur. “Sosyalizmi yaratmak için uygarlaşmış olmak gerektiğini söylüyorsunuz. Çok güzel. Peki ama neden ülkemizde uygarlığın ön koşullarını yaratmaya, toprak sahiplerini, Rus kapitalistlerini kovarak başlamayalım ve sonra sosyalizme yürümeyelim? Tarihin alışagelmış düzeninde bu tür değişikliklerin kabul edilemez ya da olanaksız olduğunu hangi kitapta okudunuz.” (Lenin) Görülmektedir ki hakiki anlamlarından saptırılmış kavramları sorgulamadan sahiplenince düşmanla dahi aynı yolda yürümen mümkün olmaktadır. Bir devrimci, aklının proleter eleğinden vazgeçerse ideoloji ambarında bünyeye zararlı ziyadesiyle yabancı unsurlara tahammül etmek mecburiyetinde olur.

Bu husus Mao yoldaşın da gündemini meşgul eder. 1942'de Yenân Sanat Forumu'ndaki uzun konuşmasında “Biz, sosyalist gerçekçilikten yanayız.” diyerek sanatçının ideolojik duruşunu vurguluyordu. Devrimin mümkünlüğü hakkında da şunları söyler:

“Ve günümüzde Çin Devrimi proletarya önderliği olmadan gerçekleştirilemeyeceğine göre, Çin'in yeni kültürü de proletaryanın kültür ve ideolojisinin yani komünist ideolojinin önderliği olmadan olamaz. Ama bugünkü aşamada böyle bir önderlik, anti-emperyalist ve anti-feodal siyasi ve kültürel bir devrimde halk kitlelerine önderlik etmek demektir.”, “Hiç şüphe yok ki komünist

fikirleri daha geniş ölçüde yaymanın ve Marksizm-Leninizmin öğrenilmesini hızlandırmanın şimdi tam zamanıdır. Aksi halde hem Çin Devrimi'ni sosyalizm aşamasına ilerletemeyiz hem de bugünkü demokratik devrimi zafere ulaştıramayız.”

Elbette biz ülkelerin değil ilkelerin peşindeyiz. Bu ilke proleter ideolojinin ilkeleridir. Ülkelerin devrimci tecrübeleri ise dünyanın bütün devrimcilerinin tecrübesi olmalıdır. Bu tecrübelerle rağmen aynıyı tekrar etmek ve tecrübe etmeye çalışmak pahalıya gelecektir.

İdeolojik mücadelenin yaman halde, her şartta yürütüleceği ve bunun aralıksız devam etme mecburiyetinde zaafa düşüldüğünde bizi nelerin beklediği tecrübe edilmiştir. Buna rağmen küçük burjuva devrimcilerinin hâlâ burjuva liberal söylemleri devrim cephesine taşınmaları âdeta burjuvazinin “Truva Atı” işlevini görmektedir. Onların devrime ikame ettikleri kavramlar hakkında birkaç şey söylemeliyiz.

Liberal Kavram Dünyası Siyasal Gericiliğin Hizmetinde

Burjuvazinin ortaya çıkış koşullarını dikkate aldığımızda, tıpkı onun bir devrimci sınıf olarak ortaya çıkması, Marks'ın dediği biçimde her şeyi devrimcileştirmesi gibi onun sanatı da devrimcidir, “başkaldırıdır.” Bu yüzden biçimci değil, gerçekçiydi. “Üretimin durmadan devrimcileşmesi, bütün toplumsal koşulların aralıksız alt-üst oluşu, sonsuz kararsızlık ve çalkalanış burjuva dönemini tüm öncekilerden ayırdığı” (Komünist Manifesto) gibi burjuva sanatı da benzer özellikler, “sonsuz kararsızlık ve çalkalanış” karakterize eder ve bu karakteri onu daha önceki tüm dönemlerin sanatından ayırır.

Özel mülkiyetin kutsallığı yani pazar için üretim ve değişim değerine yönelik kutsama da yansır sanata. Bu sanatın karakterini oluşturur. Feodal dönemin doğrudan insan ilişkilerini düzenleyiş biçimi ortadan kalkarak onun yerini pazar odaklı bir ilişki alır. Pazar için üretilen mal üzerinden gelişen ve bu sınır(sızlık)la ölçülen bir “özgür” ilişki... Ve aslında bu biçimdeki bir “özgür” ilişki kendisinden -olduğundan- başka ilişki biçimine olanak vermediğinden, sadece kendisine tabi kılan kapitalist yapıya özgüdür. Bir yanda üretim araçlarına sahip olan sömürücü sınıfla emek gücünden başka satacak mülkü bulunmayan, zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi olmayan emekçi sınıf arasındaki sömürülen-sömüren ilişkisidir mevcut ilişkiyi karakterize eden ve sırf bu zor ilişkisinden dolayı kendisinden önceki sistemde olduğundan daha acımasız, daha az özgür, daha gaddarca ve kontrolsüz bir azgınlıkla sürdürür ilişkiyi. Burjuva sanatçının bireycilikle sınırlandırılan özgürlüğü onu sadece halktan koparmaz, özünden de koparır. Her şey gibi o da parçalanmıştır. Onun sanatı da artık kapitalist ekonomiye uygun olarak tıpkı bir ayakkabıcı, otomobil, tabak veyahut herhangi bir kullanım eşyasının pazar için üretilmesi gibi pazar için üretime dönüşür. Bu halde “yabancılaşma”dan bahsetmeye dahi gerek duymuyoruz. İnsanın ürettiği eşyaya yabancılaşma süreci sanat için de geçerlidir.

Sanatçı devamlı devrimciliğini-sorumluluğunu bir kenara bırakarak asli göre-

vinden uzaklaşır; burjuva akıma kapılarak “bilgilendirme” ve “yönseme”den vazgeçer. Onun görevini dıştalar. Zaten burjuva akıma kapılmış bir sanatçının tıpkı toplumsal hayatın her alanında olduğu gibi biçim ve öz kopukluğu sanatına da yansıyacaktır. Salt biçimlilik onu çirkinle burjuva anlaşılmazlığına, post-modern çoklu anlamlara itecektir. Bunun yarattığı gerilim, sanatın “büyüsel” gücünün, sanatçının bireyciliğine yönelik hatırlatışlarla yaptığı saldırı, tipik burjuva sanatçı bunalımının da kaynağı olacaktır. Çünkü devrimciliği mazide kalmış burjuva cephenin karşısında, sanatçının ihtiyacı olan devrimci coşkuya sahip proletarya bulunmaktadır.

Kapitalizmin özgürlüğü, özel mülkiyet ve onunla sınırlandırılmış olduğundan bütün zor ve ideolojik aygıtlarıyla müstesna kabul etmez herkesi bu “özgürlüğe” zorlar. Özel mülkiyet hakkının korunması -ki bu onun adaletinin temelidir- esasen üretim araçları üzerindeki hâkimiyetini-sahipliğini korumak isteyen burjuvazinin tüm bir toplumun sömürülmesinin devamına zorlayıcıdır. Burada eşitlikten, adaletten, özgürlükten ve insandan bahsedilebilir mi? Bir sınıfa mensup bireyler arasında bile eşitlikten bahsedilemez. Adalet bir sınıfın adaletiyken komünist ideoloji adaletin burjuva kavram olduğunu söyler. **Kapitalist sistemde “tam” insandan bahsetmek de mümkün değildir. Her şey gibi onun da bütünlüğü parçalanmıştır.** Bütün bu kavramlar, kutsallaştırılmış özel mülkiyet hakkının korunması ve pazarda istediği malı, istediği fiyattan alıp satması özgürlüğü üzerinden yapıldığından, gayet açık bir manipüledir; özel mülkiyetle yaratılmış bireysel özgürlük de serbest pazarı garantileyen bir ifadedir. Bu sürecin açılımını, her maddi süreç kendi biçimini de oluşturur diye yaparsak bu döngüyü de anlamak kolaylaşır. Fakat kapitalist yapının hâkimiyetindeki sınıflı toplumda evrensel tarihin görebileceği en üst düzeyde çatışmalarla yaşanır. Bireyci bir özgürlük varken bireyci özgürlüğün ve onun işaret ettiği serbest pazarın zorlayıcılığı üst düzeyde bir çelişmeyi, üretim ve bölüşüm eşitsizliği gölgesinde ve zaten bu süreci “neden” yaparak yaşar. “Özgürlük” ve özel mülkiyet odaklı bireyci de olsa ve bu özgürlük için -başka bir özgürlük değil- her türlü baskı, zor ve şiddet kullanımı kapitalist sürecin başlıca çelişmesidir. Bu çelişme kültürel anlamda “burjuva kültürü özgürlüğü -insanın bütün içgüdüsel güçlerini gerçekleştirilmesini- ‘bireycilik’ yoluyla elde eden bir sınıfın kültürüdür.” (C. Caudwell)

Esasında burjuva düşünce biçimi, bir fabrika sahibiyse bir burjuva sanatçı kafasında öz bakımından farklılık içermez. İkisi de bahsini ettiğimiz “özgürlük” etrafında buluşurlar. Sanki ikisi de tüm yasaklara karşıymış gibi görünürken kapitalist yapının garantisi olan devletin varlığını ve bu “özgürlüğün” bu devlet tarafından muhafazasını kabul ederler. Böylece hem üretim aracı sahibi hem de burjuva sanatçı; özel mülkiyetin, serbest pazarın, bireyciliğin üretim ve bölüşümdeki eşitsizliğini eş deyişle sömürüyü kabul eder durumdadırlar. Mevcut sömürücü düzenin daha “adil”, “adaletli” olmasına yönelik arada bir söylemde bulunarak devamını ve kabulünü istemek, esasen “nefret edilen köleliğin güçlendirilmesini istemek” anlamına gelir. Bu burjuva kafaya sahip sanatçı için de böyledir.

Burjuva sanatçının özgürlüğü ancak burjuva özgürlüğü kadardır, fazlası değil. Burjuva sanatçının tutarlılığı, kapitalist ekonominin çelişmelerinden daha fazlasını içermez. Onun -burjuva sanatın- çelişmeleri, safında olduğu burjuva sınıfın ideolojisinin kaynağını oluşturan ekonomik temelden ileri gelir. O ekonomik yapıdır ki bütün çirkinliği, tüketiciliği, gelip-geçiciliği, yavan ve yapaylığıyla beraber sanatçının bilincini şekillendirir. Tutsaklanmış bu bilinç ancak ve ancak içinde bulunduğu sınıfı yansıtır, onu savunur. Onu -kapitalist düzeni- çok eleştiriyor görünse de örneğin sömürsünü adaletsiz bulsa da daha demokratik bir ortamı, daha eşitlikçi vs. talep etse de en fazla bir “Oya Baydar”, haydi diyelim “Dostoyevski” kadar olur. Bu da aslında burjuva ideolojisine ters düştüğü anlamına gelmez, bilakis onun ömrünün uzatılmasına hizmet anlamına gelir. Tartışmasız bu, kapitalizmi onaylamaktır. Sonuçta burjuva sanatçı, burjuva özgürlüğüne ne kadar yaklaşırsa kendi zinciri de o kadar kısılır. Sanatçı tüm toplumu gerçek özgürlüğe götüreceği işçi sınıfının yanında yer almadıkça kocaman bir yalanla yaşamaya mahkûmdur.

Kapitalizmde insan da her şey gibi bütünlük bozumuna maruz kaldığından gerçek anlamda özgür olamaz. Her şey gibi öz-biçim uyumsuzluğu hâkimdir. İktisadi yapıya bağlı olarak insan, ihtiyaçlarının baskısından ancak komünizmde üretimin muazzam gelişiminin sağlanmasıyla kurtulur. Bu üretim insanın yoğun çalışmasıyla değil kısa süreli çalışmayla, kendini gerçekleştirme zamanı kazanmasıyla mümkündür. Bu da kapitalizmin acımasızca çalışma koşullarının tersine bir durumdur. Bu yüzden kapitalizmin özgürlük anlayışı, proleter ideolojinin özgürlük anlayışıyla zıt şekilde farklıdır. “Özgürlük büyük sözcüktür.” diyordu Lenin “Ne Yapmalı” eserinde: “Ama sanayi özgürlüğü bayrağı altında çalışan halk soyulup soğana çevrilmiştir.”

Engels haklı olarak sınıflı toplumlarda özgürlükten bahsedilemeyeceğini söyler. Çünkü özgürlük demek, insanın kendini gerçekleştirebilmesi için yeteneklerini serbestçe geliştirmesinin olanaklarına sahip olması demektir. Doğa ve toplum yasalarının insan yararına kullanıldığı ve insanın yeteneklerinin geliştirilmesi için gerekli koşulların sağlandığı ortam ancak sınıfsız toplumda gerçekleştirilebilir ama kapitalist sistemde asla!

Kapitalist sistem öyledir ki sömürü onun vazgeçilmez yasadır, insan başka insanla eşit düşünülemez, düşünmez de. Bu düzen asla değişmeyecek mutlak gibi duyurulur ki bireycilik bununla kutsanır. Böyle bir ortamda insanın kendisini geliştirmesinin olanağı olamaz. Bazıları şanslı ise popüler olabilir, “fırsat eşitliği”nden yararlanabilir. Bu halde özgürlüğün bireysel değil toplumsal bir sorun olduğu da anlaşılır. Elbette böyle bir özgürlük, burjuvazi tarafından kabul edilemez. Böyle bir özgürlük, egemen sınıf olarak burjuvazinin de ortadan kaldırılması anlamına geldiğine göre, burjuvazinin özgürlüğü diğer sınıf ve katmanların sömürsü anlamına gelir. Neticede gerçek özgürlük sınıfların ve sömürünün ortadan kaldırılarak “dışsal bir zorlamayla çalıştırılmanın” bitirilmesi ve insanın kendini serbestçe geliştirebileceği koşulların oluşması ve de çalışmanın yıpratıcı olmadan, zevkle ve insanca yapılabileceği bir toplumsal

sistemle mümkündür. Marks'ın dediği gibi insan, “Ne avcı ne balıkçı ne çoban ne de eleştirmen olmaksızın sabah avlanıp öğleden sonra balık tutabilmeli, akşam hayvan yetiştirip yemekten sonra eleştiri yapabilmelidir.” Herkesin ihtiyacına göre bölüşümün gerçekleştiği böyle bir şartta adalet gibi kavrama gerek dahi olmaz.

Bu kadar özgürlük, bireycilik, adalet, insan vs. söylemlerini gerçek anlamlarından uzaklaştırılmış şekilde burjuva mahiyette küçük burjuva liberal devrimci yapılar tarafından kullanılmasının tehlikesi bize bu satırları yazdırdı. Onlar liberal söylemleri devrime ikame ederek baş çelişmeyi unutturmakta, böylece halk kitlelerini silahsızlandırılmaktalar.

Kaypakkaya bu konuda şöyle yazıyor: “Mao Zedung yoldaş revizyonist bayların düşünme metodunun tam zıddını, önce baş çelişmeyi bulmak, sonra da bu çelişmeyi kavramak gerektiğini söylüyor. İşte iki mantık! ‘Ben bu çelişmeyi kavradığım için bu baş çelişmedir.’, ‘Bu çelişme baş çelişme olduğu için, ben bunu kavradım.’ Birincisi revizyonizmin, ikincisi Marksizm-Leninizmin mantığıdır.”, “Baş çelişme nedir? Çok sayıda çelişmenin mevcut olduğu herhangi bir seyirde ‘yönetici ve belirleyici rolü oynayan’ çelişme baş çelişmedir.”

Bugün, liberal söylemleri sahiplenerek devrim iddiasını sürdürmek imkânsızdır. Ve Kaypakkaya yoldaşın dediği gibi varacakları yer revizyonizm-reformizmdir.

Daha evvel eşine rastlamadığımız ölçüde liberalizme kayış ve devrimci saflarda bu istikamette bir çözüme görmekteyiz. Bu sebeple sürekli ideolojik mücadele diyoruz. “Sanatçıların sanat ve edebiyat eserlerini incelemeleri doğrudur ama Marksizm-Leninizm bilimi bütün devrimciler tarafından incelenmelidir, sanatçılar bunun dışında kalamazlar... Meselenin tam ve eksiksiz çözümüne ulaşmak için Marksizm ve toplumu incelemeliyiz.” (Mao)

Gerçeğin Bilgisi ve Geleceğin Fethi Yolunda İmgenin Gücünü Seferber Edelim

Liberalizmin saflarımızdaki zayıf ideolojik donanımına sahip kafalar nazarında, özellikle de pratik mücadelenin gerilediği dönemlerde kof bir albenisi vardır: Tıpkı, İlyada'daki Truva Atı misali. Safların emniyette olup olmadığı, ideolojik kalkanın sağlamlığına bağlıdır. Aksi halde insanlık bir tahta at ile bir şehrin surlarının nasıl yıkıldığını binlerce yıldır hazin bir hadise olarak okumaya devam ediyor.

İşçi sınıfının teorisini, bu liberalizm hastalığının bertarafının tek yolu olarak görüyoruz. Bataklığın adı özel mülkiyet, özel mülkiyet ise onu bilimsel temelde çözümlenerek ortadan kaldıracak olan yegâne sınıfın safında ısrarla mücadele etmekle burjuva rüzgârların yıpratıcı etkisini ortadan kaldırabilir.

Burjuvazinin iyi, güzel, doğru namına halka verebileceği bir şey kalmamıştır. O devrimci özelliğini yitireli yüz elli yılı geçti. Bu zaman zarfından özgürlük, adalet, insan, tabiat vs. her ne varsa tamamı hakiki anlamlarını yitirdi ve tüketim nesnesine dönüştürüldü. Burjuva toplumda kendine has biçim ortaya çıktı

ve o yapı ile irtibatlı her şey özünden uzaklaştı. Bu yabancılaşma her şeyi tarumar etti. Hayatı ve her şeyi çirkinleştirdi, derinliğini kaybetti. Bu minvalde düşününce sormak lazımdır: Böyle bir sınıf insanlığa iyi, güzel, doğru namına ne verebilir?

Aynı şeyleri onun sanatı için de söyleyebiliriz. Her toplumun hâkim sanatı o toplumun iktisadi yapısının bir yansıması olarak var olur. Bu halde burjuva sınıfın hâkim olduğu bir toplumda yukarıda belirttiğimiz üzere onun sanatı da bütünlük sorunu yaşamaktadır. Sanat doğası gereği iyiye, ileriye, doğruya yönelmek ister. Bu onun ortaya çıktığı zamanlardan bu yana muhafaza ettiği özgürlük genidir. Buradaki özgürlük sınıfsızlık, sınırsızlık özgürlüğüdür (Bu sınırsızlık insan varlığının imgelem gücüyle sınırlıdır.). Kapitalizm koşullarında sanatın aldığı biçim özüne yabancıdır. Bu sanatın ölümü anlamına gelir. Çünkü bir şeyin özüne vakıf olabilmek onun biçiminden geçer. Biçim özü verir. Biçim görülüp kavranmadan öz hakkında bir şey anlaşılamaz. Burjuva estetik anlayışın yaptığı ise tam da budur.

Yazının girişinde bahsetmiştik ki sanatın var olma nedeni maddi hayatla ilgilidir. O dağılmış halde olanı bir araya getirir ve çarpıcı bir estetik düzeyde bilgiyi yansıtır. Toplumun gündelik yaşamı bir ritme kavuşurken o yaşamın bilgisi de sanat aracılığı ile deşifre edilmiş olur. Gene de sanatın imgelemden gelen büyüsel bir yanı vardır. Onun bu özelliği sadece maddi olanı olduğu gibi yansıtmakla kalmaz geleceğin de bilgisini verir. Hadi büyüsel anlamda söyleyelim, istikbalden haber verir. Bu yönsemedir.

Alımlayıcı sanatı yorumlarken onun (görünen) biçimine bakar ve sanat eserinin özüne ulaşır. Bilgi süreci böyle başlar. Burjuva estetiği kendi ideolojisine uygun olarak biçim yaratır ve bu biçim diğer her şeyde olduğu gibi özüne yabancı bir biçimdir. Bu halde sunulan biçimle beklenen öze ulaşma imkânı bulunmamaktadır. Neticede sanat -burjuva sanat- biçimci, hayatın bilgisine uzak, halka yabancı, maddiliğe değil insanın iç dünyasına yönelen, çok anlamlılıkla ruhsal sıkıntılara sebep olan bir sanattır. Bu özelliğiyle o proleter estetiğin zıddıdır.

Kopuera, Avustralya yerlileri Aborjinlerin köle edildiği zamanlarda efendileri anlamasın diye dans adı altında savunma sanatıydı. Blues ve caz, Amerika'da pamuk tarlalarında çalıştırılan siyahi kölelerin birbirleriyle konuşmaları yasaklandığı için efendileri anlamasın diye şarkı formunda konuşmalarından ortaya çıkmıştır. Tango, Arjantin'in liman kentlerinde işçilerin ve "baldırı çıplakların" eğlencesi olarak ortaya çıktı. Rap, Amerika'da "kolera" mensubu siyahilerin kendilerini ifadesi olarak ortaya çıktı. Tiyatro zaten halkındır ve onun yeri sokaktır. Folklorik danslar, halkın maddi üretiminin bir parçası, bir aracı olarak doğdular. Bunların tamamı bizimdir.

Burjuvazi ne yapmıştır? Ekmeği, suyu nasıl bizden gasbetmiş ve onu paketleyerek bize yabancılaştırmış ise sanatımızı da gasbederek paketlemiş, onu salonlara tıkıp bizden uzaklaştırmış bir metaya çevirmiştir. Dahası ekmeği, suyu, toprağı hatta canlıları tahrif ederek çirkinleştirmişse bizden gasbettiklerini de

öyle çirkinleştirmiştir.

Bugün küçük burjuva liberallerin devrimci saflara verdikleri zarar bu nevi saldırılara alet olmalarıdır. Sanatımızın devrimci muhalif özü törpülenip tahrip edilirken hâlâ “özgürlük”, “insan”, “uygarlık” gibi taleplerle onunla aynı safta buluşmak, esasen devrimci değerlerin gasbına ortak olmakla eşit. Basit bir hesaptır ki burjuvaziye yaklaşıldığında proletaryadan uzaklaşılır ya da bunun tersi.

Son olarak diyoruz ki sınıflar var olduğu müddetçe hiçbir şey hakiki anlam bütünlüğünü yakalayamaz ve hiçbir şey bundan kurtulamaz. Sınıflar üstü, onlardan ayrık olmama durumu bahiste baş çelişme görülebilir, diğer bütün çelişmelerin çözümü bu baş çelişmenin çözümüne bağlıdır. İfade etmek gerekir ki diğer çelişmeleri esasın yerine koymadan kazanımlar elde etme mücadelesi de bu çerçevede ele alınmalıdır. Bu çelişme var olduğu müddetçe ideolojik mücadele de var olacaktır. Bu süreç dinamik ve kesintisizdir. Bazen inişli çıkışlı safhalar olsa da devam eder. Bu bir çatışma halidir. Kimse ideolojik zayıflığa düşüp de müdahale olmadan burjuvazinin ve onun toplumsal sisteminin bertaraf olacağı yanılgısına düşmemelidir. Zira toplum-bilim toplumsal sistemlerin başka biçimlerde kendine yol açabileceğini göstermiştir. Bu bir güç mücadelesidir.

Bu mücadelenin bir parçası olarak devrimci sanatımız da kendi mevzisindeki gedikleri kapatarak liberal akımlarla mücadele etmeli ve böylece kendi cephaneliğinin küçük burjuva liberal devrimci kafalarca boşaltılmasına mani olmalıdır. Proleter ideolojinin estetik anlayışıyla burjuvazinin bizden gasbettikleri geri alınmalı ve gerçeğin bilgisini ifşa eden eserlerle burjuva karargâhlarına taarruz edilmelidir.

UMUT YAYINCILIK'TAN ÇIKTI!

91. SAYI

ULUSLARIN KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI ÜZERİNE
PROLETARYA ENTERNASYONALİZMİ VE MARKSİST TEORİ'NİN BİÇİMSİLLİĞİ
ARD'NİN "ÇEKİLMESİ" NDEKİ HESAP: SÜRÜYENİN DAMARLARINI DAHA FAZLA OĞURAMA

partizanm.net

YAVIMA HAZIRLANIYOR
92. SAYI

- Sınıfta Toplumlar Tarihi ve Devlet
- "Devlet Baba"dan Düzen Bekçiliğine Devlet
- Tekelci Burjuvazinin Can Simidi: Faşizm
- Çanlar Burjuva Demokrasisi İçin Çalıyor
- Siyasi Yönetim Biçimleri ve TC Devleti
- Güncel Faşizm Tartışmaları Üzerine
- Marks-Weitting Tartışmasında Sınıfın Öfkesine Odaklanmak

partizanm.net

PARTIZAN ÖZEL SAYISI ÇIKTI!

Dalgaların çarşı sayısına tüm Umut Yayıncılık Büroları, Hacıöğry ve İskan Mithisto'ya, Rihkarı'nızı sayı İman İhan kitaplarından ulaşırsınız.

"Enternasyonal Proletaryanın Kızıl Bayrağı
Proletarya Partisi'nin 1. Kongresi ile
Türkiye Topraklarında
Dalgalanmaya Devam Ediyor"

UMUT YAYINCILIK

UMUT YAYINCILIK

UMUT YAYIMCILIK'TAN ÇIKTI!

Çocukları eğitim olanaklarından yoksun kılan yoksulluk değildi. Yoksulluk yalnızca göreceli bir ifadedir. Köylülerin çocukları Kültür Devrimi sırasında nasıl liseyi bitirebiliyorlardı? O zamanlar Çin'in kırsal bölgeleri şimdikinden daha da yoksuldu. İhtiyatla ve şüpheli bir şekilde Kültür Devrimi sırasındaki kır eğitim reformlarının önemiyetini takdir etmeye başladım. Ben, bu reformların bir ürünüyüm.

#umuduokuyorum

UMUT YAYIMCILIK

www.umutyayincilik.com

UMUT YAYIMCILIK

UMUT YAYIMCILIK'TAN ÇIKTI!

Komünist devrimciler, tarihin devrimci mücadelede bir silah haline getirilmesini bilirler.

#tumuduokuyorum

UMUT YAYIMCILIK

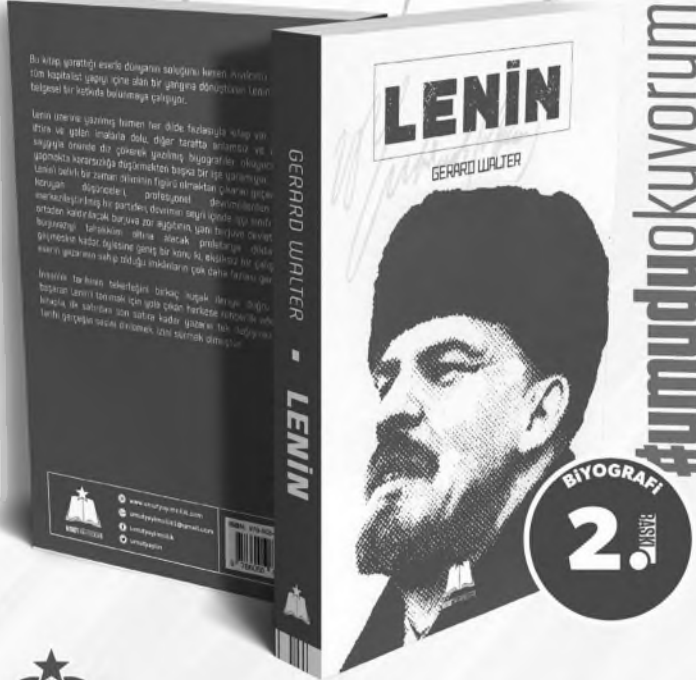
www.umutyayimcilik.com

UMUT YAYIMCILIK

UMUT YAYIMCILIK'TAN ÇIKTI!

(Handwritten signature)

#umuduokuyorum

UMUT YAYIMCILIK

www.umutyayincilik.com

UMUT YAYIMCILIK

UMUT YAYINCILIK'TAN ÇIKTI!

Söz konusu olan gerçek bir durumun öyküsüdür. Kahramanlar gerçekler. Yer, zaman ve olaylar gerçeği. Bilgi sesizliğiyle kavruken, bilme ve doğruya doğru, modern Don Kişotların, dünyayı deşipleme bir zaman dilimindedir. Ne kadro ne doktrin ne macehe gerisi ne de kitle temeli aramıyor. İnancın ve nih çığırın dönemidir. Söz konusu olan, ümitsizlikte olduğundan daha küçük görülmektedir. Uzak, ama marifetli sunuşta yayımlanıyor. Uzun, ama iyiyen bir öykü anlatılmaktadır.

Dikkatle okunması gereken bir eserdir. Bir ta-
da bir uçağa, küçük bir biçimle meydan okunabilir.
konusu olan.

Sahiplik, politik cesareti ve fedâ ruhuyla her bir okuyucunun düşünce ve davranış tarzını, mücadelesini, gelişimini, yerini ve diğerlerini, estetik, sosyal ve kültürel önemlerini, kahramanlık çağına, hakikî ve kişisel kahramanlık çağında...

www.umutyayincilik.com
umutyayincilik@umutyayincilik.com
umutyayincilik

9 789954 000000

11. BASKI

#umuduokuyorum

www.umutyayincilik.com

UMUT YAYINCILIK

Şiddeti reddeden tutum aslında belirli bir politik tavır alışın ifadesidir. Bu yaklaşım şiddetin mevcut biçiminin devlet aracılığıyla dolayısıyla devletin kurumsal şiddetinin güvencesiyle oluşan egemenlik tarzının onaylanmasıdır. Daha açık bir ifadeyle liberallerin şiddeti reddeden tutumları devlet şiddetinin sürdürülmesine yönelik bir tutum anlamına gelir. Politikada şiddetin reddinin tutarlı savunusu politik bir tutum olarak sistem içine çekilmeyi, devletin şiddet aracılığıyla güvenceye aldığı siyaset alanına dahil olmayı ifade eder. Dolayısıyla liberallerin politik olarak şiddeti reddeden politikasının karşılığı devlet şiddetinin onayı ve kabulüdür.